

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรเบื้องต้น

THE GOOD FRIEND & THEIR DUTY

DF 101

การทำหน้าที่ กลยาณมิตรเบื้องต้น

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรเบื้องต้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

คณะผู้จัดทำ กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

หากนักศึกษามีข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำ กรุณาส่งมาที่

ชมรมประสานงาน DOU

31 หมู่ 7 อาคารบุญอนันต์ เมืองแก้วมณี

ต. คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12120

โทรศัพท์ 0-2901-1013, 0-2901-1017

โทรสาร 0-2901-1014

<http://www.dou.us>

คำนำ

วิชา DF 101 การทำหน้าที่กัลยาณมิตรเบื้องต้น เป็นวิชาที่มุ่งให้ผู้ศึกษาได้ศึกษาถึงเนื้อหาทั่วไปเกี่ยวกับ ความหมาย ความสำคัญ และหลักธรรมในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร หลักการเบื้องต้น บทบาทหน้าที่เพื่อการประยุกต์ใช้ความรู้ในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้กับตนเองและผู้อื่น ซึ่งได้รวบรวมและเรียบเรียงความรู้ดังกล่าวมาจากพระไตรปิฎก และจากการอธิบาย ตลอดจนจากประสบการณ์โดยผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการทำหน้าที่กัลยาณมิตรได้เป็นอย่างดีและจะเป็นพื้นฐานของการจะประยุกต์นำความรู้จากเอกสารนี้ไปใช้ในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรในเชิงปฏิบัติ ซึ่งนักศึกษาจะได้มีการศึกษาเรียนรู้ในรายละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

อนึ่ง การจัดทำเอกสารประจำกลุ่มวิชานี้ เป็นการทำงานร่วมกันเป็นคณะกรรมการ แม้จะมีการตรวจทานและตรวจแก้ปรับปรุงเนื้อหาหลายครั้งแต่ก็เชื่อว่าอาจจะมีสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์อยู่ไม่มากก็น้อย จึงหวังว่าท่านผู้รู้หรือผู้อ่านได้ให้ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาเนื้อหาสาระให้ดียิ่งๆ ขึ้นไปในอนาคต

คณะกรรมการประจำวิชา
การทำหน้าที่กัลยาณมิตรเบื้องต้น
กันยายน 2548

สารบัญ

คำนำ	(3)
รายละเอียดชุดวิชา	(6)
วิธีการศึกษา	(7)
บทที่ 1 กัลยาณมิตรคืออะไร	1
1.1 ความหมายของคำว่า กัลยาณมิตร	4
1.2 ลักษณะของกัลยาณมิตร	6
1.3 ประเภทของกัลยาณมิตร	8
1.4 ตัวอย่างของการเป็นกัลยาณมิตร	9
บทที่ 2 ความสำคัญของกัลยาณมิตร	15
2.1 ความจำเป็นต้องมีกัลยาณมิตร	18
2.2 คุณค่าของกัลยาณมิตร	20
2.3 ประโยชน์ของกัลยาณมิตรต่อโลกในพระไตรปิฎก	28
บทที่ 3 หลักธรรมในการเป็นกัลยาณมิตร	31
3.1 คุณสมบัติของกัลยาณมิตร	34
3.2 ตัวอย่างประกอบในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร	37
3.3 วิธีสังเกตผู้ที่เหมาะสมควรคบหากเป็นกัลยาณมิตร	41
3.4 อาณิสสการเป็นกัลยาณมิตร	42
บทที่ 4 การทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อตนเอง	47
4.1 การฝึกฝนตนของกัลยาณมิตร	50
4.2 กัลยาณมิตรในอุดมคติของชาวโลก	57
บทที่ 5 การทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อคนอื่น	65
5.1 หลักการทำหน้าที่กัลยาณมิตร	68
5.2 การวางตัวของกัลยาณมิตร	76
5.3 ถ้อยคำที่ควรพูดในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร	76
5.4 วาจาสุภาสิตกับการทำหน้าที่กัลยาณมิตร	78
5.5 ลักษณะของทูตที่ดี (ทูตสันติ)	79

บทที่ 6 การปลูกฝังอุดมการณ์เพื่อความเป็นกัลยาณมิตร	81
6.1 กัลยาณมิตรกับความเป็นพระโพธิสัตว์	84
6.2 กัลยาณมิตรกับสันติภาพโลก	88
6.3 อุปสรรคของการเป็นกัลยาณมิตร	90
บทที่ 7 พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับการทำหน้าที่กัลยาณมิตร	99
7.1 คุณสมบัติของกัลยาณมิตรตามแบบอย่างพระพุทธองค์	102
7.2 วิธีการสอน 3 แบบ (ปาฏิหาริย์ 3)	106
7.3 พุทธวิธีการตอบปัญหา	114
บทที่ 8 ประสบการณ์การทำหน้าที่กัลยาณมิตร	117
8.1 แม้เป็นสัตว์เดรัจฉาน หากได้กัลยาณมิตรก็พิชิตอุปสรรคไปได้	122
8.2 กัลยาณมิตรของพระยามิลินท์	124
8.3 คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบกัลยาณมิตร ชีวีตสดีใส	126
8.4 กัลยาณมิตรนำพาชีวีตสู่นิพพาน	128
8.5 อาศัยกัลยาณมิตรพิชิตความประมาท	130

รายละเอียดชุดวิชา

1. คำอธิบายชุดวิชา

DF 101 การทำหน้าที่กัลยาณมิตรเบื้องต้น

ศึกษาความหมาย ความสำคัญ หลักการเบื้องต้น บทบาท หน้าที่และหลักธรรมในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร และการทำหน้าที่กัลยาณมิตรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การประยุกต์ใช้ความรู้ทางพฤติกรรมของบุคคลและกลุ่มคนในสังคม การสร้างแรงจูงใจ วิธีการและกระบวนการในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

2. วัตถุประสงค์ชุดวิชา

1. เพื่อให้นักศึกษาได้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการทำหน้าที่กัลยาณมิตรทั้งต่อตนเองและคนอื่น
2. เพื่อให้นักศึกษาสามารถนำความรู้เรื่องการทำหน้าที่กัลยาณมิตรเบื้องต้น ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน
3. เพื่อให้นักศึกษาเกิดแรงบันดาลใจ และได้มีแนวทางที่จะทำหน้าที่กัลยาณมิตรตามแบบอย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

3. รายชื่อบทที่สอน

บทที่ 1	กัลยาณมิตรคือใคร
บทที่ 2	ความสำคัญของกัลยาณมิตร
บทที่ 3	หลักธรรมในการเป็นกัลยาณมิตร
บทที่ 4	การทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อตนเอง
บทที่ 5	การทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อคนอื่น
บทที่ 6	การปลูกฝังอุดมการณ์เพื่อความเป็นกัลยาณมิตร
บทที่ 7	พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับการทำหน้าที่กัลยาณมิตร
บทที่ 8	ประสบการณ์จากการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

วิธีการศึกษา

1. การเตรียมตัวเพื่อการศึกษาด้วยตนเอง

ในการศึกษาแต่ละบทของชุดวิชาการทำหน้าที่กัลยาณมิตรเบื้องต้น นักศึกษาควรปฏิบัติดังนี้

ก. ใช้เวลาศึกษาวันละ 1 ชั่วโมง และควรศึกษาให้จบบทภายใน 1-2 สัปดาห์

ข. ควรทำแบบฝึกหัดก่อนบทเรียน เพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจ และทำกิจกรรมในระหว่างบทเรียนตามที่กำหนดไว้ เมื่อได้ศึกษาบทเรียนเสร็จแล้ว ควรตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในบทเรียนด้วยการทำแบบฝึกหัดท้ายบท

ค. ควรศึกษาประกอบกับสื่อการสอน โดยเฉพาะจากการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (มีระบุรายละเอียดในข้อที่ 5)

2. การศึกษาเอกสารการสอน

ก่อนศึกษาเนื้อหาในแต่ละบท ขอให้ศึกษาแผนการสอนประจำบท และในบทนั้นๆ มีหัวเรื่องอะไรบ้าง ศึกษาแนวคิดและวัตถุประสงค์ แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

เมื่ออ่านรายละเอียดของแต่ละเรื่องในแต่ละตอนจบแล้ว ควรบันทึกสาระสำคัญของแต่ละเรื่อง และปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดไว้ในท้ายบท ก่อนจะศึกษาเรื่องอื่นๆ ต่อไป การปฏิบัติกิจกรรมนี้จะช่วยให้นักศึกษาสามารถประเมินผลตนเองได้ว่า นักศึกษามีความเข้าใจในสิ่งที่อ่านมากน้อยเพียงใด อันจะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาในแง่ของการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและมีคุณค่าต่อชีวิตอย่างแท้จริง ฉะนั้นนักศึกษาจึงควรปฏิบัติกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเองและอย่างต่อเนื่อง

3. การทำกิจกรรม

นักศึกษาควรวางแผนทำกิจกรรมที่กำหนดไว้ให้ดี เพื่อที่จะได้กำหนดช่วงเวลาสำหรับทำกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม ครบถ้วนตามที่หลักสูตรวิชากำหนดไว้ และเมื่อทำกิจกรรมในแต่ละครั้งแล้ว ให้นักศึกษานำบันทึกสาระสำคัญลงในแบบประเมินผลกิจกรรมตามที่ได้จัดให้ เนื่องจากกิจกรรมที่กำหนดให้มีความจำเป็นมากสำหรับการศึกษาในชุดวิชานี้ นักศึกษาจึงควรให้ความสำคัญ และทำกิจกรรมด้วยความตั้งใจ ทั้งนี้ก็เพื่อที่ตนเองจะได้ประโยชน์จากการทำกิจกรรมอย่างแท้จริง

4. ศึกษาผ่านบทเรียนทางการศึกษาระยะทางไกลผ่านดาวเทียมและสื่อเสริม

เนื่องจากการศึกษาระยะทางไกลผ่านดาวเทียม (หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ดาวธรรม”) ซึ่ง ดำเนินการโดยมูลนิธิศึกษาระยะทางไกลเพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นสื่อที่มีการนำเสนอสาระความรู้และนำไปสู่การปฏิบัติ และ

สามารถติดตามชมและศึกษารายการต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาวិชาการทำหน้าที่กัลยาณมิตร เบื้องต้น เป็นอย่างดี นักศึกษาควรหาโอกาสรับชมและศึกษารายการที่เกี่ยวกับการนำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน โดยทำความเข้าใจในเนื้อหา พร้อมทั้งควรศึกษาเพิ่มเติมจากสื่อสอนเสริมบทเรียน ซึ่งทางมหาวิทยาลัยได้ผลิตขึ้นเพื่อประกอบการเรียนโดยตรง นักศึกษาสามารถสอบถาม รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียม ได้ที่ชมรมประสานงาน DOU ตามที่อยู่ที่ท่านสมัครเรียน

5. เข้าโรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา

เพื่อให้ นักศึกษามีความเข้าใจในการเรียนวิชาการทำหน้าที่กัลยาณมิตรเบื้องต้น นักศึกษาควรติดตามรายการธรรมะ ซึ่งเรียกว่า “โรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา” ซึ่งเป็นรายการหนึ่งในการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียม ที่มีการนำเสนอทุกวันจันทร์-เสาร์ ตั้งแต่เวลา 19.00-21.30 น. (เวลาในประเทศไทย) หรือเวลาช่วงอื่นที่มีการทบทวน ตามที่มีการแจ้งไว้ในผังรายการ ซึ่งนักศึกษาสามารถสอบถามหรือขอรับเอกสารได้ที่ชมรมประสานงาน DOU ที่ใกล้ที่อยู่ของท่าน

6. การสอบ

การศึกษาวิชาการทำหน้าที่กัลยาณมิตรเบื้องต้น มีการวัดผลด้วยการสอบข้อเขียนทั้งแบบปรนัยและอัตนัย อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิชาการทำหน้าที่กัลยาณมิตรเบื้องต้นนี้ แม้การวัดผลการเรียนด้วยการสอบข้อเขียนจะมีความสำคัญในการประเมินผลการเรียนของนักศึกษา แต่สิ่งสำคัญอย่างยิ่งก็คือ นักศึกษาจะต้องได้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเองได้ และจะต้องมีการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ถูกต้องและเหมาะสมในทุกสังคม

บทที่ 1

กัลยาณมิตรคืออะไร

เนื้อหาบทที่ 1

กัลยาณมิตรคืออะไร

1.1 ความหมายของคำว่า กัลยาณมิตร

- 1.1.1 ความหมายโดยศัพท์
- 1.1.2 ความหมายจากพระไตรปิฎก
- 1.1.3 ความหมายโดยลักษณะของการทำหน้าที่

1.2 ลักษณะของกัลยาณมิตร

- 1.2.1 หากพิจารณาลักษณะกัลยาณมิตรโดยยึดหลักของประโยชน์
- 1.2.2 หากพิจารณาลักษณะกัลยาณมิตรโดยยึดหลักของการให้คำแนะนำพร่ำสอน
- 1.2.3 หากพิจารณาลักษณะกัลยาณมิตรโดยยึดหลักของการทำงานร่วมกัน
- 1.2.4 หากพิจารณาลักษณะกัลยาณมิตรโดยยึดหลักของความเป็นผู้สม่เสมอ

1.3 ประเภทของกัลยาณมิตร

1.4 ตัวอย่างของการเป็นกัลยาณมิตร

1. กัลยาณมิตรคือผู้สร้างสันติสุขให้แก่ชาวโลก การบังเกิดขึ้นของกัลยาณมิตร หมายถึง การเกิดขึ้นของลัทธิบุคคลที่จะทำให้มนุษยชาติดำเนินชีวิตอยู่บนหนทางที่ถูกต้อง
2. ในการเดินทางไกลในสังสารวัฏเพื่อไปสู่ฝั่งพระนิพพาน กัลยาณมิตรคือผู้ที่คอยประคับประคอง นาวาชีวิตของเราไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย ขณะเดียวกัน ผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตร ก็เหมือนดวงตะวันที่ทอฉายแสงให้แก่สรรพสัตว์บนพื้นโลกให้ได้มีโอกาสมองเห็นวัตถุต่างๆไปตามความเป็นจริง
3. กัลยาณมิตรไม่ได้หมายถึงคนที่ชักชวนให้ประพฤติปฏิบัติธรรมเพียงอย่างเดียว แม้ชักชวนให้ ดำเนินชีวิตอยู่บนเส้นทางที่ปลอดจากอบายมุขหรือคอยแนะนำช่วยเหลือให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ทางโลกก็ได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรได้เหมือนกัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจและอธิบายความหมายของกัลยาณมิตรได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจและอธิบายถึงความสำคัญของการเป็น/มีกัลยาณมิตรที่ถูกต้อง
3. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจและอธิบายถึงลักษณะและประเภทของกัลยาณมิตรได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 1

กัลยาณมิตรคือใคร

มนุษย์ที่เกิดมามีชีวิตอยู่ในโลกย่อมจะต้องมีการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นทั้งในลักษณะที่เป็นกลุ่มหรือเป็นสังคมของมนุษย์ ซึ่งอาจจะใหญ่บ้างเล็กบ้าง โดยอยู่กันเป็นกลุ่มตามเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ภาษา หรือความเชื่อทางศาสนาอย่างเดียวกัน และการอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นเช่นนี้ เนื่องมาจากการที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในรูปแบบต่างๆ เช่น มีความสัมพันธ์ในฐานะบิดา มารดา พี่น้อง หรือญาติสนิทมิตรสหาย เป็นต้น ความสัมพันธ์ในฐานะต่างๆ ดังกล่าว จะมีผลต่อพฤติกรรม นิสัย การตัดสินใจ ตลอดจนการเลือกดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้นๆ ให้เป็นไปตามสภาพแวดล้อมรอบข้าง ทั้งที่เป็นอิทธิพลมาจากบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติอื่นๆ หากการตัดสินใจเลือกดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นไปในทางที่ดี มีประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น อีกทั้งยังสามารถแนะนำบุคคลอื่นให้ดำเนินชีวิตในสิ่งที่ดีงามตามบุคคลนั้น ย่อมได้ชื่อว่า เป็นกัลยาณมิตร ซึ่งนอกจากจะเป็นกัลยาณมิตรให้กับตนเองแล้ว ยังเป็นกัลยาณมิตรให้กับบุคคลอื่นด้วย

1.1 ความหมายของคำว่า “กัลยาณมิตร”

คำว่า “กัลยาณมิตร” มีความหมายต่างๆ ดังนี้

1.1.1 ความหมายโดยศัพท์

คำว่า “กัลยาณมิตร” มาจากคำว่า “กัลยาณ” สมาสกับคำว่า “มิตร” โดยพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายคำ “กัลยาณ”¹ ว่า งาม ดี และ “มิตร”² หมายถึง เพื่อนรักใคร่คุ้นเคย ดังนั้น กัลยาณมิตรจึงมีความหมายว่า เพื่อนที่ดี เพื่อนที่งาม หรือเพื่อนที่รักใคร่คุ้นเคยที่ดี เพื่อนรักใคร่คุ้นเคยที่งาม

1.1.2 ความหมายจากพระไตรปิฎก

คำว่ากัลยาณมิตรในพระไตรปิฎกนั้น ได้แสดงให้เห็นถึง ความเป็นกัลยาณมิตรและการเข้าหาบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตรซึ่งพระพุทธองค์ทรงใช้คำว่า “กัลยาณมิตตตา” โดยพระองค์ทรงอธิบายถึง “กัลยาณมิตตตา” หรือความเป็นกัลยาณมิตรและการที่จะเป็นผู้มีกัลยาณมิตร

ดังความตอนหนึ่งที่ตรัสกับชายหนุ่มคนหนึ่งในทิมชาณสูตร ว่า

¹ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ , 2546), หน้า 108

² พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546), หน้า 861

“....ดูกรพญาคัมภีระ กัลยาณมิตตดาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญ สันตนา กับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นคฤหบดี หรือบุตรคฤหบดี เป็นคนหนุ่ม หรือคนแก่ ผู้มีสมาจารบริสุทธิ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ศึกษาศรัทธาสัมปทา ตามผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศึกษาศีลสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ศึกษาจาคสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ ศึกษาปัญญาสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ดูกรพญาคัมภีระ นี้เรียกว่ากัลยาณมิตตดา.”¹

สรุปความดังกล่าวได้ว่าผู้ที่จะมีชีวิตที่ติงามหรือได้ชื่อว่ามีกัลยาณมิตรนั้นเมื่อได้อยู่อาศัยในท้องถิ่นใด จะต้องรู้จักเข้าไปคบหาคนดี พร้อมทั้งศึกษาและนำเอาสิ่งที่ติงามนั้นมาปรับปรุงตนเอง และในประโยคข้างต้นทำให้ทราบอีกว่า กัลยาณมิตรที่ควรจะต้องเข้าหาจะต้องเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ มีความถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

นอกจากนี้ ในพระอภิธรรมปิฎก ได้อธิบายถึงความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร หรือที่เรียกว่า “กัลยาณมิตตดา” นั้น จะต้องรู้จักเข้าไปคบหาคนดี และประพฤติปฏิบัติตามคนดีนั้น ดังความตอนหนึ่งว่า

“กัลยาณมิตตดา เป็นไฉน?”

“บุคคลเหล่าใด เป็นคนมีศรัทธา มีศีล เป็นพหูสูต มีจาคะ มีปัญญา

การเสวนะ การล้อมเสพด้วยดี การคบ การคบหา ความรักดี ความจงรักภักดีต่อบุคคลเหล่านั้น ความเป็นผู้มีกายและใจโน้มแน่วไปตามบุคคลเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่า กัลยาณมิตตดา”²

กล่าวคือ เมื่อเรารู้ว่าบุคคลใดเป็นบุคคลมีศรัทธา มีศีล เป็นผู้มีความรู้อันเกิดจากการได้ยินได้ฟัง มามาก เป็นผู้มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีปัญญาเฉลียวฉลาด เราจะต้องเข้าไปคบหาบุคคลดังกล่าวนี้ พร้อมทั้งปรับปรุงตนเองทั้งกายและใจให้เป็นคนดีตามด้วย เราจึงจะได้ชื่อว่า “กัลยาณมิตตดา” ซึ่งก็คือ ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรนั่นเอง

1.1.3 ความหมายโดยลักษณะของการทำหน้าที่

กัลยาณมิตร โดยลักษณะของการทำหน้าที่ หมายถึง บุคคลผู้มีความตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรม ทำหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี เพื่อยังประโยชน์ให้ถึงพร้อมทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ผู้แนะนำ สั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่ดี หนังสือ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางสังคมโดยทั่วไปที่ดี ที่เกื้อกูล ซึ่งจะชักจูง หรือกระตุ้นให้เกิดปัญญาได้ด้วยการฟัง การสนทนา ปรีक्षा ชักถาม อ่าน ตลอดจนการรู้จักเลือกใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์³

¹ ทิมชาณสูตร, อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต, มก. เล่ม 37 ข้อ 144 หน้า 561.

² พระอภิธรรมปิฎก ปุคคลบัญญัติ, มก. เล่ม 79 ข้อ 73 หน้า 264.

³ มูลนิธิธรรมกาย, “สร้างจุดศรัทธา เป็นมหาทานบารมี” หน้า 1-2

จากความหมายในลักษณะของการทำหน้าที่ข้างต้นนี้ แสดงให้ทราบว่า กัลยาณมิตร นอกจากจะหมายถึงมนุษย์หรือบุคคลที่เป็นเพื่อนที่ดีแล้ว ยังรวมหมายถึง หนังสือที่ดีที่อ่านแล้วให้ข้อคิดที่ดี หรือให้ความรู้ที่ดีมีประโยชน์ ทั้งนี้เพราะยังมีหนังสือจำนวนมาก ที่ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่าน เมื่ออ่านแล้วทำให้เกิดความเข้าใจผิดต่อชีวิต ต่อโลกหรือต่อสังคม อาจจะทำให้กลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย ไม่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ กลับเพิ่มพูนความมี โลภะ โทสะ โมหะ ขึ้นในตัวผู้อ่าน เช่น หนังสือที่สอนให้ไม่รู้คุณบิดามารดา หนังสือที่สอนให้ทำลายล้างชีวิตเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน หรือแม้หนังสือลามก เสนอภาพโป๊ที่เพิ่มคามกิเลสแก่ผู้อ่าน ก็ถือว่าไม่ใช่กัลยาณมิตร

สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดีก็สามารถเป็นกัลยาณมิตรได้ เช่น โรงเรียนที่ดี มีความสะอาด มีระเบียบเรียบร้อย ไม่เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค หรือปล่อยให้มีการเสพยาเสพติดภายในโรงเรียน และยังมีคุณครูที่ดีมีความรู้และคุณธรรม เป็นต้นแบบที่ดีของนักเรียนได้

ผู้ปกครองที่ดี และข้าราชการที่ดี ก็สามารถเป็นกัลยาณมิตรได้ เช่น กำนันที่ดี ผู้ใหญ่บ้านที่ดี ปลัดอำเภอที่ดี นายอำเภอที่ดี จนถึงผู้ว่าราชการที่ดี หรือถ้าหากเป็นข้าราชการทางการเมือง ก็เป็นข้าราชการการเมืองที่ดี เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ดี สมาชิกวุฒิสภาที่ดี รัฐมนตรีที่ดี จนถึงนายกรัฐมนตรีที่ดี เป็นต้นบุคคลเหล่านี้ หากเป็นผู้มีความดี มีศีลธรรม แนะนำสิ่งที่ดีมีประโยชน์มาให้ ก็สามารถเป็นกัลยาณมิตรให้กับคนทั้งหลายได้

นอกจากนี้ ยังรวมถึงสื่อสารมวลชนที่ดี ที่ทำให้ผู้รับสื่อได้สาระและคุณประโยชน์ โดยเป็นสื่อที่ทำให้ผู้รับมีความรู้ความเข้าใจและมีการดำเนินชีวิตไปในทางที่ดีงาม อันเกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นในสังคม

1.2 ลักษณะของกัลยาณมิตร

1.2.1 หากพิจารณาลักษณะกัลยาณมิตรโดยยึดหลักของประโยชน์ อันเป็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีกัลยาณมิตรหรือจากการทำหน้าที่กัลยาณมิตรจะต้องดูว่าประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องเป็นประโยชน์ที่จะต้องนำไปสู่ความดี เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง หรือผิดต่อศีลธรรมอันดีในสังคม การจะมีบุคคลใดนำประโยชน์มาให้ในทางที่ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรมอันดี เช่น ให้เงินสินบน ให้สินคำผิดกฎหมาย ให้อาหารที่ลักลอบมา หรือให้ของที่ขโมยมา แม้สิ่งดังกล่าวจะใช้อุปโภคบริโภคได้ หรือนำมาใช้งานได้ แต่บุคคลที่นำมาให้นั้น ยังไม่ถือว่าเป็นกัลยาณมิตร

1.2.2 หากพิจารณาลักษณะกัลยาณมิตรโดยยึดหลักของการให้คำแนะนำพร่ำสอน ต้องดูว่าคำแนะนำของกัลยาณมิตรนั้นจะต้องเป็นไปในทางที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากสิ่งชั่วร้ายและสิ่งไม่ดีทั้งหลาย จะต้องช่วยบรรเทากิเลส ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง มิใช่เป็นคำสอนให้กระทำในสิ่งที่มีผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม เช่น แนะนำให้ทุจริตในการสอบ แนะนำให้ไม่เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เป็นต้น หรือแม้จะเป็น

นักบวช นักบวชนั้นจะต้องให้คำสั่งสอนที่ดีงาม แม้อาจจะไม่ถูกใจแต่จะต้องถูกต้องตามหลักศีลธรรม หากใช้การเพิ่มกิเลสขึ้นในตัวของผู้ที่เราจะไปเป็นกัลยาณมิตร เช่น การทำนายทายทักในสิ่งที่เราไม่รู้จริง การให้เลขให้หวย ซึ่งแม้จะแม่นหรือไม่แม่น ก็ถือว่ายังมิใช่การทำหน้าที่กัลยาณมิตร และนักบวชที่กระทำเช่นนี้ก็ยังไม่ถือว่าเป็นกัลยาณมิตร

1.2.3 หากพิจารณาลักษณะกัลยาณมิตรโดยยึดหลักของการทำงานร่วมกัน หรือการมีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกัน ผู้ที่จะเป็นกัลยาณมิตรจะต้องมีการทำงานร่วมกันหรืออยู่ด้วยกันอย่างเอื้ออาทรต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความปรารถนาดีต่อกันอย่างจริงใจ เช่น หากเป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียน จะต้องมีความปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมชั้น ด้วยการเป็นคู่คิดในการส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ชักชวนกันอ่านหนังสือ ทบทวนความรู้ เพื่อการเรียนรู้จะมีผลดีและสามารถศึกษาได้สำเร็จ หากเป็นคู่สมรสก็ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกัน ช่วยเหลือและรักษาน้ำใจซึ่งกันและกัน หากเป็นเพื่อนร่วมงาน บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรนั้นจะต้องช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานด้วยความปรารถนาดี คอยช่วยเหลือแนะนำและช่วยแก้ไขในสิ่งที่อาจจะผิดพลาดพลั้งเผลอ เป็นต้น นอกจากนี้จะต้องชักชวนกันทำความดีหรือชวนช่วย ในการทำความดีที่ยิ่งๆ ขึ้นไป ถ้ากระทำได้เช่นนี้ ได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร

1.2.4 หากพิจารณาลักษณะกัลยาณมิตรโดยยึดหลักของความเป็นผู้สม่ำเสมอ หรือความเสมอต้นเสมอปลาย ผู้ที่จะเป็นกัลยาณมิตรนั้น จะต้องมิพุดิรกรรมที่ด้อย่างสม่ำเสมอ หรือมีความเสมอต้นเสมอปลาย จนทำให้บุคคลทั้งหลายมีความมั่นใจว่า ผู้ที่มาเป็นกัลยาณมิตรให้นั้นน่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ แม้กระทั่งสามารถปรึกษาเรื่องส่วนตัวและหวังได้ว่าจะได้รับคำแนะนำที่ตนไม่อาจจะแก้ไขด้วยตนเองได้ เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาครอบครัว เป็นต้น

จากลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ แสดงถึงความเป็นกัลยาณมิตรว่ามีใช้เพียงความเป็นเพื่อนหรือมิตรธรรมดา แต่เป็นมิตรหรือเพื่อนที่ดี แนะนำในสิ่งที่ดีงาม และชักชวนกระทำแต่ในสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม และในขณะเดียวกันการที่บุคคลจะมีกัลยาณมิตร หรือที่เรียกว่า “กัลยาณมิตรตา” นั้น จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักเลือกคบหามิตรที่แนะนำหรือชักชวนเพื่อนให้ทำ แต่สิ่งที่ดีงามดังนั้นบุคคลใดที่ได้ชื่อว่ามีกัลยาณมิตรนั้น ย่อมจะมีชีวิตที่ประสบแต่ความเจริญ ดังความปรากฏ ในพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงการจะเป็นผู้มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตนั้น จะต้องกระทำความดีเรื่องราวต่อไปนี้

ครั้งเมื่อสมัยพุทธกาล ขณะที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิคมแห่งชาวโกฬิยะ ชื่อ กักรปิตตะ ใกล้เมืองโกฬิยะ ครั้งนั้นมีชายคนหนึ่งชื่อว่า ทิมชาณ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นคฤหัสถ์ยังบริโภคนาม อยู่ครองเรือน นอนเบียดบุตร ใช้ จันทน์ในแคว้นกาลิ ยังทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ ยังยินดีเงินและทองอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมที่เหมาะสมแก่ข้าพระองค์ อันจะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขใน ปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขในภายหน้าเถิด ฯ”¹

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อชายหนุ่มคนนั้นว่า

“ดูกร พยัคฆปัชชะ² ธรรม 4 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในปัจจุบันแก่กุลบุตร 4 ประการเป็นไฉนคือ อฏฐานสัมปทา 1 อารักขสัมปทา 1 กัลยาณมิตตตา 1 สมชีวิตา 1 ฯ”

จากประโยคดังกล่าว จะพบว่า การจะมีประโยชน์สุขในชีวิตปัจจุบันได้นั้น จะต้องประกอบด้วยธรรมะ ประการหนึ่ง คือ “กัลยาณมิตตตา”

1.3 ประเภทของกัลยาณมิตร

กัลยาณมิตรสามารถจำแนกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

- กัลยาณมิตรในทางโลก
- กัลยาณมิตรในทางธรรม

กัลยาณมิตรในทางโลก

หมายถึงกัลยาณมิตรที่เป็นมิตรที่ดี คอยให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ หรือสามารถเป็นที่พึ่งได้ในเรื่อง ทั่วไปในทางโลก เช่น ให้คำแนะนำแก้ไขเรื่องปัญหาที่เกิดจากการทำงานในสถานประกอบการ หรือปัญหา ในการประกอบอาชีพในลักษณะต่างๆ และการให้คำปรึกษาเรื่องความรู้วิชาการทางโลก เป็นต้น กัลยาณมิตร ในทางโลกนี้ อาจจะทำให้การช่วยเหลือหรือแนะนำโดยให้ความรู้เกี่ยวกับการทำงาน หรือการพัฒนาระบบ การทำงานที่ดีขึ้น ความรู้ดังกล่าว เรียกว่าวิทยาทาน

กัลยาณมิตรในทางธรรม

หมายถึงกัลยาณมิตรหรือมิตรที่ดี ที่คอยให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดียิ่งขึ้น ด้วยการนำธรรมะมาใช้ ซึ่งแตกต่างจากกัลยาณมิตรในทางโลกคือคำแนะนำสั่งสอน นอกจากจะก่อให้เกิด ประโยชน์แก่ชีวิตในทางโลกแล้ว ยังมุ่งเน้นเพื่อยกระดับจิตใจของผู้ได้รับคำแนะนำให้สูงขึ้น เช่น แนะนำให้ รู้จักการทำงาน การรักษาศีล และการทำสมาธิภาวนา เป็นต้น ซึ่งความรู้ที่นำมาแนะนำนี้ เรียกว่า ธรรมทาน

¹ ติชมชาณสูตร, อังคุดตนิกาเย อฏฐกนิบาต, มก. เล่ม 37 ข้อ 114 หน้า 560.

² “พยัคฆปัชชะ แปลว่า “ทางเลื้อยผ่าน” การที่พระพุทธองค์ตรัสเรียกชายหนุ่มคนนั้นว่า “ดูกร พยัคฆปัชชะ..”แสดงว่า พระองค์ทรงมีญาณที่สละสลวยที่สามารถรู้ได้ว่าชายหนุ่มคนนี้เป็นลูกหลานของชาวบ้านที่เคยอาศัยในเมืองซึ่งเคยเป็นทางเลื้อยผ่านมาก่อน จึงไม่เรียกชื่อตรงๆ

1.4 ตัวอย่างของการเป็นกัลยาณมิตร

ลักษณะของการเป็นกัลยาณมิตรนั้น บุคคลทั่วไปสามารถเป็นกัลยาณมิตรหรือเป็นมิตรที่ดีให้กับบุคคลอื่นได้ บิดาสามารถเป็นกัลยาณมิตรให้บุตร และบุตรก็สามารถเป็นกัลยาณมิตรให้บิดาได้ ครูบาอาจารย์สามารถเป็นกัลยาณมิตรให้กับลูกศิษย์ได้ ในทางตรงข้ามลูกศิษย์ก็สามารถเป็นกัลยาณมิตรให้กับครูบาอาจารย์ได้เช่นเดียวกัน และการทำหน้าที่กัลยาณมิตรนี้ ไม่เพียงให้คำแนะนำหรือช่วยเหลือเกื้อกูลให้ประสบความสุขความเจริญในภพชาตินี้เท่านั้น ยังสามารถช่วยให้มีชีวิตในภพชาติเบื้องหน้าหรือมีชีวิตหลังความตายแล้วได้อีกด้วย ดังเรื่องราวประกอบต่อไปนี้

เรื่องพระนักเทศน์เป็นกัลยาณมิตรให้บิดา¹

ในอเจลวิหาร ใกล้เคียงเชิงเขาโสภณ มีพระที่มีความชำนาญด้านการเทศน์สอนรูปหนึ่งชื่อพระโสณเถระ โยมบิดาของท่านเป็นนายพรานสุนัข (อาศัยสุนัขล่าเนื้อ) พระเถระได้คอยห้ามท่านให้เลิกจากการประกอบอาชีพเช่นนี้ แต่โยมบิดาก็กังขามไม่ยอมเลิก ดังนั้น เมื่อไม่สามารถบอกให้เลิกบาปเพื่อมุ่งมาทำตนให้อยู่ในศีลธรรมได้ จึงคิดรำพึงว่า โยมเอ๋ย อย่าได้มีชีวิตที่ประกอบแต่ทุกข์และโทษเลย ดังนั้นจึงขอให้โยมบิดาบวชทั้งที่ท่านไม่ยอมบวช

ต่อมาเมื่อบิดาซึ่งบวชอยู่นั้น แก่ชราและล้มป่วยลง ขณะที่นอนบนเตียงซึมเศร้า นรกกัปปราภุขึ้น กล่าวคือมีภาพนิมิตปรากฏเป็นสุนัขทั้งหลายล้วนแต่ตัวใหญ่ๆ มาจากเชิงเขาโสภณ มาล้อมท่านไว้ทำท่าเหมือนจะกัด ท่านกลัวต่อมหาภัยมาก จึงกล่าวกับพระโสณเถระว่า

“พ่อโสณะห้ามที พ่อโสณะห้ามที”

พระโสณเถระถามว่า “อะไรครับหลวงพ่?”

ท่านกล่าวว่า “ท่านไม่เห็นหรือว่าสุนัขตัวใหญ่กำลังจะมาขย้ำเรา”

พระโสณเถระคิดว่า ภาพต่างๆ นี่เป็นคตินิมิต และคตินิมิตเกิดขึ้นเช่นนี้ ย่อมนำท่านไปสู่อบายภูมิอันทุกข์ทรมานอย่างแน่นอน อย่ากระนั้นเลย บิดาของคนเช่นเราซึ่งได้บวชอุทิศในพระพุทธศาสนา จักไปเกิดในนรกได้อย่างไรเล่า เราจักช่วยท่าน แล้วจึงให้พวกสามเณรไปนำดอกไม้ธูปเทียนมา และให้ตกแต่งเครื่องลาดพื้นสำหรับบูชาและอาสนะสำหรับบูชาที่ลานเจดีย์และลานโพธิ์ แล้วเอาเตียงหามหลวงพ่ไปยังลานเจดีย์ ให้นั่งบนเตียงแล้วกล่าวว่า

“หลวงพ่ขอรับ บูชานี้จัดไว้เพื่อหลวงพ่ ขอให้หลวงพ่กล่าวว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า นี่เป็นบรรณาการของข้าพระองค์ผู้ยาก ข้าพระองค์ขอถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยเครื่องบูชานี้”

¹ พุทธาตุกสูตร, อรรถกถาัมชณนิทาย อุปรปัณณาสก์, มก. เล่ม 22 หน้า 329.

พระหลวงพ่อก็ก้าวตาม พร้อมทำจิตให้เลื่อมใสในการบูชา และในทันทีที่ทำจิตให้เลื่อมใสทันใดนั้นเทวโลกปรากฏขึ้นแก่ท่าน กล่าวคือ มีภาพนิมิตที่ปรากฏเป็นสวณันทวัน สวณจิตรลดาวัน สวณมัสสกันวัน สวณปารุสกันวัน และวิมานทั้งหลาย และเหล่านางฟ้าฟ้อนรำ มารายล้อมท่านไว้

ท่านจึงกล่าวว่า “หลีกไปเถิดโสมณะ หลีกไปเถิดโสมณะ”

พระโสมณะประหลาดใจ จึงถามว่า “อะไรหรือหลวงพ่”

พระหลวงพ่ จึงกล่าวว่า “หญิงเหล่านี้ คือ โยมผู้หญิงของคุณ กำลังมา”

ซึ่งหมายถึงเหล่านางฟ้าที่มาปรากฏให้เห็น และเข้าใจว่าคงเป็นญาติโยมที่เป็นหญิงของพระโสมณะเถระกำลังมา

พระโสมณะเถระจึงดีใจว่า บัดนี้สวรรค์ปรากฏแก่หลวงพ่แล้ว นั่นหมายความว่า คตินิมิตที่เกิดขึ้นหลังจากการบูชาเจดีย์ เป็นนิมิตที่ดีและจะนำหลวงพ่ไปสู่สุคติอย่างแน่นอน

จากเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่า แม้บุคคลนั้นจะอยู่ในเพศนักบวชก็สามารถทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อบิดาได้ โดยท่านได้ชักชวนบิดามารดา และก่อนจะตายก็ได้พามาสักการบูชาเจดีย์เพื่อให้มีคตินิมิตที่ดี หรือเพื่อให้จิตใจของบิดารำลึกนึกถึงแต่ภาพที่ตนเองทำดี จากเรื่องนี้ยังแสดงให้เห็นว่า ความเป็นกัลยาณมิตรนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง สามารถแนะนำหรือชี้ทางสว่างแก่ชีวิตได้ แม้ขณะกำลังจะละจากโลกก็ตาม

เรื่องพระสารีบุตรทำหน้าที่กัลยาณมิตร¹

สมัยหนึ่ง มีนักบวชชื่อสญชัยปริพาชกอาศัยอยู่ในพระนครราชคฤห์ พร้อมด้วยปริพาชกบริษัทหมู่ใหญ่ซึ่งเป็นศิษย์ จำนวน 250 คน ครั้งนั้น พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ เมือยังไม่ได้บวชในพระพุทธศาสนา ท่านมีนามเดิมว่าอุปลิสสะและโกลิตะ ได้ศึกษาและประพฤติพรหมจรรย์

อยู่ในสำนักสญชัยปริพาชกท่านนี้ ทั้งสองได้ทำกตีกากันไว้ว่า ผู้ใดบรรลุมรรคก่อนก็ขอให้ผู้นั้นได้บอกมรรคแก่อีกคนหนึ่งด้วย

วันหนึ่ง ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า พระอัสสชิ ซึ่งเป็นหนึ่งในพระปัญจวัคคีย์ที่บรรลุธรรมแห่งพระพุทธองค์แล้ว ได้ถือบาตรจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครราชคฤห์ ท่านเป็นผู้มีกิริยามรรยาท น่าเลื่อมใส มีนัยน์ตาทอดลง ถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ สารีบุตรปริพาชกได้เห็นพระอัสสชิ กำลังเที่ยวบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์ และเห็นกิริยามรรยาทอันน่าเลื่อมใส จึงเกิดความดำริว่า บรรดาพระอรหันต์หรือท่านผู้ได้บรรลุพระอรหัตมรรคในโลก ภิกษุรูปนี้คงเป็นผู้หนึ่งแน่ ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปหาภิกษุรูปนี้แล้วถามว่า ท่านบวชเฉพาะใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร?

¹ มหาชนธกะ, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก. เล่ม 6 ข้อ 64-72 หน้า 122-128

แต่แล้วเกิดยังคิดได้ว่ายังเป็นกาลไม่สมควรจะถามภิกษุรูปนี้ เพราะท่านกำลังเข้าละแวกบ้าน เทียวบิณฑบาต ฉะนั้น เราจึงติดตามภิกษุรูปนี้ไปข้างหลัง รอเวลาที่ท่านเสร็จกิจแล้วจึงจะเข้าไปสนทนาด้วย ครั้นได้เวลาอันเหมาะสมแล้ว สาริบุตรปริพาชกจึงเข้าไปหาพระอัสสชิได้พูดจาปราศรัย พอให้เป็นที่บันเทิง เป็นที่ระลึกรู้ถึงกันแล้ว สาริบุตรปริพาชก จึงได้กล่าวกับพระอัสสชิว่า

“อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวพรรณของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านบวชเฉพาะใคร ใครเป็น ศาสตา ของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร ชอบรับ”

พระอัสสชิตอบว่า

“มีอยู่ ท่าน พระมหาสมณะศากยบุตร ทรงออกผนวชจากศากยตระกูล เราบวชเฉพาะพระ ผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของเรา และเราชอบใจธรรมของพระผู้มีพระ ภาคพระองค์นั้น.”

สาริบุตรปริพาชกจึงถามว่า

“ก็พระศาสดาของท่านสอนอย่างไร แนะนำอย่างไร”

“เราเป็นคนใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้ ไม่อาจแสดงธรรมแก่ท่านได้ กว้างขวาง แต่จักกล่าวใจความแก่ท่านโดยย่อ. พระอัสสชิกล่าว

“น้อยหรือมาก นิมนต์กล่าวเถิด ท่านจงกล่าวแต่ใจความแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าต้องการ ใจความอย่างเดียว ท่านจักทำพญานาคให้มากทำไม.”

ลำดับนั้น พระอัสสชิ ได้กล่าวธรรมปริยายนี้แก่สาริบุตรปริพาชก ว่าดังนี้

“ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับ แห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติทรงสั่งสอนอย่างนี้”

ครั้นได้ฟังธรรมปริยายนี้ สาริบุตรปริพาชก มีดวงตาเห็นธรรมเกิดขึ้นทันที จิตใจผ่องใส ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ประจักษ์แจ้งแล้วว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวล มีความดับไปเป็นธรรมดา

เวลาต่อมา สาริบุตรปริพาชกได้เข้าไปหาโมคคัลลานปริพาชก ครั้นโมคคัลลานปริพาชก ได้เห็นสาริบุตรปริพาชกเดินมาแต่ไกล จึงถามสาริบุตรปริพาชกว่า

“ผู้มีอายุ อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวพรรณของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านได้บรรลุ อมตรธรรมแล้วกระมังหนอ”

“ถูกละ ผู้มีอายุ เราได้บรรลุอมตรธรรมแล้ว.” สาริบุตรปริพาชกตอบ

“ท่านบรรลุอมตรธรรมได้อย่างไร ด้วยวิธีไร”

“ผู้มีอายุ วันนี้เราได้เห็นพระอัสสชิกำลังเทียวบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์ ท่านเป็นผู้มี กิริยามรรยาทน่าเลื่อมใสครั้งแล้วเราได้มีความดำริว่าบรรดาพระอรหันต์หรือท่านผู้ได้บรรลุอรหัตตมรรคในโลก

ภิกษุรูปนี้คงเป็นผู้ใดผู้หนึ่งแน่ ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปหาภิกษุรูปนี้ แล้วถามว่า ท่านบวช เฉพาะใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร เรานั้นได้ยังคิดว่า ยังเป็นกาลไม่สมควรจะถามภิกษุรูปนี้ เพราะท่านยังกำลังเข้าละแวกบ้านเที่ยวบิณฑบาต “ฉะนั้นเราพึงติดตามภิกษุรูปนี้ไปข้างหลัง เพราะเป็นทางอันผู้มุ่งประโยชน์ทั้งหลายจะต้องสนใจ”

“ลำดับนั้น พระอัสสชิเที่ยวบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์ ถือบิณฑบาตกลับไปแล้ว ต่อมา เราได้เข้าไปหาพระอัสสชิ ครั้นถึงแล้ว ได้พูดปราศรัยกับพระอัสสชิ ครั้นผ่านการพูดปราศรัยพอให้เป็นที่บันเทิง เป็นที่ระลึกลึกถึงกันไปแล้ว ได้ยินอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้กล่าวคำนี้ต่อพระอัสสชิว่า อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวพรรณของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านบวชเฉพาะใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร ขอรับ?”

“พระอัสสชิตอบว่า มีอยู่ ท่าน พระมหาสมณะศากยบุตรเสด็จออกทรงผนวชจากศากยตระกูล เราบวชเฉพาะพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเป็นศาสดาของเรา เราชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น”

“เราได้ถามพระอัสสชิต่อไปว่า ก็พระศาสดาของท่านสอนอย่างไร แนะนำอย่างไร? พระอัสสชิตอบว่า เราเป็นคนใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้ ไม่อาจแสดงธรรม แก่ท่าน ได้กว้างขวาง แต่จักกล่าวใจความแก่ท่านโดยย่อ เราได้เรียนว่า น้อยหรือมาก นิมนต์กล่าวเถิด ท่านจงกล่าวแต่ใจความ แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าต้องการใจความอย่างเดียว ท่านจักทำพญูชนะให้มากทำไม”

“ผู้มีอายุ ครั้งนั้น พระอัสสชิได้กล่าวธรรมปริยายนี้ ว่าดังนี้”

“ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติทรงสั่งสอนอย่างนี้”

ครั้นได้ฟังธรรมปริยายนี้ โมคคัลลานปริพาชก ก็ได้ดวงตาเห็นธรรมเช่นเดียวกับสารีบุตร ปริพาชกท่านมีจิตผ่องใสปราศจากธุลีปราศจากมลทิน รู้ประจักษ์ชัดว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับไปเป็นธรรมดา

ปริพาชกทั้งสองจึงปรึกษากันว่าควรที่จะเชิญชวนสญชัยปริพาชก ซึ่งเป็นอาจารย์เข้าไป ลักการองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยกัน เพราะแม้พระอัสสชิซึ่งเป็นพระสาวก ยังกล่าวธรรมจนท่านทั้งสองได้ดวงตาเห็นธรรม หากได้เข้าเฝ้าถวายสักการะแด่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ย่อมจะเกิดประโยชน์แก่ชีวิตอย่างมหาศาล แต่สญชัยปริพาชก ไม่ปรารถนาที่จะไปด้วย ยังมีความพอใจที่จะเป็นอาจารย์ของหมู่ปริพาชกอยู่เช่นเดิม

อย่างไรก็ตาม สารีบุตรปริพาชกและโมคคัลลานะปริพาชก ก็ชวนกันเดินทางไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยความมุ่งมั่น

พระพุทธองค์ครั้งได้ทอดพระเนตรเห็นสารีบุตร โมคคัลลานะมาแต่ไกล จึงมีรับสั่งกับพระภิกษุทั้งหลายว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย สหายสองคนนั้น คือโกลิตะ และอุปติสสะ กำลังมานั้น จักเป็นคู่สาวกของเรา จักเป็นคู่อันเจริญขึ้นเยี่ยมของเรา”

ครั้งนั้น สารีบุตรปริพาชกและโมคคัลลานะปริพาชกพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นถึงแล้วได้ขอบเฝ้าที่พระบาทของพระผู้มีพระภาค แล้วทูลขอบรรพชาอุปสมบทต่อพระผู้มีพระภาคว่า

“ขอพวกข้าพระพุทธเจ้า พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาค พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า

“พวกเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว พวกเธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด.”

หลังจากบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเรียบร้อยแล้ว ปริพาชกทั้งสองได้กลายเป็นพระอรหันต์ และเป็นอัครสาวกผู้ที่มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเรารู้จักท่านทั้งสองในนาม พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ จากเรื่องราวดังกล่าว แสดงให้เห็นความเป็นกัลยาณมิตรระหว่างพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ที่ทำให้ท่านทั้งสองได้ดวงตาเห็นธรรม อีกทั้งยังได้พบพระบรมครู คือองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สรุป

การเป็นกัลยาณมิตรให้บุคคลอื่น และการมีบุคคลอื่นมาเป็นกัลยาณมิตรให้เรานั้น หากมุ่งช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางที่ดีงาม ย่อมจะทำให้ชีวิตมีความเจริญก้าวหน้า ทั้งนี้เพราะเราเองจะเป็นคนดีเพียงคนเดียวไม่ได้และจะอยู่เพียงลำพังคนเดียวในโลกไม่ได้จำเป็นจะต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การมีความสัมพันธ์กับบุคคลเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการเป็นกัลยาณมิตรหรือไม่ใช่การเป็นกัลยาณมิตร ย่อมมีผลต่อชีวิตของเรา หากเราหยิบนั่นความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในการเป็นกัลยาณมิตร หรือเราได้รับการหยิบนั่นด้วยความเป็นกัลยาณมิตรจากบุคคลอื่นก็ย่อมเชื่อแน่ว่าชีวิตของเราย่อมประสบกับความดีงาม และพบกับความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรม

บทที่ 2

ความสำคัญ

ของกัลยาณมิตร

เนื้อหาบทที่ 2

ความสำคัญของกัลยาณมิตร

2.1 ความจำเป็นต้องมีกัลยาณมิตร

2.2 คุณค่าของกัลยาณมิตร

2.2.1 กัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์

2.2.2 กัลยาณมิตรเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

2.2.3 คบกัลยาณมิตรทำให้อริยมรรคบริบูรณ์

2.2.4 กัลยาณมิตรคือต้นทางแห่งการเจริญโพชฌงค์ 7

2.3 ประโยชน์ของกัลยาณมิตรต่อโลกในพระไตรปิฎก

1. ความผิดพลาดของการกระทำบางอย่างยังสามารถแก้ไขกันได้ แต่ความผิดพลาดเพราะไม่รู้ความจริงในสังสารวัฏอาจทำให้บุคคลนั้นต้องไปเสวยวิบากกรรมอันเผ็ดร้อนในอบายภูมิเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะไปแก้ไขอะไรได้อันนั้นไม่ได้เสียแล้ว กัลยาณมิตรคือบุคคลสำคัญที่จะคอยแนะนำสิ่งดีๆ ให้ชาวโลกรู้จักความจริงของชีวิต ช่วยปิดอบาย และเปิดประตูไปสู่สวรรค์นิพพาน

2. กัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ หมายถึงความประพฤติอันประเสริฐ แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง สมัยที่ยังบำเพ็ญตนเป็นพระบรมโพรหัสต์ก็ยังคงอาศัยกัลยาณมิตร หากโลกขาดกัลยาณมิตร ชีวิตคงมีตมมถนอการ กว่าผู้ที่ตาบอดมองไม่เห็นสีส่นของโลกอันตระการนี้ อย่างแน่นอน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจความจำเป็นของการมีและการเป็นกัลยาณมิตรทั้งต่อตนเองและต่อชาวโลก
2. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ และอธิบายคุณค่าของกัลยาณมิตรอันจะเป็นกำลังใจต่อการทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อตนเองและบุคคลอื่นต่อไป
3. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจและอธิบายประโยชน์ของการเป็นกัลยาณมิตรต่อโลก

บทที่ 2

ความสำคัญของกัลยาณมิตร

การเดินทางในยามราตรี จำเป็นต้องมีผู้คอยชี้ทางสว่าง ให้เดินไปถึงจุดหมายปลายทาง ได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย ชีวิตของมนุษยชาติที่กำลังเดินทางไกลในสังสารวัฏเพื่อไปสู่จุดหมายปลายทาง ก็เช่นเดียวกัน จำเป็นต้องอาศัยผู้รู้หรือกัลยาณมิตรคอยชี้เส้นทางสวรรค์ และนิพพาน เหมือนดังพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงทำหน้าที่ยอดกัลยาณมิตรของโลก แนะนำเหล่าเวไนยสัตว์¹

ให้ข้ามพ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏไปสู่ฝั่งนิพพาน เพราะมนุษยชาติทั้งหลายล้วนถูกความมืด คืออวิชชาทอหุ้มดวงจิตเอาไว้ น้อยคนนักจะรู้จักเส้นทางไปสู่สวรรค์และนิพพานได้ด้วยตนเอง เมื่อเกิดมาแล้ว ต้องเจออุปสรรคและความไม่ปลอดภัยต่างๆ มากมาย ทั้งภัยในชีวิตและภัยในสังสารวัฏ หากประมาทพลาดพลั้งไปสร้างบาปอกุศล ก็จะเป็นผลให้เราตกไปสู่ภพภูมิที่ทุกข์ทรมาน ถ้าได้พบเจอบัณฑิตกัลยาณมิตร คอยชี้แนะหนทางสว่างให้ จากผู้ที่เคยหลงผิดก็จะหวนมาสู่เส้นทางที่ถูกต้องดังมาได้ ดังนั้นบุคคลจึงต้อง หมั่นเข้าหากัลยาณมิตร โดยเป็นทั้งกัลยาณมิตรให้กับตัวเอง และเป็นกัลยาณมิตรให้กับผู้อื่น เป็นผู้ไม่ประมาทในการประคับประคองชีวิตของเรา ให้ดำเนินอยู่บนหนทางที่ถูกต้องอย่างมีความสุข เพราะ กัลยาณมิตรคือผู้ให้แสงสว่างแก่ชาวโลก

2.1 ความจำเป็นต้องมีกัลยาณมิตร

การได้คบกัลยาณมิตร เปรียบเหมือนบุญนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของคุณธรรมภายใน จะเป็นหนทาง นำไปสู่การได้ประสบความสำเร็จอันสูงสุดในชีวิตทั้งทางโลก และทางธรรม คือทางโลกก็ประสบความสำเร็จ ในการครองเรือน ทางธรรมก็จะนำไปสู่การได้บรรลุมรรคผลนิพพาน กัลยาณมิตรมิได้หมายถึงเพื่อนที่ดี ทั่วไปเท่านั้น แต่ยังหมายถึงบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ ที่จะชี้แนะหนทางสว่าง ในการดำเนินชีวิต ที่ถูกต้องให้กับผู้อื่น บุคคลใดมีกัลยาณมิตร ชื่อว่าเป็นผู้มีบุญที่สั่งสมไว้ดีแล้ว ควรคบบุคคลเช่นนั้น เพราะ เป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก พระพุทธองค์จึงทรงสรรเสริญความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร

ครั้งหนึ่ง พระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรเป็นกึ่งหนึ่งแห่งพรหมจรรย์ที่เดียวนะ พระเจ้าข้า”
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า

¹เวไนยสัตว์ หมายถึง หมู่สัตว์ผู้มีรูปสีคือกิเลสเบาบางพอที่พระพุทธองค์จะทรงโปรดให้

“ดูก่อนอานนท์ ! เธออย่าได้กล่าวอย่างนั้น ก็ความเป็นกัลยาณมิตรนี้ เป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ ดูก่อนอานนท์ ! ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร จักเจริญในอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8”¹

การมีกัลยาณมิตรนั้น เป็นทั้งหมดของการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ พระผู้มีพระภาคเจ้าในอดีตชาติที่ท่านเกิดเป็นมาณพชื่อ โชติปาละ ท่านก็เคยมีความเห็นผิดในพระรัตนตรัย แต่เพราะได้เพื่อนคือ ฆฎิการะ เป็นกัลยาณมิตร ชักชวนให้มาพบพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้รับรสแห่งอมตธรรม กลับมีความเห็นที่ถูกต้อง ชีวิตของท่านจึงเปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นชีวิตที่ชุ่มเทสสร้างบารมีอย่างจริงจัง จนกระทั่งในที่สุดภพชาติสุดท้ายก็ได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังเรื่องต่อไปนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นสมัยที่ยังอยู่ในระหว่างการสร้างบารมี² พระองค์ได้เกิดเป็นพราหมณ์ชื่อ “โชติปาละ” ท่านมีเพื่อนเป็นช่างปั้นหม้อ ชื่อว่า “ฆฎิการะ” แม้จะเกิดตามีฐานะทางสังคมที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองก็เป็นเพื่อนรักกันมาตั้งแต่เด็ก เมื่อเติบโตขึ้นฆฎิการะได้ไปฟังธรรมจากพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดความเลื่อมใส จึงได้อุทิศตนเป็นอุบาสก ยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เมื่อตัวเองได้พบเส้นทางสว่าง พบบุคคลผู้ประเสริฐอย่างพระบรมศาสดา ก็อยากจะชวนโชติปาละเพื่อนรัก ให้มาฟังธรรมจากพระพุทธองค์

ฆฎิการะพยายามเกลี้ยกล่อม ชักชวนให้เพื่อนไปเฝ้าพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นแล้วครั้งเล่า แต่ก็ไม่ยอมไป จึงบอกกับโชติปาละว่า “เพื่อนเอ๋ย การได้พบกับพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือว่าเป็นมงคลอย่างยิ่ง เราไปฟังธรรมจากพระองค์กันเถาะ” เนื่องจากว่า

โชติปาละเกิดในตระกูลพราหมณ์ ไม่ได้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงตอบว่า “อย่าเลยเพื่อน ฆฎิการะ การไปเฝ้าพระสมณะโสด จะมีประโยชน์อะไร ท่านไปคนเดียวเถาะ”

ถึงแม้ว่า ฆฎิการะจะชวนหลายครั้ง และชี้ให้เห็นว่าการเห็นพระพุทธเจ้านั้นเป็นสิ่งประเสริฐ การฟังธรรมจากพระพุทธองค์เป็นมงคล แต่ดูเหมือนว่าการชักชวนนั้นไม่ได้ผลเลย วันหนึ่งจึงหาบุคคลุบายชวนเพื่อนไปอาบน้ำที่แม่น้ำใกล้กับที่ประทับของพระบรมศาสดา หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้ว ฆฎิการะจึงชวนอีกครั้งว่า วิหารที่ประทับของพระพุทธเจ้าอยู่ใกล้ๆ บริเวณนี้เอง เราไปเดินเล่นในวิหารกันเถาะ โชติปาละก็ไม่ยอมไป จะขอกลับบ้านอย่างเดียว แม้จะถูกชักชวนอย่างไร ก็ไม่คล้อยตาม

จนสุดท้าย ฆฎิการะเมื่อเห็นว่าชวนอย่างไรก็ไม่ไปแล้ว ด้วยความจริงใจต่อเพื่อน จึงอุทิศมวยผมของโชติปาละ เพื่อที่จะให้ไปเฝ้าพระพุทธองค์ให้ได้ โชติปาละเป็นผู้สั่งสมบุญมาดี เมื่อโดนเพื่อนดึงมวยผมจึงคิดว่า “น่าอัศจรรย์จริงหนอ ฆฎิการะผู้เป็นเพียงช่างปั้นหม้อ ผู้มีชาติต่ำ กล้ามาดึงมวยผมเราผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของพระพรหม ตามปกติเพื่อนของเราไม่เคยทำอย่างนี้ มีความปรารถนาดีต่อเรามาตลอด ไม่เคยชักชวนไปในทางที่ผิดเลย การไปพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คงจะเป็นการดีเป็นแน่”

¹ ทุติยอัปมัทธสูตร, สังยุตตนิกาย สคาถวรรค, มก. เล่ม 24 ข้อ 382 หน้า 482.

² ฆฎิการสูตร, มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก, มก. เล่ม 21 ข้อ 405-413 หน้า 2-7.

เมื่อคิดได้อย่างนี้แล้ว แทนที่จะโกรธมีปฏิฆิมานะ กลับตกลงใจจะไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยกัน เมื่อได้สนทนาธรรมและฟังธรรมจากพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว โชติปาละเกิดความเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง จึงชวนภิกษุภิกษุณีออกบวช แต่เนื่องจากภิกษุภิกษุณีต้องเลี้ยงดูบิดามารดาผู้ตาบอด จึงไม่อาจที่จะบวชได้ โชติปาละจึงตัดสินใจออกบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา และได้ตั้งใจประพฤติธรรมจนตลอดอายุขัย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า “เธออย่าคิดว่าภิกษุภิกษุณีช่างปั้นหม้อเป็นเรตถาคต โชติปาละพราหมณ์ต่างหากที่เป็นเรตถาคต ในชาตินั้น”

พระองค์ได้กัลยาณมิตร คือ เพื่อนที่ประเสริฐอย่างภิกษุภิกษุณี ทำให้เปลี่ยนจากผู้มีความเห็นผิดมาเป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง ได้มีโอกาสสร้างบารมีเพื่อการตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ แม้พระองค์เองจะได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้านับพระองค์ไม่ถ้วน ได้ชื่อว่าเป็นนิยตโพธิสัตว์ คือ เป็นบุคคลผู้เที่ยงแท้ต่อการบรรลุธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว แต่ก็ยังมีความจำเป็นต้องอาศัยกัลยาณมิตร คอยประคับประคอง เพื่อไปให้ถึงจุดหมายปลายทางอันสูงสุดของชีวิต เพราะกัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ นั่นคือการที่คนเราจะทำความดีให้ได้ตลอด หรือดำรงตนอยู่ในเพศพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้นั้น ต้องอาศัยกัลยาณมิตรคอยชี้แนะ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า

“ดูกรอานนท์ ข้อนว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหชาติ มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งล้นทีเดียวนั้น พึงทราบโดยปริยายแม้นี้ ด้วยว่าเหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร ดูกรอานนท์ ข้อนว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหชาติ มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งล้นทีเดียวนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล”¹

2.2 คุณค่าของกัลยาณมิตร

2.2.1 กัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์

เรื่องเกิดขึ้นในกรุงสาวัตถี² ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหชาติ มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งล้นทีเดียว พระเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ถูกละ ถูกละ สารีบุตร ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหชาติ มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งล้น ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหชาติ มีเพื่อนดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอุรียมรรค

¹ อุปัฏฐกสูตร, สังยุตตนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 30 ข้อ 7 หน้า 8.

² สาริปุตตสูตร, สังยุตตนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 30 ข้อ 8-11 หน้า 9-10.

ประกอบด้วยองค์ 8 จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8

ดูกรสารีบุตร ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรค ประกอบด้วยองค์ 8 ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 อย่างไรเล่า ดูกรสารีบุตร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอภัยวิเวก อภัยวิราคะ อภัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอภัยวิเวก อันอภัยวิราคะ อภัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรค ประกอบด้วยองค์ 8 ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 อย่างนี้แล.

ดูกรสารีบุตร ขั้วว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น นั้นพึงทราบโดยปริยายแม้ว่า ด้วยว่าเหล่าสัตว์ผู้มิชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชาติ ผู้มิชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปรีทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากโสกะ ปรีทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร ดูกรสารีบุตร ขั้วว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล”

2.2.2 กัลยาณมิตรเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

ความเป็นกัลยาณมิตรหรือเป็นผู้มีกัลยาณมิตรถือว่ามีผลสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิต นับตั้งแต่ความเป็นคนธรรมดาจนถึงดำเนินตามอริยมรรคไปสู่ความเป็นอริยบุคคลได้ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงความสำคัญของกัลยาณมิตรในฐานะที่เป็นนิमितแห่งอริยมรรคไว้หลายแห่ง ดังเช่น

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิमितมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิमितมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 ของภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 อย่างไรเล่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกัจจตราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกัจจตราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 อย่างนี้แล”¹

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมากเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8

¹ ทุติยกัลยาณมิตตสูตร, สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค, มก. เล่ม 30 ข้อ 138-139 หน้า 78.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 อย่างไรเล่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 อย่างนี้แล”¹

นอกจากนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังได้ตรัสไว้ในทุติยกัลยาณมิตตสูตร ถึงความสำคัญของ กัลยาณมิตร ความว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วย องค์ 8 ธรรมอันหนึ่ง คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 จักกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน ประกอบด้วยองค์ 8 อย่างไรเล่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัด โทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัด โทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอัน ประกอบด้วยองค์ 8 ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 อย่างนี้แล”²

การที่พระองค์ตรัสอย่างนี้ เพราะว่าการทำหน้าที่กัลยาณมิตรนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยชี้นำ กุศลทางสวรรค์ และพระนิพพานให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้เขาได้ดำเนินชีวิตอย่างปลอดภัย ไม่ผิดพลาด ไม่หลงทางพระนิพพาน ผู้ทำหน้าที่ยอดเยี่ยมกัลยาณมิตร จึงเป็นเสมือนบุญนิมิตของการบังเกิดขึ้น แห่งอริยมรรค เป็นผู้จุดประกายความสว่างแห่งการตรัสรู้ธรรมให้แก่เวไนยสัตว์ผู้ตกอยู่ในท่ามกลางความมืดมิด ได้พบกับ แสงสว่างแห่งสันติสุขที่แท้จริง

เพราะฉะนั้น การทำหน้าที่ผู้นำบุญยอดเยี่ยมกัลยาณมิตร จึงมีความสำคัญต่อโลก โลกจำเป็นต้องมี กัลยาณมิตรผู้เป็นแสงสว่างส่องนำทางชีวิต ให้ทุกชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทางโดยสวัสดิภาพ

เศรษฐกิจกัลยาณมิตร³

ในอดีตกาลมีพระอริยสาวกมากมาย ที่ท่านเข้าถึงพระรัตนตรัย แล้วต้องการที่จะให้เพื่อนร่วมโลก ได้เข้าถึงจุดแห่งบรมสุขที่ท่านเข้าถึง จะขอกล่าวถึงบุคคลสำคัญของโลกที่มีหัวใจยอดกัลยาณมิตร คือนอกจากจะสร้างบุญด้วยตัวเองแล้ว ก็ยังชักชวนให้เพื่อนพ้องได้มาสู่เส้นทางธรรมที่ถูกต้อง

¹ ปฐมกัลยาณมิตตสูตร, สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค, มก. เล่ม 30 ข้อ 147-148 หน้า 83.

² ทุติยกัลยาณมิตตสูตร, สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค, มก. เล่ม 30 ข้อ 156-157 หน้า 86-87.

³ อปัณณกชาดก, อรรถกถาขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 55 หน้า 154-170.

บุคคลท่านนี้ท่านเป็นมหาเศรษฐีเป็นผู้ที่ประชาชนพ้อค่าคบดี ต่างก็รู้ว่าท่านมีศรัทธาอย่างแรงกล้า ได้เข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะอันสูงสุด แม้ว่าจะเข้าสู่คัมภีร์กับบุคคลที่นับถือต่างศาสนา มีความเชื่อที่แตกต่างกันท่านก็องอาจ ไม่ปิดบังคุณของพระรัตนตรัยแต่อย่างใด ในขณะที่เดียวกันตัวท่าน ก็พยายามทำหน้าที่ยอดกัลยาณมิตร ชักชวนเพื่อนให้มาสู่เส้นทางธรรม เพื่อจะได้ฟังธรรมและประพฤติธรรม มีอยู่ครั้งหนึ่ง ท่านเศรษฐีได้ชวนเพื่อนที่มีความเลื่อมใสต่อนักบวชนอกศาสนา ได้เข้าไปเป็นพวกสาวกของ อัญญเดียรธีย์กลุ่มใหญ่ถึง 500 คน ท่านเศรษฐีดำริว่า วันนี้อะไรจะชวนเพื่อนไปทำบุญฟังธรรมที่พระ วิหารเซตวัน พอเกิดความคิดอย่างนี้ ท่านเศรษฐีก็ได้ชักชวนเพื่อนผู้เป็นสหายของท่านทั้ง 500 คน ให้ถือ ระเบียบ ดอกไม้ของหอม เครื่องลูบไล้เป็นอันมาก น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย และผ้าเครื่องปกปิด ไปยังพระ เซตวัน ได้ถวาย บังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วบูชาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น และได้ถวายทาน ด้วย เกล็ดและผ้าแด่ภิกษุสงฆ์ แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนสุดท้ายหนึ่ง เพื่อนๆ ที่เป็นสาวกของอัญญเดียรธีย์ด้วยความ ที่เกรงใจท่านเศรษฐีก็พากันถวายบังคมพระศาสดา เศรษฐีทำอย่างไรตนเองก็ได้ทำอย่างนั้น แล้วก็นั่งดู พระพักตร์ของพระศาสดา

แลเห็นพระพักตร์อันงามสง่าดุจพระจันทร์ในวันเพ็ญ เห็นพระวรกายอันประดับด้วยพระลักษณะ มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยอนุพยัญชนะ มีพระรัศมีรุ่งเรืองแผ่ออกจากพระวรกายด้านละวา พระพุทธรังสี นั้นหนาแน่นเปล่งออกเป็นวงๆ ดุจพวงอุษะเป็นคู่ๆ จึงพากันคิดอยู่ในใจว่า พระมหาสมณโคดมนี้ ช่างงดงามเหลือเกิน ไม่น่าแปลกเลยว่ ทำไมสาวกทั้งหลายจึงพากันเลื่อมใสในองค์พระโคดมเหลือเกิน บัดนี้พวกเราได้พากันนั่งลงฟังธรรมของสมณะนั้นด้วยความคิดว่าพระองค์จะแสดงธรรมได้สมกับที่เขาร่ำลือ กันแค่ไหน จึงพากันนั่งใกล้ๆ ท่าน

ลำดับนั้น พระศาสดาก็ได้ตรัสธรรมิกถาอันไพเราะวิจิตรด้วยนัยต่างๆ ด้วยพระสุรเสียงประดุจ ท้าวมหาพรหม ทั้งนำฟังมีความงดงามในเบื้องต้น ท่ามกลางและเบื้องปลาย เหล่าสาวกของอัญญเดียรธีย์ ทั้งหลาย ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ต่างก็มีจิตเลื่อมใสได้ลุกขึ้นถวายบังคมพระศพ และ ได้ประกาศเลิกลาหนี้อัญญเดียรธีย์ ได้ขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ตั้งแต่นั้นมา สหายของท่านเศรษฐีทั้ง 500 ก็ได้พากันไปสร้างบุญที่พระวิหารพร้อมกับท่านเศรษฐีเป็นประจำ ทำความปิติให้บังเกิดแก่ท่านเศรษฐีมาก ที่สามารถทำให้เพื่อนของตนกลับมาเป็นลัทธิได้

ต่อมาเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จออกจากกรุงสาวัตถีกลับไปยังกรุงราชคฤห์เพื่อเปลี่ยนสถานที่ หลีกเร้น ในเวลาที่พระตถาคตเสด็จไป อดีตสาวกอัญญเดียรธีย์เหล่านั้นต่างก็พากัน เปลี่ยนใจได้ทำลายสมณะ นั้นเสีย กลับไปนับถือพวกอัญญเดียรธีย์อีก ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นความเชื่อเดิมของตนนั่นเอง เมื่อ 7-8 เดือนผ่านไป พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้เสด็จกลับไปยังพระเซตวันเหมือนเดิมอีก ท่านเศรษฐีก็พาสาวก อัญญเดียรธีย์เหล่านั้นไปเฝ้าพระศาสดาอีกครั้งหนึ่ง ได้บูชาพระศาสดาด้วยของหอมและดอกไม้ เป็นต้น ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกสาวกอัญญเดียรธีย์ เหล่านั้นก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า

ท่านเศรษฐีได้กราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าถึงเรื่องที่เพื่อนๆ ของท่านได้แปรเปลี่ยนไปในขณะที่ พระองค์ไม่อยู่ คือได้กลับไปนับถืออัญญเดียรธีย์เป็นสรณะ ได้ดำรงตนอยู่ในฐานะเดิมอีก พระผู้มีพระภาคเจ้า

ทรงเผยมณฑลพระโอษฐ์ประคุดเปิดผอบแก้วอันเต็มด้วยของหอมต่างๆ อันมีกลิ่นหอมด้วยของหอมอัน เป็นทิพย์ เพราะอาณาภาพของวิสุจริตที่ทรงบำเพ็ญมิได้ขาดสายตลอดโกฏิกัปนับไม่ถ้วน เมื่อจะทรงเปล่งพระสุรเสียงอันไพเราะ ก็ตรัสถามว่า ได้ยินว่า พวกท่านผู้เป็นอุบาสก ทำลายสรวง 3 เสียแล้วถึงอัญญเดียรธีย์เป็นสรวง จริงหรือ

พวกสาวกอัญญเดียรธีย์เหล่านั้นไม่อาจปกปิดไว้ได้ พวกท่านกราบทูลว่า “จริง พระเจ้าข้า” พระศาสดาจึงตรัสว่า ดูก่อนอุบาสกทั้งหลาย ในโลกธาตุ เบื้องล่างจรดอเวจีมหานรก เบื้องบนจรดวักคพรหม และไปตามขวางหาประมาณมิได้ ไม่มีใครที่ประเสริฐกว่าพระตถาคต บุคคลจะเป็นอุบาสกหรืออุบาสิกาก็ตาม ผู้ถึงพระรัตนตรัยอันประกอบด้วยอุดมคุณอย่างนี้ ชื่อว่า จะเป็นผู้บังเกิดในนรกเป็นต้น ย่อมไม่มีอันหนึ่งผู้พ้นจากการบังเกิดในอบายแล้ว ยังจะเกิดขึ้นในเทวโลกได้เสวยมหาสมบัติ แล้วเพราะเหตุไร พวกท่านจึงพากันทำลายสรวงเห็นปานนี้ แล้วถึงอัญญเดียรธีย์เป็นสรวง กระทำกรรมอันไม่สมควรเลย

แล้วพระองค์ตรัสว่า ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ได้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรวง ได้ถึงพระธรรมเป็นสรวง ถึงพระสงฆ์เป็นสรวง ชนเหล่านั้น จักไม่เข้าถึงอบายภูมิ ละร่างกายของมนุษย์นี้ไปแล้ว จักยังกายเทพให้บริบูรณ์ มนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมากถูกภัยคุกคาม ย่อมถึงภูเขาย้าง ป่าช้า อารามและต้นไม้ที่เป็นเจดีย์บ้างว่าเป็นสรวง นั้นแลมิใช่สรวงอันเกษม นั้นมิใช่สรวงอันอุดม เขาอาศัยสิ่งนั้นเป็นสรวงแล้ว ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ส่วนผู้ใดถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรวงแล้ว เห็นอริยสัจ 4 ด้วยปัญญาอันชอบนี้แลเป็นสรวงอันเกษม นี้เป็นสรวงอันอุดม เขาอาศัยสิ่งนี้แล้ว ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้

จากนั้นพระบรมศาสดาทรงตั้งเตือนว่า “ดูก่อนอุบาสกทั้งหลาย ชื่อว่าพุทธานุสติกัมมัญฐาน อัมมานุสติกัมมัญฐาน สังฆานุสติกัมมัญฐาน ย่อมให้โสดาปัตติมรรค ย่อมให้โสดาปัตติผล ย่อมให้สกทาคามีมรรค สกทาคามีผล ย่อมให้อนาคามีมรรค อนาคามีผล ย่อมให้อรหัตมรรค อรหัตผล พวกท่านได้ทำลายสรวงเห็นปานนี้ กระทำกรรมอันไม่สมควรแล้ว”

พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงให้โอวาทอุบาสกทั้งหลายแล้ว ท่านเศรษฐีก็ลุกขึ้นจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า กล่าวชมเชย แล้วประคองอัญชลีเหนือเศียรเกล้า กราบทูลว่า “บัดนี้ การที่พวกอุบาสกเหล่านี้ทำลายสรวงอันสูงสุดแล้ว ถือสรวงที่ผิดยึดถือเอาด้วยการคาดคะเน ยึดถือเอาอย่างผิดๆ แล้วเกิดความเสื่อมเสียขึ้นนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์อย่างนี้ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าโปรดแสดงธรรมให้กระจ่างชัด ทำลายความเห็นผิดของผองเพื่อนของข้าพระองค์ด้วยเถิดพระเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “พวกท่านจงเงี่ยโสตฟังโดยเคารพ” แล้วพระองค์ทรงแสดงธรรมประกาศอริยสัจ ในเวลาจบอริยสัจสี่ อุบาสกทั้ง 500 คนทั้งหมดนั้น ก็ได้ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล เป็นผู้มีความมั่นคงในพระรัตนตรัยไม่คลอนแคลน

เราจะเห็นว่า ศรัทธาของคนเรานั้น ต้องอาศัยกัลยาณมิตรคอยประคับประคอง จะได้ไปถึงฝั่งแห่งอริยมรรค หากว่าได้กัลยาณมิตรผู้มีหัวใจยิ่งใหญ่ ไม่ย่อท้ออย่างเช่นท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีผู้มีหัวใจอดกัลยาณมิตรที่อุทิศสัจจะชวนเพื่อนๆ ให้เข้ามาสู่เส้นทางธรรม ทำให้ได้พบกับสันติสุขที่แท้จริง พบกับ

พระรัตนตรัยภายในมือท่านรู้เส้นทางที่ถูกต้องแล้วก็ไม่ทอดทิ้งการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อเพื่อนร่วมโลก ทั้งทำความดีด้วยตนเอง และชักชวนคนอื่นทำด้วย ถ้าเราทำอย่างนี้ สิ่งที่เราจะได้ก็คือ บุญกุศลและมหาปิติ ที่ได้ทำหน้าที่ให้แสงสว่างแก่โลก เราจะเกิดความภาคภูมิใจไปจนตราบชีวิตจะหาไม่

2.2.3 คบกำลยาณมิตร ทำให้อริยมรรคบริบูรณ์

นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังตรัสว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุผู้เป็นพระเสขะยังไม่บรรลุนิพพาน ปราศจากความเกษมจากโยคะ อันยอดเยี่ยม เราไม่พิจารณาเห็น แม้เหตุอันหนึ่งอย่างอื่น กระทำเหตุที่มี ณ ภายนอกว่ามีอุปการะมาก เหมือนความมีมิตรดีนี้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดีย่อมละอกุศลเสียได้ ย่อมเจริญกุศลให้เกิดมี”¹

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8”²

การได้คบกับกำลยาณมิตร จะทำให้มรรคมองค์ 8 บริบูรณ์ มรรคมองค์ 8 ประกอบด้วย

สัมมาทิฐิ มีความเห็นที่ถูกต้อง คือในเบื้องต้น เห็นว่าการให้ทานดีจริง การสงเคราะห์กันดีจริง บิณฑบาตมีพระคุณจริง การบูชาบุคคลที่ควรบูชาดีจริง นรกสวรรค์มีจริง โลกนี้โลกหน้ามีจริง สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ซึ่งประกาศโลกนี้โลกหน้าให้แจ่มแจ้ง มีจริง สัมมาทิฐิเบื้องต้นนี้จะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ได้ บรรลุมรรคผลนิพพานต่อไป

สัมมาสังกัปปะ คือความดำริชอบ คิดออกจากกาม คิดออกจากความพยาบาท คิดออกจาก การเบียดเบียน

สัมมาวาจา คือมีวาจาชอบ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบคาย ไม่พูดเพ้อเจ้อ พูดแต่สิ่งที่เป็นกุศล ชักชวนให้คนทำความดี

สัมมากัมมันตะ คือการกระทำที่ถูกต้อง ทำแต่ในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

สัมมาอาชีวะ คือประกอบอาชีพสุจริต เว้นจากอาชีพที่พระพุทธองค์ทรงห้าม คือ ค้าอาวุธ ค้ามนุษย์ ค้ายาพิษ ค้ายาเสพติด ค้าสัตว์เพื่อนำไปฆ่า เพราะอาชีพเหล่านี้เป็นทางมาแห่งบาปอกุศล

สัมมาวายามะ คือมีความเพียรชอบ เพียรที่จะสั่งสมบุญให้ยิ่งๆ ขึ้นไป เพียรฝึกใจให้หยุดนิ่ง ไม่ประมาท

สัมมาสติ คือมีสติชอบ มีความรู้ตัวทั่วพร้อม ใจไม่หลุดจากศูนย์กลางกาย

สัมมาสมาธิ คือมีสมาธิชอบ ใจปัก定于ที่ศูนย์กลางกาย มีใจตั้งมั่น อารมณ์เป็นหนึ่ง เป็น

¹ ทุติยเสขสูตร, ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ, มก. เล่ม 45 ข้อ 195 หน้า 121.

² ปฐมกำลยาณมิตรสูตร, สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค, มก. เล่ม 30 ข้อ 165 หน้า 91.

เอกัคคตารมณ

เมื่อมรรคมงคล 8 ครบถ้วนบริบูรณ์ ก็จะทำให้สามารถทำสมาธิได้ผลดี สามารถทำจิตให้เข้าถึงดวงปฐมมรรคอันเป็นหนทางเบื้องต้น ที่จะดำเนินจิตเข้าไปในหนทางสายกลาง มุ่งตรงสู่อายตนนิพพาน อันเป็นจุดหมายปลายทางของทุกชีวิต เพราะฉะนั้น ปฐมมรรค จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่จะเข้าถึงธรรมกาย เมื่อเอาใจหยุดต่อไปในกลางดวงปฐมมรรค เราก็จะพบดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ซ้อนกันเข้าไปเรื่อยๆ ตามลำดับ จนเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายรูปพรหม กายอรุปรหม และกายธรรม ไปตามลำดับ กายธรรมในกายธรรม จนกระทั่งเข้าถึงกายธรรมอรหัตเป็นพระอรหันต์มีอริยมรรคครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด เป็นผู้หลุดพ้นจากอาสวกิเลสทั้งปวง

กายธรรมหรือธรรมกายเป็นยอดกัลยาณมิตรภายใน เป็นที่พึ่งที่ระลึกที่แท้จริง เมื่อเราเข้าถึงแล้ว พึ่งท่านได้ เวลาทุกข์ก็ช่วยให้เราพ้นทุกข์ เวลามีความสุข ก็เพิ่มเติมความสุขได้ จะรู้สึกอบอุ่นใจ ปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็นภัยในอบายภูมิ หรือภัยในสังสารวัฏ เราจะปลอดภัยจากภัยพิบัติทั้งหมด เข้าถึงธรรมกายแล้ว ปิดประตูอบายภูมิได้ ก่อนหลับตาลาโลก ถ้าเห็นธรรมกายใสแจ่ม สว่างไสวอยู่ภายใน สุกตฤภูมิเป็นที่ไป อยากไปเกิดในภพภูมิไหน สวรรค์ชั้นไหน เลือกได้ตั้งใจปรารถนา

2.2.4 กัลยาณมิตรคือต้นทางแห่งการเจริญโพชฌงค์ 7¹

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ยืนก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉันท สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งโพชฌงค์ 7 แก่ภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉันทนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ 7 จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ 7

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ 7 ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ 7 อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ 7 ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ 7 อย่างนี้แล”²

โพชฌงค์ คือ ธรรมะที่เป็นเหตุให้ตรัสรู้ ถ้าหากตั้งใจปฏิบัติตามหลักโพชฌงค์ 7 ประการนี้ อย่างถูกต้องสมบูรณ์ ก็จะเป็นเหตุให้ได้บรรลุวิชชาในทางพระพุทธศาสนาได้ ไม่ว่าจะเป็นวิชชา 3 วิชชา 8 อภิญญา 6 จะทำให้หลุดพ้นจากอาสวกิเลส ทั้งที่เป็นแบบ เจโตวิมุตติ คือหลุดพ้นด้วยอำนาจจิตที่แน่วแน่เป็นหนึ่ง หลุดร่อนจากกิเลสอาสวะที่นอนเนื่องอยู่ในใจจนหมดสิ้น และก็ปัญญาวิมุตติ

¹โพชฌงค์ คือองค์ธรรมที่นำไปสู่การตรัสรู้ ๗ ประการ คือ สติ อัมมวิจยะ(การสอดส่องเลือกเฟ้นธรรม) วิริยะ ปีติ ปัสสัทธิ สมาธิ อุเบกขา

²หนังสือธรรมะเพื่อประชาชน โดยพระราชภาวนาวิสุทธิ (หลวงพ่อรัญมขโย)

คือหลุดพ้นด้วยอำนาจของปัญญาบริสุทธิ์ ที่รู้แจ้งเห็นแจ้งแทงตลอดในธรรมทั้งหลายทั้งปวง หากเราปรารถนาเป็นผู้รู้แจ้งแทงตลอดในธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อยากรู้ถึงวิชาและวิมุตติ ก็ต้องคบหากัลยาณมิตร ผู้จะนำพาเราให้ได้รู้จักโพชฌงค์ ทั้ง 7 ประการ พระพุทธองค์ได้ทรงอุปมาเอาไว้ว่า “กลอนเรือนยอดทั้งหมดย่อมโน้มไปสู่ยอด โนม์ไปสู่ยอด โอนไปสู่ยอด แม้ฉันใด ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ 7 กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ 7 ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนม์ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน ชีวิตนี้ถ้าขาดกัลยาณมิตรแล้ว โอกาสที่จะได้เจริญธรรม 7 ประการนี้ก็หาได้ยากยิ่ง

ผู้ที่ได้ฟังโพชฌงค์และได้เจริญจนชำนาญเป็นวสีแล้ว หากเกิดโรคภัยไข้เจ็บอะไรขึ้นมา ก็อธิษฐานจิตให้โรคนั้นมลายหายสูญไปได้ด้วยอำนาจพระปริตรได้ เหมือนในสมัยหนึ่ง พระโลกนาถเจ้าทรงเห็นในชายพระญาติว่า ขณะนี้พระโมคคัลลานะกับพระมหากัสสปะ กำลังอาพาธได้รับทุกข์เวทนาอย่างหนัก ไม่มียารักษา พระองค์จึงเสด็จเข้าไปเยี่ยมถึงที่พักของพระเถระทั้งสองรูป ทรงไต่ถามอาการป่วย จากนั้นก็ได้แสดงโพชฌงค์ทั้ง 7 ให้พระมหาเถระได้สดับ

พระมหาเถระทั้งสองรูปปล่อยใจตามกระแสพระธรรมเทศนา เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงโพชฌงค์ทั้ง 7 จบลง ความทุกข์ทรมานที่เกิดจากโรคภัยก็หายไปเป็นอัศจรรย์เลยทีเดียว แม้กระทั่งบางครั้ง พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราเอง ทรงพระประจวร พระองค์ทรงรักษาด้วยการให้พระจุณทะเถระสวดโพชฌงค์ปริตรให้ฟัง เมื่อสวดจบ อาการประชวรของพระองค์ก็หายไปเป็นอัศจรรย์เหมือนกัน นี่ก็คือการใช้ธรรมโอสถรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยในสมัยอดีต ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้ผลดีเยี่ยม เพราะฉะนั้น ตั้งแต่โบราณมา ชาวพุทธเราจึงนิยมอาราธนาในมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระปริตรที่บ้าน เพื่อขจัดความชั่วร้าย วิตติต่างๆ ออกจากบ้าน ให้เหลือไว้แต่สิ่งที่เป็นสิริมงคล

“สำหรับภิกษุผู้เป็นเสขะ ยังไม่บรรลุนิพพาน ปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม เราไม่เล็งเห็นองค์ประกอบภายนอกอย่างอื่นแม้สักอย่างหนึ่งที่มีประโยชน์มากเหมือนความมีกัลยาณมิตรเลย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร ย่อมกำจัดอกุศลได้ และย่อมบำเพ็ญกุศลให้เกิดขึ้น”

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร.. ฟังหวังสิ่งเหล่านี้ได้ คือ

1. จักเป็นผู้มีศีล สำรวมระวังในปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจาระและโคจร ฯลฯ
2. จักเป็นผู้มีโอกาสดำเนินได้ฟังได้ร่วมสนทนา (อย่างสะดวกสบาย) ตามความปรารถนาในเรื่องต่างๆ ที่ขัดเกลาอุปนิสัย ชำระจิตใจให้ปลอดโปร่ง คือเรื่องความมักน้อย เรื่องการบำเพ็ญเพียร เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา เรื่องวิมุตติ เรื่องวิมุตติญาณทัสสนะ ฯลฯ
3. จักเป็นผู้ตั้งหน้าทำความเพียรเพื่อกำจัดอกุศลธรรม และเพื่อบำเพ็ญกุศลธรรมให้เพียบพร้อม จักเป็นผู้แข็งขัน บากบั่นมั่นคงไม่ทอดธุระในกุศลธรรม
4. จักเป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาที่เป็นอริยะ หยั่งรู้ถึงความเกิด ความดับ ชำแรกกิเลส นำไปสู่ความสูญสิ้นแห่งทุกข์

2.3 ประโยชน์ของกัลยาณมิตรต่อโลกในพระไตรปิฎก

การรู้จักคบคนเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เพราะเมื่อเราคบกับใคร เหมือนกับเราได้เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของกันและกัน ชีวิตดำเนินได้ถูกต้องหรือผิดพลาดจะมีผลต่อทั้งสองฝ่าย ใครก็ตามที่ได้คบหากับบัณฑิตผู้เป็นกัลยาณมิตร ชีวิตเหมือนมีโชคอย่างมหาศาล เพราะโดยธรรมชาติของบัณฑิต จะเป็นผู้คิด พูด และจะทำแต่กรรมดีๆ เป็นบุญกุศล เมื่อเรามีโอกาสได้คบคนอย่างนี้แล้ว จะทำให้เราได้โอกาสสั่งสมบุญบารมีเพิ่มพูนตามไปด้วย เท่ากับว่าได้แก้วสารพัดนึกที่ทรงคุณค่าสูงสุดของชีวิต ดังพระบาลีว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้มีมิตรดี ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง¹

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้นหรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไป เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีมิตรดี กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป”²

ในมหานารทกัลสปปชาดก³ กล่าวว่า

ในสมัยหนึ่ง มีพระเจ้าแผ่นดินพระนามว่า อังคติ ทรงเสวยราชสมบัติในกรุงมถิลามหานคร ณ วิเทหรัฐ ทรงเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญในเรื่องการรบมาก เมื่อกรีธาทัพไปโจมตีข้าศึกหรือแสวงหาเมืองขึ้น ก็ทรงได้รับชัยชนะทุกครั้ง ในคืนวันเพ็ญพระจันทร์เต็มดวงคืนหนึ่ง พระเจ้าอังคิตราช ทอดพระเนตรเห็นดวงจันทร์ แจ่มกระจ่าง ส่องสว่างกลางรัตติกาล เห็นแล้วทรงมีความสบายพระทัย จึงปรึกษากับอำมาตย์ที่ปรึกษา ทั้ง 3 ท่านว่า คืนนี้พระจันทร์เต็มดวงส่องสว่าง เราควรจะเสด็จไปที่ไหนดี

อลาตมหาอำมาตย์ได้ฟังดังนั้นกราบทูลว่า “ขอให้พระองค์จัดกองทัพ ไปรบกับข้าศึกตามหัวเมืองต่างๆ ที่ยังไม่ได้ขึ้นตรงต่อเมืองของเรา” ต่อจากนั้น สุนามอำมาตย์ทูลขึ้นว่า ในเมื่อพระองค์มีทรัพย์สมบัติมากมายแล้ว ควรแสวงหาความสุขจากสมบัติเหล่านั้นให้เต็มที่ สัมกับความเหนื่อยยาก ที่ได้ออกไปรบทัพจับศึกและได้ชัยชนะกลับมา เมื่อพระราชาสดับถ้อยคำของอำมาตย์ทั้งสองท่านแล้ว ทรงนิ่ง ยังไม่ตัดสินใจ พระทัยอะไร ส่วนอำมาตย์อีกท่านหนึ่งชื่อวิชัยได้กราบทูลว่า ถ้าอย่างนั้น เราควรเข้าไปหานักปราชญ์ผู้ทรงความรู้ สนทนารธรรมกับท่านเพื่อประดับสติปัญญาเถอะพระเจ้าข้า

เมื่อพระเจ้าอังคิตราชสดับเช่นนั้นทรงเห็นดีด้วย อลาตมหาอำมาตย์จึงแนะนำว่า มีนักปราชญ์ท่านหนึ่ง ซึ่งเขาถือกันว่าเป็นพหูสูตร พูดจาไพเราะ เป็นเจ้าคณะ พวกเราน่าจะไปกราบทาน เมื่อสดับดังนั้นพระราชาทรงเห็นชอบ จึงรับสั่งให้จัดขบวนทัพเข้าไปหาอเจลกะ พอเสด็จไปถึงก็ได้สนทนากันถึงเรื่องของการทำบุญให้ทาน ว่ามีผลเป็นอย่างไร บุญบาปมีจริงไหม อเจลกะบอกว่า การทำความดีมันไม่ดีหรอก คนเราเมื่อทำความชั่วหรือทำความดี พอทำไปถึงระยะหนึ่งแล้วประมาณ 84 กัป ทุกคนก็จะบริสุทธิหมด เพราะฉะนั้น

¹ ปมาทาทิวัตรคที่ 9, อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต, มก. เล่ม 32 ข้อ 96 หน้า 154.

² กัลยาณมิตรตาทิวัตรคที่ 8, อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต, มก. เล่ม 32 ข้อ 72 หน้า 142.

³ มหานารทกัลสปปชาดก, ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 64 ข้อ 834-892 หน้า 205-229.

ผลของการทำความชั่วความดีไม่มี

พระราชาทรงสดับเช่นนั้นก็หลงเชื่อ เพราะทรงเข้าพระทัยว่า บุคคลผู้ไม่มียางอาย มีหนวดเครายาว ไม่ได้นุ่งห่มเสื้อผ้าอาภรณ์อะไรเลย คงจะเป็นผู้หมดกิเลสแล้ว จึงดำริว่า จริงสินะ สมัยก่อนเราเคยคิดว่า บุญบาปมีจริง โลกนี้โลกหน้ามีจริง เราคิดผิดไปแล้ว เราจะต้องเลิกทำความดีทุกอย่าง เมื่อเสด็จกลับถึงพระนคร จึงรับสั่งให้ข้าราชการบริพารทั้งหมด จัดงานรื่นเริงภายในพระราชวัง หลังจากนั้นพระราชาก็ไม่ออกว่าราชการอีกเลย ทรงประพฤติดิตถิธรรมอยู่เป็นนิตย์

จนกระทั่งถึงวันพระขึ้น 15 ค่ำ พระราชธิดาพระนามว่า รุจราชธิดา ซึ่งเป็นผู้ที่ฝึกฝนในธรรม เข้ามากราบทูลพระราชบิดาให้ทำทานแก่พวกราชชาวก แต่ก็ได้รับการปฏิเสธว่า ลูกเอ๋ย สมัยก่อนพ่อให้ทรัพย์ลูกครั้งละ 1 พันกหาปณะ ให้เจ้าไปทำบุญนะ พ่อว่า พ่อคิดผิดแล้ว เพราะพ่อไปถามพระอรหันต์มาแล้ว ท่านบอกว่าการทำความดีไม่มีผลหรอก ทำความชั่วมันก็ไม่มีผล เมื่อไปถึงระยะหนึ่งแล้วจะบริสุทธิ์เอง

แล้วพระองค์ยกตัวอย่างของขอทานคนหนึ่ง ที่ได้ยืนยันถึงถ้อยคำของอเจลกะ ในครั้งที่ได้เข้าไปสนทนากับเรื่องบาปบุญคุณโทษในครั้งนั้น ซึ่งขอทานนั้นได้กล่าวว่าข้าพระองค์ขอยืนยันว่าบาปบุญคุณโทษไม่มี เพราะข้าพระองค์สามารถจะระลึกชาติได้ 1 ชาติ

สมัยก่อนข้าพระองค์เป็นเศรษฐีในเมืองแห่งหนึ่ง ตั้งใจหมั่นทำบุญทำทานมิเคยขาด แล้วทำไมชาตินี้ข้าพระองค์ถึงกลายเป็นคนขอทาน ทำไมความดีที่ทำเอาไว้ถึงไม่ส่งผล ต่อจากนั้นพระองค์ตรัสถึงถ้อยคำของอลาตมหาอำมาตย์ที่ได้เล่าเหตุการณ์ในอดีตของตนให้พระองค์ในครั้งที่เข้าไปสนทนากับอเจลกะเช่นกันว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ระลึกชาติได้ 1 ชาติ ขอยืนยันว่า ในชาติที่แล้ว ข้าพระองค์เป็นนายพรานฆ่าโคเอาเนื้อมาขายในตลาด ทำกรรมอยู่อย่างนี้ตลอดชีวิต แต่ทำไมผลกรรมที่ข้าพระองค์ทำนั้น ไม่เห็นตามส่งผลเลย ชาตินี้ข้าพระองค์กลับได้เป็นอำมาตย์ เป็นเสนาบดีผู้ใหญ่ แสดงว่าผลของการทำความชั่วไม่มี

ฝ่ายพระราชธิดาเองก็สามารถระลึกชาติในอดีตได้ถึง 7 ชาติ แล้วยังระลึกชาติในอนาคตได้อีกถึง 7 ชาติ ได้กราบทูลพระราชบิดาว่า สองคนนั้นระลึกชาติได้เพียงแค่ชาติเดียวเท่านั้น ความเห็นยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ เพราะว่าการที่ขอทานเขาระลึกชาติได้ว่า สมัยหนึ่งเป็นเศรษฐี และอดีตชาติของเศรษฐีคนนี้ ครั้งหนึ่งเคยทำวิบากกรรมขัฒลาภของพระอรหันต์รูปหนึ่ง ผลกรรมนั้น จึงส่งผลให้กลายเป็นขอทาน ส่วนท่านอำมาตย์ที่เคยเป็นคนฆ่าโค เพราะว่าในภพชาติก่อนหน้านั้นได้เอาดอกอังกาบไปบูชาที่พระเจดีย์ ผลบุญนั้นจึงส่งผลให้เป็นมหาอำมาตย์

พระราชบิดาแม้ได้สดับเช่นนั้นก็ไม่ทรงเชื่อพระธิดา เพราะถือว่าคำพูดของอเจลกะที่ตัวเองนับถือนี้เป็นจริงกว่า ฝ่ายราชธิดารู้ว่าพระบิดาทรงคบคนพาล ทำให้กลายเป็นมิจฉาทิฐิ จึงอธิษฐานจิตว่า ถ้าหากว่าผู้มีฤทธิ์มีอานุภาพมีอยู่จริง ก็ขอให้มาช่วยแก้ทิฐิของพระบิดาด้วยเถอะ

ในขณะนั้นพระพรหมชื่อนารทะได้ทราบด้วยญาณของท่าน ด้วยหัวใจของความเป็นยอดกัลยาณมิตร จึงอันตรธานจากพรหมโลกมาปรากฏเฉพาะพระพักตร์ของพระราชบิดา พระราชบิดาเห็นแสงสว่างเกิดขึ้นก็ตกพระทัย ไม่สามารถจะดำรงอยู่บนราชอาสน์ของพระองค์ได้ จึงเสด็จลงจากราชอาสน์ประทับยืนอยู่ที่พื้น ตรัสถามพรหมนารทะว่า “ท่านเป็นใคร มาจากไหน”

นารทพรหมจึงบอกว่า ท่านเป็นพรหม ที่มาคราวนี้ก็มาเตือนพระราชาว่า เรื่องการทำความดี ความชั่วนั้นมีจริง พระราชาตรัสว่า ถ้ามีจริงอย่างนั้นข้าพเจ้าขอขมยัมทรัพย์ 500 กหาปณะกับท่าน แล้วจะ ใช้คืนให้ท่าน 1,000 กหาปณะในชาติหน้าก็แล้วกัน พระพรหมบอกว่า หากท่านขมยัมไปแล้ว คงไม่มีโอกาสคืน ให้ข้าพเจ้าได้หรอก เพราะว่าท่านมัวประพฤติดิฉิลผิดธรรมอยู่อย่างนี้ เมื่อตกรอกแล้วจะเอาเงินที่ไหนมาใช้ คืนข้าพเจ้า จากนั้นพระพรหมก็ได้พรรณนาถึงความทุกข์ทรมานในนรกให้พระราชาได้สดับ

พระราชาสดับแล้วสลดพระทัยเกิดความเกรงกลัวจึงขอร้องให้นารทพรหมบอกหนทางไปสวรรค์ ให้แก่พระองค์ พระพรหมจึงแสดงหนทางไปสวรรค์ว่า ถ้าจะพ้นจากนรกได้ต้องทำทาน รักษาศีล และ เจริญภาวนา มีเมตตาธรรมต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย เมื่อทำได้อย่างนี้ จึงจะมีสุคติโลกสวรรค์เป็นที่ไป อาศัย มหากุศลของพระพรหมมาช่วยเป็นกัลยาณมิตรให้ในครั้งนั้น ทำให้พระราชาพร้อมด้วยข้าราชการบริพารต่าง หันกลับมาปกครองประเทศชาติโดยธรรม และหมั่นสั่งสมบุญตามที่ได้รับคำแนะนำ เมื่อละโลกแล้วก็ได้ไป สู่สุคติโลกสวรรค์

เราจะเห็นว่า การคบหาสมาคมกับกัลยาณมิตรเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิตของเรา ผู้คนในโลกนี้มีมากมาย มีทั้งคนพาลและบัณฑิต มีทั้งมิตรแท้และมิตรเทียม ถ้าเราคบกับใครแล้ว คนๆ นั้นก็มีส่วนในการตัดสินใจให้ ตัวเรา หรือบางครั้งอาจมีอิทธิพลต่อเราเป็นอย่างมากก็ได้ ถ้าปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองให้กับชีวิต ก็ต้องรู้ จักเลือกคบหาสมาคมกับนักปราชญ์บัณฑิต ต้องใช้สติปัญญาเลือกคบแต่คนดี จากนั้นก็ทำตนเป็นกัลยาณมิตร ให้กับคนอื่น เป็นแสงสว่างให้กับชาวโลก โลกนี้จะได้สว่างไสวด้วยแสงแห่งธรรมตลอดไป แม้พระอรหันตเถระ ชื่ออุบาลี ยังได้กล่าวสอนภิกษุผู้บวชใหม่ว่า

“ภิกษุผู้บวชด้วยศรัทธา ยังเป็นผู้ใหม่ต่อการศึกษา พึงคบหากัลยาณมิตรผู้มีอาชีพรวิสุทธิ ไม่เกียจคร้าน ภิกษุผู้บวชด้วยศรัทธายังเป็นผู้ใหม่ต่อการศึกษา พึงเป็นผู้ฉลาดอยู่ในสงฆ์ ศึกษาวินัย ด้วยอำนาจการบำเพ็ญวัตรปฏิบัติให้บริบูรณ์ ภิกษุผู้บวชด้วยศรัทธา ยังเป็นผู้ใหม่ต่อการศึกษา พึงเป็นผู้ฉลาดในสิ่งควรและไม่ควร ไม่ควรถูกตมหาครอบงำ”¹

การที่บุคคลจะพบกับความก้าวหน้าในชีวิต จำเป็นจะต้องคบหากัลยาณมิตร และหากเมื่อพบผู้เป็น กัลยาณมิตรอย่างนี้ จึงควรที่จะเข้าหา ทำความสนิทสนมคุ้นเคยไว้ เพราะตัวเราเองจะได้มีกัลยาณมิตร คอยชี้แนะประคับประคองให้อยู่บนเส้นทางของความดีได้

สรุป

นักปราชญ์บัณฑิตผู้เป็นกัลยาณมิตร นอกจากจะเป็นที่พึ่งให้กับตัวเองได้แล้ว ยังเป็นที่พึ่งให้กับ ผู้ อื่นได้อีก เมื่อเกิดมายุบยั้งโลกนี้ให้สว่างไสว เหมือนพระจันทร์ในคืนวันเพ็ญที่พ้นจากเมฆหมอกที่ มา บดบัง จะย่างก้าวไปแห่งหนตำบลใดก็ตาม ย่อมเป็นที่ปรารถนาของมหาชน การเกิดมาในโลกนี้ ชีวิตของทุกๆ คนล้วนต้องพบเจอกับปัญหาทั้งนั้น ตราบใดที่ยังไม่รู้ ว่า ตนเองเกิดมาทำไม มีหน้าที่อย่างไร ก็ยังต้องอาศัย กัลยาณมิตรผู้มีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือประคับประคองชีวิตเรา ให้เดินทางไปถึงฝั่งแห่งความสำเร็จ

¹อุบาลีเถรคาถา, ขุททกนิกาย เถรคาถา, มก. เล่ม 51 ข้อ 317 หน้า 282.

บทที่ 3

หลักธรรมในการเป็น กัลยาณมิตร

บทที่ 3

หลักการในการเป็นกัลยาณมิตร

3.1 คุณสมบัติของกัลยาณมิตร

3.2 ตัวอย่างประกอบในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

3.2.1 อุบาสกยอดกัลยาณมิตร

3.2.2 ลูกสะใภ้ยอดกัลยาณมิตร

3.3 วิธีสังเกตผู้ที่ควรคบหาเป็นกัลยาณมิตร

3.4 อานิสงส์การเป็นกัลยาณมิตร

3.4.1 อานิสงส์การเป็นกัลยาณมิตร

3.4.2 ตัวอย่างอานิสงส์ของผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตร

1. การจะเป็นกัลยาณมิตรที่ดี ต้องรู้จักคุณสมบัติและคุณธรรมของกัลยาณมิตรว่า ควรประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร จึงจะได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรอย่างแท้จริง
2. กระทำทุกอย่างล้วนมีผลเกิดขึ้น ทั้งผลดีและผลเสีย ผลบวกและผลลบ การทราบอานิสงส์ของการเป็นกัลยาณมิตร จะทำให้บุคคลอยากเป็นกัลยาณมิตรต่อคนทั้งโลก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจและสามารถอธิบายหลักในการเป็นกัลยาณมิตรได้ถูกต้อง
2. เพื่อให้นักศึกษาได้รู้จักตัวอย่างของผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตร และเกิดความซาบซึ้งในการเป็นกัลยาณมิตรมากยิ่งขึ้น
3. เพื่อให้นักศึกษาสามารถแสดงอานิสงส์ของการเป็นกัลยาณมิตรได้

บทที่ 3

หลักการในการเป็นกัลยาณมิตร

3.1 คุณสมบัติของกัลยาณมิตร

การทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรให้ประสบผลสำเร็จ จำเป็นที่จะต้องฝึกฝนอบรมตนเองให้มีคุณสมบัติตามคุณธรรมของกัลยาณมิตร 7 ประการ เพื่อให้การทำหน้าที่กัลยาณมิตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดกำลังใจในการสั่งสมบุญบารมีให้ยิ่งๆ ขึ้นไปตามลำดับ กัลยาณมิตรถึงจะมีกำลังน้อยแต่ดำรงอยู่ในมิตตธรรม ก็นับได้ว่าเป็นทั้งญาติ เป็นทั้งพวกพ้อง และเป็นทั้งเพื่อนของเรา

การดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มิตรสหายและพวกพ้องบริวารมีส่วนอย่างสำคัญยิ่ง ที่จะช่วยเหลือสนับสนุนชีวิตของเราให้มีความราบรื่น และสามารถสร้างความดีได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น เราจึงควรผูกมิตรไว้กับทุกๆ คน ให้มีความรู้สึกไว้ว่า เมื่อหันไปรอบทิศ ก็มีแต่กัลยาณมิตรรอบตัว มิตรที่ดีจะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่เจริญก้าวหน้า เราจะต้องรู้จักคบหาสมาคม เพื่อประคับประคองกันในการทำความดี เพื่อให้มีชีวิตที่รุ่งโรจน์ถึงจุดหมายปลายทางได้อย่างปลอดภัย

อย่างไรก็ตาม เราต้องรู้จักวิธีสังเกตดูคนให้เห็นว่า ผู้ที่เราคบหาสมาคมด้วยนั้น เป็นบุคคลเช่นไร เป็นมิตรเทียมที่มาในรูปของศัตรูในคราวมิตร หรือว่ามิตรแท้ที่สละชีวิตแทนกันได้ ชีวิตเราจะได้นำไปบนเส้นทางที่ถูกต้องปลอดภัย พระพุทธองค์ทรงสอนให้รู้จักมิตรแท้เอาไว้ว่า มีลักษณะของผู้ให้เป็นผู้มีอุปการคุณ คอยป้องกันไม่ให้ได้รับภัยอันตรายใดๆ ทั้งร่างกายและทรัพย์สิน เมื่อยามมีภัยตกอยู่ในห้วงอันตรายก็ไม่ทอดทิ้งกันสามารถเป็นที่พึ่งพิงได้ ยินดีให้ความช่วยเหลือ ขอน้อยก็ให้มาก หรือแม้ไม่เอ่ยปากขอ ก็ให้ด้วยความเต็มใจ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีเรื่องอะไรก็ไม่ปิด ไม่มีความลับ แต่ให้ความไว้วางใจเชื่อถือต่อกัน

ภิกษุเป็นที่รักใคร่ พอใจ เป็นที่เคารพ ควรสรรเสริญ
ฉลาดพูด อวดทนต่อถ้อยคำ พูดถ้อยคำลึกซึ้ง ไม่ชักนำ
ในทางที่ไม่ดี ฐานะเหล่านี้มีอยู่ในภิกษุใด ภิกษุนั้นเป็น
มิตรแท้ มุ่งอนุเคราะห์แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ผู้ประสงค
จะคบมิตร ควรคบมิตรเช่นนั้น แม้จะถูกขับไล่¹

¹ พุติยเสขสูตร, อรรถกถาพุทธทศนิกาย อิติวุตตกะ , มก.เล่ม 45 หน้า 123.

การดำรงตนบนฐานของความเป็นกัลยาณมิตรนั้น เป็นสิ่งสำคัญมาก บางคนมักพร่ำสอนคนอื่น แต่ลืมหันกลับมาพิจารณาตัวเอง ว่ามีคุณสมบัติพอที่จะแนะนำคนอื่นเพียงใด ดังนั้น คุณธรรมของ กัลยาณมิตร 7 ประการนี้ เป็นสิ่งที่เราควรศึกษาเอาไว้ หากมีใครมาคบหาสมาคม ก็จะคบหาด้วยน้ำใสใจจริง และตัวเราเองก็จะได้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรโดยไม่ก่อเขิน ได้แก่

1. ปิโย แปลว่า น่ารัก หมายถึง เป็นที่สบายใจเมื่อเข้าใกล้ คือเมื่อได้พบเจอครั้งใดก็มีความสุขมีแต่ความสดชื่น แจ่มใส ร่าเริงเบิกบานใจอยู่เป็นนิตย์ ยังได้เข้าใกล้ได้สนทนาพูดคุยด้วยแล้วยังสบายใจ ชวนให้ปรึกษาไต่ถาม

การที่กัลยาณมิตรจะมีลักษณะอย่างนี้ได้จะต้องฝึกกิริยามารยาทให้เรียบร้อยนุ่มนวลสง่างาม ในทุกอิริยาบถ มีอัธยาศัยดีงาม มีหัวใจของความเอื้อเฟื้อ ชอบให้ความช่วยเหลือ ด้วยตระหนักในคุณค่าของบุญ กัลยาณมิตรที่มีคุณสมบัติข้อนี้ อุปมาเหมือนพระจันทร์ในคืนวันเพ็ญ มีความสว่างไสว ชุ่มเย็นชวนมอง เป็นที่ชื่นชอบของคนทั้งหลาย

2. ครุ แปลว่า น่าเคารพ หมายถึง เป็นผู้ที่อุดมไปด้วยคุณธรรมความดีจนเป็นที่ทราบโดยทั่วไป เมื่อหมู่ญาติได้พบเห็นก็อดไม่ได้ที่จะแสดงความเคารพด้วยความชื่นชม นอกจากนี้แล้วกัลยาณมิตร ยังเป็นผู้วางตนได้อย่างเหมาะสมตลอดเส้นทางการทำหน้าที่กัลยาณมิตร จนทำให้หมู่ญาติทั้งหลายเกิดความมั่นใจอบอุ่นใจ เชื่อมมั่นอย่างสนิทใจว่า กัลยาณมิตรจะเป็นที่พึ่งที่ปรึกษาได้อย่างแน่นอน

ผู้ที่จะเป็นกัลยาณมิตรได้ติดังกล่าวจะต้องฝึกตนเองให้มีความพร้อมในการให้คำปรึกษาตอบ ปัญหาได้อย่างไม่ติดขัด คำสอนไม่ผิดพลาด วางตนได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการให้เกียรติแก่หมู่ญาติ มีความหนักแน่นมั่นคง ไม่หวั่นไหวด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ไม่มีอคติ ลำเอียงเพราะรัก เพราะเกลียด เพราะหลง หรือเพราะกลัว ทำอะไรคงเส้นคงวา โดยเฉพาะเรื่องเวลาและคำพูด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว ครอบครัว แม้ความรับผิดชอบในหน้าที่การงานและการทำหน้าที่กัลยาณมิตร หากกัลยาณมิตรมีทั้งความน่ารักและน่าเคารพก็จะเป็นที่น่าเข้าใกล้ และเป็นที่ยอมรับของกัลยาณมิตรและหมู่ญาติทั้งหลาย

กัลยาณมิตรที่มีคุณสมบัติในข้อนี้ อุปมาเหมือนขุนเขาที่ตระหง่านมั่นคง ไม่มีวันจะล่มสลาย เพราะแรงลม เป็นที่พึ่งที่ยึดเกาะได้ทุกเมื่อ

3. ภาวนียो แปลว่า น่าเทิดทูน หมายถึง ความรู้สึกชื่นชมที่เกิดขึ้นภายในและอดไม่ได้ที่จะเอาคุณธรรมความดีของกัลยาณมิตรมากล่าวเล่าขานให้หมู่ญาติทั้งหลายได้รับฟังอย่างไม่รู้เบื่ออยากจะชักชวนหมู่ญาติทั้งหลายให้ได้ไปพบเจอ ได้ไปฟังธรรมจากกัลยาณมิตร เพราะเชื่อมั่นว่า ไม่ว่าหมู่ญาติจะมีปัญหา ยุ่งยาก หนักหนาเพียงใด กัลยาณมิตรย่อมแก้ไขให้ได้หมดทั้งสิ้น

กัลยาณมิตรจะมีลักษณะอย่างนี้ได้จะต้องเพียบพร้อมไปด้วยภูมิปัญญาทางโลกและ เต็มเปี่ยมไปด้วยภูมิปัญญาทางธรรม เมื่อจะพูดก็พูดดี เมื่อลงมือทำก็ยิ่งทำได้ดีกว่าที่พูดเสียอีก คุณสมบัติข้อนี้ย่อมทำให้กัลยาณมิตรเป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธา คือทั้งน่ารัก น่าเคารพ และน่าเทิดทูน ย่อมจะมีอานิสงส์ต่อการทำหน้าที่กัลยาณมิตรได้อย่างดีเยี่ยม เพราะเพียงได้ยินก็ทำให้เกิดความประทับใจแล้ว

กัลยาณมิตรที่มีคุณสมบัติข้อนี้ อุปมาเหมือนดวงอาทิตย์ยามเที่ยง โซดิวช่วงกลางวัน เป็นใหญ่ในห้องฟ้า

4. วัตถุประสงค์จะ แปลว่า ฉลาดพราស់สอนให้ได้ผล หมายถึง มีความสามารถพูดโน้มน้าวให้หมู่ญาติหรือคนรอบข้าง ทำตามในสิ่งที่ดีงาม ชี้แจงพราស់สอนด้วยความกรุณาปรารถนาดีอย่างจริงใจและต่อเนื่องจนทำให้หมู่ญาติระลึกนึกถึงในฐานะของผู้มีหัวใจของการเป็นกัลยาณมิตรที่แท้จริง ที่คอยประคับประคองหมู่ญาติและคนรอบข้างให้อยู่ในเส้นทางบุญ แม้จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ง่ายต่อการชักจูงไปสู่หนทางอันเป็นอกุศล กัลยาณมิตรจะมีลักษณะอย่างนี้ได้ จะต้องได้รับการถ่ายทอดและหล่อหลอมจากการเลี้ยงดูโดยมีคุณพ่อคุณแม่หรือบุพการีหรือครูอาจารย์ เป็นกัลยาณมิตรช่วยชี้แนะอบรมถ่ายทอดจนกระทั่งติดเป็นอุปนิสัย

คุณสมบัติข้อนี้ ถึงแม้กัลยาณมิตรจะชี้แนะพราស់สอนอย่างต่อเนื่อง แต่หมู่ญาติก็สามารถรับรู้ถึงเจตนาอันบริสุทธิ์ที่อยู่เบื้องหลังการอบรมสั่งสอนได้ ไม่รู้สึกรำคาญหรือรังเกียจแต่ประการใด

5. วณักขโม แปลว่า อดทนต่อถ้อยคำของหมู่ญาติหรือคนรอบข้าง หมายถึง พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษาซักถามอยู่เสมอ อดทนฟังได้แม้เรื่องการระบายความทุกข์ ความคับแค้นใจจากสภาพครอบครัว การทำงาน หรือการดำเนินชีวิต หรือคำก้าวร้าวหยาบคายของคนที่ไม่เข้าใจความปรารถนาดีโดยไม่ตอบโต้กลับด้วยความฉุนเฉียวโกรธเคืองกัลยาณมิตรที่มีลักษณะอย่างนี้ได้จะต้องตระหนักถึงสถานะของกัลยาณมิตรที่ตนเองดำรงอยู่ หากขาดความอดทนโดยแสดงอาการโกรธฉุนเฉียวออกไปเสียแล้วก็ย่อมทำให้ตนเองต้องแค้นใจในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรที่ไม่สมบูรณ์บนเส้นทางของกัลยาณมิตร

คุณสมบัติข้อนี้ ย่อมทำให้กัลยาณมิตรเป็นศูนย์รวม เป็นที่ยอมรับและคบหาของหมู่ญาติ และมหาชนเป็นอันมาก ทำให้หมู่ญาติยกย่องสมกับการทำหน้าที่กัลยาณมิตร กัลยาณมิตรที่มีคุณสมบัติข้อนี้ อุปมาเหมือนแผ่นดินที่ไม่สะทกสะท้าน ไม่หวั่นไหว ไม่ว่าจะมีของหอมหรือของสกปรกมาราตรดเพียงใด

6. คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา แปลว่า สามารถแถลงเรื่องที่ลึกล้ำ หมายถึง สามารถนำเรื่องที่ยากมาอธิบายให้เห็นภาพพจน์เข้าใจได้ง่าย ทำให้หมู่ญาติทั้งหลายสิ้นความเคลือบแคลงสงสัยในปัญหาเรื่องโลกและชีวิต หรือหัวข้อธรรมะต่างๆ มีความเข้าใจจนสามารถนำไปแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ให้คลายทุกข์ความกังวลไปสู่ความสุขได้โดยง่าย

กัลยาณมิตรจะมีลักษณะอย่างนี้ได้ แสดงว่าทุกลมหายใจจะต้องมีหมู่ญาติอยู่ในหัวใจคิดแต่จะแสวงหาความรู้มาถ่ายทอดให้หมู่ญาติเข้าใจได้โดยง่าย นับว่ามีหัวใจของการเป็นกัลยาณมิตรอย่างแท้จริง

คุณสมบัติข้อนี้ ย่อมทำให้กัลยาณมิตรอยู่ในฐานะของผู้จุดประกายความสว่างทางปัญญาแก่หมู่ญาติทั้งหลาย กัลยาณมิตรที่มีคุณสมบัติข้อนี้ อุปมาเหมือนผู้จุดคบเพลิงในที่มืด หางายของที่ปิดเปิดของที่เปิด บอกทางแก่คนหลงทาง ให้สิ้นความเคลือบแคลงสงสัย พร้อมทั้งจะเดินไปสู่หนทางแห่งความสุขอย่างมั่นใจ

7. โน จัญญาเน นิโยชะเย แปลว่า ไม่ชักนำไปในทางเสื่อม หมายถึง ประพฤติตนอยู่ในทำนองคลองธรรม ไม่ยอมทำเรื่องที่เป็นความเสื่อม ทั้งในเรื่องการงานครอบครัว และการทำหน้าที่กัลยาณมิตรจนหมู่ญาติทั้งหลายถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้ กัลยาณมิตรจะมีลักษณะอย่างนี้ได้ จะต้องมิปฏิบัติ

ปัญญาที่จะแยกแยะออกได้ว่า สิ่งใดถูก-ผิด สิ่งใดชั่ว-ดี สิ่งใดควร-ไม่ควร และเต็มเปี่ยมไปด้วยหิริโอตตปปะ คือความละอายบาป กลัวบาป ไม่ยอมกระทำความชั่วแม้มีโอกาสหรือในที่ลับตาคน กัลยาณมิตรที่มี คุณสมบัติข้อนี้ อุปมาเหมือนช้างดวงวัดที่มีมาตรฐานคงเส้นคงวา ไม่นินอก ไม่นินา ไม่นินา ไม่นินา ไม่นินา

คุณสมบัติทั้ง 7 ประการนี้ หากมีอยู่ในบุคคลใด ย่อมทำให้ผู้นั้นเป็นผู้ทรงคุณประโยชน์อันใหญ่แก่ ชาวโลก เป็นคนศักดิ์สิทธิ์มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ทำให้คนทั้งโลกรู้สึกเย็นใจแม้อยู่ท่ามกลางแสงแดดอัน แดดกล้า ทำให้เห็นความสว่างได้ทั้งๆ หลับตา

ผู้ที่จะสามารถทรงคุณสมบัติเหล่านี้ได้จำเป็นต้องมีคุณธรรมพื้นฐาน 3 ประการคือมีปัญญา มีความกรุณา และมีความบริสุทธิ์ รองรับอยู่ การจะได้ปัญญา กรุณา และบริสุทธิ์อย่างครบถ้วน นอกจากจะ ต้องศึกษาธรรมะให้แตกฉานแล้ว ยังจะต้องหมั่นทำทาน รักษาศีล และฝึกสมาธิภาวนาเป็นประจำ ไม่ยอมว่างเว้นแม้จะมีภารกิจหนักหนาเหนื่อยอ่อนเพียงใดก็ตาม ทำอย่างนี้ได้จึงจะสมกับเป็น “กัลยาณมิตรผู้นำสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่โลก” อย่างแท้จริง

3.2 ตัวอย่างประกอบในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้ประสบผลสำเร็จอย่างน่าอัศจรรย์นั้น นักศึกษาควรศึกษาหัวข้อธรรม ต่างๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเล่าเพื่อนำใจผู้เป็นเจ้าของบุญให้เกิดปิติและศรัทธามั่นคง ในการสร้างบุญสำหรับตนเอง และการทำหน้าที่กัลยาณมิตรผู้นำบุญให้แก่ผู้อื่น

ตัวอย่างประกอบในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรที่เลือกนำมาแสดงเป็นตัวอย่างเหล่านี้ นักศึกษาควรวา โอกาสศึกษาเพิ่มเติม จดจำทำความเข้าใจ และนำมาประยุกต์ใช้ในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรตามความ เหมาะสม เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนใจและตอกย้ำในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรของนักศึกษาเอง และน้อมนำใจ ผู้ฟังให้เกิดศรัทธาและปิติใจเลื่อมใสในมหาบุญกุศลที่บังเกิดขึ้นอย่างเต็มเปี่ยม ทั้งนี้เพื่อให้การทำหน้าที่ กัลยาณมิตรผู้นำบุญสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

3.2.1 อุปาสกยอดกัลยาณมิตร¹

ในอดีตกาลสมัยพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีคณะทนายบิณฑบาตช่วยกันรับเป็นเจ้าภาพจัด ภัตตาหารถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมพระสาวกถึง 2 หมื่นรูป

หลังจากที่เสร็จภัตติกแล้ว พระบรมศาสดาตรัสอนุโมทนาทานว่า

“บุคคลบางคนในโลก ทำทานด้วยตนเองแต่ไม่ชักชวนผู้อื่นทำทาน เขาย่อมได้ โภคทรัพย์ สมบัติ แต่ไม่ได้บิณฑบาตในสถานที่ที่ตนเกิด

¹เรื่องบัณฑิตสามเณร, อรรถกถาขุททกนิกาย คาถาธรรมบท, มก.เล่ม 41 หน้า 318-336.

บุคคลบางคนในโลก ไม่ทำงานด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นทำงาน เขาย่อมได้บิรวารสมบัติ แต่ไม่ได้โภคทรัพย์สมบัติในสถานที่ที่ตนเกิด

บุคคลบางคนในโลก ทำงานด้วยตนเองและชักชวนผู้อื่นทำงาน เขาย่อมได้ทั้งโภคทรัพย์สมบัติและบิรวารสมบัติในสถานที่ที่ตนเกิด

บัณฑิตคนหนึ่งได้ฟังธรรมแล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธา มีหัวใจของความเป็นกัลยาณมิตร คิดจะทำหน้าที่กัลยาณมิตร เพราะปรารถนาสมบัติทั้งสอง จึงออกทำหน้าที่กัลยาณมิตรชักชวนหมู่ญาติให้ร่วมกันรับเป็นเจ้าภาพถวายภัตตาหารแด่พระบรมศาสดาพร้อมด้วยพระสาวก 2 หมื่นรูป หมู่ญาติทั้งหลายต่างรับบุญเต็มกำลังของตน คนละ 10 รูปบ้าง 20 รูปบ้าง 100 รูปบ้าง 500 รูปบ้าง เต็มกำลังศรัทธาของตน

บัณฑิตกัลยาณมิตรได้ทำหน้าที่ด้วยความร่าเริงมาตลอด จนได้มาพบกับมหาฤคตะผู้ยากจน เชิญใจคนหนึ่ง ด้วยมหากรุณาจึงได้เข้าไปเชิญชวนมหาฤคตะให้ร่วมรับเป็นเจ้าภาพบ้าง มหาฤคตะก็ตอบว่า

“การถวายภัตตาหารพระเป็นเรื่องของคนมีทรัพย์ สำหรับผมแม้ข้าวจะเลี้ยงท้องให้อิ่มในวันพรุ่งนี้ยังไม่มีเลย ผมเป็นคนหาเช้ากินค่ำ จะให้ผมถวายภัตตาหารพระได้อย่างไร”

กัลยาณมิตรมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยความปรารถนาดีและมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดในการชี้แนะ จึงได้กล่าวตอบไปว่า

“เพื่อนยาก คนทั่วไปกินอาหารอย่างดี นุ่งผ้าประณีต มีบ้านเรือนสวยงามใหญ่โต ส่วนท่านรับจ้างทำงานตลอดทั้งวัน แม้อาหารที่พอจะประทังชีวิตยังไม่มี ท่านไม่ได้คิดเลยหรือว่า เป็นเพราะไม่ได้สะสมทานกุศลมาในอดีตนั่นเอง”

มหาฤคตะยินดียิ่งด้วยความสลดใจ จึงตัดสินใจรับเป็นเจ้าภาพถวายภัตตาหารพระ 1 รูป แล้วรีบชวนขวายเป็นแรงทำงาน เพื่อให้ได้ค่าแรงเพิ่มขึ้นพอสำหรับเลี้ยงครอบครัวของตนเองและถวายพระอีก 1 รูป

ครั้นถึงวันรุ่งขึ้น บัณฑิตกัลยาณมิตรนิมนต์พระไปตามบุญซีเจ้าภาพที่บ้านทักไว้จนหมด มหาฤคตะมาหาบัณฑิตกัลยาณมิตรเพื่อรับพระไปถวายภัตตาหาร ปรากฏว่าบัณฑิตกัลยาณมิตรลืมนัดบอกการเป็นเจ้าภาพของมหาฤคตะ มหาฤคตะราวกับถูกทำร้ายที่ท้องด้วยหอก ร้องให้สองมือปิดหน้า น้ำตาไหลพราก อุทานว่า

“ท่านชวนเราแล้วเมื่อวาน เราและภรรยารับจ้างทำงานตลอดทั้งวันเพื่อค่าจ้างวันนี้เที่ยวจัดเตรียมภัตตาหารแต่เช้าตรู่ ขอพระให้แก่เราสักรูปเถิด”

บัณฑิตกัลยาณมิตรเกิดความละอายใจ เพราะว่าพระทั้งหมดได้นิมนต์ไปตามเจ้าภาพจนหมดแล้ว นึกถึงหนทางสุดท้ายจึงแนะนำให้มหาฤคตะไปเฝ้าพระบรมศาสดาที่พระคันธกุฎี ซึ่งรายล้อมด้วยพระราชและราชกุมารทั้งหลายที่รอรับบาตรของพระบรมศาสดาอยู่ มหาฤคตะเดินไปที่พระคันธกุฎี ผ่านไปในท่ามกลางพระราชและราชกุมาร ก็ถูกทักท้วงขึ้นว่า นี่ยังไม่ใช้เวลาที่เจ้าจะมารับเดนอาหาร เนื่องจากเคยเห็นมหาฤคตะกินเศษอาหารในวันก่อนๆ

มหาฤคตะชบสिरະลงที่ธรณีประตูพระคันธกุฎี กราบทูลว่า

“ผู้ที่อยากจนกว่าข้าพระองค์ในเมืองนี้ไม่มี ขอพระองค์จงเป็นที่พึ่งแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด”

พระบรมศาสดาทรงเปิดพระทวารพระคันธกุฏี ทรงนำบาตรประทานในมือของมหาฤคตะ เขาเหมือนได้สมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าแผ่นดินและราชกุมารต่างทรงแลดูพระพักตร์ซึ่งกันและกัน แม้พระราชาก็ขอซื้อบาตร¹ด้วยทรัพย์แสนหนึ่ง มหาฤคตะก็ไม่ยอมมอบบาตรของพระบรมศาสดาให้ เขาเดินนำพระบรมศาสดาไปถึงกระท่อมของตนแล้วจึงถวายภัตตาหาร

เมื่อพระบรมศาสดาเสร็จภัตติก²แล้ว ทรงทำการอนุโมทนา พอพระองค์เสด็จลุกจากอาสนะ ทันใดนั้นฝนรדתะทั้ง 7 ประการ ได้ตกลงมาจากอากาศเต็มไปทั่วเรือนของมหาฤคตะ พระราชาตรัสสั่งให้ชนทรัพย์มากองที่ลานหน้าพระราชวังในที่สุดก็แต่งตั้งให้มหาฤคตะเป็นเศรษฐีประจำเมืองตั้งแต่นั้นมาเขาทำบุญตลอดอายุ ครั้นตายแล้วได้ไปบังเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติอยู่ตลอดหนึ่งพุทธันดร

ในสมัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า “พระสมณโคดม” ของเรานี้ มหาฤคตะบังเกิดในตระกูลอุปัฏฐากของพระสารีบุตร พออายุได้ 7 ขวบ มีศรัทธาออกบวชและได้บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ ในกาลต่อมาไม่นานด้วยบุญที่ได้สั่งสมมาดีแล้วเพราะอาศัยจิตใจที่เปี่ยมด้วยความปรารถนาดีของบัณฑิตผู้เป็นกัลยาณมิตรที่ได้ชักชวนเขาไว้ในกาลก่อน ดังนั้นจึงมีพุทธภาษิตกล่าวไว้ว่า

การได้อัตภาพเป็นมนุษย์ก็ด้วยอานุภาพของบุญ

การเข้าถึงความเป็นเศรษฐี มหาเศรษฐีก็ด้วยอานุภาพของบุญ

การเข้าถึงความเป็นกษัตริย์ หรือพระเจ้าจักรพรรดิก็ด้วยอานุภาพของบุญ

แม้การเข้าถึงความเป็นพระอรหันต์ผู้หมดกิเลสหรือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ด้วยอานุภาพ

ของบุญ

บุญจึงเป็นต้นเหตุแห่งความสุขและความสำเร็จตามความปรารถนาทั้งปวง³

3.2.2 ลูกสะใภ้ยอดกัลยาณมิตร⁴

ในสมัยพุทธกาล ณ เมืองอุคคะ มีเศรษฐีท่านหนึ่ง ชื่อว่า อุคคะ เป็นเพื่อนสนิทของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีตั้งแต่สมัยที่ยังเรียนหนังสือด้วยกัน วันหนึ่งท่านทั้งสองได้ตกลงกันว่า ภายภาคหน้าเมื่อเราทั้งสองเจริญวัยมีครอบครัว และมีบุตรธิดาแล้ว หากผู้ใดขอลูกสาวเพื่อลูกชายตน ผู้นั้นก็ต้องให้ลูกสาวเมื่อทั้งสองเรียนจบแล้วต่างก็ได้แยกย้ายกันไปครองตำแหน่งเศรษฐีอยู่ในเมืองของตน

ต่อมาอุคคะเศรษฐี ได้เดินทางไปยังเมืองสาวัตถีด้วยเกวียน 500 เล่ม เพื่อทำการค้าขาย พออนาถบิณฑิกเศรษฐีทราบข่าวการมาของสหาย จึงเรียกนางจุฬาสัทธาผู้เป็นธิดาของตนมาแล้วสั่งว่า “ลูกเอ๋ย บิดาของเจ้าชื่ออุคคะเศรษฐี ได้เดินทางมายังเมืองของเราแล้ว กิจที่สมควรทำแก่เขา พ่อขอมอบให้เป็น

¹ ซื้อบาตรคือการจ่ายทรัพย์เพื่อความเป็นสิริมงคลในการรับบาตรไปถวายทานแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

² ฉันภัตตาหาร

³ อรรถกถาชาดก ตักนิบาตชาดก สิริชาดก, มก.เล่ม 58 หน้า 281-283.

⁴ อรรถกถาพุทธกนิยา คาถาธรรมบท เรื่องนางจุฬาสัทธา, เล่มที่ 43 หน้า 182-186.

หน้าที่ของลูกก็แล้วกัน” นางรับคำแล้วก็ได้จัดโภชนารสเลิศด้วยมือของตนเอง แล้วยังได้เตรียมสิ่งของต่างๆ มีพวงดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้เป็นต้นไว้ต้อนรับ เวลาที่ท่านเศรษฐีนั้นบริโภคน้ำ ก็จัดแจงน้ำสำหรับอาบไว้คอย พอท่านเศรษฐีไปอาบน้ำ ก็ทำภารกิจทุกอย่างจนสำเร็จเรียบร้อยไม่มีที่ติเตียน

อุคคเศรษฐีได้เห็นกิริยามารยาท และการเอาใจใส่ในหน้าที่การงานของนางแล้ว ก็เกิดความพอกพองใจยิ่งนัก จึงได้นั่งสนทนากับท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีผู้เป็นสหาย ประารภถึงความหลังครั้งยังเป็นหนุ่ม และกติกาที่ได้ตกลงกันเอาไว้ก็เลยส่งนางจุฬาสัททาให้เป็นภรรยาของบุตรชายตน โดยปกติแล้วอุคคเศรษฐีเป็นมิจฉาทิฎฐิมีความเห็นผิด ไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเหมือนอย่างท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี

ดังนั้นท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงนำเรื่องนี้เข้าไปกราบทูลให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบ พระพุทธองค์ทรงเห็นอุปนิสัย แห่งการบรรลธรรมของอุคคเศรษฐีจึงทรงอนุญาต ท่านเศรษฐีก็กลับมาบอกภรรยาแล้วก็ได้ให้คำตอบแก่อุคคเศรษฐี ในที่สุดก็ได้จัดงานแต่งงานวิวาห์ที่ธัญชัยเศรษฐีจัดให้นางวิสาขาผู้เป็นธิดา

ในวันที่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะส่งลูกสาวไปนั้น ได้ถวายทานแด่พระภิกษุสงฆ์โดยมีพระพุทธองค์เป็นประมุข แล้วได้ส่งธิดาไปด้วยสักการะอันยิ่งใหญ่ มหาชนพร้อมกับตระกูลของสามีในเมืองอุคคนครก็ได้ทำการต้อนรับนางเมื่อนางจุฬาสัททาไปถึงนางก็ได้แสดงตนแก่ชาวนครทั้งสิ้นเหมือนนางวิสาขาทำสิริสมบัติของตนให้ปรากฏต่อสายตาชาวเมือง โดยยืนอยู่บนรถพร้อมเครื่องประดับที่วิจิตรสวยงาม ประมาณค่ามิได้เข้าสู่นคร นางได้รับเครื่องบรรณาการที่ชาวนครส่งมาให้ แล้วได้ทำการตอบแทนชาวนครทั้งหลายด้วยการส่งวัตถุสิ่งของตามสมควร

ในวันอันเป็นมงคลวันหนึ่ง อุคคเศรษฐีตั้งใจจะทำสักการะแก่พวกชีเปลือย จึงบอกให้นางจุฬาสัททามาไหว้ชีเปลือยเหล่านั้น เมื่อนางจุฬาสัททาเห็นแล้วก็ไม่อาจมองดูได้ และไม่ปรารถนาจะเข้าไปหา เศรษฐีได้ส่งคนไปตามหลายครั้ง ก็ถูกนางปฏิเสธกลับมา จนกระทั่งเศรษฐีโกรธแล้วพูดขึ้นว่า พวกเจ้าจงไปเสียไปเสียให้พ้นบ้าน นางจุฬาสัททาคิดว่า ไม่มีเหตุผลเลยที่พ่อสามีจะทำอย่างนี้ จึงให้คนเรียกภุมมพิ 8 คนมาตัดสิน

เมื่อภุมมพิทราบว่านางไม่มีความผิดจึงบอกให้เศรษฐียอมความเสียเมื่อเป็นเช่นนั้นเศรษฐีก็พูดกับภรรยาว่า ลูกสะใภ้คนนี้ไม่ยอมไหว้สมณะของเรา ด้วยเข้าใจว่า ท่านเหล่านี้ไม่มีความละอาย แต่ภรรยาของเศรษฐีกลับคิดว่า แล้วสมณะของลูกสะใภ้นี้เป็นเช่นไรหนอ นางถึงสรรเสริญคุณของสมณะของตนเหลือเกิน จึงให้คนเรียกนางมาแล้วได้ถามถึงลักษณะ สีลาจารวัตรของสมณะที่นางเคารพนับถือว่าเป็นอย่างไร

นางจุฬาสัททาเมื่อจะประกาศคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ จึงกล่าวว่า

“พระสมณะของดิฉันนั้น ท่านเป็นผู้มีอินทรีย์สงบ มีใจสงบ ท่านเดินยืนเรียบร้อย มีลักษณะทอกลงต่ำ พูดก็พอประมาณ กายกรรมของท่านสะอาด วชิกรรมไม่มัวหมอง มโนกรรมหมดจดดี

ท่านไม่มีมลทินคืออุปกิเลสทั้งหลาย มีรัศมีดุจแก้วมุกดา บริสุทธิ์ทั้งภายในและภายนอก เต็มเปี่ยมแล้วด้วยคุณธรรม ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ แม้โลกจะพยุขึ้นเพราะลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หรือจะพยุลงเพราะเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา หรือมีความทุกข์เข้าครอบงำ ท่านก็เป็นผู้มีใจปกติสม่ำเสมอ

ไม่หวั่นไหว ในโลกธรรมเหล่านั้นเลย สมณะของดิฉันเป็นอย่างนี้”

เมื่อนางจุฬาสุภทัตทากล่าวสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัยให้ฟังโดยย่อแล้ว แม่สามีก็พูดกับนางว่า “ถ้าอย่างนั้น เธอจะเชิญท่านเหล่านั้นมาให้ฉันเห็นได้หรือเปล่า” นางจึงตอบว่า “ได้คุณแม่” จากนั้นจึงจัดเตรียมมหาทานอย่างยิ่งใหญ่ เพื่อถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เสร็จแล้วได้ยืนอยู่บนปราสาทชั้นบน หันหน้าไปทางวัดพระเชตุวัน ระลึกถึงพระพุทธคุณ ทำการสักการะด้วยของหอมดอกไม้และรูปเทียนด้วยความเคารพ แล้วทูลอาราธนาว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันขอกราบนิมนต์พระองค์พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ เพื่อฉันภัตตาหารเช้าในวันรุ่งขึ้น ด้วยสัญญาของหม่อมฉันนี้ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบเถิดว่า พระองค์เป็นผู้อันหม่อมฉันนิมนต์ไว้แล้ว”

เมื่อทูลอาราธนาเสร็จแล้วก็ได้โปรยดอกมะลิ 8 กำขึ้นไปในอากาศ ดอกไม้เหล่านั้นได้ลอยไปรวมตัวกันเป็นเพดานตาข่ายกลางอากาศเบื้องบนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้กำลังแสดงธรรมในท่ามกลางบริษัททั้ง 4 นั้นเอง

เมื่อพระธรรมเทศนาจบแล้ว อนาถบิณฑิกเศรษฐีซึ่งได้มาฟังธรรมด้วย ก็ได้ทูลนิมนต์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อฉันภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น แต่พระพุทธองค์ก็ตรัสบอกว่า ได้รับนิมนต์จากนางจุฬาสุภทัตทาแล้ว ฝ่ายเศรษฐีจึงกราบทูลว่า

“นางจุฬาสุภทัตทานั้นอยู่ไกลตั้ง 120 โยชน์ นางจะมานิมนต์พระองค์ได้อย่างไร”

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนคฤหบดี สัตบุรุษทั้งหลาย แม้อยู่ในที่ไกล ย่อมปรากฏอยู่ในที่ใกล้ เหมือนยืนอยู่เฉพาะเบื้องหน้า แล้วได้ตรัสพระคาถาว่า สัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมปรากฏในที่ไกล เหมือนภูเขาทิมพานต์ ส่วนอสัตบุรุษย่อมไม่ปรากฏในที่นี้ เหมือนลูกศรที่ถูยิงไปในยามราตรีฉะนั้น”

วันรุ่งขึ้น พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระชินาสพ ก็ได้เสด็จไปฉันภัตตาหารตามที่นางจุฬาสุภทัตทานิมนต์ ยิ่งความปลาบปลื้มปีติยินดีและความเลื่อมใสให้บังเกิดขึ้นแก่ครอบครัวของ อุคคเศรษฐีเป็นอย่างมาก ในที่สุดทุกคนก็ได้บรรลุธรรมาภิสัมย์

3.3 วิธีสังเกตผู้ที่ควรคบหาเป็นกัลยาณมิตร

การเลือกคบคนเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต เพราะสามารถนำอนาคตของเรารุ่งโรจน์หรือตกต่ำได้ พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า การไม่คบหาสมาคมกับคนพาลเป็นมงคลของชีวิต เพราะคนพาลมักคิดไม่ดี พูดไม่ดี ทำไม่ดีเป็นปกติ ชอบชักนำไปในทางที่ผิด ผู้ที่เข้าใกล้จึงมักมีความคิดเห็นผิดตามไปด้วย ดังนั้นผู้ที่ปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต จึงจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงให้ห่างไกลจากคนพาล

บันทึกในกาลก่อนเคยกล่าวเอาไว้ว่า “แม้ชมพูทวีปจะไร้ซึ่งคนดี ก็อย่าพึงคบกับคนพาลเลย จงห่างไกลเหมือนคนหลีกเลี่ยงนอสรพิษร้าย เพราะคนพาลย่อมนำแต่ความวิบัติมาให้ อุกุศลทั้งมวลเกิดขึ้นได้เพราะอาศัยคนพาล การคบกับคนพาลจึงมีแต่นำทุกข์มาให้โดยส่วนเดียว”

พระลัมมาลัมพุทเธเจ้าตรัสไว้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงคบมิตรผู้ประกอบด้วยองค์ 7 ประการ คือ 1. มิตรผู้ให้ของ ที่ให้ได้ยาก 2. รับทำกิจที่ทำได้ยาก 3. อุดหนุนถ้อยคำที่อดใจได้ยาก 4. บอกความลับของตนแก่เพื่อน 5. ปิดความลับของเพื่อน 6. ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ 7. เมื่อเพื่อนสิ้นโลกสมบัติก็ไม่ดูหมิ่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงคบมิตรผู้ประกอบด้วยองค์ 7 ประการนี้แล¹

จากพุทธวจนะเบื้องต้น แสดงให้เห็นว่า การจะคบใครสักคน ไม่ใช่คบตามใจชอบ แต่ต้องให้ ชอบธรรมด้วย ตามหลักทั่วไปถือว่า คบคนเช่นไร ย่อมเป็นเหมือนบุคคลนั้น ดังนั้น เมื่อต้องการคบมิตร สักคน มีใครสักคนเป็นเพื่อนนั้น เราต้องรู้จักสังเกต ใช้สติปัญญาไตร่ตรองให้รอบคอบ “ผู้มีปัญญา ไม่พึงคบคน ชั่วเป็นมิตร ไม่พึงคบบุรุษผู้ต่ำทราม พึงคบหากัลยาณมิตร พึงคบบุรุษผู้สูงสุด”

คำว่า มิตรแท้หรือเพื่อนแท้ เป็นสิ่งที่ใครๆ ก็ปรารถนา บางคนมีเพื่อนพ้องมิตรสหายมากมาย มีทั้งเพื่อนเรียน เพื่อนกิน เพื่อนดื่ม เพื่อนเที่ยว แต่จะหาเพื่อนที่มีคุณสมบัติดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น หายากเหมือนกัน ฉะนั้น คำว่า มิตรแท้ ดูเหมือนเป็นถ้อยคำที่ฟังง่ายๆ แต่หาพบได้ยาก เพราะมิตรแท้จริงๆ นั้น คือผู้ที่เมื่อเราคบหาสมาคมด้วยแล้ว นำแต่ประโยชน์สุขมาให้อย่างเดียว เป็นผู้ที่เราเชื่อถือได้ ไว้วางใจได้ คือถ้าวางใจในบุคคลนั้นแล้วเป็นไม่ผิดหวัง

มิตรแท้มีอยู่ 4 ประเภทคือ

1. มิตรมีอุปการะ ตั้งแต่วัฒนาเพื่อนไม่ให้ประมาทรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาท เมื่อมี ภัยก็เป็นที่พักพิงได้ เมื่อเพื่อนเดือดร้อนในเรื่องเงินทองก็ไม่ทอดทิ้ง มีแต่เพิ่มทรัพย์ให้หลายๆ เท่า

2. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ท่านกล่าวว่า เป็นมิตรแท้เหมือนกัน ใครคบหาด้วยก็มีความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิต มีความจริงใจต่อกัน บอกความลับแก่เพื่อน และก็ปิดความลับของเพื่อนไม่ให้คนอื่นรู้ เมื่อถึงคราวคับขันมีอันตรายเกิดขึ้นก็ไม่ละทิ้งกัน แม้ชีวิตก็ยอมสละได้ โบราณถึงกล่าวว่า เพื่อนกินหายาก เพื่อนตายหายาก จะรู้ว่าเป็นมิตรแท้หรือไม่แท้ก็ดูกันตรงนี้แหละ

3. มิตรแนะนำประโยชน์ คือห้ามเพื่อนจากความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้เพื่อนได้ฟังแต่สิ่งที่ดี สิ่งที่เป็นสิริมงคลและก็บอกทางสวรรค์ให้

4. มิตรมีความรักใคร่ มีลักษณะคือ ไม่ยินดีในความล้มเหลวของเพื่อน เมื่อเพื่อนประสบ ความเจริญรุ่งเรืองก็ยินดีปรีดาและเป็นพวกพ้องกันห้ามปรามคนที่มากล่าวโทษของเพื่อน และก็สรรเสริญ คนที่สรรเสริญเพื่อน

3.4 อานิสงส์การเป็นกัลยาณมิตร

มิตรใดที่จะประเสริฐกว่ากัลยาณมิตรนั้น ไม่มี เพราะว่า กัลยาณมิตรคือผู้สร้างสันติสุขให้แก่โลก เป็นผู้นำญาติมิตรในการสร้างความดี ด้วยการทำความ รักษาศีล และเจริญภาวนา เป็นผู้ติดตามรักษา

¹ ปฐมสมุทฺธ, อังคุตตรนิกาย ลัตตกนิบาต, มก.เล่ม 23 ข้อ 33 หน้า 91.

สมบัติให้แก่หมู่ญาติ โดยการชักชวนให้ทำงาน เป็นการเปลี่ยนโลกียทรัพย์ หรือทรัพย์ภายนอกให้เป็น อริยทรัพย์หรือทรัพย์ภายในคือบุญ ที่โจรหรือภัยธรรมชาติไม่อาจลักพาหรือทำลายได้ และสามารถนำติดตัวไปได้ทุกภพทุกชาติ อีกทั้งยังสนับสนุนให้ปฏิบัติธรรมด้วยการรักษาศีล 5 ศีล 8 ชักชวนให้นั่งสมาธิ เจริญภาวนาจนสามารถทำใจสงบหยุดนิ่ง เข้าถึงนิพพานได้โดยง่าย

กัลยาณมิตรคือผู้นำหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปจุดในดวงใจของชาวโลกให้สว่างไสวด้วยแสงธรรม อันจะนำชีวิตไปสู่หนทางอันประเสริฐ ได้พบกับความสุขอันเป็นอมตะนิรันดร์ อาณิสสงส์ในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรจึงจะเป็นผู้มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตไปทุกภพทุกชาติมีความไม่ต่ำเป็นธรรมดา มีโอกาสที่จะได้เวียนวนอยู่ในสุคติภูมิเท่านั้น

3.4.1 อาณิสสงส์การเป็นกัลยาณมิตร¹

1. ย่อมได้เกิดในสถานที่ที่รุ่งเรืองด้วยศีล สมาธิ ปัญญา
2. ย่อมมีบุตรภรรยา ตลอดจนบริวารชน ที่ตั้งอยู่ในโอวาท
3. ย่อมเป็นผู้มีเสน่ห์ เป็นที่รักนับถือของมหาชน
4. ย่อมเป็นผู้มีความทรงจำดี ปฏิภาณว่องไว และปัญญาดี
5. ย่อมมีอาชีพและกิจการเป็นหลักฐานมั่นคงตลอดไป
6. ย่อมปลอดภัยจากอัคคีภัย โจรภัย อุทกภัย ราชภัย และศัตรูหมู่พาลทั้งหลาย
7. ย่อมเป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง สมส่วน สง่างาม มีอำนาจมาก
8. ย่อมมีจิตใจมั่นคง เข้มแข็ง อดทน มีเหตุผล ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม²
9. ย่อมไม่บังเกิดในสวรรค์ เมื่อยังไม่หมดกิเลส
10. ได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุรรคผลนิพพานโดยง่าย

บัณฑิตในกาลก่อนได้สอนลูกชายก่อนออกจากบ้านว่า ความฉิบหายย่อมขยายวงกว้างออกไป เมื่อคบหากับคนพาลมากไป จงอย่าได้สังคมกับคนพาลเลย เพราะการอยู่ร่วมกับคนพาลมีแต่ทุกข์รำไป เหมือนการอยู่ร่วมกับศัตรูนั้นแหละ

การเลือกคบคนเป็นสิ่งที่สำคัญมาก หากเราคบคนดี ชีวิตของเราก็จะดี มีความเจริญรุ่งเรืองอุปนิสัยที่ดีๆ จะเกิดขึ้น เพราะคนดีหรือบัณฑิต จะคอยแนะนำสิ่งที่ถูกต้องดีงามเสมอ แต่ถ้าเราหลงไปคบกับคนพาลคนชั่ว ชีวิตจะหมองมัวตกต่ำ พบแต่ความเดือดร้อนทุกข์ยากลำบาก บางครั้งอาจทำให้เราต้องสูญเสียทรัพย์สินเงินทอง หรือแม้กระทั่งเสียชีวิต เพราะคนพาลจะแนะนำแต่สิ่งที่ผิดศีล ผิดธรรม เพียงเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเพียงฝ่ายเดียว โบราณจึงกล่าวเตือนไว้ว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล”

¹ เรียบเรียงจากหนังสือคู่มือกัลยาณมิตรเพื่อสร้างธรรมกายเจดีย์

² โลกธรรม หมายถึงธรรมประจำโลก ได้แก่ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์

นรชนใดห่อปลาเน่าด้วยใบหญ้าคา แม้ใบหญ้าคาของนรชนนั้น ก็ย่อมมีกลิ่นเน่าฟุ้งไป ฉันทิ
การเข้าไปเสพคนพาล ก็ฉันทิเหมือนกัน นรชนใดห่อกุณฑลด้วยใบไม้ แม้ใบไม้ของนรชนนั้น
ก็ย่อมหอมฟุ้งไปฉันทิ การเข้าไปเสพนักปราชญ์ก็ฉันทิเหมือนกัน เพราะเหตุนี้ บัณฑิตรู้ความเปลี่ยนแปลง
ของตน ดุจห่อใบไม้แล้ว ไม่ควรเข้าไปเสพอัสติบุรุษ ควรเสพแต่อัสติบุรุษ ด้วยว่า อัสติบุรุษย่อมนำไปสู่ร
อัสติบุรุษย่อมพาให้ถึงสุคติ¹

บัณฑิต คือคนที่มีใจผ่องใสอยู่เสมอ มีความเห็นถูกต้อง รู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด
อะไรเป็นบุญ อะไรเป็นบาป ดำเนินชีวิตด้วยสติและปัญญา ทั้งสอนตนเองได้ และสอนผู้อื่นได้ ใครไปคบหา
สมาคม ก็จะได้รับชักนำให้ละเว้นความชั่ว ทำแต่ความดี ปิตุประตูปาบายภูมิ และนำไปสู่สุคติโลกสวรรค์
ได้ การคบบัณฑิต จะทำให้เราได้รับการถ่ายทอดความรู้และคุณธรรม ทำให้เราพลอยเป็นบัณฑิต ดำรงชีวิตอยู่
ด้วยศีล สมาธิ ปัญญาไปด้วย เปรียบเสมือนใบไม้ที่ห่อหุ้มของหอม ซึ่งจะพลอยหอมตลบอบอวลไปด้วย
ฉันทิ การคบบัณฑิตจึงเป็นมงคลอย่างยิ่ง จะทำให้ชีวิตของเราประสบแต่ความสุขความเจริญ

3.4.2 ตัวอย่างอานิสงส์ของผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตร²

ในสมัยพุทธกาล สันตติมหาอำมาตย์ ได้ฟังธรรมเพียงบทเดียว ก็สามารถบรรลุธรรมเป็น
พระอรหันต์พร้อมทั้งปฏิสัมภิทา 4 ตั้งแต่เป็นคฤหัสถ์ ท่านระลึกชาติไปดูละการได้ทำความดีอะไรไว้ ถึงบรรลุธรรม
ได้อย่างง่ายดาย ชนิด สุขาปฏิบัติ ขิปปาภิญา ปฏิบัติสะดวกและตรัสรู้ได้อย่างรวดเร็ว เมื่อระลึกชาติไปดู
ก็ทราบว่ ในสมัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสิ ท่านบังเกิดในตระกูลลัมมาทิกุล
ในพันธุมดินคร เมื่อทราบว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก จึงอยากจะให้มหาชนได้รู้จักสั่งสมบุญ
ข้ามภพข้ามชาติ อยากให้เขามาฟังธรรม จะได้มีพระรัตนตรัยภายในเป็นที่พึ่ง

คิดแล้วก็ออกจากบ้านด้วยเท้าเปล่า ไม่มีใครชักชวนหรือบังคับ แต่ที่เข้าไปเพราะ
เห็นว่าเป็นบุญสำหรับตัวเอง และเป็นประโยชน์ใหญ่ต่อเพื่อนร่วมโลก จึงได้เที่ยวชักชวนมหาชนทั้งที่รู้จักและ
ไม่รู้จัก ให้ทำบุญกุศลกัน ท่านได้ป่าวประกาศว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลกแล้ว ขอพวกรท่าน
ได้มาทำบุญกุศลกันเถิด จงสมาทานอุโบสถศีล ถวายทาน และหาโอกาสไปฟังธรรมกันเถิด รัตนอย่างอื่นที่จะ
ประเสริฐเหมือนกับพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ไม่มีอีกแล้ว ขอท่านทั้งหลายจงทำสักการบูชาพระ
รัตนตรัยกันเถิด

พระเจ้าพันธุมะ ผู้เป็นพระพุทธบิดา เมื่อสดับเสียงของเด็กหนุ่มคนนั้น ก็รับสั่งให้เรียกมา
เข้าเฝ้า ตรัสถามว่า “พ่อหนุ่มน้อย เธอเที่ยวทำอะไรหรือ” เมื่อทรงทราบว่า เด็กหนุ่มนี้กำลังเดินเที่ยว
ประกาศคุณของพระรัตนตรัย ชักชวนมหาชนให้สั่งสมบุญกุศลก็ทรงอนุโมทนาบุญด้วย พระองค์ทรงเห็นว่
การไปทำหน้าที่ทรงเกียรติอย่างนี้ เดินไปด้วยเท้าเปล่าคงลำบากมาก จึงพระราชทานม้าที่ฝึกอย่างดี
เป็นยานพาหนะ

¹ สุขสูตร, ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ, มก. เล่ม 45 ข้อ 254 หน้า 469.

² เรื่องสันตติมหาอำมาตย์, อรรถกถาขุททกนิกาย คาถาธรรมบท, มก. เล่ม 42 หน้า 113-119.

เมื่อเด็กหนุ่มได้รับพระราชทานม้าเป็นรางวัลอันทรงเกียรติ ก็เกิดกำลังใจ ออกทำหน้าที่ทุกวันมิได้ขาด ทั้งยังทำหน้าที่กัลยาณมิตรแผ่กว้างออกไปได้ไกลกว่าเดิมอีก พระราชาทราบข่าว หนูน้อยนี้ยังคงทำหน้าที่กัลยาณมิตรด้วยความเบิกบาน จึงรับสั่งให้มาเฝ้าอีกเป็นครั้งที่ 2 ทรงรับสั่งว่า “ม้ายังไม่เหมาะสมสำหรับผู้มีใจสูงส่งอย่างเธอ” ว่าแล้วก็พระราชทานรถที่เทียมด้วยม้าสินธพ 4 ตัว เป็นพาหนะคู่ใจ จะได้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรได้อย่างสะดวกสบาย

ผลแห่งการทำหน้าที่กัลยาณมิตรชักชวนคนให้ทำความดีครั้งนั้น ทำให้มีมหาชนทั้งใกล้และไกลได้พบเส้นทางสายกลาง ได้รู้จักทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา เมื่อได้รับฟังธรรมจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็บรรลุธรรมกันเป็นจำนวนมาก ส่วนหนูน้อยท่านนี้ ได้รับพระราชทานทรัพย์สมบัติและเครื่องประดับเป็นอันมาก และได้รับพระราชทานช้าง 1 เชือกเป็นพาหนะในการสร้างบารมี

ท่านได้ประดับเสื้อผ้าอาภรณ์ทุกอย่าง นั่งบนคอช้างทำการบาร้องให้มหาชนเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัยอยู่นานถึงแปดหมื่นปี เมื่อละโลกไปแล้ว ทำให้ได้ไปสู่สุคติสวรรค์ มีวิมานใหญ่โตโอฬาร รัศมีกายสว่างไสว และที่พิเศษคือ มีกลิ่นจันทน์พุ่งออกจากกายของท่าน กลิ่นอูบลพุ่งออกจากปากมีกลิ่นปากหอมทุกภพทุกชาติ เพราะผลบุญที่ได้ทำหน้าที่บอกข่าวอันเป็นสิริมงคล เพื่อให้ทุกคนมาฟังธรรม และเข้าถึงพระรัตนตรัยภายในตัว ภพชาตินี้ทำให้ท่านได้บรรลุธรรมหมดกิเลสเป็นพระอรหันต์ รู้แจ้งเห็นแจ้งแทงตลอดในธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างง่ายดาย

นี่ก็เป็นตัวอย่างของกัลยาณมิตรในสมัยก่อน ที่ได้อุทิศตนเพื่องานพระศาสนา ทำตนเป็นประดุจสะพานให้ผู้คนได้เดินข้ามไปพบแสงสว่างแห่งธรรมจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เราได้ศึกษาเป็นแนวทางกันแล้ว เพราะฉะนั้นพวกเราทุกคนก็ควรจะดำเนินตามปฏิปทาของท่าน เพื่อบุญบารมีของเราเองและเพื่อสันติสุขอันแท้จริงของมวลมนุษยชาติ

สรุป

ปัจจุบันนี้ มีหลายท่านกำลังสวมนหัวใจของพระบรมโพธิสัตว์ ทำหน้าที่เป็นยอดกัลยาณมิตรชักชวนคน ให้มาฟังธรรม ทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา การทำหน้าที่ยอดกัลยาณมิตรนี้ เป็นหน้าที่อันทรงเกียรติและจะเป็นเกียรติประวัติชีวิตอันงดงาม เมื่อใดที่เราสามารถทำใจหยุดนิ่งได้อย่างสมบูรณ์แล้วย้อนกลับไปดูประวัติศาสตร์อันงดงามของตัวเองได้ ความปessimistic จะบังเกิดขึ้น จะปิติและภาคภูมิใจในตัวเองที่เดียวว่าเราได้ทำสิ่งที่ทำได้ยาก แต่ก็ทำได้สำเร็จมาแล้ว

บทที่ 4

การทำหน้าที่กัลยาณมิตร ต่อตนเอง

เนื้อหาบทที่ 4

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อตนเอง

4.1 การฝึกฝนตนของกัลยาณมิตร

- 4.1.1 ลัทธิสุริยธรรม 7 ประการ
- 4.1.2 สติสัมปชัญญะ
- 4.1.3 ทิริโอดตัมปะ ธรรมะคุ้มครองโลก คัมตน
- 4.1.4 ขันติ โสรัจจะ ธรรมะที่จะทำตนให้ดังงาม
- 4.1.5 กุศลกรรมบถ บทฝึกตนทำให้เป็นคนที่มีบุญ
- 4.1.6 ละอคติธรรม 4 ประการ
- 4.1.7 ปธาน ความเพียร
- 4.1.8 พรหมวิหารธรรม
- 4.1.9 อภินิหารปัจเจกชน

4.2 กัลยาณมิตรในอุดมคติของชาวโลก

- 4.2.1 ธิดาช่างทุก ตัวอย่างผู้ที่ทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อตนเอง
- 4.2.2 ผู้เห็นทุกขในการเกิด
- 4.2.3 หญิงชราผู้สอนตนให้พ้นชาติ ชรา มรณะ

“ก่อนสอนคน ต้องสอนตนให้ดีกว่าก่อน” หมายถึงการจะแนะนำคนอื่นให้เป็นคนดีหรือเข้าสู่กระแสธรรมได้นั้น กัลยาณมิตรจะต้องฝึกฝนตนเองอย่างยิ่งยวด และเข้มงวดกวดขันต่อตนเอง จนรู้สึกว่าเป็นต้นแบบทั้งทางกาย วาจา ใจ ได้อย่างไม่มีที่ตำหนิ ต้นแบบที่ดีมีค่ากว่าคำสอนนับหมื่นนับล้านคำ การทำดีๆ ให้ดูและพูดจาในสิ่งที่เป็นอรรถเป็นธรรม เป็นบุญกุศลอยู่เสมอ จะทำให้คนรอบข้างสัมผัสได้ถึงความเป็นผู้น่าเลื่อมใส ความศรัทธาเลื่อมใสนำไปสู่การอยากประพฤติปฏิบัติธรรมโดยไม่มีข้อแม้ ข้ออ้างและเงื่อนไข การฝึกฝนตน บนเส้นทางของกัลยาณมิตร จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ยิ่งฝึกตนได้ดีเพียงไร นั่นคือแสงสว่างที่ส่องนำทาง สรรพสัตว์ให้มองเห็นแสงสว่างของชีวิตและเห็นทางไปสู่สรวรรคนิพพาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจและสามารถฝึกฝนตนเองบนเส้นทางของกัลยาณมิตรได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ตระหนักของการฝึกตนเองอย่างยิ่งยวด เพื่อก้าวขึ้นสู่ความเป็นกัลยาณมิตรในอุดมคติของชาวโลก
3. เพื่อให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อตนเอง

บทที่ 4

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อตนเอง

ผู้ได้ชื่อว่ากัลยาณมิตร หมายถึงผู้ที่อุทิศด้วยคุณธรรมความดีทั้งภายในและภายนอก การจะประสบความสำเร็จในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อคนอื่นนั้น ต้องเริ่มต้นที่ตัวเองก่อน เหมือนดังพระลัมมะลัมพุทเธเจ้า ครั้นเสด็จออกผนวชเพื่อแสวงหาโมกขธรรมแล้ว ก็มุ่งมั่นทำพระนิพพานให้แจ้ง เมื่อได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตลัมมะลัมพุทเธเจ้าและทรงทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรให้แก่ตนเองจนได้ชื่อว่าเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ แล้วทรงทำหน้าที่ยอดกัลยาณมิตรแก่มนุษย์ เทวดา พรหม รวมไปถึงสรรพสัตว์อีกมากมายนับไม่ถ้วน ตราบวันเสด็จดับขันธปรินิพพาน การทำหน้าที่ยอดกัลยาณมิตรแก่เหล่าเวไนยสัตว์ของพระองค์จึงประสบความสำเร็จเกินควรเกินคาด

4.1 การฝึกฝนตนของกัลยาณมิตร

ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร คือผู้ที่รักในการฝึกฝนตนเอง ทั้งกาย วาจา ใจ หมั่นปรับปรุงแก้ไขตนเองในทุกรูปแบบ ยอมสละทิฐิอุปนิสัยอันจะเป็นอุปสรรคต่อการทำหน้าที่กัลยาณมิตร มองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง เกิดขึ้นแก่ผู้ที่ตนเองจะออกไปทำหน้าที่แนะนำแสงสว่างแห่งธรรม และประโยชน์อันยิ่งใหญ่ที่เกิดขึ้นต่อมนุษยชาติ ดังนั้นเราจำเป็นต้องศึกษาหลักธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของการเป็นกัลยาณมิตรที่ดีเอาไว้

4.1.1 สัมปสิริธรรม 7 ประการ¹

คุณธรรมของผู้ที่จะเป็นกัลยาณมิตรของโลก

1. อัมมัญญู รู้จักธรรม ต้องมีธรรมะประจำใจที่สามารถเป็นแนวทางในการสอนตนเองและคนอื่นได้ ไม่ใช่เป็นคนหลักลอย มีความเข้าใจและแตกฉานในคำสอนของพระพุทธเจ้าในระดับหนึ่ง ต้องหาโอกาสศึกษาธรรมะในพระไตรปิฎก ศึกษาจากการฟังธรรมจากครูบาอาจารย์ หรือจากการอ่านหนังสือธรรมะ เป็นต้น
2. อตถัญญู รู้จักอรรถ คือ ทำความเข้าใจในเนื้อความต่างๆ ได้อย่างแตกฉาน จนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้อง รู้ความมุ่งหมายของหลักธรรมนั้นๆ ว่ามีวัตถุประสงค์หรือเหตุผลอย่างไร อีกทั้งสามารถตีความหมายของผู้ที่ตนเองไปทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้ผู้อื่น ว่ามีจุดประสงค์อะไร เมื่อมีปัญหา สามารถแก้ไขให้ได้

¹ อัมมัญญูสูตร, อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต, มก. เล่ม 37 ข้อ 65 หน้า 236-240.

3. อัตตัญญู รู้จักตน คือรู้จักที่ต่ำที่สูง ควรไม่ควรรู้จักกำลังของตนเอง ว่ามีความรู้ความสามารถเพียงไร กัลยาณมิตรจะต้องเป็นผู้ที่มั่นคงในเรื่องของความศรัทธาคือความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยมีสัมมาทิฐิ เบื้องต้นครบบริบูรณ์ ต้องมีศีลบริสุทธิ์ ไม่ต่างพร้อย มีสุตะคือศึกษาและเรียนรู้มามาก มีความเข้าใจโลกตามความเป็นจริง ต้องมีจาคะ ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว มีปัญญาสามารถสั่งสอนแนะนำบุคคลที่เราจะไปทำหน้าที่ได้จริง และต้องมีปฏิภาณเป็นยอด เพราะระหว่างการทำหน้าที่กัลยาณมิตร มีทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นโดยที่เราไม่ได้คาดคิดมาก่อน

4. มัตตัญญู รู้จักประมาณ บริหารตนเองได้ ตั้งแต่เรื่องความเป็นอยู่ ดำรงตนสมฐานะ ไม่ใช่จ่ายเกิน รายได้ รู้จักประมาณในการรับประทานและการบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ แต่งตัวแม้ไม่เลิศหรู แต่ให้ดูดี เป็นที่ ตั้งแห่งความน่าเชื่อถือของผู้ได้พบเห็น มีความมักน้อยสันโดษ ไม่ฟุ้งเฟ้อสุรุ่ยสุร่าย

5. กาลัญญู รู้จักกาล รู้จักบริหารเวลาให้กับตนเอง เวลาไหนควรทำอะไร กำหนดตารางกิจกรรมที่จะต้องทำในแต่ละวันหรือแต่ละเดือน จนกระทั่งตลอดปีให้ชัดเจน เช่น เวลาเรียน เวลาทำงาน เวลาพักผ่อน เวลานั่งสมาธิเจริญภาวนา เวลาศึกษาธรรมะ เป็นต้น

6. ปริสัญญู รู้จักบริษัหรือสังคม การจะเข้าไปสู่ที่ประชุมหรือสังคมใด ต้องรู้จักการวางตัว ต้องศึกษามารยาทหรือขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของแต่ละสถานที่นั้นๆ ให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง จะได้ปฏิบัติตัวได้ถูกต้อง ควรรู้สิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติให้ยิ่งกว่าสิ่งที่ดีควรปฏิบัติให้มากเข้าไว้ รู้จักการเดิน การยืน การนั่งและการพูดจา อันจะเป็นทางมาแห่งการทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อสังคมนั้นๆ ได้สำเร็จ

7. ปุคคลปโรปรัญญู รู้จักบุคคล การวิเคราะห์คนได้ถูกต้องตามหลักจริต อหยาศัย นิสสัยหรือธาตุของผู้ร่วมสนทนา คือความสำเร็จก้าวแรกและเป็นก้าวสำคัญในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร จะได้รู้จักว่า บุคคลไหน ควรคบไม่ควรคบ ควรแนะนำธรรมะหมวดใดจึงจะตรงจริตอหยาศัย เหมือนหม้อที่จ่ายยาถูกโรคย่อมทำให้คนไข้ หายป่วยได้อย่างรวดเร็ว

4.1.2 สติสัมปชัญญะ

บุคคลผู้ได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร ควรมี สติ สัมปชัญญะอยู่เสมอ

มีสติ หมายถึง ระลึกลึถึงสิ่งที่ล่วงมาแล้ว ทั้งที่เคยคิด เคยพูดและเคยทำมาก่อน ระลึกรู้ได้ทุกครั้งที่ต้องการ ไม่เลื่อนลอยเผลอตัวในเรื่องปัจจุบัน ไม่หวาดหวั่นฟุ้งเฟ้อในเรื่องอนาคต สติจะคอยเป็นธรรมกัน ความพลั้งเผลอ ทำอะไรมักจะไม่พลาด ไม่พลั้ง

สัมปชัญญะ คือความรู้ตัวขณะกำลังทำ กำลังพูด กำลังคิด ความรู้ตัวอยู่เสมอนี้เป็นการป้องกันรักษาซึ่งการกระทำ การพูด การคิด ทั้ง 3 กาล ไม่หันเหไปทางผิดตามกิเลส ระวังให้ตั้งอยู่ในทางถูกเท่านั้น ธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่มิอุปการะมาก เพราะนำมาซึ่งความเกื้อกูลในการงานทั้งปวง ธรรมอื่นๆ นอกจากนี้ก็มิอุปการะมากเหมือนกัน แต่ไม่สำคัญเท่า 2 ข้อนี้ ถ้าสติสัมปชัญญะไม่มีแล้ว ธรรมอื่นก็มิได้ เพราะสติ สัมปชัญญะมีอุปการะแก่ธรรมเหล่านั้นด้วย

4.1.3 หิริโอตตปปะ ธรรมะคัมครองโลก คัมตน

หิริ ความละอายแก่ใจ

โอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อผลของบาป

หิริ คือ ความละอายแก่ใจในขณะที่กำลังจะทำชั่ว ทั้งทางกาย วาจา ใจ รู้สึขยะเขยงใจไม่กล้าทำความชั่ว โอตตปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อบาปทุจริต คิดเห็นภัยที่เกิดจากการทำความชั่ว ธรรมเหล่านี้ท่านเรียกว่า ธรรมสำหรับคัมครองโลก เพราะยอมคัมครองโลกให้อยู่กันด้วยความรัก สามัคคี ไม่มีความอาฆาตพยาบาทปองร้ายกันและกัน ทำให้การเป็นอยู่ร่วมกัน มีความสงบสุขร่มเย็น นอกจากนี้ หิริโอตตปปะยังเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งห้ามปรามไม่ให้กล้าทำความชั่วลงได้ แม้มีโอกาสที่จะกระทำ เมื่อเข้าใจว่าการที่จะทำเป็นความชั่วแล้ว ก็รู้สึกละอาย หวาดหวั่นใจไม่อาจทำลง เพราะถือหิริโอตตปปะเป็นใหญ่ โลกจึงมีความสุขและตั้งอยู่ยั่งยืนสืบมา ดังนั้นผู้ที่เพียรกัลยาณมิตรจะต้องทำคุณธรรมข้อนี้ให้มีให้เป็นขึ้นมาในใจ เพราะในขณะทำหน้าที่กัลยาณมิตรจะทำให้เราสามารถพิชิตเป้าหมายได้อย่างงดงามโดยไม่มีรอยแผลคือบาปอกุศลที่ทำให้นึกถึงแล้วแสบใจตนเอง

หิริโอตตปปะบางครั้งท่านเรียกว่า สุกกธรรม เพราะเป็นธรรมฝ่ายกุศลอันเปรียบด้วยสีขาวและเป็นไปเพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิต บางครั้งเรียกว่า เทวธรรม เพราะเป็นธรรมทำบุคคลให้เป็นเทวดาหรือให้เป็นผู้รู้เรื่อง บุคคลเมื่อละจากโลกนี้แล้ว จะเข้าถึงความเป็นเทพในสวรรค์ต้องมีธรรม 2 ประการนี้อยู่ในใจ

4.1.4 ขันติ โสรัจจะ ธรรมะที่จะทำตนให้งดงาม

ขันติ ความอดทน

โสรัจจะ ความเสียม

ขันติ คือ ความอดทนต่ออารมณ์ ที่ไม่เป็นที่พอใจ (อกนิฏฐารมณ์) ไว้ได้ อด คือ ไม่ได้ในสิ่งที่ต้องการ ทำให้อด ส่วนทน คือได้ในสิ่งที่ไม่ปรารถนา จึงจำเป็นต้องทน

ความอดทน โดยประเภที่มี 4 คือ

1. ทนต่อความลำบากตรากตรำ ได้แก่ ทนต่อการทำงาน ไม่หวั่นหวาดต่อความเหนื่อยยาก หนาว ร้อน และลมแดด เป็นต้น

2. ทนต่อความเจ็บป่วยไข้ ได้แก่ อดทนต่อทุกขเวทนา อันเกิดมีเพราะความเจ็บไข้มีประการต่างๆ แม้ที่สุดทนทุกขเวทนาแสนสาหัส ก็ไม่แสดงอาการกระสับกระส่าย

3. ทนความเจ็บใจ ได้แก่ ทนต่อการหมิ่นประมาท ที่ผู้อื่นกล่าวคำเสียดสี หรือกระทบกระทั่งในขณะทำงาน เป็นต้น

4. ทนต่ออำนาจกิเลส คือราคะ โทสะ และโมหะที่คุกรุ่นอยู่ในใจของเรา พร้อมทั้งจะแสดงออกมาได้ทุกเมื่อ

การอดทนต่อความลำบากตรากตรำ มีผลดีทำให้การทำงานลุล่วงไปได้ อดทนต่อความเจ็บป่วยไข้จะทำให้เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะครบบริบูรณ์ อดทนความเจ็บใจและกิเลสตัณหา จะช่วยป้องกันความผิดพลาดอันจะเกิดขึ้นด้วยโทษเสียได้ ผู้ที่มีความอดทนจะทำให้การทำหน้าที่กัลยาณมิตรประสบความสำเร็จ เหมือนลักษณะของแผ่นดิน แม้ต้นไม้ ภูเขาและอื่น ๆ แผ่นดินก็ยังทรงไว้ได้ อดทนจนเปลี่ยนเรื่องร้ายให้กลายเป็นเรื่องดี ยอมรับด้วยใบหน้าชื่นบาน เขาจะดำเนินดีเตียน ด่าว่าหยาบคายเสียดสีให้เจ็บใจอย่างไรก็ทนได้ ไม่แสดงอาการโต้ตอบ

โลรัจจะ ได้แก่ ความเสียม ความรู้จักทำให้แ่มช่น ในเมื่อต้องอดทน มีความย้มแ่มและแ่มช่นเบิกบาน ความเสียมใช้ในลักษณะที่ต้องอดทน คือไม่แสดงกิริยาเสียอกเสียใจให้ปรากฏเกินงาม

ขันติ มีอานิสงส์ 5 ประการ คือ

1. คือเป็นที่รักใคร่ของคนเป็นอันมาก
2. ไม่มากด้วยเวร
3. ไม่มากด้วยโทษ
4. ไม่หลงทำกาลกิริยา
5. เมื่อกายแตกดับขันธเบื่องหน้าแต่ภพณะ ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของความอดทน 5 ประการนี้ 5 ประการเป็นไฉน คือ

ผู้อดทนยอมเป็นที่รัก เป็นที่ชอใจของคนเป็นอันมาก 1 ย่อมเป็นผู้ไม่มากด้วยเวร 1 ย่อมเป็นผู้ไม่มากด้วยโทษ 1 ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาลละ 1 เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ 1 ดูกรภิกษุทั้งหลายอานิสงส์ของความอดทน 5 ประการนี้แล¹

โลรัจจะ มีอานิสงส์ เช่นเดียวกับขันติแต่เป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมขันติ ให้เด่นชัดขึ้น

ขันติธรรมข้อนี้เป็นสิ่งที่กัลยาณมิตรจะต้องมุ่งมั่นที่จะพิชิตให้ได้ ต้องไม่ให้อำนาจกิเลสคือ ความโลภ โกรธ หลงมาบีบคั้นจิตใจต้องหาโอกาสขจัดออกไปจากใจด้วยการหมั่นทำสมาธิภาวนา และรักษาอุตมการณ์ของตนเองในการที่จะสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่โลกให้ได้

¹ อขันธ์สูตร, พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต เล่ม 22 หน้า 229

4.1.5 กุศลกรรมบถ บทฝึกตนทำให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์

กุศลกรรมบถ 10 ประการ แบ่งออกเป็น

กายสุจริต 3 อย่าง

1. เว้นจากฆ่าสัตว์
2. เว้นจากลักทรัพย์
3. เว้นจากประพฤติดินในกาม

วจีสุจริต 4 อย่าง

1. เว้นจากการพูดเท็จ
2. เว้นจากพูดส่อเสียด
3. เว้นจากพูดคำหยาบ
4. เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ

มโนสุจริต 3 อย่าง

1. ไม่โลภอยากได้ของเขา
2. ไม่พยาบาทปองร้ายเขา
3. เห็นชอบตามคลองธรรม

อานิสงส์ของการประพฤติสุจริตมี 5 อย่าง คือ

1. ตนเองไม่พึงติเตียนตนเองได้
2. ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วสรรเสริญ
3. เกียรติคุณย่อมพุ่งไป
4. เป็นผู้มั่งมีสติ ไม่หลงทำกาลกิริยา
5. ตายแล้ว มีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า

4.1.6 ละอกติธรรม 4 ประการ

ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรักใคร่พอกัน เช่น การตัดสินคดีอิทธิกรรมพิพาทต่างๆ ก็ดี แบ่งปันสิ่งของก็ดี พิจารณาให้ยศหรือรางวัลก็ดีด้วยอำนาจพอใจรักใคร่กันโดยตัดสินให้ผู้ที่ชอบพอกันเป็นผู้ชนะทั้งๆ ที่ไม่ควรชนะ ให้สิ่งของที่ดีให้ยศหรือรางวัลแก่คนที่ชอบพอกันทั้งๆ ที่ไม่ควรจะได้ ซึ่งเป็นการไม่ยุติธรรมประการหนึ่ง

โทสาคติ ลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน เช่น การตัดสินคดีด้วยอำนาจความโกรธเกลียดชัง โดยให้ผู้ที่ไม่ชอบกันนั้น เป็นผู้แพ้ทั้งๆ ที่ ไม่ควรแพ้ ให้ของที่เหลือแก่ผู้ที่ไม่เกลียดชังทั้งๆ ที่เขาควรจะได้ของดี ไม่ให้ยศหรือรางวัลแก่ผู้ที่ไม่ชอบกันทั้งๆ ที่ควรจะได้ จัดเป็นการไม่ยุติประการหนึ่ง

โมหาคติ ลำเอียงเพราะเวลา ได้แก่การกระทำโดยไม่พิจารณาให้ถ่องแท้ว่า อย่างไรถูก อย่างไรผิด อย่างไรควร อย่างไรไม่ควร เช่น ได้รับคำฟ้องแล้ว ยังไม่ทันสอบสวนให้รอบคอบ ต่วนตัดสินผิดๆ ไม่ถูกต้อง จัดเป็นการไม่ยุติธรรมประการหนึ่ง

ภยากติ ลำเอียงเพราะกลัว เช่น คนมีอำนาจทำผิด ผู้พิพากษา ไม่กล้าตัดสินโจทก์เพราะกลัว เขาจะทำร้ายตอบ หรือผู้ที่อยู่ในปกครองทำผิด ไม่กล้าลงโทษเพราะกลัวจะขาดเมตตากรุณา กลัวเขาจะเดือดร้อน จัดเป็นการไม่ยุติธรรมประการหนึ่ง

อคติ 4 ประการนี้ ไม่ควรประพฤติ เป็นการกระทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ซึ่งเป็นความประพฤติที่ผิดด้วยความลำเอียง คือ ด้วยความไม่เที่ยงธรรม การประพฤติสมเหตุ สมผล หรือมุ่งความเที่ยงตรงเป็นเกณฑ์ เรียกว่ายุติธรรม กัลยาณมิตรจะต้องมีทั้งความเที่ยงธรรมและยุติธรรมควบคู่ไปด้วย

4.1.7 ปธาน ความเพียร 4 อย่าง

ปธานคือความพากเพียรพยายามในกิจที่ชอบธรรม (สัมมปปธาน) เนื่องจากในโลกนี้มีกิจที่ต้องทำมากมาย เมื่อทำแล้วจะให้ประสบผลสำเร็จ ต้องอาศัยความเพียรพยายามทุ่มเททั้งกาย วาจา ใจ ชนิดเอาชีวิตเป็นเดิมพัน บางคนก็ทุ่มเทอยากเป็นมหาเศรษฐี แต่บางคนใช้ความเพียรไปทำความชั่ว ลักขโมย จี้ ปล้น หรือฆ่ามนุษย์ด้วยกัน เป็นต้น ส่วนความเพียรในความหมายของกัลยาณมิตรนั้น ท่านหมายถึงเรื่องความเพียรพยายามละเว้นจากบาปอกุศลและเพียรพยายามที่จะพอกพูนกุศลให้เกิดขึ้นมาในใจซึ่งเป็นความเพียรที่เป็นไปเพื่อการได้บรรลุผลนิพพานเท่านั้น

ปธาน คือความเพียร 4 อย่าง ได้แก่

1. สังวรปธาน เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน คือ เพียรพยายามปิดกั้นบาป ปิดกั้นอกุศล ปิดกั้นความชั่วที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้นในจิตใจ ได้แก่ การปิดประตูบาป ปิดประตูความชั่วไว้ไม่ให้เกิดขึ้นในจิตใจ มีสติระงับอินทรีย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

2. ปหานปธาน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว คือ ความตั้งใจละบาปอกุศล ที่เกิดขึ้นแล้วในสันดานให้หมดสิ้นไปคือ เพียรพยายามเลิกละ หรือ กำจัดบาป กำจัดอกุศล กำจัดความชั่วที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดสิ้นไปจากจิตใจ

3. ภวานาปธาน เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน การตั้งใจสร้างคุณความดีคือ ทานมัย สілัมย ภวานามัย เป็นต้น ที่ยังไม่มี ให้มีขึ้น ที่มีอยู่แล้ว ให้เจริญยิ่งขึ้น

4. อนุรักษนาปธาน เพียรรักษากุศลที่เกิดแล้วไม่ให้เสื่อม คือ การตั้งใจรักษาความดี หรือรักษากุศลที่มีอยู่แล้วไม่ให้เสื่อม ไม่ละทิ้งความดี ทำให้มันคงยิ่งขึ้นไป เหมือนเกลือรักษาความเค็ม และไม่ให้ความชั่วเข้ามาแทนที่

ความเพียร 4 อย่างนี้ เป็นความเพียรชอบ ควรประกอบให้มีในตน ฯ

4.1.8 พรหมวิหารธรรม

พรหมวิหาร เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ หรือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม และเป็นธรรมะข้อสำคัญสำหรับผู้ได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรอีกด้วย การจะทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้ครบถ้วนบริบูรณ์ ต้องเริ่มจากจิตใจที่งดงาม ซึ่งเปี่ยมไปด้วยความเมตตาปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมโลกอย่างแท้จริง คุณธรรมคือพรหมวิหาร 4 ประการ จึงเป็นสิ่งที่กัลยาณมิตรจะต้องทำให้บังเกิดขึ้นในจิตใจ เป็นอุปนิสัยติดตัวไป จนกลายเป็นธรรมะที่ฝังแน่นในชั้นธรรมาสน์กันเลยทีเดียว พรหมวิหาร 4 ประการได้แก่

1. เมตตา ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้เป็นผู้สุข ความสนทนสนม หรือ ความรักปราศจากความกำหนดยินดี เช่น พ่อแม่รักลูก เป็นต้น ปรารถนาความไม่มีภัยไม่มีเวร ไม่มีการเบียดเบียน ไม่มีความทุกข์ ปรารถนาให้มีความสุข อาการปรารถนาความไม่มีภัยไม่มีเวร ไม่มีการเบียดเบียน ไม่มีความทุกข์ เหล่านี้ชื่อว่าเมตตา ความรักใคร่ปรารถนาให้เป็นสุข

2. กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ ความห่วงใย เมื่อเห็นหรือได้ยินผู้อื่นได้รับความทุกข์ลำบากอยู่ ก็จะช่วยเหลือหรือลงมือช่วยให้พ้นทุกข์ หรือ ความปรารถนาเพื่อจะปลดปล่อยทุกข์ของเขาสร้างความรู้สึกที่จะเห็นเขาหลุดพ้นจากความทุกข์ เป็นเบื้องต้น เมื่อมีความสามารถก็แสดงออกมาให้เห็นทางกายคอยช่วยเหลือเขา ทางวาจาแนะนำพร่ำสอนเขา ชื่อกรุณา ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์

3. มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี ได้แก่ ความบันเทิงใจ หรือเบิกบานใจ เมื่อได้เห็นหรือได้ยินผู้อื่นมีความสุขสบาย เจริญด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุขตามสภาพของตนๆ แล้ว ก็พลอยยินดีชื่นชม ไม่มีจิตใจริษยา พลอยยินดีร่วมกับเขา

4. อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ หมายความว่า เมื่อได้เห็นหรือรู้ว่าผู้อื่นถึงความวิบัติ ก็วางใจเป็นกลาง โดยพิจารณาว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของๆ ตน ใครทำดีก็ได้ดี ใครทำชั่วก็ได้ชั่ว ไม่ดีใจเมื่อศัตรูประสบความวิบัติ และไม่เสียใจเมื่อคนเป็นที่รักประสบความวิบัติ ต้องรู้จักวางเฉย ไม่แผ่เมตตา กรุณาไปไม่บังควร เช่น เอาใจช่วยโจร ผู้ที่ถูกลงอาญา เป็นต้น เพราะการกระทำ ความผิดของเขาเป็นเหตุ โดยทำความรู้สึกว่าคนเราทุกคนเกิดมามีกรรมเป็นของตน จะต้องได้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยใครทำกรรมใดไว้ดีหรือชั่วก็ตามจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้นอาการที่ดำรงรักษาจิตไม่ให้ตกไปในความยินดีและยินร้ายได้โดยอาการสม่ำเสมอในหมู่สัตว์ดังนี้ชื่ออุเบกขา

ผลดีของการเจริญในพรหมวิหาร

ผู้เจริญเมตตา ได้รับผลดี คือ อยู่ด้วยความไม่มีภัย ไม่มีเวร เป็นไปเพื่อความรักใคร่กัน และละธรรมอันเป็นข้าศึก คือ พยาบาทเสียได้

ผู้เจริญกรุณา ได้รับผลดี คือ ย่อมเป็นเหตุให้ช่วยทุกข์เขา ไม่หนีเอาตัวรอด และละธรรม คือ วิหิงสา ความเบียดเบียนเสียได้

ผู้เจริญมุทิตา ได้รับผลดี คือ ย่อมเป็นเหตุให้เกิดโสมนัสยินดีและละธรรม คือ อิสสาเสียได้

ผู้เจริญอุเบกขาได้รับผลดี คือ ย่อมเป็นเหตุให้ละกรรมปฏิบัติความกระทบกระทั่งแห่งจิตเสียได้

4.1.9 อภินิหารปัจจุเวกขณะ

คือ ธรรมที่กัลยาณมิตรต้องหมั่นพิจารณา 5 ประการ ได้แก่

ควรพิจารณาทุกๆ วันว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ยังล่วงพ้นความแก่ไปไม่ได้

ควรพิจารณาทุกๆ วันว่า เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ยังล่วงพ้นความเจ็บไปไม่ได้

ควรพิจารณาทุกๆ วันว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ยังล่วงพ้นความตายไปไม่ได้

ควรพิจารณาทุกๆ วันว่า เราจักต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น

ควรพิจารณาทุกๆ วันว่า เรามีกรรมเป็นของตัว เราทำดีจักได้ดี ทำชั่ว จักได้ชั่ว

อานิสงส์ของการพิจารณาธรรมหมวดนี้ คือ

ข้อที่ 1 มีประโยชน์ คือ จะได้แก้ความมัวเมาในความเป็นเด็ก หรือในความเป็นหนุ่มเป็นสาวเห็นแก่ความสนุกเพลิดเพลินเสียได้จะได้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และทำกิจที่ควรทำในขณะที่ยังไม่แก่

ข้อที่ 2 มีประโยชน์ คือ เป็นอุบายกำจัดความมัวเมาในความไม่มีโรคภัยไข้เจ็บจะได้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และทำกิจที่ควรทำในขณะที่ยังไม่เจ็บ และจะได้รู้จักป้องกันรักษาไว้

ข้อที่ 3 มีประโยชน์ คือ เป็นอุบายบรรเทาความมัวเมาในชีวิตแล้วรีบเร่งทำกิจที่ควรทำให้สำเร็จก่อนที่ความตายจะมาถึง จะได้คิดทำการงาน ที่เป็นประโยชน์ทั้งตนและส่วนรวม

ข้อที่ 4 มีประโยชน์ คือ เป็นอุบายบรรเทาความยึดมั่น ถือมั่นว่า สิ่งนั้น คนนี้ เป็นที่รักของเรา จักไม่ต้องเสียใจในเมื่อต้องพลัดพรากของรักของชอบใจ

ข้อที่ 5 มีประโยชน์ คือ เป็นอุบายเพื่อบรรเทาความเห็นผิดว่า คนจะดีก็ดีเอง จะชั่วก็ชั่วเอง จะได้ทุกข์ก็ทุกข์เอง แล้วรีบเร่งทำแต่กรรมดี งดเว้นกรรมชั่ว เป็นเหตุให้ละสิ่งชั่วประพฤติดแต่กรรมที่ดี และเป็นเหตุให้มั่นคงในความเพียร

4.2 กัลยาณมิตรในอุดมคติของชาวโลก

ใครๆ ก็ต้องการคบคนดี อยากได้กัลยาณมิตรมากอยะแนะนำสิ่งที่ดีๆ แก่ชีวิต มีเพื่อนก็อยากได้ เพื่อนแท้ มิตรแท้ ไม่ต้องการมิตรเทียม กัลยาณมิตรในอุดมคติคือ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ วิริยะ สติ สมาธิและปัญญา

ดวงจันทร์ปราศจากมลทิน โคจรไปในอากาศ ย่อมสว่างกว่าหมู่ดาวทั้งปวงด้วยรัศมีฉันใด บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีล มีศรัทธา ก็ย่อมรู้โรจน์กว่าผู้ตระหนี่ทั้งปวงในโลก ด้วยความเสียสละ ฉะนั้น

เมฆที่ลอยไปตามอากาศ มีสายฟ้าปาลาบแปลบ มีช่อตั้งร้อย ตกรดแผ่นดินเต็มทีตอนและที่ลุ่มฉันใด สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้สมบูรณ์ด้วยทศสนะ เป็นบัณฑิต ก็ฉันนั้น ย่อมชมผู้ตระหนี่ได้ด้วย

ฐานะ 5 ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ และเปี่ยมด้วยโภคะ ย่อมบันเทิงใจในสวรรค์ในปรโลกดังนี้¹

ในลักษณะกัลยาณมิตรนั้น บุคคลมีศรัทธาสมบัติ ย่อมเชื่อปณฺญาตรัสรู้ของพระตถาคต เชื่อกรรมและผลแห่งกรรม คือเชื่อว่า ทานที่ให้แล้วมีผล การบูชามีผล การเซ่นสรวงมีผล ผลวิบากแห่งกรรม ที่ทำดี ทำชั่วมีจริง โลกนี้มีจริง โลกหน้ามีจริง มารดาบิดามีคุณจริง ลัทธิผู้เกิดผุดขึ้นมีจริง สมณพราหมณ์ ผู้ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบ ซึ่งกระทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้ง มีอยู่ในโลก มหาชนย่อมต้องการคบหาผู้มีปัญญาที่สามารถเตือนตนเองและผู้อื่นได้

มีศีลสมบัติ ผู้มีศีลย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพสรรเสริญ เป็นผู้โจทก์ท้วง เป็นผู้ติเตียนบาป อดทนต่อถ้อยคำของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย

ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย อานิสงส์แห่งศีลสมบัติของคนมีศีลมี 5 ประการ คือ ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมได้กองโภคทรัพย์ใหญ่หลวง เพราะเหตุแห่งความไม่ประมาท นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ 1 แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล

ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก ชื่อเสียงอันดังงามของคนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเฟื่องฟูไป นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ 2 แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล

ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก คนมีศีลถึงพร้อมด้วยศีล เข้าไปหาบริษัทใดๆ เช่น ชัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมเป็นผู้แก้แค้น ไม่ขวยเขินเข้าไปหาบริษัทนั้นๆ นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ 3 แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล

ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก คนมีศีลถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมไม่หลงทำกาละ นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ 4 แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล

ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก คนมีศีลถึงพร้อมด้วยศีล เบื้องหน้าแต่ตายเพราะ กายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ 5 แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล

ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย อานิสงส์แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล มี 5 ประการ นี้แล²

มีสุตสมบัติ ย่อมทำถ้อยคำอันลึกซึ้งให้ง่าย สามารถที่จะแนะนำในสิ่งที่ดี เหมือนหางายของที่คว้า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง และจุดประทีปในที่มืดด้วยประสงค์จะให้คนได้มองเห็นทาง

มีจาคสมบัติ แสดงว่าเป็นผู้ไม่โลภมากหรือเห็นแก่ได้ ไม่คดโกง เป็นคนมักน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่

มีวิริยสมบัติ เป็นผู้ริเริ่มความเพียร เพื่อปฏิบัติประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลาย

มีสติสมบัติ หมายถึง มีสติตั้งมั่น ไม่เป็นคนจิตใจโลเล

มีสมาธิสมบัติ เป็นผู้มึนจิตไม่ฟุ้งซ่าน มึนจิตเป็นสมาธิ

¹ สุนนสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 31 หน้า 62.

² เกลัซชชนธกะ, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, เล่มที่ 7 ข้อ 69 หน้า 114-115.

มีปัญญาสมบัติ มีปัญญาสามารถวินิจฉัยบรรณคดีต่างๆ ได้อย่างถูกต้องตรงไปตามความเป็นจริง¹

บุคคลผู้เป็นกัลยาณมิตรจึงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมอันเป็นกุศลด้วยสติรู้สิ่งที่มีประโยชน์ และไม่มีประโยชน์แห่งสัตว์ทั้งหลายตามเป็นจริงด้วยปัญญา เป็นผู้มิจิตแน่วแน่มั่นในกุศลธรรมเหล่านั้น ด้วยสมาธิ ย่อมกีดกันสัตว์ทั้งหลายจากสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แล้วชักนำเข้าไปในสิ่งที่เป็นประโยชน์ด้วยวิริยะ ดังนั้น ท่านจึงกล่าวว่า บุคคลเป็นที่รัก เคารพ ยกย่อง เป็นผู้ว่ากล่าวผู้อดทนถ้อยคำ ผู้กระทำถ้อยคำอันลึกซึ้ง และไม่ชักนำในฐานะที่ไม่ควร

4.2.1 ธิดาช่างหูก ตัวอย่างผู้ที่ทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อตนเอง

เรื่องธิดาช่างหูก²

มีเรื่องของหญิงสาวผู้เป็นธิดาของช่างหูกผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้กับตนเองด้วยการทำตามโอวาทของพระบรมศาสดาที่ทรงสอนให้พุทธรักษาเจริญมรณานุสสติ นางได้ทำอย่างนั้นต่อเนื่องถึง 3 ปี อาณิสสนี้ทำให้นางได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน เมื่อละโลกไปแล้ว ยังได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

ดังเรื่องมีอยู่ว่า ในสมัยหนึ่ง พระบรมศาสดาเสด็จไปเมืองอาฬวี ได้ทรงประทานโอวาทให้มหาชนว่า “ท่านทั้งหลายจงเจริญมรณานุสสติว่า ชีวิตของเราไม่ยั่งยืน ความตายของเราแน่นอน เราพึงตายแน่แท้ ชีวิตของเรามีความตายเป็นที่สุด ชีวิตของเราไม่เที่ยง แต่ความตายเที่ยง เพราะฉะนั้น พวกท่านทั้งหลาย พึงเจริญมรณานุสสติเถิด” เมื่อทรงประทานโอวาทเสร็จ ก็เสด็จกลับวัดเชตวัน

มหาชนครั้งได้ฟังพระธรรมเทศนานั้นแล้ว บางส่วนก็ปฏิบัติตาม บางส่วนก็ไม่ค่อยนำไปปฏิบัติเท่าที่ควร ยังมัวประมาทในชีวิตเหมือนเดิม ส่วนธิดาของนายช่างหูกคนหนึ่ง นางอายุเพียง 16 ปี แต่ก็มีปัญญาสอนตัวเองได้นางได้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้กับตนเอง เมื่อกลับมาที่บ้าน ก็ได้ทำการบ้านที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้ ด้วยการเจริญมรณานุสสติอยู่ตลอดเวลา

สามปีต่อมา พระบรมศาสดาเสด็จไปโปรดชาวเมืองอาฬวีอีกครั้งหนึ่ง ธิดาช่างหูกก็มีโอกาสมาเข้าเฝ้าเพื่อฟังพระธรรมเทศนาเหมือนเดิม พระบรมศาสดาตรัสถามเธอในท่ามกลางบริษัทว่า “กุมาริกา เธอมาจากไหน?”

กุมาริกาตอบว่า	“ไม่ทราบ พระเจ้าข้า”
“เธอจะไปไหน”	“ไม่ทราบ พระเจ้าข้า”
“เธอไม่ทราบหรือ”	“ทราบ พระเจ้าข้า”
“เธอทราบหรือ”	“ไม่ทราบ พระเจ้าข้า”

¹ เมฆียสูตร, อรรถกถาพุทธทศนิกาย อุทาน, มก. เล่ม 44 หน้า 389.

² เรื่องธิดาของช่างหูก, อรรถกถาพุทธทศนิกาย คาถาธรรมบท, มก. เล่ม 42 หน้า 245-250.

เมื่อธิดาช่างหูกตอบปัญหาเพียงสองคำว่า ทราบกับไม่ทราบเท่านั้น ทำให้มหาชนเกิดความไม่พอใจกันใหญ่ เพราะคิดว่าธิดาช่างหูกพูดเล่นลั่นกับพระพุทธรเจ้า เพื่อจะคลายความสงสัยของมหาชน พระบรมศาสดาจึงตรัสถามต่อไปว่า

“กุมาริกา เมื่อเรากล่าวว่า เธอมาจากไหน ทำไมเธอจึงตอบว่า ไม่ทราบ”

กุมาริกาผู้มีปัญญาลึกซึ้งได้ทูลตอบว่า “หม่อมฉันไม่ทราบว่าจะเกิดมาจากไหน จึงตอบว่า ไม่ทราบ”

พระบรมศาสดาทรงประทานสาธุการว่า “ดีละ กุมาริกา เธอมีปัญญาแก้ปัญหาที่ตถาคตถามได้ดีแล้ว”

ทรงถามข้อต่อไปว่า “เมื่อเราถามว่า เธอจะไปไหน ทำไมจึงกล่าวว่า ไม่ทราบ”

กุมาริกาก็ทูลตามที่เข้าใจว่า “หม่อมฉันจุติจากโลกนี้แล้วไม่ทราบว่า จะไปเกิดในที่ไหน”

ทรงถามว่า “และเมื่อเราถามว่า เธอไม่ทราบหรือ ทำไมจึงตอบว่าทราบละ”

กุมาริกาทูลตอบว่า “พระเจ้าข้า หม่อมฉันทราบว่า ตัวเองจะต้องตายอย่างแน่นอน จึงตอบว่า ทราบเจ้าข้า”

“แล้วเมื่อตถาคตถามว่า เธอย่อมทราบหรือ ทำไมจึงตอบว่า ไม่ทราบ”

กุมาริกาก็ทูลตอบว่า “หม่อมฉันทราบแต่เพียงว่าจะต้องตาย แต่ไม่ทราบว่าตายเวลาไหน จึงตอบเช่นนั้น พระเจ้าข้า”

พระบรมศาสดาทรงชมเชยธิดาช่างหูก ในความเป็นผู้มีใจจดจ่อต่อการเจริญมรณานุสสติ สามารถตั้งเตือนตนเองได้ ไม่มัวรอให้คนอื่นมาคอยจ้ำจี้จ้ำไช แล้วตรัสเตือนพุทธบริษัทว่า

“พวกท่านไม่ทราบถ้อยคำที่กุมาริกานี้กล่าว จึงกล่าวตู่ธิดาของเราผู้มีปัญญา”

ดังนั้นแล้วทรงแสดงธรรมเรื่องมรณานุสสติอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสิ้นสุดพระธรรมเทศนา ธิดาช่างหูกได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน เป็นผู้ไม่มีความตกต่ำในชีวิตอีกต่อไป แต่เนื่องจากวิบากกรรมเก่าตามมาทัน เมื่อนางเดินทางกลับบ้าน เห็นพ่อกำลังนอนหลับอยู่ข้างเครื่องทอหูก นางได้ปลุกพ่อให้ตื่น ฝ่ายพ่อกำลังนอนหลับเพลิน มือไปกระทบด้ามพื้มอย่างแรง ทำให้ปลายพื้มอีกด้านหนึ่งแทงเข้าที่หน้าอกของนางอย่างแรง นางล้มลงกับพื้นและสิ้นใจ ณ ที่ตรงนั้นเอง เมื่อละโลกแล้วได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

4.2.2 ผู้เห็นทุกขในการเกิด

เราเกิดมาแต่ละภพแต่ละชาติ มีเป้าหมายคือสร้างบารมีให้เต็มเปี่ยม เพื่อให้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายใน อันเป็นสรณะที่แท้จริงของชีวิต ในชีวิตการสร้างบารมีนั้น บางครั้งเราอาจต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคที่ยากต่อการแก้ไข แต่ถ้าเรารู้จักการทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้กับตนเอง มีความอดทน รู้จักยกใจให้สูงขึ้นอยู่เหนืออุปสรรคทั้งมวล และรักษาใจให้ผ่องใสเป็นปกติ ไม่ยอมมรคอยกำลังใจจากใคร เราก็จะฝ่าฟันอุปสรรคนั้นไปได้อย่างแน่นอน

ในสมัยพุทธกาล มีลูกชายของพ่อค้าใหญ่คนหนึ่ง มีทรัพย์สมบัติมากมายถึง 400 ล้าน แต่ท่านสอนตนเอง เป็นกัลยาณมิตรให้กับตนเองได้ คือพิจารณาเห็นความทุกข์ในโลก ทุกข์ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา คลอดออกจากครรภ์มารดา ก็พบกับความทุกข์เรื่อยมา ทั้งความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ มีความโศกเศร้า เสียใจ คับแค้นใจ ความพรั่นพรึง ไร้ราพัน อะไรต่างๆ เหล่านั้น มันเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ท่านจึงตัดสินใจจะทำ กองทุกข์ให้หมดสิ้นไป ให้เข้าถึงความสุขอันเป็นอมตะ จึงได้ตั้งใจสละทรัพย์สมบัติทั้งหมด ออกบวชเป็น พระภิกษุ ได้ฉายานามว่า ติสสะ บวชแล้วท่านก็ตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย และ ก็ได้เจริญสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอทุกวันตลอดมา

จนกระทั่งวันหนึ่งน้องสะใภ้ของท่าน เกิดความโลภครอบงำจิตใจ นางอยากเป็นเจ้าของครอบครัวของ ทรัพย์สมบัติทั้งหมดในบ้าน และมีความหวาดระแวง เกรงว่าพระเถระจะสึกหาลาเพศออกมาครองเรือน แล้วจะต้องแบ่งทรัพย์สมบัติของนางไป นางจึงว่าจ้างพวกโจรให้ไปฆ่าพระเถระเสีย เพื่อเป็นการตัดไฟแต่ต้นลม

พวกโจรพากันสืบถามหาจนไปถึงที่อยู่ของพระเถระ แล้วก็พากันไปล้อมกุฏิของท่านไว้ ท่านเห็นผู้คนมากันมากมาย ก็สอบถามว่า “พวกท่านเป็นใคร จะไปที่ไหนกันหรือ” พวกโจรตอบว่า “มีผู้จ้างวาน พวกเรา ให้มาฆ่าท่าน ท่านถูกพวกเราล้อมไว้หมดแล้ว หนีไปไหนไม่รอดหรอก จงยอมตายเสียเถิด”

แม้พระเถระจะรู้ว่าความตายกำลังมาถึง แต่ท่านก็ได้มีความหวาดหวั่นกลัวตายแม้สักนิดเดียว ท่านมีแต่ความรู้สึกเบื่อหน่าย เอือมระอากับความทุกข์และกิเลสที่จะติดตามไปในภพเบื้องหน้า เพราะตราบได้ ที่ยังไม่บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ ตรานั้นก็ยังต้องวนเวียนอยู่ในความทุกข์ระทม ท่านจึงได้กล่าวกับ พวกโจรว่า “อุบาสก อาตมภาพขอเวลาบำเพ็ญสมณธรรมอีกสักคืนเถิด พอถึงเวลาเช้า พวกท่านจะจัดการ กับอาตมภาพอย่างไรก็ได้ตามใจชอบ” พวกโจรจึงถามกลับว่า “ถ้าพวกเราผ่อนผันให้กับท่านคืนหนึ่ง ใครจะ รับประกันได้ว่า ท่านจะไม่หลบหนีไป”

เพื่อให้พวกโจรมั่นใจว่าท่านจะไม่หนีไปไหน พระเถระจึงเอาก้อนหินใหญ่ ทูบขาทองสองข้าง ของตนเองจนกระดุกขาแตก แล้วกล่าวว่า “พวกท่านวางใจเถิดว่า เราหนีไปไหน ไม่ได้อีกแล้ว” ถึงอย่าง นั้น พวกโจรก็ยังล้อมกุฏิของท่านไว้อย่างแน่นหนา ส่วนพระเถระท่านอดทนต่อทุกขเวทนาแสนสาหัสที่เกิดขึ้น และรักษาใจไม่ให้เกิดความโกรธ ทั้งต่อพวกโจร ทั้งต่อผู้ที่ว่าจ้างพวกโจรให้มาฆ่าท่าน ท่านสอนตัวเองว่า ความทุกข์ทรมานที่ท่านได้รับอยู่ ในขณะนี้ เป็นผลมาจากอกุศลกรรมของท่านเองในปางก่อน แล้วท่าน ก็มานึกทบทวนถึงการรักษาศีลของท่าน ทั้ง 227 ข้อ นับตั้งแต่วันที่อุปสมบทมา ได้เห็นศีลที่สะอาด บริสุทธิ์ สว่างใส ดังดวงจันทร์อันปราศจากมลทิน ขณะที่พิจารณาดูดวงศีลอยู่นั้น ท่านได้เกิดปิติแผ่ซาบซ่านไปทั่ว สรรพทางค์กาย ท่านข่มปิติได้แล้วเจริญวิปัสสนาต่อไป ในที่สุดก็ได้บรรลุอรหัตผลเป็นพระอรหันต์ในคืนนั้น

เรื่องของพระตีสสะเถระผู้สามารถสอนตนเองได้นี้ ถึงแม้ว่าความตายกำลังคืบคลานเข้ามาใกล้ ทุกขณะ แต่ท่านก็อดทนต่อความเจ็บปวด และก็ไม่โกรธใครเลย รักษาอารมณ์ให้สงบเยือกเย็นได้ จนในที่สุด ท่านก็ได้บรรลุนิพพานตามที่ปรารถนา ฉะนั้นการรู้จักสอนตนเองได้ จึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้ศีล สมาธิ ปัญญา บริบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4.2.3 หญิงชราผู้สอนตนให้พ้นชาติ ชรา มรณะ

ความเพียรใดเป็นไปเพื่อพระนิพพาน ความเพียรนั้นเป็นยอดของความเพียร เพราะเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่นักปราชญ์บัณฑิตทั้งหลาย ต่างก็สรรเสริญ ผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรที่ดี ต้องให้ความสำคัญกับการทำความเพียรเป็นชีวิตจิตใจ เป็นส่วนหนึ่งของลมหายใจก็ได้ จะปล่อยตัวปล่อยใจไปตามกระแสโลกนั้นไม่ได้ ต้องให้ชาวโลกเอาเราเป็นเยี่ยงอย่าง คิดที่จะฝึกฝนตนเองทุกรูปแบบ เหมือนการเดินทางไกล ในขณะที่คนอื่นกำลังหลับใหล เราจะตื่นขึ้นจากความหลับ ในขณะที่เขาลุก เราจะเดินก้าวต่อไป เมื่อมีผู้ก้าวตามมา พวกเราก็ถึงจุดหมายเรียบร้อยแล้ว อย่างนี้ถึงจะเรียกว่า เป็นผู้นำบุญยอดกัลยาณมิตรผู้จะนำความสว่างไสวมาให้แก่โลก

ส่วนความเพียรในการประกอบอาชีพ ทำธุรกิจการงาน หรือการศึกษาเล่าเรียนนั้น เป็นเพียงการช่วยเหลือตัวเอง ให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขสบายเท่านั้น เป็นภารกิจที่ยังติดข้องอยู่ในเบญจกามคุณ ยังเกี่ยวข้องอยู่กับรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ บางครั้งเนื่องจากว่า บางท่านยังมีสติปัญญาไม่สมบูรณ์ ความเพียรพยายามที่ทุ่มเทให้กับสิ่งที่ไม่เป็นสาระแก่นสาร กลับนำความทุกข์ระทมมาให้ตัวเอง

แต่การมุ่งขจัดกิเลสอาสวะออกจากใจ ด้วยการหมั่นฝึกฝนใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์หยุดนิ่งนั้น เราจะไม่มีคำว่าผิดหวัง เพราะเราไม่ได้หวังผิด เพียงแต่บางครั้งจำเป็นต้องใช้เวลา และให้โอกาสกับใจของเรา เพราะใจดวงนี้เคยฟุ้งซ่าน ล่องลอยไปในเรื่องภายนอกมาเป็นเวลายาวนาน ถึงคราวจะฝึกให้หยุดนิ่ง จึงต้องค่อยเป็นค่อยไป เหมือนการโผล่พ้นจากขอบฟ้าของดวงอาทิตย์ในยามเช้า เราจะไปบังคับให้รีบขึ้นหรือขึ้นช้าๆ ก็ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างจะมีความพอดีอยู่ในตัวของมันเอง เพราะฉะนั้นผลแห่งการทำความเพียรเพื่อเผาผลาญอาสวกิเลส จะมีสุขเป็นอันานิสงส์เสมอ แม้พระบรมศาสดาก็ทรงสรรเสริญ ว่าเป็นผู้มีชีวิตไม่ว่างเปล่าจากความดี เหมือนนางพทุตติกาเถรี ผู้ไม่ประมาทในชีวิต เร่งรีบทำความเพียร จนได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

ดังเรื่องที่ได้เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลความว่า¹ พระเถรית่านนี้ เคยเป็นเศรษฐีมาก่อน มีลูกชาย 7 คน ลูกสาวอีก 7 คน เมื่อลูกๆ เติบโตขึ้นก็ได้แต่งงานมีครอบครัว ต่อมาสามีของนางได้เสียชีวิตลง นางถูกลูกๆ ครอบครองแบ่งสมบัติ เศรษฐีท่านนี้จึงได้แบ่งทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ทั้งหมด ให้กับลูกๆ คนละเท่าๆ กัน โดยที่ไม่ได้เหลือไว้ให้กับตัวเองเลย เพราะคิดว่า แม้ไม่มีสมบัติติดตัวสักชิ้น ลูกๆ ก็คงช่วยกันอุปฐากดูแลยามแก่ชรา

เนื่องจากนางไม่เคยสอนให้ลูกๆ ไปวัดฟังธรรม หรือสนใจในพระธรรมคำสอนของพระบรมศาสดา ไม่ได้สอนให้ลูกรู้จักความกตัญญูต่อบิดามารดา สมัยแรกรๆ ลูกแต่ละคนก็ช่วยกันรับหน้าที่ดูแลแม่คนละเดือนหนึ่งบ้าง สองเดือนบ้าง แต่พออยู่นานๆ ไป ลูกแต่ละคนมัวยุ่งกับการทำธุรกิจการงาน ไม่มีเวลาดูแลแม่อย่างเต็มที่ บางครั้งก็พูดจากระทบกระเทียบว่า ทำไมแม่ไม่ไปอยู่บ้านหลังอื่นบ้าง เพราะ

¹ เรื่องพระพทุตติกาเถรี, อรรถกถาพุทธทศนิกาย คาทถรรพบท, มก. เล่ม 41 หน้า 505-506.

ทรัพย์สมบัติที่แม่มอบให้ก็ให้เท่าๆ กันมิใช่หรือ แม่ได้ฟังเช่นนั้น ก็รู้สึกขัดเคืองใจ ไม่พอใจที่ลูกว่ากล่าวทำนองไม่
อยากจะดูแลเลี้ยงดู นางจึงต้องไปอาศัยอยู่กับลูกชายคนรอง

เมื่อไปอยู่บ้านอีกหลังหนึ่ง สมัยแรกๆ ก็ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี แต่พอนานวันเข้า ลูกสะใภ้ก็ตี
ลูกเขยก็ตี มักจะพูดจาไม่ไพเราะ มีเจตนาจะให้นางไม่สบายใจ ทั้งไม่ค่อยดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร เมื่อทนไม่ไหวก็
อ่าลาลูกๆ คนนี้ไปอยู่บ้านหลังอื่น แม่วางจะไปอาศัยกับลูกคนไหนก็ตาม ก็จะได้รับคำพูดที่แทงใจเสมอๆ ว่า

“คุณแม่แบ่งสมบัติให้ลูกแต่ละคนเท่าๆ กัน ก็ควรจะไปอยู่บ้านหลังอื่นบ้าง เพราะฉันเองก็มีภาระ
หน้าที่ต้องรับผิดชอบมากมาย”

เศรษฐินิทานนี้ เห็นว่าไม่มีลูกคนไหนที่พอจะพึ่งพิงได้ หรือแม้อยู่ด้วย ก็อยู่เหมือนเป็นภาระของลูกๆ
เมื่อลูกแต่ละคนไม่ได้เต็มใจที่จะปรนนิบัติดูแลแม่ นางจึงนึกถึงพระบรมศาสดา เพราะทราบว่า พระพุทธองค์
เป็นผู้มีมหากรุณาต่อสรรพสัตว์เป็นเหมือนที่พึ่งของคนยากจึงตัดสินใจไปขอบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา

เมื่อได้รับอนุญาตให้บวชเป็นภิกษุณี นางได้มองดูภาพประวัติชีวิตที่ผ่านมา ว่าได้ทำความดีอะไรเอาไว้
เพื่อให้ตัวเองได้ปลื้มอกปลื้มใจบ้าง ก็ไม่ได้เห็นอะไรที่น่าความปลื้มปีติมาให้เลย ตัวเองสามารถเลี้ยงลูกตั้ง
14 คน จนเติบโตมีครอบครัวกันหมด แต่ลูกทั้งหมดไม่มีใครสามารถเลี้ยงแม่คนเดียวได้ซักคน จึงคิดสอนตนว่า
ในปัจฉิมวัยที่ได้มาพบแสงสว่างแห่งชีวิต คือได้มีโอกาสอันเลิศ ได้บวชในบวรพระพุทธศาสนา นี้ นางจะไม่
ประมาท เร่งรีบทำความเพียรให้เต็มที่ จะได้ไม่ถูกตำหนิว่า บวชในยามแก่ บวชมาเพื่อขอพึ่งวัด พึ่ง
พระพุทธศาสนาเท่านั้น จึงตั้งใจที่จะปฏิบัติธรรมให้ได้บรรลุผลเร็วที่สุด

เมื่อคิดได้เช่นนั้นแล้ว หลังจากปิดกวดทำความสะอาดเสนาสนะ และทำวัตรปฏิบัติดูแลภิกษุณีผู้เป็น
เถระทั้งหลายแล้ว จึงตั้งใจทำสมาธิภาวนาไม่ได้ขาดเลยแม้แต่วันเดียว นางสลดเรื่องราวทางโลกทั้งหมดมุ่ง
รักษาใจให้กลับมาตั้งไว้ที่ศูนย์กลางกายภายใน ใจไม่วอกแวกกันเลยทีเดียว มีอยู่คืนหนึ่ง นางตั้งใจว่าจะทำ
สมณธรรมตลอดคืนยันรุ่ง คือตัดสินใจว่า คืนนี้จะนอนกันหละ บังเอิญว่า คืนนั้นเป็นคืนเดือนมืด นางมองไม่
เห็นอะไรเลย จะเดินจงกรมก็ลำบากเหลือเกิน คืนนั้น นางจึงใช้มือจับเสาไม้ต้นหนึ่ง เดินเวียนเสาไม้ทำ
สมณธรรม

ขณะเดินจงกรมแก่งว่ง ก็เอามือจับเสาไม้ไปด้วย เพราะเกรงว่าศีรษะจะกระทบกับต้นไม้หรือสะดุด
หกล้ม เพราะนางเป็นคนแก่ชรา จะเดินเหินเหมือนคนหนุ่มสาวทั่วไปก็ไม่ได้แล้ว เดินจงกรมไป ใจก็ตริภ
ระลึกรู้ถึงคำสอนของพระบรมศาสดาไปด้วย แล้วก็พยายามประคับประคองใจให้หยุดนิ่ง คือ ข้างนอกเคลื่อนไหว
ไหว ภายในก็หยุดนิ่ง ในขณะที่ใจของนางกำลังหยุดนิ่งอยู่ พระบรมศาสดาซึ่งประทับอยู่ในพระคันธกุฎี
ได้เห็นความตั้งใจจริงของนาง จึงแผ่พระรัศมีออกไป เหมือนประทับนั่งอยู่ต่อหน้า แล้วตรัสพระธรรมเทศนาว่า
ผู้ใดไม่เห็นธรรมอันยอดเยี่ยม พึงเป็นอยู่ 100 ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของผู้เห็นธรรมอันยอดเยี่ยม
ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น

นางได้ปล่อยใจตามกระแสพระธรรมเทศนา พิจารณาธรรมตามที่พระองค์ทรงแสดง แล้วดำเนินจิต
เข้าสู่กลางของกลางภายในเข้าไปเรื่อยๆ ในที่สุดก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ หหมดสิ้นความอาลัยในโลก
ทั้งปวง เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งใจหยุดนิ่ง มีพระนิพพานเป็นอารมณ์อย่างเดียว

สรุป

จากเรื่องราวข้างต้นคือตัวอย่างของผู้ที่ทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้กับตนเอง จึงไม่ประมาทในชีวิต ทำความเพียรอย่างเต็มที่ ผลของความเพียรในการฝึกฝนใจให้หยุดนิ่ง ย่อมมีความสุขเป็นผลเสมอ เพราะฉะนั้นการรู้จักสอนตนเองให้เป็นผู้ไม่ประมาทในวัยและชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก “ไม่มีใครในโลกนี้จะทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้เราได้ดี เท่ากับตัวเราเอง” วันเวลาที่ผ่านไป ก็ให้ความสำคัญทั้งภารกิจและจิตใจไปพร้อมๆ กัน ทางโลกก็ทำงานที่สุจริต ไม่ประกอบมิจฉาวฉินชา ไม่เกียจคร้าน ไม่เอารัดเอาเปรียบ แสวงหาทรัพย์ เพื่อจะได้เอามาหล่อเลี้ยงครอบครัว และมีไว้ทำบุญ ทางธรรมก็หมั่นศึกษาธรรมะของพระบรมศาสดา แล้วมุ่งสั่งสมบุญ ชำระกาย วาจา ใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์อยู่เป็นประจำ เมื่อเราทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้กับตนเอง ได้อย่างสมบูรณ์ที่เรียกว่า บำเพ็ญอุத்தตติยประโยชน์แล้ว เส้นทางการทำงานที่กัลยาณมิตรต่อโลกซึ่งเป็นปรหิตประโยชน์ก็จะสมบูรณ์ตามมาด้วย

บทที่ 5

การทำหน้าที่

กลยาณมิตรต่อคนอื่น

เนื้อหาบทที่ 5

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อคนอื่น

5.1 หลักการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

5.1.1 ไม่สร้างความสะดวกหรือ

5.1.2 แนะนำธรรมะและแจ้งข่าวบุญ

5.1.3 ชี้ให้เห็นคุณค่าของบุญ

5.1.4 ประเพณีของบุญ

5.1.5 รักษาใจให้ผ่องใส

5.2 การวางตัวของกัลยาณมิตร

5.3 ถ้อยคำที่ควรพูดในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

5.4 วาจาสุภาษิตกับการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

5.5 ลักษณะของทูตที่ดี (ทูตสันติ)

1. กัลยาณมิตรคือผู้ให้อย่างแท้จริง ชาวโลกทั่วไปอาจให้วัตถุสิ่งของให้การสงเคราะห์ในเรื่องอาหารความเป็นอยู่หรือเสื้อผ้าอาภรณ์ ให้ความรู้เพื่อเพิ่มพูนสติปัญญา แต่กัลยาณมิตรผู้แนะนำให้รู้จักความจริงของชีวิต คือผู้ให้แสงสว่างแก่โลก นับว่าเป็นผู้ให้เส้นทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง คือนี่คือเส้นทางที่จะนำไปสู่สวรรค์และนิพพาน ชาวโลกทั่วไปช่วยเหลือกัน ให้กันได้เฉพาะความสุขและความสะดวกสบายในชาตินี้ แต่กัลยาณมิตรสามารถให้ความสุขข้ามชาติ

2. คำพูดและการกระทำคือสิ่งที่มีอิทธิพลและเครื่องวัดความเป็นกัลยาณมิตรได้ง่ายที่สุด กัลยาณมิตรจึงต้องรู้จักวิธีการพูดที่นำไปสู่ความเป็นพุดสันติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจหลักในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรที่สมบูรณ์แบบ
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้รู้จักการวางตัวของกัลยาณมิตรและการพูดที่นำไปสู่ความสำเร็จของการเป็นผู้ให้แสงสว่างแก่ชาวโลกอย่างแท้จริง

บทที่ 5

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อคนอื่น

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เธอทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าได้ไปทางเดียวกัน 2 รูป ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีในจักษุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อมเสีย ผู้รู้ทั่วถึงซึ่งธรรมยังจักมี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม¹

5.1 หลักการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

5.1.1 ไม่สร้างความเดือดร้อน

ในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อหมู่ญาติหรือบุคคลอันเป็นที่รักเราต้องมีหลักอยู่ในใจเสมอว่า เราไปในฐานะของผู้ให้ ทำให้ผู้ที่เราไปพบได้ทราบหนทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามซึ่งเป็นทางสว่างแห่งชีวิต ให้พวกเขาได้พบที่พึ่งอันเกษม ให้ได้มีโอกาสสร้างบารมี ให้มีอริยทรัพย์สำหรับติดตัวสร้างบารมีไปข้ามภพข้ามชาติ อย่างไรก็ตาม ในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรนั้น ไม่ว่าจะเป็นการแนะนำให้เขามาวัดเพื่อปฏิบัติธรรม ให้รักษาศีล หรือสร้างทานกุศลก็ดี แม้จะเป็นการแนะนำในสิ่งที่เกิดประโยชน์ และเกิดอานิสงส์ แก่ตัวของเราเองมากเพียงใดก็ตาม เราจะต้องตระหนักไว้ในใจเสมอว่าอย่าให้เขาเกิดความเศร้าหมอง ชวนมัวจากการทำหน้าที่ของเรา เพราะการทำความดีต้องทำแล้วเกิดความเบิกบานผ่องใส ปีติในบุญ ดังนั้นหากเห็นว่าเขายังไม่พร้อมจากปัญหาส่วนตัว ครอบครัว หรือช่วงเวลาไม่เหมาะสม ขอให้เราทำหน้าที่เป็นผู้นำเสนอข่าวบุญ และชี้ประโยชน์ให้เขาเห็นอย่างเต็มกำลังความสามารถของเราเท่านั้น ส่วนการตัดสินใจที่จะลงมือทำความดีแต่ละประเภทยานั้น ให้เป็นหน้าที่ของเขาเอง อย่าให้เขาเกิดความรู้สึกว่าเป็นผู้ไปสร้างความเดือดร้อนแก่ตัวเขาและครอบครัวเด็ดขาด ในทางตรงกันข้าม นอกจากเราจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ไปให้หนทางสวรรค์นิพพานแก่เขาแล้ว ต้องให้ผู้ที่เราไปทำหน้าที่นั้นเกิดความรู้สึกผูกพัน รักเรากลับด้วย

พุทธพจน์ต่อไปนี้ แม้จะไม่ได้กำหนดว่าเป็นคุณสมบัติของผู้เป็นกัลยาณมิตร แต่ก็นับได้ว่าเป็นคุณสมบัติร่วมในการเป็นกัลยาณมิตรได้เหมือนกัน

¹ ทุติยปาสาสูตร, สังยุตตนิกาย สคาถวรรค, มก. เล่ม 25 ข้อ 428 หน้า 13.

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม 6 ประการ เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ทั้งตนและผู้อื่น ธรรม 6 ประการเป็นไฉน ดูกภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้

1. เป็นผู้มีความเข้าใจได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย
2. เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว
3. พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำแล้ว
4. รู้ธรรมรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
5. เป็นผู้มีความงาม กล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย

ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์

6. เป็นผู้ชี้แจงพรหมจรรย์ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ว่าจริง ดูกภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม 6 ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ทั้งตนเองและผู้อื่น”¹

5.1.2 แนะนำธรรมะและแจ้งข่าวบุญ

เมื่อเราได้ทราบแล้วว่า มนุษย์ทุกคนในโลกนี้ต่างก็แสวงหาความสุข ต้องการจะหลุดพ้นจากทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรต่อหมู่ญาติของเราอันดับแรกก็คือ นำพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เราได้เรียนรู้และได้ประพฤติปฏิบัติมาแล้ว ไปแนะนำแก่หมู่ญาติของเราให้ได้ทราบว่า หนทางที่จะพบความสุขที่แท้จริงนั้น คือการทำใจให้หยุดนิ่งอยู่ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 เมื่อใจหยุดนิ่งถูกส่วนแล้ว จะเข้าถึงพระธรรมกายซึ่งเป็นสรณะที่แท้จริงของมนุษย์ทุกคนในโลก ต่อจากนั้นเราค่อยแนะนำให้เขาเห็นคุณค่าของการเกิดมาเป็นมนุษย์

พญานาคอยากเกิดเป็นมนุษย์

กัจฉะ มนุสสปฏิลาโภ	การได้อัตภาพเป็นมนุษย์เป็นการยาก
กัจฉะ มจฺจาน ชีวติ	ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายเป็นอยู่ยาก
กัจฉะ สทฺธมฺมสฺสวณํ	การได้ฟังพระสัทธรรมเป็นการยาก
กัจฉะ พุทฺธานมูปาปาโท	การอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นการยาก ²

การได้เกิดเป็นมนุษย์นั้นเป็นของยาก ต้องอาศัยกำลังความเพียรในการสั่งสมความดีอย่างยิ่งยวด พระพุทธองค์ทรงอุปมาความยากในการเกิดเป็นมนุษย์ไว้ว่า “ในท้องทะเลกว้างใหญ่

¹ ปฐมอลังสูตร, อังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิบาต, มก. เล่ม 37 ข้อ 152 หน้า 582.

² เรื่องนาคราชชื่อเอรกะปัตตะ, อรรถกถาพุทธทศนิกาย คาถาธรรมบท, มก.เล่ม 42 หน้า 329.

สุดท้ายประมาณ มีเต้าตาดบอดทั้งสองข้างอยู่ตัวหนึ่ง ทุกๆ หนึ่งร้อยปี จะโผล่ขึ้นมาบนผิวน้ำ 1 ครั้ง และในท้องทะเลนี้มีห่วงที่พอดกับหัวเต้าลอยอยู่อันหนึ่ง โอกาสที่เต้าตาดบอดจะโผล่หัวขึ้นมา แล้วเอาหัวสอดเข้าไปในห่วงพอด มีความยากเพียงใด โอกาสที่จะได้เกิดเป็นมนุษย์นั้น มีความยากยิ่งกว่า

เมื่อเกิดมาแล้วการที่จะรักษาชีวิตให้ดำเนินอยู่บนเส้นทางของการสร้างชีวิตไปได้ตลอดรอดฝั่งก็ทำได้ยาก เพราะภัยอันตรายต่างๆ ที่เกิดกับชีวิตของเรามีอยู่รอบตัว และการที่จะได้มีโอกาสฟังธรรมของลัทธิขงจื๊อเป็นสิ่งที่หาได้ยาก ในโบราณกาลผู้คนต่างแสวงหาความรู้อันแท้จริง และปรารถนาที่จะสนทนากับนักปราชญ์บัณฑิต เพื่อที่จะได้ดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามคำสอนอันประเสริฐ

พระโพธิสัตว์แต่ละพระองค์ กว่าจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ต้องสร้างบารมีกันยาวนานหลายอสงไขยกัป ท่านสร้างบารมีทุกรูปแบบ แม้บางชาติจะพลัดไปเกิดเป็นสัตว์เดียรัจฉาน แต่ท่านก็ยังคงสร้างบารมี เพื่อมุ่งหวังพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ การอุปบัติขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ จึงเป็นการยากอย่างนี้

เรื่องราวในจัมเปยยชาดก¹ ราวว่า

ในอดีตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งหนึ่งได้ไปเกิดเป็นพญานาคราช มีร่างกายใหญ่โตอายุยืนมากอุดมไปด้วยสมบัติทั้งหลายและพรั่งพร้อมไปด้วยบริวารพระองค์ทรงเปื้อนหายในราชสมบัติ เพราะดำริว่า แม้เราจะมีสมบัติ และบริบูรณ์ด้วยความสุขนานัปการ แต่ก็ ยังคงเป็นเพียงสัตว์เดียรัจฉาน โอกาสที่จะสร้างบุญบารมีได้เต็มทีนั้น ยากยิ่งนัก เมื่อดำริอย่างนี้แล้วจึงตั้งใจ รักษาศีล เพื่อว่าเมื่อพ้นจากอภัพภาพของพญานาคแล้ว จะได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก แล้วทรงออกจาก นาคพิภพไปพำนักอยู่ในที่สงบ ตั้งใจรักษาศีลให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ บรรดานางนาค กัญญาทั้งหลาย ต่างเกรงว่า พระองค์จะจากพวกนางไป จึงประดับประดาด้วยของหอม แล้วมาเฝ้าชวนพระองค์ เพื่อให้ศีลของพระองค์วิบัติ

พระองค์ดำริว่าหากเป็นเช่นนี้ โอกาสที่ศีลของเราจะบริสุทธิ์บริบูรณ์นั้น เป็นไปได้ยาก จึงขึ้นมาเมืองมนุษย์ ขดร่างกายอยู่ที่จอมปลวกริมฝั่งแม่น้ำ คนทั้งหลายผ่านมาต่างพากันบูชาด้วยของหอม และเครื่องสักการะมากมาย ทุก 1 เดือน นาคราชจะกลับไปเมืองบาดาลหนึ่งครั้ง

นางสุมนาเทวีอัศรมเหสีเป็นห่วงพญานาคราชจึงกล่าวว่า “เมื่อพระองค์ขึ้นไปบนเมืองมนุษย์เป็นเวลานาน หากพระองค์มีอันตราย ข้าพระองค์จะทราบได้อย่างไรว่าเกิดอะไรขึ้นกับพระองค์” พญานาคจึงพานางไปดูที่สระน้ำ แล้วบอกว่า “วันใด ที่สระน้ำขุ่นมัว ให้รู้ว่าเรากำลังจะโดนประหาร ถ้าพญาครุฑจับไป น้ำจะเดือดพลุ่งขึ้นมา ถ้าหมองจับไป น้ำจะมีลักษณะสีแดงเหมือนโลหิต” เมื่อพญานาคราชบอกลักษณะของการเกิดภัยแล้ว จึงกลับขึ้นไปเมืองมนุษย์อีก

ในระหว่างที่รักษาศีลอยู่นั้น วันหนึ่งมีหมองผ่านมา เห็นนาคราชขดอยู่ที่จอมปลวก ก็คิดจะจับไปแสดงให้ชาวเมืองดู เพื่อหาทรัพย์มาดำรงชีวิต คิดดังนั้นแล้ว จึงหยิบโอสถมาร่ายมนตร์ เมื่อนาคราชถูกมนต์ ร่างกายก็เร่าร้อนเหมือนโดนถ่านเพลิง ศีรษะปวดร้าวเหมือนโดนบีบ ดำริว่าเกิดเหตุอะไร จึงยก

¹ จัมเปยยชาดก, อรรถกถาพุทธทศกนิยาย ชาดก, มก. เล่ม 61 หน้า 195-219.

พระเศียรขึ้นจากวงในขนาด เห็นหมองกำลังร้ายมนตร์ก็คิดว่า พิษของเรานั้นมากมาย ถ้าเราโกรธแล้ว พนลมจุมออกไป ร่างกายของหมองต้องแตกละเอียดเป็นธุลี แต่ถ้าทำอย่างนั้น ศีลของเราก็จะต่างพร้อย ครั้นสอนตัวเองเช่นนี้แล้ว ก็ขندศีรษะต่อไป ไม่ต่อสู้หรือทำร้ายหมอง เพื่อรักษาศีลให้บริสุทธิ์บริบูรณ์

หมองเห็นนาคราชไม่ได้ตอบ จึงเคี้ยวโอสถแล้วร้ายมนตร์ พนไปยังลำตัวของนาคราช นาคราชเหมือนโดนถ่านเพลิงร้อนๆ สาดใส่ ลำตัวพองบวม ดิ้นทุรนทุราย หมองจับหางนาคราชให้เหยียดตรง บีบลำตัวด้วยไม้กบ ทำให้ดิ้นไม่ได้ จับศีรษะแล้วบีบคั้นให้อ้าปากออก พนโอสถที่ร้ายมนตร์แล้ว เข้าในปาก ของนาคราช ฟันของนาคราชหลุดออกหมด ปากเต็มไปด้วยเลือด จากนั้นหมองก็ขึ้นไปเหยียบลำตัว ทำให้กระดูกแหลกละเอียด ตลอดลำตัวของนาคราชเปื้อนไปด้วยเลือด สุดท้ายจะระงับความทุกข์ทรมาน และสติไว้ได้ แต่ด้วยกำลังใจอันเข้มแข็งและเด็ดเดี่ยวที่จะรักษาศีลยิ่งกว่าชีวิต จึงใช้ความอดทนอย่างยืดยาว ไม่ยอมแม้กระทั่งคิดที่จะประทุษร้ายหมองนั้นเลย

หมองเห็นพญานาคราชอ่อนกำลังลง จึงจับใส่กรง แล้วนำไปแสดงตามหมู่บ้าน ไม่ว่าหมองจะให้พญานาคแสดงอย่างไร พญานาคก็ทำตามทุกอย่าง ประชาชนดูแล้วพากันชอบใจให้ทรัพย์แก่หมอง เขานำพญานาคแสดงเรื่อยไป จนถึงเมืองหลวง พระราชาได้รับสั่งให้หมองเข้าเฝ้า เพื่อทอดพระเนตร การแสดงของนาคราช เช้าวันนั้นคนทั้งเมืองที่มาดูการแสดงของนาคราช ต่างชอบใจพากันปรบมือ เป็นที่สนุกสนาน

วันนั้น นางสุมนาเทวีระลึกถึงสามีของตนจึงไปดูที่สระน้ำ เห็นน้ำในสระเปลี่ยนเป็นสีแดง เหมือนโลหิต รู้ทันทีว่า พญานาคราชต้องถูกหมองจับไปแน่นอน นางเสด็จออกจากนาคพิภพขึ้นไปเมืองมนุษย์ ดุร้องรอยที่สามีถูกหมองทรมานแล้วจับไป นางร้องไห้เที่ยวเดินถามชาวบ้านเรื่อยไปจนถึงเมืองหลวง จึงเหาะ ขึ้นไปยืนอยู่บนอากาศ เห็นพญานาคราชแสดงอยู่ ก็ร้องไห้ด้วยความสงสาร

พญานาคราชเหลียวไปเห็นนางยืนอยู่กลางอากาศ เกิดความละอาย จึงเลื้อยเข้าไปขดในกรง พระราชาสงสัยว่าเกิดอะไรกับพญานาค เมื่อทอดพระเนตรขึ้นไปบนอากาศเห็น

นางสุมนาเทวียืนร้องไห้อยู่ จึงตรัสถามขึ้นว่า “ท่านเป็นใคร ทำไมถึงร้องไห้เหมือนคนสติ ฟั่นเฟือน ท่านสูญเสียอะไรหรือ” นางตอบว่า “หม่อมฉันกำลังตามหาพระสวามีที่ถูกหมองจับไป และ งูที่แสดงต่อหน้าพระองค์ คือสามีของหม่อมฉัน”

พระราชาตรัสว่า “ธรรมดาพญานาคนั้นมีฤทธิ์ มีพิษ มีกำลังมหาศาล ทำไมจึงตกอยู่ในอำนาจ ของหมองเช่นนี้” พระนางตอบว่า “ข้าแต่สมมติเทพ ที่พญานาคไม่แสดงฤทธิ์นั้น เป็นเพราะกำลังรักษาศีลอยู่ ถ้าพญานาคไม่รักษาศีลแล้ว บ้านเมืองของพระองค์ก็จะมอดไหม้เป็นธุลีอย่างแน่นอน ขอพระองค์ ทรงปล่อยพญานาคด้วยเถิด”

พระราชาทรงรับสั่งให้หมองปล่อยพญานาคทันที ทันใดนั้นพญานาคก็แปลงกายเป็นมนุษย์ ประคองอัญชลีขอบพระทัยพระราชาที่เมตตาให้ชีวิต และได้เล่าเรื่องราวทั้งหมดถวายพระราชา จากนั้น จึงกราบทูลเชิญเสด็จชมเมืองบาดาล

เมื่อพระราชาเสด็จไปถึงเมืองบาดาล ทรงเห็นสมบัติและบริวารของพญานาคราชมากมาย

จึงตรัสถามว่า “ท่านนาคราช ท่านก็มีสมบัติมากมาย แวดล้อมด้วยบริวารนับหมื่น อุดมไปด้วยรูปทิพย์ กลิ่นทิพย์ ทำไมท่านจึงมีความเพียรในการรักษาศีลเช่นนี้”

พญานาคราชตอบว่า ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระองค์บำเพ็ญเพียรรักษาศีลก็เพราะต้องการจะไปเกิดเป็นมนุษย์ เพราะการได้อัตภาพเป็นมนุษย์ ทำให้โอกาสในการรักษาศีลง่ายกว่า สามารถสร้างบารมีอื่นได้สะดวก มีโอกาสบำเพ็ญภาวนา และบรรลุมรรคผลนิพพานง่ายกว่าการเป็นพญานาค เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงรักษาศีลยิ่งชีวิต

จากเรื่องนี้ จะเห็นว่า การได้เกิดเป็นมนุษย์นั้น เป็นสิ่งที่ได้มายากยิ่งนัก นักสร้างบารมีทุกยุคทุกสมัย ต่างต้องการเกิดมาเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น เพราะเป็นภพภูมิอันวิเศษที่เหมาะสมต่อการสร้างบารมีได้ทุกรูปแบบ ดังนั้นเมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว ถือว่าพวกเราเป็นผู้มีบุญลาภอันประเสริฐ ไม่ควรประมาทในการดำเนินชีวิต ต้องรีบชวนชวายเป็นบารมีให้ครบทั้ง 10 ทศ อย่างน้อยที่สุด ก็ควรหมั่นทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนาให้ได้ทุกๆ วัน เมื่อถึงคราวบุญบารมีเต็มเปี่ยม เราจะได้บรรลุมรรคผลนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพวกเราทุกคน

5.1.3 ชี้ให้เห็นคุณค่าของบุญ

เมื่อเราสามารถชี้แนะให้เขารู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์แล้ว ก็ต้องให้เขาตระหนักในคุณค่าของบุญ ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่เป็นบ่อเกิดแห่งความสุข และความสำเร็จในชีวิต คือบุญกุศลที่เราได้ทำไว้อย่างดีแล้ว จะเป็นเครื่องสนับสนุนให้ได้รับบรรลุวัตถุประสงค์ของชีวิต เราจะเข้าถึงความเป็นเศรษฐีมหาเศรษฐีได้ก็เพราะบุญ จะเข้าถึงความเป็นพระราชา เป็นพระเจ้าจักรพรรดิได้ก็เพราะบุญ จะเข้าถึงความเป็นพระอริยเจ้า เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า หรือเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ก็เพราะบุญ ฉะนั้นบุญจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ยิ่งถ้าเราหมั่นชำระกาย วาจา ใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์อยู่เป็นประจำ จะเป็นเหตุให้เราเข้าถึงความเต็มเปี่ยมของชีวิต คือเข้าถึงพระธรรมกายได้อย่างรวดเร็ว

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน นิธิกัณฐสูตร ว่า

“ขุมทรัพย์คือบุญ ไม่สาธารณะแก่ชนเหล่าอื่น โจรลักไปไม่ได้ บุญนิธินันใดติดตามตนไปได้ ปราชญ์พึงทำบุญนิธินั้น บุญนิธินี้ให้สมบัติที่พึงใคร่ทั้งปวงแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายปรารถนานักซึ่งอิฐผลใดๆ อิฐผลนั้นๆ ทั้งหมด อันเทวดาและมนุษย์เหล่านั้นย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

ความเป็นผู้มีผิวพรรณงาม ความเป็นผู้มีเสียงไพเราะ ความเป็นผู้มีทรวดทรงดี ความเป็นผู้มีรูปสวย ความเป็นอธิปัตติ ความเป็นผู้มีบริวาร อิฐผลทั้งปวงนั้น อันเทวดาและมนุษย์ย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

ความเป็นพระราชาประเทศราช ความเป็นใหญ่ สุขของพระเจ้าจักรพรรดิอันเป็นที่รัก แม้ความเป็นพระราชาแห่งเทวดาในทิพยกาย อิฐผลทั้งปวงนั้น อันเทวดาและมนุษย์ย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

มนุษย์สมบัติ ความยินดีในเทวโลก และนิพพานสมบัติ อิฐผลทั้งปวงนี้เทวดาและมนุษย์ย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้ ความที่พระโยคาวจร ถ้าเมื่ออาศัยคุณเครื่องถึงพร้อมคือมิตร แล้วประกอบอยู่โดยอุบาย

อันแนบคายไซ้ไร เป็นผู้มีมีความชำนาญในวิชาและวิมุตติ อิฐผลทั้งปวงนี้ อันเทวดาและมนุษย์ย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

ปฏิสัมภิตา วิโมกข์ สวากบารมีญาณ ปัจเจกโพธิญาณและพุทธภูมิอิฐผลทั้งปวงนี้ อันเทวดาและมนุษย์ย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้ คุณเครื่องถึงพร้อมคือบุญนี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์มากอย่างนี้ เพราะเหตุที่นั่นบัณฑิต ผู้มีปัญญาจึงสรรเสริญความที่บุคคลมีบุญอันทำไว้แล้ว”¹

บุญนิธิ หมายถึงขุมทรัพย์อันประเสริฐ ที่จะอำนวยผลทั้งโลกียทรัพย์และอริยทรัพย์ บุญที่สั่งสมไว้มากๆ จะกลายเป็นทะเลบุญ ที่คอยหนุนนำเราให้ประสบความสำเร็จ บางท่านอาจสงสัยว่า บุญนิธินี้ฝังไว้ตรงไหน จะขุดมาใช้ได้อย่างไร สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมเหมือนขุมทรัพย์ทั่วๆ ไปได้ไหม

บุญไม่ใช่เป็นเพียงคำกล่าวในเชิงนามธรรมอย่างเดียว ถ้าหากเมื่อไรเราทำใจหยุดใจนิ่ง ได้อย่างสมบูรณ์ จะไปรู้ไปเห็นได้ว่า บุญมีลักษณะเป็นดวงกลมๆ ใสๆ ติดอยู่ที่ศูนย์กลางกายของมนุษย์ทุกๆ คน ดวงโตบ้าง เล็กบ้าง ตามแต่กำลังบุญของแต่ละคน เป็นเรื่องที่น่าทึ่ง ที่ในกลางดวงบุญนั้น มีสมบัติทั้งหลาย ทั้งรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ คุณสมบัติ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข มรรคผลนิพพาน คือมีสมบัติทั้งที่เป็นโลกียทรัพย์ และอริยทรัพย์ซ้อนอยู่ในกลางดวงบุญนั้น สายสมบัติก็เชื่อมโยงมาที่กลางกาย

บางคนสายสมบัติยาว บางคนสั้น บางคนขาดตอนเป็นช่วงๆ สายสมบัติมาจากต้นแหล่งแห่งบุญที่อยู่ลึกๆ ละเอียดยๆ ในภพอันวิเศษ มาเชื่อมโยงที่กลางกาย เมื่อสายสมบัติเชื่อมโยงติดแน่น ก็จะต้องดูดสมบัติหยาดในเบื้องมนุษย์มาให้เราใช้สร้างบารมีอย่างไม่รู้จักหมดจักสิ้น ถ้าสายสมบัติเชื่อมติดกับกลางกายแล้ว มนุษย์จะพร้อมด้วยสมบัติทั้งหลาย เป็นอยู่ได้ด้วยบุญ เมื่อปรารถนาอะไรในสิ่งที่ดีก็สมความปรารถนา

5.1.4 ประเภทของบุญ

การแนะนำบุคคลอันเป็นที่รักให้เข้าใจเรื่องบุญ นอกจากจะพูดถึงการ “บริจาคทาน” เป็นหลักแล้ว ต้องหาโอกาสที่พอเหมาะพอสมอธิบายให้เข้าใจถึงการทำบุญในพระพุทธศาสนาว่า ไม่ใช่เพียงแค่การบริจาคเท่านั้น แต่มีอยู่ด้วยกันถึง 10 ประการ ที่เรียกว่า “บุญกิริยาวัตถุ”² คือ

1. ทานมัย บุญที่สำเร็จด้วยการให้
2. สีลมัย บุญที่สำเร็จด้วยการรักษาศีล
3. ภวานามัย บุญที่สำเร็จด้วยการเจริญสมาธิภาวนา
4. อปจายนมัย บุญที่สำเร็จด้วยการประพฤติดื้อนน้อมถ่อมตน
5. เวชยาวัจจมัย บุญที่สำเร็จด้วยการให้ความช่วยเหลือ ขวนขวายในกิจการงานที่ถูกที่ควร

¹ นิธิกัณท์, ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ, มก. เล่ม 39 ข้อ 9 หน้า 303.

² อรรถกถาธรรมสังคณี จิตตูปปาตกัณท์, มก. เล่ม 75 หน้า 427.

6. ปัตติทานมัย บุญที่สำเร็จด้วยการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้อื่น
 7. ปัตตนาโมทนามัย บุญที่สำเร็จด้วยการอนุโมทนาในการทำบุญ หรือแสดงความยินดีต่อความสำเร็จของคนอื่น
 8. ธัมมัสสวนมัย บุญที่สำเร็จด้วยการฟังธรรม
 9. ธัมมเทศนามัย บุญที่สำเร็จด้วยการแสดงธรรม
 10. ทิฏฐชุกัมม บุญที่สำเร็จด้วยการทำความเห็นให้ถูกต้องดีงาม ตรงตามความเป็นจริง (มีสัมมาทิฏฐิ)
- การทำบุญทั้ง 10 วิธีนั้น สามารถย่อให้ง่ายขึ้นเป็นบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ คือ ทาน ศีล ภาวนา

ศีล และ กุศลกรรมบถ บทฝึกตนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

เมื่อกลยามิตรรู้จักแนะนำบุคคลอันเป็นที่รักได้รู้จักคุณค่าของความเป็นมนุษย์และคุณค่าของการสั่งสมบุญแล้ว ก็ต้องแนะนำให้รู้จักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธวิธี คือการรักษาศีล อันจะเป็นหนทางไปสู่สุคติสวรรค์ผู้รักษาศีลนอกจากจะได้ชื่อว่าสร้างความปลอดภัยและความไว้วางใจให้กับคนอื่นแล้ว ยังได้ชื่อว่ารักษาตัวเองให้รอดจากภัยในอบายภูมิ เมื่อถึงคราวตายก็ไม่ต้องหวาดกลัวต่อปรโลก

บุคคลผู้ตั้งวาจาและใจไว้โดยชอบ ไม่ทำบาปด้วยกาย อยู่ครองเรือนอันมีข้าวและน้ำมาก เป็นผู้มีศรัทธา อ่อนโยน จำแนกแจกทาน รู้ความประสงค์ ชอบสงเคราะห์ มีวาจาน่าคบ เป็นสหายมีวาจาอ่อนหวาน ผู้ตั้งอยู่ในคุณธรรมดังกล่าวมานี้ ไม่พึงหวาดกลัวปรโลกเลย¹

การรักษาศีล 5 ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์คือการสร้างความมั่นใจให้กับชีวิตในสังสารวัฏ ขณะเดียวกันก็ต้องประพฤติกุศลกรรมบถ 10 ประการควบคู่กันไปด้วย เป็นพัฒนาการที่สูงขึ้นกว่าการรักษาศีล 5 โดยทั่วไป แบ่งเป็นประพฤติกายสุจริต 3 อย่าง ประพฤติวจัสสุจริต 4 อย่าง ประพฤติมนัสสุจริต 3 อย่าง

กายสุจริต 3 อย่าง ได้แก่ 1. ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ 2. เว้นจากการลักทรัพย์ 3. เว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม

วจัสสุจริต 4 อย่าง ได้แก่ 1. ละเว้นการพูดเท็จ 2. เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด 3. เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ 4. เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ

มนัสสุจริต 3 อย่าง ได้แก่ 1. ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น 2. ไม่มีจิตคิดพยาบาทปองร้าย 3. เป็นผู้มีความเห็นชอบ คือมีสัมมาทิฏฐิ เชื่อว่า ทานที่บุคคลให้แล้วมีผล การเช่นสรวงมีผล การบูชามีผล ผลวิบากของกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่วมีอยู่ โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดามี บิดามี สัตว์ผู้เป็นอุปาทะกามี สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินไปชอบ ผู้ปฏิบัติชอบ ผู้ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง แล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตาม มีอยู่

¹ อุทฺยชาดกที่ 4, อรรถกถาขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 60 หน้า 45.

พระลัมมัลลพุทธเจ้าตรัสไว้ใน จุฬกัมมวิงคสุต ความว่า

ดูก่อนมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง เป็นคนเหี้ยมโหด มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นในการประหารชีวิต ไม่เอ็นดูในเหล่าสัตว์มีชีวิต เขาตายไปจะเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้นอันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีอายุนั้น...

...ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญาวางศาสตราได้มีความละอาย ถึงความเอ็นดู อนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีอายุยืน

บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มักเบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือหรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาสตรา เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีโรครุม

บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มักไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือหรือก้อนดิน หรือท่อนไม้หรือศาสตรา เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีโรคน้อย...¹

5.1.5 รักษาใจให้ผ่องใส

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรนั้น บางครั้งเราจะต้องพบเจอกับอุปสรรคต่างๆ นานา จากการเดินทางบ้าง จากดินฟ้าอากาศบ้าง หรือแม้กระทั่งจากหมู่ญาติที่เราตั้งใจไปพบ เพื่อทำหน้าที่กัลยาณมิตรก็ตาม เขาอาจจะมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เกี่ยวกับตัวเราเอง เกี่ยวกับหน้าที่ที่เรากำลังทำอยู่หรือเกี่ยวกับวัด ฯลฯ เราอาจจะต้องใช้เวลาแก่เขาในการตอบคำถามที่ยังข้องใจอยู่ ซึ่งในขณะที่กำลังสนทนากันอยู่นั้น อาจมีบางคำพูด บางคำถาม เป็นการยั่วให้เราเกิดความขุ่นเคืองใจบ้าง เราก็ต้องระมัดระวังรักษาอารมณ์รักษาใจของเราอย่าแสดงความขุ่นมัวในการอธิบายชี้แจง

ดังนั้น ทุกช่วงเวลาของการออกไปทำหน้าที่กัลยาณมิตร ขอให้เราเตรียมใจไว้ให้พร้อม เพื่อยอมรับสภาพการณ์ทุกรูปแบบ โดยวางใจเบาๆ สบายๆ ไว้ที่ศูนย์กลางกาย นึกถึงบุญคุณ นึกถึงมโนปณิธานที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสันติสุขให้บังเกิดขึ้นแก่เพื่อนร่วมโลกแล้วรักษาใจให้เบิกบาน

¹ จุฬกัมมวิงคสุต, มัชฌิมนิคาย อุปปีณณาสก, มก. เล่ม 23 ข้อ 582-585 หน้า 252-253.

ผ่องใสอยู่เป็นนิรันดร์ นึกถึงเป้าหมายของเราที่เกิดมาสร้างบารมีและทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้แก่หมู่ญาติของเรา

5.2 การวางตัวของกัลยาณมิตร

บุคลิกภาพ เป็นความประทับใจอันแรกของคนเราเมื่อได้พบเห็น ดังนั้นเราจึงควรรักษาสุขภาพร่างกายของเราให้สดชื่นแข็งแรงอยู่เสมอ แต่งกายให้เหมาะสม สุขภาพ ให้มีกิริยาอาการที่สำรวม น่าเลื่อมใส มีรอยยิ้มที่เบิกบานแจ่มใส เราควรมีสติสำรวมระวัง ถึงแม้เราจะสนทนากับหมู่ญาติของเราที่คุ้นเคย แต่อย่าลืมว่าเรากำลังทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างเสริมศรัทธาของเขาให้เกิดขึ้น ให้เราสร้างจิตสำนึกอยู่ตลอดเวลาว่าเรากำลังเข้าไปหาญาติของเราคนหนึ่ง ซึ่งเรารักและเป็นห่วงเป็นใย เป็นกันเองกับเขา แต่ก็อยู่ในสถานะอันเหมาะสม

5.3 ถ้อยคำที่ควรพูดในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

1. อับปิจฉกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความปรารถนาน้อย
2. สันตุฏฐิกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้สันโดษยินดีในปัจจัยตามมีตามได้
3. ปวิเวกกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้สงัดกาย สงัดใจ
4. อสังลักคกถา ถ้อยคำที่ชักนำไม่ให้ระคนด้วยหมู่คณะ
5. วิริยารัมภกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ปรารถนาความเพียร
6. สิลกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ตั้งอยู่ในศีล
7. สมาธิกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำใจสงบ
8. ปัญญาถา ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดปัญญา
9. วิมุตติกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำใจให้หลุดพ้นจากกิเลส
10. วิมุตติญาณทัสสนกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดความรู้ความเห็นในภาวะที่ใจพ้นจากกิเลส

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กถาวัตถุ 10 ประการนี้ 10 ประการเป็นไฉน คือ อับปิจฉกถา 1 สันตุฏฐิกถา 1 ปวิเวกกถา 1 อสังลักคกถา 1 วิริยารัมภกถา 1 สิลกถา 1 สมาธิกถา 1 ปัญญาถา 1 วิมุตติกถา 1 วิมุตติญาณทัสสนกถา 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย กถาวัตถุ 10 ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย หากว่าเธอทั้งหลายยึดถือเอาภกถาวัตถุทั้ง 10 ประการนี้แล้ว กล่าวเป็นกถาไซ้ เธอทั้งหลายพึงครอบงำเดชแผ่ของพระจันทร์และพระอาทิตย์ผู้มีฤทธิ์มีอำนาจมากอย่างนี้ด้วยเดชได้ จะป่วยกล่าวไปใยถึงปริพาชกอัญญเดียรฉิยทั้งหลายเล่า.¹

¹ ปฐมวัตถุกถาสูตร, อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต, มก. เล่ม 38 ข้อ 69 หน้า 216-217.

ลูกสะใภ้ยอดกัลยาณมิตร¹

ในกรุงสาวัตถี มีธิดาของสกุลอุปัฏฐากของพระอัครสาวกทั้งสอง นางเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีความเคารพในพระรัตนตรัย สมบูรณ์ด้วยมารยาท ยินดียิ่งในบุญมีทานเป็นต้น เมื่อตระกูลมีฉันทิภูริที่มิชาติเสมอกันมาสู่ขอ แต่บิดามารดาของนางก็ไม่ยอมยกให้ เพราะกลัวว่าเมื่อยกให้ไปแล้วธิดาตนจะไม่ได้ทำทาน รักษาศีล ฟังธรรม หรือทำอุโบสถกรรมตามความพอใจของตน จึงได้ปฏิเสธไปว่าเราไม่ให้ธิดาแก่ท่านทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงไปสู่นางกุมาริกาจากตระกูลอื่นเถิด

ด้วยความที่ต้องการเอานางมาเป็นสะใภ้ให้ได้ จึงพูดว่า เมื่อธิดาของท่านไปเรือนของพวกเราแล้ว จงทำบุญทำทานตามความประสงค์เถิด พวกเราจะไม่ห้าม ครั้นตกลงกันได้แล้ว บิดามารดาของนางจึงยกให้ไป เมื่อฤกษ์ดีมาถึงจึงทำวิวาหมงคลแล้วได้นำนางไปสู่เรือนของตน เนื่องจากนางเป็นกุลธิดาเพียบพร้อมด้วยความประพฤติ และมารยาทจึงบำรุงสามีประดุจเทวดา ได้รับใช้พ่อแม่สามีเป็นอย่างดี เริ่มทำหน้าที่กัลยาณมิตรด้วยการให้คนในครอบครัวเห็นความดีของตนเอง ไม่ให้รู้สึกว่ามีอะไรที่ต้องแก้ไขปรับปรุง และสามารถเป็นต้นแบบที่ดีของทุกคนในครอบครัวได้ นางวางตัวได้ดีสมกับที่เป็นพุทธศาสนิกชนผู้มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง

วันหนึ่งนางได้บอกสามีว่า “ดิฉันปรารถนาจะให้ท่านแก่พระเถระประจำสกุลของดิฉัน”

สามีกล่าวว่า “นางผู้เจริญ เธอจงให้ท่านตามอหิชาศัยเถิด” นางได้รับอนุญาตแล้วจึงนิมนต์พระอัครสาวกทั้งสองมา ได้กระทำสักการะใหญ่ ให้ฉันโภชนะอันประณีต เมื่อพระเถระทั้งหลายฉันเสร็จแล้วจึงกล่าวว่า “พระคุณเจ้าผู้เจริญ ตระกูลนี้เป็นมิฉันทิภูริ ไม่มีศรัทธา ไม่รู้คุณของพระรัตนตรัย ขอพระคุณเจ้าได้โปรดสงเคราะห์ด้วยเถิด และขออาราธนาในมโนพระคุณเจ้าทั้งหลายจงรับภิกษาหารในที่นี้แหละ จนกว่าตระกูลนี้จะรู้คุณของพระรัตนตรัย”

พระเถระก็รับนิมนต์ได้มาฉันที่บ้านนี้เป็นประจำ

ต่อมานางกล่าวแก่สามีอีกว่า “พระเถระทั้งหลายมาเป็นประจำ ทำไมท่านจึงไม่ไปดูพระเถระบ้าง เพราะการเห็นสมณะเป็นมงคล” เมื่อภรรยาพูดอย่างนี้ วันรุ่งขึ้นสามีของนางจึงเข้าไปหาพระเถระได้ทำปฏิสันถารกับพระเถระทั้งหลาย ในที่สุดพระธรรมเสนาบดีจึงกล่าวธรรมิกถาแก่สามีของนางทำให้เขาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย

นางดีใจมากที่สามารถทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้กับสามีได้ โดยสังเกตเห็นว่า ตั้งแต่นั้นมาผู้เป็นสามีจะทำหน้าที่เป็นผู้ปลุกเสกอาสนะแด่พระเถระทั้งหลาย กรองน้ำดื่ม ฟังธรรมิกถาในระหว่างภัต ต่อมาความเป็นมิฉันทิภูริของเขาก็ถูกทำลาย

อยู่มาวันหนึ่ง เมื่อพระเถระกล่าวธรรมิกถาแก่สามีภรรยาแล้วประกาศอริยสัจ ในเวลาจบพระธรรมเทศนา สามีภรรยาทั้งคู่ก็ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล ตั้งแต่นั้นมา ตระกูลนี้ทั้งหมดรวมทั้งบิดามารดาของสามี จนถึงคนรับใช้ทั้งหลายได้ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งกันทุกคน

¹ อรรถกถาสวรรณมิกชาดก, ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 776-783.

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรของหญิงสาวได้พัฒนาขึ้นไปตามลำดับ เพราะการวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย อยู่มาวันหนึ่ง นางทริภาได้กล่าวแก่สามีว่า “ข้าแต่นาย จะมีประโยชน์อะไรสำหรับดิฉันในการอยู่ครองเรือน ดิฉันปรารถนาจะบวช” สามีกล่าวว่า “ดีละนางผู้เจริญ แม้ฉันก็จักบวช” แล้วนำภรรยาไปยังสำนักภิกษุณีด้วยบริวารมากมาย ให้บวชเป็นภิกษุณี ส่วนตนเองก็เข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดาทูลขอบรรพชา พระบรมศาสดาให้บรรพชาอุปสมบทแล้ว เมื่อท่านทั้งสองเจริญวิปัสสนาไม่นานนัก ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

5.4 วาจาสุภาสิตกับการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

วาจาสุภาสิต ไม่ว่าจะพูดด้วยถ้อยคำสำเนียงภาษาใด วาจานั้นย่อมเป็นวาจาชั้นสูง ควรแก่การสรรเสริญของนักปราชญ์บัณฑิต เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายต่างก็ชื่นชมอนุโมทนาสาธุการ เพราะเป็นถ้อยคำที่กลั่นออกมาจากใจที่บริสุทธิ์ ยิ่งถ้าเป็นวาจาของกัลยาณมิตร ผู้ประกอบด้วยจิตเมตตา แนะนำให้สร้างแต่คุณงามความดี ยิ่งนับว่าเป็นวาจาสูงสุด เพราะนำไปสู่มรรคผลนิพพานได้ และกัลยาณมิตรผู้กล่าวแต่วาจาสุภาสิตนั้น ย่อมได้รับอานิสงส์อันเลิศ วาจาสุภาสิต หมายถึง คำพูดที่ผู้พูดได้กลั่นกรองไว้ดีแล้ว มีใช้สักแต่พูด พูดแล้วเป็นคุณทั้งแก่ตัวผู้พูดและผู้ฟัง

องค์ประกอบของวาจาสุภาสิต¹

1. ต้องเป็นคำจริง ไม่ใช่คำพูดที่ปั้นแต่งขึ้น เป็นคำพูดที่ไม่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่บิดเบือนจากความจริง ไม่เสริมความ ไม่อำความ ต้องเป็นเรื่องจริง
2. ต้องเป็นคำสุภาพ เป็นคำพูดไพเราะ ที่กลั่นออกมาจากน้ำใจที่บริสุทธิ์ ไม่เป็นคำหยาบ คำด่า คำประชดประชัน คำเสียดสี คำหยابนั้นฟังก็ระคายหู แคะคิดถึงก็ระคายใจ
3. พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ เกิดผลดีทั้งแก่คนพูดและคนฟัง ถึงแม้คำพูดนั้นจะจริงและเป็นคำสุภาพ แต่ถ้าพูดแล้วไม่เกิดประโยชน์อะไร กลับจะทำให้เกิดโทษ ก็ไม่ควรพูด
4. พูดด้วยจิตเมตตา พูดด้วยความปรารถนาดี อยากให้คนฟังมีความสุข มีความเจริญยิ่งขึ้นไป ในข้อนี้หมายถึงว่า แม้จะพูดจริง เป็นคำสุภาพ พูดแล้วเกิดประโยชน์ แต่ถ้าจิตยังคิดโกรธมีความริษยา ก็ยังไม่สมควรพูด เพราะผู้ฟังอาจรับไม่ได้
5. พูดถูกกาลเทศะ แม้ใช้คำพูดที่ดี เป็นคำจริง เป็นคำสุภาพ เป็นคำพูดที่มีประโยชน์ และพูดด้วยจิตที่เมตตา แต่ถ้าผิดจังหวะ ไม่ถูกกาลเทศะ ผู้ฟังยังไม่พร้อมที่จะรับแล้ว จะก่อให้เกิดผลเสียได้ เช่น จะกลายเป็นประจานกันหรือจับผิดไป

¹ พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ, มงคลชีวิต ฉบับทางก้าวหน้า, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทฐานการพิมพ์ จำกัด, 2543), หน้า 85-86.

พูดถูกเวลา (กาล) คือรู้ว่าเวลาไหนควรพูด เวลาไหนยังไม่ควรพูด ควรพูดนานเท่าไร ต้องคาดผลที่จะเกิดขึ้นไว้ด้วย

พูดถูกสถานที่ (เทศะ) คือรู้ว่าในสถานที่เช่นไร เหตุการณ์แวดล้อมเช่นไรจึงสมควรที่จะพูด หากพูดออกไปแล้วจะมีผลดีหรือผลเสียอย่างไร เช่น มีความหวังดีอยากเตือนเพื่อนไม่ให้ดื่มเหล้า แต่ไปเตือนขณะเพื่อนกำลังเมาอยู่ในหมู่เพื่อนฝูงทำให้เขาเสียหน้า อย่างนี้นอกจากเขาจะไม่ฟังแล้วเราเองอาจเจ็บตัวได้

คนฉลาดไม่ใช่เป็นแต่พูดเท่านั้น ต้องนิ่งเป็นด้วย คนที่พูดเป็นนั้น ต้องรู้ในสิ่งที่ไม่ควรพูดให้ยิ่งกว่าสิ่งที่ควรพูด

5.5 ลักษณะของพูดที่ดี (พูดสันติ)¹

1. ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ด่วนปฏิเสธ
2. เมื่อถึงคราวพูดก็สามารถทำให้ผู้อื่นฟัง
3. รู้จักกำหนดขอบเขตของการพูดให้กะทัดรัด
4. จำเนื้อความทั้งหมดที่จะพูด
5. เข้าใจเนื้อความทั้งหมดโดยละเอียดตามความเป็นจริง
6. ทำให้ผู้อื่นเข้าใจตามได้
7. ฉลาดในการพูดที่เป็นประโยชน์และมีประโยชน์
8. ไม่พูดชวนให้เกิดการทะเลาะวิวาท

สรุป

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรที่สมบูรณ์แบบนั้น คือกัลยาณมิตรจะต้องเป็นผู้ทำได้จริงในสิ่งที่สอนคนอื่น หรือได้บรรลุผลสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรมในระดับหนึ่งมาก่อน จึงสอนเรื่องดีๆ แก่คนอื่น ถ้าตนเองทำไม่ได้สักอย่างแล้วไปสอนคนอื่น หาสมควรไม่ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“บุคคลพึงยังตนนั้นแลให้ตั้งอยู่ในคุณอันสมควรเสียก่อน พึงพร่ำสอนผู้อื่นในภายหลัง บัณฑิตไม่พึงเศร้าหมอง หากว่า ภิกษุพึงทำตนเหมือนอย่างที่ดินพร่ำสอนคนอื่นไซ้ ภิกษุนั้นมีตนอันฝึกดีแล้วหนอ พึงฝึก ได้ยินว่าตนแลฝึกได้ยาก ตนแลเป็นที่พึงของตน บุคคลอื่นใดเล่าพึงเป็นที่พึงได้ เพราะว่าเป็นบุคคลมีตนฝึกฝนดีแล้ว ย่อมได้ที่พึงอันได้โดยยาก”²

¹ พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, มงคลชีวิต ฉบับทางก้าวหน้า, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทฐานการพิมพ์ จำกัด, 2543), หน้า 85-86.

² อัตตวรรค, ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท, มก. เล่ม 42 ข้อ 22 หน้า 186.

บทที่ 6

การปลูกฝังอุดมการณ์ เพื่อความเป็นกัลยาณมิตร

เนื้อหาบทที่ 6

การปลูกฝังอุดมการณ์เพื่อความเป็นกัลยาณมิตร

6.1 กัลยาณมิตรกับความเป็นพระโพธิสัตว์

พระอินทร์โพธิสัตว์ทำหน้าที่กัลยาณมิตร

6.2 กัลยาณมิตรกับสันติภาพโลก

ราชายอดกัลยาณมิตร

6.3 อุปสรรคของการเป็นกัลยาณมิตร

6.3.1 เป้าหมายชีวิตไม่ชัดเจน

6.3.2 ขาดกำลังใจ

6.3.3 ขาดความอดทน

1. การบังเกิดขึ้นของกัลยาณมิตรไม่ใช่สิ่งที่จะบังเกิดขึ้นได้ง่าย ต้องมีการปลูกฝังอุดมการณ์ของความเป็นผู้ให้ ปลูกฝังความเสียสละ ความอดทน และมหากรุณาอย่างยิ่งยวดมาเป็นเวลายาวนาน
2. การกระทำใดๆ ในโลกนี้ ที่จะไม่มีปัญหาหรืออุปสรรค ย่อมไม่มี จะทำดีหรือชั่ว ทำบุญหรือบาป ก็ต้องมีอุปสรรคทั้งนั้น การทำหน้าที่กัลยาณมิตรก็เช่นเดียวกัน ย่อมประสบปัญหามากบ้างน้อยบ้าง ซึ่งถือเป็นเรื่องเป็นธรรมดา แต่ถ้ามองว่านั่นคือเครื่องพิสูจน์ว่าเราจะเป็นนักสร้างบารมียอดกัลยาณมิตรของโลกที่สมบูรณ์ได้หรือไม่
3. ความอดทนคือหัวใจหลักในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร คือคุณธรรมที่จะพิชิตเป้าหมายอันสูงสุด คือการทำตนและคนอื่นให้ได้บรรลุผลนิพพาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ให้นักศึกษาได้เข้าใจอุดมการณ์ที่ดั่งามอันนำไปสู่การเป็นกัลยาณมิตรของโลก
2. เพื่อให้ให้นักศึกษาได้รู้จักภาพรวมของอุปสรรคการเป็นกัลยาณมิตรพร้อมวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น
3. เพื่อให้ให้นักศึกษาเกิดกำลังใจที่จะเอาชนะอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับตนเองในขณะทำหน้าที่กัลยาณมิตร

บทที่ 6

การปลูกฝังอุดมการณ์เพื่อความเป็นกัลยาณมิตร

6.1 กัลยาณมิตรกับความเป็นพระโพธิสัตว์

พระบรมโพธิสัตว์แต่ละพระองค์ กว่าจะได้ตรัสรู้จนตรัสสัมมาสัมโพธิญาณ ท่านต้องสร้างบารมี ชนิดเอาชีวิตเป็นเดิมพันทีเดียว ทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้กับตนเองและคนอื่นเรื่อยมา ด้วยปณิธาน อันยิ่งใหญ่และมุ่งมั่นนั้น ท่านจึงยอมสละได้ทุกอย่างทุกอย่าง ทั้งทรัพย์สินภายนอก และทรัพย์ภายใน คือ อวัยวะ เลือด เนื้อ แม้กระทั่งชีวิต เพื่อให้ได้มาซึ่งลัทธิพญุตญาณอันประเสริฐ คือ ญาณหยั่งรู้ในสรรพศาสตร์ ที่เป็นเหตุให้รู้แจ้งโลกทั้งปวง การสร้างบารมีของท่านถึงกับมีอุปมาไว้ว่า

ในเส้นทางการสร้างบารมี แม้จะมีถ่านเพลิงร้อนระอุตลอดเส้นทางมาขวางกั้น หรือจะมีทะเลเพลิง ลุกโพล่งโชติช่วงจนมองไม่เห็นฝั่ง แต่หากรู้ว่าจุดหมายปลายทางข้างหน้า คือ ฝั่งแห่งพระนิพพาน อันเป็นบรมสุข ท่านก็จะอดทนฝ่าฟันข้ามไป เพื่อแลกกับการได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะยอมสละทุกอย่าง เพื่อพระลัทธิธรรมอันประเสริฐ”

ตั้งแต่นั้นมาก็สร้างบารมีเรื่อยมาโดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบาก จนได้บรรลุลูกสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นศาสดาเอกของโลก

การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งปรารถนาพุทธภูมิ อยากรู้สัจธรรมไปสู่นิพพานนั้น เพียงแค่คิด ก็ยากแล้ว ยากยิ่งกว่างมเข็มในมหาสมุทร จากนั้นต้องย่ำคิด ย่ำพูด ย่ำทำ หมั่นตอกย้ำซ้ำเติม ในมโนปณิธาน ที่แน่วแน่ ไม่ได้คำนึงถึงเวลาว่าอีกกี่เดือน กี่ปี กี่ภพ ที่ชาติจึงจะสมปรารถนา ท่านสร้างบารมี อย่างไร้กาลเวลา บารมีแก่อ้อมเมื่อไรก็สมปรารถนาเมื่อนั้น พระโพธิสัตว์จึงเป็นบุคคลที่มีใจเหนือกว่ามนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะทำทานก็ทำแบบทุ่มเทสุดหัวใจ ชาวโลกส่วนใหญ่ผู้นั้นอยากได้ แต่ท่านอยากให้ ให้ได้กระทั่งเลือดเนื้อและชีวิตเป็นทาน

พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย เป็นสุดยอดนักเสียสละของโลกและจักรวาล การรักษาศีลหรือเจริญภาวนา ก็ทุ่มเทจนตลอดชีวิต เพียรพยายามมานับภพนับชาติไม่ถ้วน แม้รู้ว่าหนทางสู่ความเป็นพระพุทธรูปเจ้านั้นยัง อีกลาวไกล อย่างไรก็ดีตามขณะที่สร้างบารมีอยู่นั้น มีพระโพธิสัตว์จำนวนไม่น้อยที่เกิดข้อถกเถียงในระหว่างทาง เพราะยังเป็นประเภทอนิยตโพธิสัตว์ คือ เห็นว่าการรื้อสัจธรรมสัจตว์ช่างยากเย็นแสนเข็ญจริงๆ จึงปรารถนาเป็นเพียงพระอัครสาวกบ้าง พระอริยสาวกบ้าง ซึ่งการสร้างบารมีไม่ยาวนานมาก เพียงให้ได้หมดกิเลสเป็นพระอสีติมหาสาวกใช้เวลาอย่างน้อย 100,000 กับ พระอัครสาวกก็ใช้เวลา 1 อสงไขย กับ 100,000 กับ

ท่านได้สร้างบารมีเช่นนั้นมายาวนานนับภพนับชาติไม่ถ้วน จนกระทั่งเกิดอุปมาว่า ท่านได้สละ เลือดเนื้อและชีวิต เฉพาะที่เป็นเลือดก็มากกว่าน้ำในท้องทะเลมหาสมุทร สละเนื้อเป็นทานมากกว่าแผ่นดิน

บนพื้นชมพูทวีป ที่ควักลูกนัยน์ตาก็มากกว่าดวงดาวบนท้องฟ้า และที่ตัดศีรษะบูชาธรรม มากยิ่งกว่า
ผลมะพร้าวในชมพูทวีป

นั่นคือข้อความที่อุปมาไว้ ท่านทำเช่นนั้นนับภพนับชาติกันไม่ถ้วน จากการศึกษาประวัติ
การสร้างบารมีของท่านที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกนั้น เป็นเพียงเศษเสี้ยวหนึ่งของประวัติอันยาวนานของ
พระพุทธองค์เท่านั้น

อันที่จริง พระพุทธองค์ทรงสร้างบารมีมานานถึง 20 อสงไขย แสนมहाกัป โดย 8 อสงไขยแรก
เพียงคิดอยากเป็นพระพุทธเจ้าเท่านั้น ยังไม่กล้าบอกใคร เมื่อความคิดดี ติดแน่นอยู่ที่ศูนย์กลางกายมากเข้า
ก็เปล่งวาจาบอกคนรอบข้าง เมื่อพบพระพุทธเจ้าพระองค์ใด ท่านจะเข้าไปกราบนมัสการ ทำบุญกุศลกับ
พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น แล้วกราบทูลถึงความปรารถนาดีของตัวเองว่า อยากจะเป็นพระพุทธเจ้า
พระองค์หนึ่งในอนาคตบ้าง พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นก็ทรงชื่นชมอนุโมทนา และทรงอวยพรให้ท่านสมหวังดัง
ใจปรารถนาเรื่อยมา ท่านได้พบพระพุทธเจ้ามากมายหลายพระองค์ แต่ยังไม่ได้รับคำยืนยันหรือ
คำพยากรณ์ใดๆ อย่างไรก็ตามท่านก็สร้างบารมีอย่างไม่ย่อท้อ

ครั้นครบ 16 อสงไขย ในสมัยที่ท่านเป็นสุเมธดาบส ท่านได้นอนทอดร่างเป็นสะพาน เพื่อให้พระ
ที่ปึงกรพุทธเจ้า และเหล่าพระอรหันตชีนาสพเดินข้ามโคลนตมไป ท่านจึงได้รับ คำพยากรณ์จากพระ
ที่ปึงกรพุทธเจ้าพระองค์แรกว่า อีก 4 อสงไขยแสนมहाกัป สุเมธดาบสจะได้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า
สมณโคตม และหลังจากนั้นมาอีก 4 อสงไขยแสนมहाกัป เมื่อบารมีของท่านเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ก็สมปรารถนา
ได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นยอดกัลยาณมิตรของโลก สมดังพุทธพยากรณ์ทุกประการ

ดังนั้นผู้ที่ปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์ก็ต้องรักในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรเป็นชีวิตจิตใจควบคู่ไปด้วย
จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้เลย ในขณะที่เดียวกัน ผู้ที่รักในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร มีใจประกอบด้วยมหากรุณา
คอยทำหน้าที่แนะนำมหาชนให้เดินบนเส้นทางที่ถูกต้อง ชักชวนให้ละจากบาปอกุศล ทำความดีทุกอย่าง และ
ชักชวนให้มาประพฤติปฏิบัติธรรมด้วยการนั่งสมาธิเจริญภาวนา แสดงว่าเป็นผู้มีหัวใจของพระบรมโพธิสัตว์
มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ มีสิทธิ์ปรารถนาพุทธภูมิ และดำเนินตามปฏิบัติทางของพระโพธิสัตว์
ทั้งหลายในปางก่อน แต่ไม่ใช่ว่าทุกคนจะได้เป็นพระพุทธเจ้า ความปรารถนาจะสูงส่งหรือยิ่งใหญ่สักเพียงใด
ก็จะได้เท่าที่ลงมือทำ

พระอินทร์โพธิสัตว์ทำหน้าที่กัลยาณมิตร¹

ครั้งพระเจ้าพรหมทัตครองราชย์อยู่ในกรุงพาราณสี มีเศรษฐีคนหนึ่งชื่ออิลลิสะ มีทรัพย์
80 โกฏิ เป็นมรดกสืบทอดมาจากบิดามารดา ในอดีต อิลลิสเศรษฐีเคยทำทานกับเนื่อนาบุญไว้ แต่บกพร่อง
ในเรื่องการรักษาศีล ทำให้ประกอบด้วยบุรุษโทษหลายอย่าง หลังค่อม เดินเขยยก ตาเหล่ มีตุ่มเกิดบนศีรษะ
ไม่เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา ไม่เป็นที่น่าเลื่อมใสแก่ผู้ที่ได้พบเห็น เนื่องจากบุคลิกภาพของท่านเศรษฐีไม่ดีมากเช่นนี้

¹อรรถกถาพุทธทศนิกาย ชาดก อิลลิสชาดก, มก. เล่ม 56 หน้า 251-259.

จึงทำให้คนทั่วไปไม่รู้ว่าบุคคลท่านนี้คือเศรษฐี ท่านต้องเจ็บใจ ชื่นเคืองใจบ่อยครั้ง เพราะถูกมหาชนล้อเลียน ในร่างกายที่อัปลักษณ์ของตน

นอกจากนี้ อิลลิสเศรษฐียังเป็นคนตระหนี่ ไม่ยอมให้ทรัพย์สินสมบัติกับใคร ไม่ยอมบริจาคทาน แก่พวักยาจกฉกฉวย ตลอดจนนักบวชทั้งหลาย นอกจากไม่ให้คนอื่นแล้วยังไม่ยอมบริโภคใช้สอย เพราะกลัวทรัพย์จะหมดไปอีกด้วย ตรงกันข้ามกับมารดาบิดาของท่านเศรษฐี ซึ่งให้ท่านมาโดยตลอด เป็นทานบิณฑบาต 7 ชั่วโมงทุกวัน ครั้นอิลลิสได้ตำแหน่งเศรษฐี กลับไม่ได้รับการประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษเคยทำไว้ ท่านได้เผาโรงงาน ขบไล่พวักยาจกที่มาขอทาน เก็บงำทรัพย์ไว้อย่างมิดชิด บ้านของเศรษฐีที่เคยเป็นเหมือน สรรพโภคทรัพย์ เป็นประโยชน์เพื่อแผ่ให้กับสรรพสัตว์ กลับกลายเป็นเหมือนสถานที่ถูกรักษาปิดครอบงำ

วันหนึ่ง อิลลิสเศรษฐีไปเข้าเฝ้าพระราชินี ซึ่งเป็นธรรมเนียมของเศรษฐีในสมัยก่อน ที่จะต้อง เข้าเฝ้าพระราชินีวันละ 2 เวลา ขณะกำลังเดินทางกลับบ้าน อิลลิสเศรษฐีเห็นคนบ้านนอกคนหนึ่ง ถือขวดเหล้า ขวดหนึ่ง นั่งรินเหล้า ต้มสุราและเคี้ยวกินกับแกล้มด้วยความเอร็ดอร่อยอยู่ตามลำพัง เหมือนคนไม่มีความ กังวลใจ จึงนึกอยากลองชิมบ้าง เพื่อจะได้คลายความกลุ้ม ที่ตัวเองเป็นเศรษฐีแท้ๆ แต่กลับถูกล้อเลียนเป็น ประจักษ์

ครั้นจะจัดพิธีต้มสุราให้ออ่าเหมือนเศรษฐีทั่วไปทำกันก็เกรงพวักข้าทาสบริวารมาขอชิมด้วย อันจะทำให้ต้องสิ้นเปลืองทรัพย์มาก เศรษฐีอดกลั้นความอยากไว้หลายวัน เมื่อทนไม่ไหว จึงสั่งให้คน รับใช้แอบไปซื้อเหล้ามาขวดหนึ่ง จากนั้น พวักคนรับใช้ออกไปนอกเมือง เดินไปถึงฝั่งแม่น้ำ หลบเข้าไปในพุ่มไม้ แอ่งหนึ่ง ให้คนรับใช้วางขวดเหล้าไว้ และสั่งให้ไปนั่งสังเกตการณ์อยู่ไกลๆ คอยระแวดระวัง อย่าให้ใครเดินผ่าน เข้ามาในบริเวณนั้น จากนั้นตนก็เริ่มรินเหล้าใส่จอก ต้มสุราด้วยความใคร่อยากลอง

ส่วนบิดาของเศรษฐีอิลลิสะนั้น เป็นพระโพธิสัตว์ผู้รักในการบริจาคเป็นชีวิตจิตใจ ไปเกิดเป็นท้าวสักกเทวราชในเทวโลก เพราะทำทานไว้มาก ตลอดชีวิตของบิดาเป็นไปเพื่อการสั่งสมบุญล้วนๆ แม้พระพุทธศาสนาจะยังไม่อุบัติขึ้น แต่ท่านก็ทำความดีทุกรูปแบบ ธุระกิจการงานก็ทำควบคู่ไปกับงานทางใจ บุญจึงส่งผลให้ไปบังเกิดเป็นจอมเทพในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ขณะนั้น ท่านดำริว่า “บุตรชายผู้มีรูปร่างชั่วร้ายขี้เหร่ของเรา ยังคงให้ท่านตามแบบอย่างของบรรพบุรุษอยู่หรือไม่”

ครั้นตรวจตราดูด้วยทิพยจักขุ พบว่า บุตรชายได้เผาโรงงานที่พ่อได้สถาปนา นอกจากนี้ ยังสั่งให้คนรับใช้ คอยขบไล่พวักยาจกที่มาขอทาน ยึดถือทิฐิที่ผิดๆ นอกจากมีรูปร่างที่ชั่วร้ายแล้ว ยังมีจิตใจ ที่ไม่งดงาม เป็นคนตระหนี่ถี่เหนียวมาก หากท่านไม่ลงมือตัดนิสัย บุตรชายต้องไปตกนรก เสวยวิบากกรรม ที่เป็นผลจากความตระหนี่ และผิดศีลจากการต้มสุราเป็นอาจิณ ด้วยความรักในบุตรชาย จึงทรงดำริว่า จะต้องไปทรมานอิลลิสให้หันกลับมาบำเพ็ญทาน ประพฤติธรรม เพื่อมุ่งไปสู่หนทางสวรรค์ให้ได้

ดังนั้น ท้าวสักกเทวราชจึงเสด็จลงมายังโลกมนุษย์ ทรงเนรมิตอัศตภาพปลอมเป็นเศรษฐีอิลลิส เข้าไปเฝ้าพระราชินี พระราชินีเห็นเศรษฐีมาผิดเวลา จึงตรัสถามว่า

“ท่านเศรษฐี ทำไมวันนี้ ท่านจึงมาผิดเวลาเล่า”

“ข้าแต่มหाराชเจ้า ที่บ้านของข้าพระบาทมีทรัพย์อยู่ประมาณ 80 โกฏิ ขอพระองค์

ได้โปรดให้ชนทรัพย์เข้ามาเก็บงำไว้ในท้องพระคลังด้วยเถิด พระเจ้าข้า”

แต่พระราชาทรงปฏิเสธและอนุญาตให้เอาไปบริจาคทานแก่คนยากจนได้ เมื่อได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว ท่านก็ถวายบังคมลา รีบออกเดินทางกลับบ้านฮิลลิสเครชชี พวกคนรับใช้และบริวารเห็นเศรษฐีกลับมา พวกเขาก็นั่งล้อม โดยไม่มีใครสังเกตเห็นว่า ท่านผู้นี้ไม่ใช่ฮิลลิสเครชชี แต่คืออดีตเจ้าของทรัพย์ที่แท้จริง ท้าวสักกะบอกทุกคนในบ้านว่า

“เราเป็นคนตระหนี่มานาน วันนี้อันตรายแล้ว การให้ทานเป็นสิ่งที่ดี ขอให้ทุกคนช่วยกันบริจาคทานเถิด”

บุตร ธิดา และภรรยา รวมทั้งข้าทาสกรรมกร ได้ยินถ้อยคำอันเป็นมงคลเช่นนั้น ต่างอนุโมทนาในกุศลจิตศรัทธาของท่านเศรษฐี และบอกให้คนตักลองร้องป่าวประกาศว่า ใครอยากได้เงินทอง แก้วมณี แก้วมุกดา หรือข้าวปลาอาหาร ก็ให้มารับที่บ้านของฮิลลิสเครชชี คนยากจนทั้งหลายได้ยินข่าวแล้ว ต่างพากันถือถุงกระสอบ ไปยืนชุมนุมกันที่ประตูบ้าน ท้าวสักกะทรงให้เปิดห้องที่เต็มไปด้วยรัตนะ 7 และให้มหาชนช่วยกันขนไป ตามแต่จะขนไปได้

ชาวบ้านคนหนึ่งบอกว่า ตนไม่มีโคเทียมเกวียน ท่านเศรษฐีจำแลง จึงมอบโคคู่ให้พร้อมกับเกวียนคันงาม บรรพรัตนะ 7 จนเต็มเกวียน เมื่อได้แล้ว ก็ขับออกไปนอกเมืองเพื่อเดินทางกลับบ้าน ขณะขับไปก็พรรณนาคุณของท่านเศรษฐีไม่ขาดปาก ฝ่ายฮิลลิสเครชชีกำลังนั่งดื่มเหล้าด้วยความมึนเมา เมื่อได้ยินเสียงนั้น ก็ฉุกคิดขึ้นได้ว่า หมู่บ้านนอกคนนี้ เอาชื่อของเรามากล่าวอ้าง จึงรีบไต่ล่อออกจากพุ่มไม้ ร้องตะโกนเสียงดังว่า “เจ้าคนบ้านนอก นั่นโคของข้า รถก็ของข้า เจ้าเอามาได้อย่างไร” พลากรรีบวิ่งไปจับสายตะพายของโคไว้ทันที

หมู่บ้านนอกลงจากรถ และตะโกนเศรษฐีว่า

“เจ้าหน้าปีศาจ ท่านเศรษฐีให้ทานแก่คนทั้งเมือง เจ้าอย่ามากล่าวตู่เช่นนั้น”

ด้วยความไม่พอใจ จึงทุบตีคอเศรษฐีอย่างแรง รวากับสายฟ้าฟาด จากนั้นก็ตั้งรถมา และขับต่อไป

ท่านฮิลลิสเครชชีตัวลั่นจันทก รีบปิดฝุ่นและวิ่งไปยึดรถไว้อีก หมู่บ้านนอกก็ลงจากรถ ลงมือทุบตีเศรษฐีอย่างแรง จับคอเหวี่ยงไปมา และขับเกวียนต่อไป โดนเข้าเช่นนี้ ท่านเศรษฐีหายเมมาเป็นปลิดทิ้ง รีบเดินกลับเข้าเมืองทันที ครั้นเดินไปถึงหน้าบ้านของตน เห็นมหาชนพากันชนทรัพย์ไป จึงตะโกนบอกให้เอาทรัพย์ของตนคืนมา แต่ก็ไม่มีใครสนใจแต่อย่างใด

เศรษฐีเห็นว่า มีแต่พระราชานั่นแหละจะเป็นที่พึ่งได้ จึงไปเข้าเฝ้าพระราช พลากรกราบทูลความจริงทุกอย่าง พระราชาก็รับสั่งให้เรียกท่านเศรษฐีจำแลงมา เมื่อทรงพิจารณา ดู ก็ไม่สามารถเห็นความแตกต่างของคนทั้งสอง จึงรับสั่งให้บุตรและภรยายามาชี้ว่า คนไหนตัวจริง คนไหนตัวปลอม ฝ่ายบุตรและภรรยา รวมไปถึงข้าทาสบริวาร ต่างชี้ไปที่ท้าวสักกะว่า เป็นท่านฮิลลิสเครชชีตัวจริง

ท่านเศรษฐียังไม่ยอมอับจน คิดได้ว่า ที่ศีรษะของตนมีปมม้วนรังเกียจ ซึ่งเส้นผมปิดไว้มิดชิด มีแต่ช่างกลบคนเดียวนั่นที่รู้ จึงบอกให้ช่างกลบมาชี้ตัว พระราชาตรัสถามว่า

“จำอิลลิสเศรษฐีได้ไหม”

ช่างกลบกราบทูลว่า “ตรวจดูศิระแล้วคงจำได้ พระเจ้าข้า”

ท้าวลักกะได้สติเช่นนั้น ทรงบันดาลให้เกิดปมขึ้นที่ศิระทันที ช่างกลบกราบตรวจดูศิระของคนทั้งสอง เห็นมีปมเหมือนกัน จึงกราบทูลว่า

“ข้าแต่มหाराชาเจ้า คนทั้งสองหลังค่อม เดินเขยยก ตาเหล่ มีตุ่มที่ศิระ ข้าพระองค์ไม่สามารถชี้ตัวได้ว่า คนไหนเป็นเศรษฐีตัวจริง คนไหนเป็นเศรษฐีตัวปลอม พระเจ้าข้า”

ท่านเศรษฐีฟังแล้ว ตัวสั่นงันก ไม่อาจตั้งสติไว้ได้ เพราะความโลภในทรัพย์ ถึงกับเป็นลมล้มฟุบต่อหน้าพระที่นั่ง ขณะนั้น ท้าวลักกะกล่าวกับพระราชาว่า

“ดูก่อนมหाराชา เราไม่ใช่อิลลิสะ เราเป็นท้าวลักกะ”

จากนั้น ทรงประทับยืนอยู่ในอากาศด้วยท่าทางที่สง่างาม พวกลูกๆ ช่วยกันเอาน้ำมาลูบหน้าท่านเศรษฐีให้ฟื้นคืนมา และรีบลุกขึ้นยืนไหว้ท้าวลักกะเทวราช

ท้าวลักกะทรงตกเตือนเศรษฐีว่า “ดูก่อนอิลลิสะ ทรัพย์นี้เป็นของเรา ไม่ใช่ของท่าน เพราะเราเป็นบิดาของท่าน ท่านเป็นบุตรของเรา เราทำบุญไว้มาก จึงได้เป็นท้าวลักกะ แต่เธอตัดวงศ์ของเราขาดสิ้น ตั้งอยู่ในความตระหนี่ เผาโรงงาน ขบไล่พวกยาจก เอาแต่สั่งสมทรัพย์บริโภคเอง เหมือนรากษสวางสระน้ำ ถ้าเธอไม่ให้ทาน เราจะทำทรัพย์ของเธอให้อันตรธานไปจนหมด แล้วจักตีศิระของเธอด้วยอินทวัชระนี้ให้สิ้นชีวิตในบัดนี้”

อิลลิสเศรษฐีถูกคุกคามเอาชีวิต จึงเกิดความกลัว และกลับได้สติ ได้ให้ปฏิญาณว่า “ตั้งแต่บัดนี้ ข้าพเจ้าจักให้ทาน”

ท้าวลักกะรับปฏิญาณคำของท่านเศรษฐี ทรงชักนำให้เศรษฐีดำรงในศีล แล้วเสด็จกลับไปเทวโลกตามเดิม จากนั้นมา อิลลิสเศรษฐี ได้เริ่มต้นชีวิตใหม่ ด้วยการทำทานอย่างเต็มที่ และหมั่นรักษาศีลให้บริสุทธิ์ ครั้นละโลกแล้ว จึงมีสุคติโลกสวรรค์เป็นที่ไป

นี่คือตัวอย่างของพระบรมโพธิสัตว์ แม้ได้ไปเสวยทิพยสมบัติในสวรรค์ ก็ยังคงทำหน้าที่กัลยาณมิตรเรื่อยไป หน้าที่กัลยาณมิตรคือพันธกิจที่ฝังแน่นอยู่ในใจของพระโพธิสัตว์ตลอดเวลา

6.2 กัลยาณมิตรกับสันติภาพโลก

โลกคือหมู่มวลสัตว์นี้ ส่วนมากยังติดอยู่ในหล่มคือกิเลสอาสวะ สำหรับผู้ไม่ได้ฝึกใจให้สะอาดบริสุทธิ์เป็นประจำแต่ละวันยิ่งดูเหมือนว่า จะยิ่งติดหล่มลึกลงไปทุกที การได้กัลยาณมิตรมาเป็นทางสว่างแก่ชีวิต เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ในโลกนี้มีเพียงกัลยาณมิตรเท่านั้น ที่จะสามารถปลุกชาวโลกให้ตื่นจากความหลงใหลในเบญจกามคุณ ไม่หลงไปในกระแสวัตถุนิยม ลำพังกัลยาณมิตรคนเดียวก็เหมือนแสงเทียนเล่มเดียวส่องแสงได้เพียงไม่กี่นาทีก่อนจะดับและอยู่ในรัศมีที่ใกล้เหลือเกิน ไม่สามารถทำให้โลกนี้สว่างพอ แต่ถ้าโลกนี้มีกัลยาณมิตรเป็นร้อยคนหรือล้านคน ทำหน้าที่แนะนำความจริงของชีวิตให้กับชาวโลก มุ่งนำมหาชนให้ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า ให้เห็นประโยชน์ของการสั่งสมบุญว่าประเสริฐกว่าการได้ทรัพย์สินเงินทอง

การแก่งแย่งชิงดีกัน ให้เห็นประโยชน์สุขของส่วนรวมมากกว่าความสุขส่วนตัว แนะนำไม่ให้ประมาทในชีวิต ให้เห็นคุณค่าของการได้อัตภาพเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นโอกาสที่ดีที่สุดสำหรับการสร้างบารมี เมื่อทุกคนมีจิตสำนึก เหล่านี้เกิดขึ้น จะเป็นพลังหมู่ เกิดกระแสแห่งการทำความดีร่วมกันขึ้น จะมีชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความเมตตาปรารถนาดีต่อกัน สันติสุขจะแผ่ขยายออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด สันติภาพโลกเป็นจริงได้เมื่ออาศัยกาลยถามิตร

ราชายถากัลยาณมิตร¹

สมัยที่พระบรมศาสดาบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์อยู่นั้น พระองค์ได้บังเกิดเป็นโอรสของพระเจ้าพรหมทัตมีพระนามว่า ชนลันธกุมาร เมื่อทรงเจริญวัยแล้ว ทรงมีความเชี่ยวชาญในศิลปวิทยาทุกอย่าง หลังจากที่พระราชบิดาสวรรคต พระกุมารก็ได้ครองราชสมบัติ พระองค์ทรงเห็นคุณค่าของการเกิดมาเป็นมนุษย์ อีกทั้งปรารถนาจะให้โลกนี้ร่มเย็นเป็นสุข ให้เป็นโลกแห่งสันติภาพ แม้พระองค์จะมีความสามารถในการรบ แต่ก็ไม่ปรารถนาการรบ ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ด้วยทศพิธราชธรรม พระองค์ทรงรับสั่งให้สร้างโรงงานถึง 6 แห่ง บริจาคพระราชทรัพย์วันละ 6 แสน ทรงบำเพ็ญมหาทานบารมีจนเป็นที่เลื่องลือไปทั่วชมพูทวีป และมีรับสั่งให้เปิดประตูเรือนจำ ปลดปล่อยนักโทษให้เป็นอิสระภาพ ทรงทำการสงเคราะห์ชาวโลกด้วยสังคหวัตถุ 4 คนยากจนเสียใจเมื่อมาในอาณาเขตของพระองค์แล้ว จะได้รับการช่วยเหลือทุกคน ทรงมุ่งขจัดทุกข์บำรุงสุข โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง แนะนำให้ทุกคนรักษาศีล 5 ทำให้พระองค์เป็นศูนย์รวมใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมหาชน

ทุกวันขึ้น 15 ค่ำ พระองค์จะสมათานอุโบสถศีล และเชิญชวนให้มหาชนประพฤติธรรมตามพระองค์ ทรงรับสั่งให้ตีกลองป่าวประกาศให้ชาวพระนครทั้งหมดมาประชุมกันเพื่อฟังธรรม แล้วพระองค์ก็ประทับนั่งเป็นประธานแสดงธรรมให้มหาชนตั้งอยู่ในความไม่ประมาท พร้อมทั้งตรัสถึงเหตุที่ทำให้ไม่ต้องเดือดร้อนใจในภายหลังว่า

ไม่ควรปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยสูญเปล่า โดยไม่ได้ทำประโยชน์อะไรเลย เมื่อยังเป็นหนุ่มให้เร่งรีบศึกษาสั่งสมวิชาความรู้ในศิลปการงานต่างๆ และนำความรู้นั้นชวนช่วยทำงานหารายได้ให้กับตนเอง และครอบครัว เพื่อจะได้ไม่เดือดร้อนใจในภายหลัง และให้ชื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง เพราะจะทำให้ไม่ได้รับความเชื่อถือจากบุคคลอื่น และอย่าไปเบียดเบียนเข่นฆ่าให้ใครเดือดร้อน

เมื่อเป็นมนุษย์ ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีใจสูง ควรมีความอดทน ไม่เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น และเมตตาต่อสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่า ให้ยินดีในคู่ครองของตน ไม่เป็นคนแสวงหาความสุขบนความทุกข์ของคนอื่น เพราะสักวันหนึ่ง คนอื่นจะนำความทุกข์กลับคืนมาให้เรา เหมือนกงจักรที่ขว้างออกไป ในที่สุดก็จะย้อนกลับมาหาตัว

ผู้ฉลาดควรหมั่นให้ทานอยู่เป็นนิตย์ ชีวิตจะได้ไม่ลำบากในภายหลัง อย่าเป็นคนตระหนี่ที่ต้องเดือดร้อนใจในภายหลังว่า สมัยที่ยังมีข้าวน้ำอุดมสมบูรณ์ ไม่เคยให้ทานกับใครเลย ทำให้ต้องมาเป็น

¹ชนลันธชาดก, อรรถกถาขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 60 หน้า 162-164.

คนยากจนเข็ญใจ พึงดำรงตนอยู่ในสถานะของผู้ให้เสมอ และเมื่อได้รับการเลี้ยงดูจากบิดามารดา จนเติบโตใหญ่แล้ว ควรหาโอกาสตอบแทนท่าน ให้มีความกตัญญูกตเวทิต์ อยู่ในโอวาทของท่าน สมกับ เป็นอภิชาติบุตร

นอกจากนี้พระราชายังทรงทำหน้าที่กัลยาณมิตรแนะนำให้มหาชนรู้จักเข้าหาสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ เพราะท่านจะได้ชี้หนทางสวรรค์ และพระนิพพานให้กับเรา ให้หาโอกาสเข้าไปสนทนาธรรมกับท่านผู้ทรงศีล จะได้นั่งใกล้พระรัตนตรัย อันจะเป็นเหตุให้มีภูมิธรรมภูมิปัญญาสูงขึ้น

เมื่อพระโพธิสัตว์เห็นว่า ธรรมะอะไรที่จะอำนวยความสะดวกให้กับชาวโลกได้ พระองค์จะนำมาแสดงให้มหาชนฟังทุกๆ กึ่งเดือน มหาชนตั้งอยู่ในโอวาทของพระองค์ บ้านเมืองในยุคสมัยนั้นจึงอยู่เย็นเป็นสุข ต่างคนต่างก็ชวนชวายเป็นความดี โจรผู้ร้ายก็ไม่มี ทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ไม่มีการกระทบกระทั่งหรือทะเลาะเบาะแว้งกัน เมื่อละโลกไปแล้ว ได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

6.3 อุปสรรคของการเป็นกัลยาณมิตร

6.3.1 เป้าหมายชีวิตไม่ชัดเจน

คนเราเกิดมาต้องมีเป้าหมายของชีวิต เพื่อเป็นตัวกำหนดว่า เราจะดำเนินชีวิตไปในทิศทางใด จะได้ฝึกฝนตนเองไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ถ้าไม่มีเป้าหมายชีวิต แม้แต่ศึกษาเล่าเรียน หรือทำมาหากินไปวันๆ ชีวิตก็จะเหมือนสวะที่ลอยไปตามกระแสน้ำ การตั้งเป้าหมายไว้ในทางที่ถูกต้อง จะเป็นจุดเริ่มต้นให้เราดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง ซึ่งทางพระท่านเรียกว่า “ตั้งตนชอบ” เป้าหมายนั้นมี 2 อย่าง คือ เป้าหมายทางโลกกับเป้าหมายทางธรรม เป้าหมายทางโลกคือการศึกษาเล่าเรียน การประกอบอาชีพการงาน แต่เป้าหมายทางธรรมคือการบรรลุมรรคผลนิพพาน ดังนั้นเป้าหมายทางธรรมนี้สำคัญ เพราะเราเกิดมาภพชาติหนึ่ง จะต้องสั่งสมบุญกุศลไว้เป็นเสบียง หล่อเลี้ยงชีวิตข้ามภพข้ามชาติ ตั้งเป้าหมายในการสร้างบารมีไว้ ฝึกฝนกาย วาจา ใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์ยิ่งขึ้นไป ละโลกไปแล้วเราจะได้อยู่ในภพภูมิที่ดี สร้างความดีได้เต็มที่และสะดวกสบาย ดำเนินชีวิตมุ่งตรงสู่มรรคผลนิพพาน ตามอย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปด้วย ดังโอวาทของพระราชภาวนาวิสุทธิที่กล่าวไว้ว่า

เราเกิดมาภพชาติหนึ่ง เพื่อแสวงหาสิ่งที่พึงที่ระลึกอันแท้จริง แสวงหาสิ่งที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เป็นสุขได้ด้วยตัวเอง และเป็นตัวตนที่แท้จริง สิ่งที่เราต้องการนี้ รวมประชุมอยู่ในธรรมกายทั้งหมด ธรรมกายคือแก่นของชีวิต เป็นชีวิตในระดับลึก ที่อยู่ภายในตัวของเรา ที่ทุกคนมีสิทธิ์จะเข้าถึงได้ หากฝึกใจให้หยุดนิ่ง ถ้าหยุดได้เมื่อไร เข้าถึงได้เมื่อนั้น ไม่จำกัดด้วยกาลเวลา ถ้าเราเข้าถึงธรรมกายแล้ว ชีวิตเราจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีความสุขเพิ่มขึ้น ชีวิตจะมีความมั่นคงและปลอดภัย¹

ชีวิตนักสร้างบารมี เกิดมาเพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง แสวงบุญ สร้างบารมี และมีการกิจหน้าที่ที่ติดตัวมาข้ามภพข้ามชาติ คือหน้าที่ของ “กัลยาณมิตร” เพื่อชี้ทางสว่างให้กับคนทั้งโลกได้หันมา

¹ พระราชภาวนาวิสุทธิ (หลวงพ่อดมฺขโย), พระธรรมเทศนา หนังสือธรรมะเพื่อประชาชน พ.ศ. 2547

ประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อให้เข้าถึงพระธรรมกาย แล้วช่วยกันแผ่ขยายพุทธศาสนาไปทั่วโลกโดยทุกสิ่งทุกอย่างที่ทุ่มเททำลงไปนั้น ก็เพื่อเป้าหมายเดียวคือสร้างสันติสุขให้บังเกิดขึ้นแก่โลก

6.3.2 ขาดกำลังใจ

อุปสรรคในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรอย่างหนึ่งคือขาดกำลังใจซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน เหมือนน้ำทะเลมีขึ้นมีลง เหมือนพระอาทิตย์มีช่วงที่อัสดง หรือเหมือนพระจันทร์ที่ถูกเมฆหมอกมาบดบัง ซึ่งสาเหตุที่ขาดกำลังใจ เพราะอยู่ห่างไกลจากหมู่คณะบ้าง ห่างจากการฟังธรรมจากครูบาอาจารย์บ้าง ทำให้ขาดจิตสำนึกความเป็นกัลยาณมิตรผู้มีหัวใจโพธิสัตว์

แนวทางแก้ไข จะต้องคบหาผู้มีกำลังใจสูงส่ง ที่สามารถจุดริ้วเราขึ้นจากความเบื่อหน่าย หรือท้อแท้ใจ หมั่นฟังธรรมจากครูอาจารย์และบัณฑิตนักปราชญ์ผู้มีอุดมการณ์ในการสร้างสันติสุขให้บังเกิดขึ้นแก่โลกครั้นฟังแล้วต้องใช้โยนิโสมนสิการคือพิจารณาไตร่ตรองถึงผลดีของการทำหน้าที่กัลยาณมิตร แล้วเราจะเกิดกำลังใจที่ไม่สิ้นสุด เมื่อไรก็ตามที่ขาดกำลังใจ ควรหาโอกาสนั่งสมาธิมากๆ กำลังใจจะไม่สิ้นสุดเมื่อใจหยุดนิ่งที่ศูนย์กลางกาย เพราะศูนย์กลางกายคือต้นแหล่งแห่งพลังใจที่ไร้ขอบเขต เมื่อไรก็ตามที่ได้เข้าถึงพระธรรมกาย เราจะมอบความรักอันบริสุทธิ์ที่เกิดจากใจหยุดนิ่งนี้แก่ทุกคนที่เรารู้จัก เราจะทำหน้าที่อย่างมีความสุขกว่าที่เคยเป็นมาก่อน ดังนั้นการหมั่นนั่งสมาธิเจริญภาวนาเป็นประจำทุกวัน อย่างสม่ำเสมอจึงเป็นเรื่องสำคัญต่อตัวกัลยาณมิตรเอง

วิธีสร้างกำลังใจตามพุทธวิธี มีปรากฏใน สังคิตสูตร¹ ความว่า

1. สัมปยุตตสังเสวะ [การคบสัตบุรุษ] หมายถึงการรู้จักเข้าหาครูอาจารย์ ไปมาหาสู่เป็นประจำ คบหาบัณฑิตนักปราชญ์หรือเพื่อนกัลยาณมิตรที่มีกำลังใจสูงส่งกว่าเรา บางครั้งเพียงแค่นี้ได้พบเห็นก็เป็นมงคลแก่ชีวิตแล้ว เพราะจิตใจของเราจะสูงส่งตามไปด้วย หัวใจของกัลยาณมิตรจะได้ไชนนรินทร์
2. สัทธัมมัสสวนะ [การฟังพระสัทธรรม] ต้องหาโอกาสฟังธรรมเป็นประจำ ทั้งจากครูอาจารย์จากเพื่อนกัลยาณมิตร เพื่อตอกย้ำเป้าหมายและมโนปณิธาน เหมือนเสาเข็มยิ่งตอกลึกเพียงไรก็สามารถสร้างสิ่งก่อสร้างได้สูงเพียงนั้น
3. โยนิโสมนสิการ [การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย] ต้องหมั่นตรึก หมั่นตรองด้วยจิตเป็นกุศล เพิ่มพูนความเมตตาและมหากรุณาต่อสรรพสัตว์เอาไว้ เกิดมาทั้งทีต้องช่วยกันขึ้นนำสิ่งดีๆ ให้แก่ชาวโลก เมื่อเรามีโอกาสรู้ก่อน ก็ควรแนะนำผู้อื่นให้รู้ตาม
4. อัมมานุสम्मปฏิปัตติ [การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม] ต้องเคร่งครัดในการปฏิบัติธรรม ทำตนเป็นต้นแบบที่ดีเสียก่อน ไม่ทำตนเกลียดเกลียด เพราะอย่างน้อยแม้ว่าเราอาจทำหน้าที่กัลยาณมิตรยัง

¹ สังคิตสูตร, ติ่มนิกาย ปาฏิภวรรค, มก. เล่ม 16 ข้อ 240 หน้า 187.

ได้ไม่สมบูรณ์ แต่ล้าพังความประพฤติหรือคุณธรรมของเราเองก็สามารถเป็นตัวอย่างที่ดี อันจะนำไปสู่ การเอาเยี่ยงอย่างของผู้ได้พบเห็น

กำลังใจในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร¹

พระราชภาวนาวิสุทธิ (หลวงพ่อัมมชโย) ได้ให้กำลังใจการทำหน้าที่กัลยาณมิตร เรื่องความอดทนแก่สาธุชนผู้มาปฏิบัติธรรมร่วมกันที่วัดเอาไว่ว่า

หากมนุษย์ทุกคนได้รู้จักธรรมกาย ได้เข้าถึงพระธรรมกาย มนุษย์จะเลิกเบียดเบียนกัน จะมอบความรักความปรารถนาดีซึ่งกันและกัน สันติสุขที่แท้จริงก็จะบังเกิดขึ้นในโลก เพื่อนร่วมโลกของเรารู้จักและเข้าใจเรื่องธรรมกายได้ดีเพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับลูกๆ ทุกคน สิ่งสำคัญที่สุด ทุกคนจะต้องปฏิบัติธรรมจนเข้าถึงพระธรรมกาย เพราะเมื่อเข้าถึงแล้ว จึงจะสามารถพิสูจน์ได้ว่า ธรรมกายนี้เป็นของดีจริง มีจริงๆ อยู่ภายในตัวของเรา จากนั้นเราก็จะทำหน้าที่กัลยาณมิตรคอยแนะนำให้บุคคลทั้งหลายได้เข้าถึงธรรมกายเช่นเดียวกัน

ในอดีตอันยาวนาน มนุษย์ต่างไม่เคยค้นพบสันติสุขที่แท้จริงเลย เพราะไปหลงแสวงหาผิดที่ ด้วยการลองผิดลองถูก จึงไม่รู้ว่าที่ตั้งแห่งความสุขนั้นอยู่ที่ไหน จะเข้าถึงได้ด้วยวิธีการอย่างไร ต่อเมื่อใดที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบังเกิดขึ้นในโลก ทรงชี้แนะแสงสว่างแห่งปัญญาอันเกิดจากการตรัสรู้ธรรม ด้วยการทำให้หยุดนิ่งจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระรัตนตรัยภายใน ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 แล้ว เมื่อนั้นชาวโลกจึงได้รู้จักวิธีเข้าถึงสันติสุขภายในที่แท้จริง

เมื่อเวลาแห่งพุทธกาลผ่านพ้นไปนานแล้ว ชาวโลกส่วนใหญ่กลับหลงลืมวิธีการที่ถูกต้องนั้นไปเสีย หันไปใช้วิธีการลองผิดลองถูกขึ้นมาอีก แต่ก็มีน้อยคนนักที่จะสามารถบอกได้ว่า วิธีการใดวิธีการหนึ่งนั้นเป็นวิธีการที่ถูกต้อง การเข้าถึงพระธรรมกายภายในของพวกเราจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถยืนยันด้วยตัวเองว่า เป็นการเข้าถึงความสุขที่แท้จริง และสามารถสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่โลกของเราได้อย่างถูกต้องตรงทาง

วิธีการที่จะสร้างจิตสำนึกร่วมให้ทุกคนเกิดแรงบันดาลใจ อยากประพฤติปฏิบัติธรรม เพื่อให้เข้าถึงธรรมกาย จนเกิดเป็นสันติสุขขึ้นมาได้นั้น คือการรวมกลุ่มคนมาปฏิบัติธรรมร่วมกันจำนวนมากๆ อย่างน้อยจะต้องให้เกิดภาพผู้ปฏิบัติธรรมจำนวน 1 ล้านคน มาประชุมกันในช่วงเวลา หนึ่งสัปดาห์ เจริญภาวนาพร้อมๆ กัน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันคุ้มครองโลก เป็นต้น

ดังนั้นจึงขอฝากหน้าที่กัลยาณมิตรไว้ในความรับผิดชอบของเราทุกคน ให้ก้าวเดินไปทำหน้าที่อันยิ่งใหญ่แก่มวลมนุษยชาติ สิ่งนี้ไม่ใช่การฝันเฟื่อง แต่เป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้จริง เพราะเราธรรมกายภายในนั้นมีอยู่จริงในตัวมนุษย์ทุกคน วิธีการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงธรรมก็มีอยู่ และมีตัวอย่างของผู้ที่เข้าถึงแล้วอีกมากมาย เพราะฉะนั้นทุกคนก็สามารถเข้าถึงได้

¹ รวบรวมจากคู่มือกัลยาณมิตรเพื่อสร้างธรรมกายเจดีย์

สิ่งสำคัญที่สุดประการแรก คือเราต้องเข้าถึงธรรมกาย เมื่อทุกคนได้เข้าถึงธรรมกายแล้ว เราจะสามารถช่วยกันสร้างภาพคน 1 ล้านคน ไม่ขาดเลยแม้แต่เพียงคนเดียว มาประพฤติปฏิบัติธรรมกันที่มหาธรรมกายเจดีย์ ศูนย์กลางแห่งการสร้างบารมีของพวกเราและมนุษยชาติ เมื่อภาพนี้ปรากฏขึ้นในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีเทคโนโลยีทางการสื่อสารเชื่อมประสานกันทั่วโลก จะเป็นภาพที่มีพลังมีอานุภาพสื่อสารเข้าไป ถึงใจของผู้คนต่างๆ ทั่วทุกมุมโลก ให้เกิดแรงบันดาลใจอยากประพฤติปฏิบัติธรรมตามแบบอย่างที่เราปรากฏในภาพนั้น และธรรมกายจะแผ่ขยายไป ทั่วทุกมุมโลก

เราทุกคนจะต้องช่วยกันอย่างเต็มที่ เต็มกำลัง เอาชีวิตของเราทุ่มลงไปโดยไม่คำนึงถึงอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น คิดอยู่ในใจเสมอว่า เราจะต้องทำให้ได้ 1 ล้านคน ให้เป็นภาพแห่งบุญกุศลที่จะต้องเกิดขึ้นจริงในโลก ขอให้เตรียมร่างกายให้แข็งแรง ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ อย่าเจ็บ อย่าป่วย อย่าไข้ เรากำลังทำงานเต็มที่ เราจึงต้องเตรียมร่างกายของเราให้แข็งแรง เพราะสุขภาพเป็นที่ตั้งของสุขภาพใจ เป็นที่ตั้งของความสุขและความสำเร็จทั้งมวล เราต้องทำงานหนัก เพราะฉะนั้นจะละเลยหรือละเว้นในการดูแลรักษาสุขภาพร่างกายไม่ได้เลย จะต้องเตรียมร่างกายของเราแข็งแรงสดชื่นอย่างสม่ำเสมอ

ขั้นต่อไปก็ต้องเตรียมจิตใจให้แข็งแกร่งมั่นคง เป็นจิตใจที่เข้มแข็งของนักสร้างบารมีที่มีความมุ่งมั่นว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นให้ได้ เราต้องปลูกฝังความเชื่อมั่นนี้ย่ำลงไป ในใจของเราทุกๆ วัน วันละหลายๆ ครั้งเท่าที่เราจะนึกได้

เมื่อมีความคิดและเชื่อมั่นอย่างเต็มที่แล้ว ต่อไปก็ต้องเตรียมความรู้และธรรมะว่าธรรมกายคืออะไร อยู่ที่ตรงไหน จะเข้าถึงได้อย่างไร เตรียมความรู้ให้รอบ เตรียมคำถามคำตอบให้เข้าใจ ทั้งเรื่องราวของวัด เรื่องราวขององค์กรหรือเรื่องราวอะไรก็ตามที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ เตรียมข้อมูลต่างๆ ให้พร้อมแล้วจะช่วยให้เราเกิดความมั่นใจยิ่งขึ้น

เมื่อเตรียมทุกอย่างพร้อมแล้ว สิ่งสำคัญที่จะขาดไม่ได้เลย คือ กำลังใจของเราเอง ในบางครั้งเราอาจไปพบอุปสรรค พบบุคคลที่ไม่เข้าใจ ไม่เห็นด้วย ไม่น่าฟัง อย่าไปขุ่นเคืองหรือท้อแท้ เราต้องอดทน และพร้อมเสมอที่จะให้อภัยแก่ทุกคน

เมื่อเรามีทุกอย่างพร้อมอย่างนี้แล้ว จะเป็นผู้ที่มีความองอาจกล้าหาญ มีคุณสมบัติของกัลยาณมิตรที่ดี แล้วก็เดินตรงไปข้างหน้า ใครอยู่ใกล้เรา ข้างหน้าเรา หรือรอบข้างเรา บุคคลนั้นคือผู้มีบุญให้ทุกคนพูดออกไปเลย ชักชวนแนะนำให้เขาได้มีโอกาสมาสั่งสมบุญด้วยกัน มาทำทาน รักษาศีลและเจริญภาวนาอันเป็นเสบียงติดตัวเขาไปข้ามชาติ

เมื่อได้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรอย่างนี้แล้ว ทุกๆ วันก่อนนอน ขอให้ระลึกถึงผลบุญที่ได้ทำมาแล้วทั้งหมด อธิษฐานว่า ด้วยอานุภาพแห่งบุญนี้ ให้เราหลับเป็นสุข อยู่ในความคุ้มครองของพระธรรมกาย พระพุทธเจ้าในพระนิพพาน ให้เรามีพลังกายพลังใจที่สดชื่น มีสติปัญญาที่จะไปแนะนำให้ชาวโลกทุกคนที่แวดล้อมใกล้ชิดเรา มาปฏิบัติธรรมเพื่อให้เข้าถึงสันติสุขภายใน และก็ทำความดีร่วมกัน แล้วก็หลับไปอย่างมีความสุข

ตื่นมาตอนเช้า ชำระล้างร่างกายให้สะอาด นั่งทำสมาธิภาวนาแผ่กระแสใจของเราไปทั่วจักรวาลที่ไม่มีขอบเขต แล้วก็ระลึกถึงผู้มีบุญ ไม่ว่าจะไปพบปะเจอเจอใครก็ตาม ขอให้ได้รับการต้อนรับอย่างดีเยี่ยม เมื่อเราได้พูดให้เขาฟังแล้ว ขอให้เขาเกิดความปีติเลื่อมใส ตัดสินใจมาสั่งสมบุญร่วมกันกับเราและหมู่คณะ และด้วยอานุภาพบุญแห่งความตั้งใจต่อการทำหน้าที่กัลยาณมิตรนี้ ขอให้ได้พบแต่คนดี ๆ คนที่มีสัมมาทิฐิ คนที่พร้อมจะร่วมอุดมการณ์เดียวกันคือร่วมกันสร้างสันติภาพโลกให้บังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วที่สุด

หากว่าจะมีบางครั้งเมื่อไปทำหน้าที่กัลยาณมิตรแล้ว อาจไม่ได้อย่างที่ตั้งใจไว้ จงอย่าหวั่นไหวอย่าตัดสินใจแทนเขา จงทำหน้าที่กัลยาณมิตรเท่านั้น พูดคุยให้คำแนะนำที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ต่อตัวของเขาเองและส่วนรวม ให้เขาเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ในที่สุดเราก็จะได้คำตอบที่ยินยอมพร้อมใจด้วยกุศลศรัทธาอย่างแก่กล้าด้วยตัวของเขาเอง

เมื่อลูกๆ ทุกคนได้ตั้งใจทำหน้าที่ยอดกัลยาณมิตรเช่นนี้อย่างเต็มกำลังแล้วก็เชื่อว่า ภาพคนจำนวน 1 ล้านคน จะต้องบังเกิดขึ้นอย่างแน่นอน และเมื่อภาพนี้ขยายไปทั่วโลก จะมีพลังสร้างจิตสำนึกร่วมในการประพฤติปฏิบัติธรรมแก่ชาวโลก เราจะมีชีวิตที่ก่อปรไปด้วยบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ไพศาลและมีปิตเป็นรางวัล เมื่อสันติสุขอันแท้จริงของโลกบังเกิดขึ้น....

6.3.3 ขาดความอดทน

เป็นไปได้ที่การทำหน้าที่กัลยาณมิตรมีสิทธิ์ล้มเหลว เพราะทำไปได้ระดับหนึ่งแล้ว จะคลายความเพียร แม้จะมีโมโนปัญฐาน มีอุดมการณ์และเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน แต่เมื่อขาดความอดทนเสียแล้ว ก็มีโอกาสนี้จะหยุดทำหน้าที่กัลยาณมิตรได้ เพราะการทำหน้าที่กัลยาณมิตรนั้น เปรียบเหมือนการพายเรือทวนกระแสน้ำเชี่ยว จำเป็นต้องอาศัยสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง พลังใจที่แข็งแกร่ง ทนต่อสภาวะธรรมของโลกที่เขี้ยวกรากด้วยความไม่รู้และไม่เข้าใจของคนทั่วไป

พระราชภาวนาวิสุทธิได้อธิบายให้ถอดถอนในเรื่องการทำหน้าที่กัลยาณมิตรเอาไว้ว่า

“คลื่นในมหาสมุทรจะสร้างคลื่นลูกใหม่ต่อไปฉันใด คลื่นความดีจะสร้างความดีใหม่ต่อไปฉันนั้น หลวงพ่อต้องการให้ลูกๆ ชายหญิงทุกคน สวมหัวใจสิงห์และสวมวิญญาณกัลยาณมิตร

ซึ่งแนะนำญาติให้ใจของเขาเป็นกุศล แล้วชักนำให้มาประพฤติปฏิบัติธรรมให้ได้มากที่สุด เพื่อที่ว่าชาวโลกจะได้เปลี่ยนแปลงชีวิตไปในทางที่ดี

ขอให้เราทุกคนต่อสู้ อดทน เข้มแข็ง และอ่อนน้อมถ่อมตน ด้วยการให้ความเคารพแก่ผู้อื่น ซึ่งจะทำให้เราลดทิฐิมานะลง และฝึกให้เรา มีสติอดกลั้นต่ออาการอันไม่น่าพึงใจที่มีผู้แสดงออกทั้งทางกายและวาจา จงอดทนต่ออุปสรรคเพียงเล็กน้อยที่เกิดขึ้น ประหนึ่งแผ่นดินที่ไม่ทุกขร้อนยามถูกราดรดด้วยของดีหรือของเสีย จงอดทนประหนึ่งลิ้นในปากของงูพิษที่สามารถอยู่ได้ท่ามกลางกระแสพิษร้าย จงอดทนประหนึ่งผ้าขี้ริ้ว หรือผ้าเช็ดเท้าที่คอยแต่จะทำความสะอาดให้ทุกคนเรื่อยไป จงลดตัวของเราลงต่ำเพื่อที่จะยกจิตใจของเราให้สูงขึ้น และจงรักษาคุณค่าอันสูงส่งนี้เพื่อยกระดับจิตใจของชาวโลก เราทุกคนจะสร้างสันติสุข

ให้เกิดขึ้นในโลก ด้วยการชักนำชาวโลกให้ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์และมาปฏิบัติธรรมร่วมกัน
เราจะเอาชนะอุปสรรคทุกอย่าง ที่จะมาขัดขวางชาวโลกมิให้รู้คุณและตอบแทนคุณผู้มี
พระคุณของโลก ผู้เป็นต้นแบบชีวิตจิตใจและกายอันประเสริฐของเรา ชัยชนะนี้จะติดเป็นผังสำเร็จของเราไป
ทุกภพทุกชาติตราประทับทั้งเข้าสู่พระนิพพาน เราจะต้องเป็นผู้ชนะ สมกับที่เราได้เป็นทายาทของอนันตชัย
นั่นคือพระพุทธเจ้าผู้ทรงมีชัยชนะอันไม่มีที่สิ้นสุด”¹

อดทนเพื่อให้ก้าวพ้นอุปสรรค

พระลัมมะสัมพุทธเจ้าตรัสคุณสมบัติของนักรบอาชีพ 5 จำพวก กับคุณสมบัติของนักบวช
โดยอิงอาศัยความอดทนไว้ใน ปฐมโยธาชีวสูตร² ความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพ 5 จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ
ฉันนั้นเหมือนกัน 5 จำพวก คือ

1. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถจะสืบทอด
พรหมจรรย์ไปได้ จึงลาลึกหา อะไรเป็นฝุ่นฟุ้งขึ้นของเธอคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมได้ฟังว่า ในบ้าน
หรือในนิคมโน้น มีหญิงหรือกุมารรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณงามอย่างยิ่ง เธอได้ฟัง
ดังนั้นแล้วย่อมสะทกสะท้าน อดทนไม่ได้ จึงลาลึกหา นี้ชื่อว่า ฝุ่นฟุ้งขึ้นของเธอ เหมือนนักรบอาชีพบางพวก
ในโลกนี้ เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้ารบได้

2. ภิกษุแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แต่ว่าเธอเห็นยอดธงของข้าศึกเข้าเท่านั้น ย่อมหยุดนิ่ง
สะทกสะท้าน ไม่สามารถจะสืบทอดพรหมจรรย์ไปได้ จึงลาลึกหา อะไรชื่อว่าเป็นยอดธงของข้าศึกของเธอ คือ
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ได้ฟังว่าในบ้านหรือนิคมชื่อนั้น มีหญิงหรือกุมารรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส
ประกอบด้วยผิวพรรณงามอย่างยิ่ง แต่ว่าเธอยอมได้เห็นด้วยตนเองซึ่งหญิงหรือกุมารรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส
ประกอบด้วยผิวพรรณงามอย่างยิ่ง เธอเห็นแล้วย่อมสะทกสะท้าน ไม่สามารถจะสืบทอดพรหมจรรย์ไปได้
จึงลาลึกหา เหมือนนักรบอาชีพนั้นเห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แต่พอเห็นยอดธงของข้าศึกเข้าเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง
สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้ารบได้

3. ภิกษุแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แต่พอเธอได้ยินเสียง
กึกก้องของข้าศึกเข้าเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถจะสืบทอดพรหมจรรย์ไปได้ จึงลาลึกหา
อะไรชื่อว่าเป็นเสียงกึกก้องของข้าศึกของเธอ คือ มาตุคามเข้าไปหาภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้อยู่ในป่า โคนไม้
หรือเรือนว่างเปล่า แล้วย่อมยั้งแย้ม ปราศรัย กระซิกกระซี้ แหย่หยัน ภิกษุอดทนไม่ได้จึงลาลึกหา นี้ชื่อว่า
เสียงกึกก้องของข้าศึกของเธอ เหมือนนักรบอาชีพแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึก ก็
อดทนได้ แต่พอได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกเข้าเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้ารบได้

¹ คอลัมน์โอวาทแด่ลูกแก้ว, วารสารกัลยาณมิตร ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 เมษายน 2529, หน้า 2.

² ปฐมโยธาชีวสูตร, อังคุดตนิคาย ปัญจนินบาต, เล่มที่ 36 ข้อ 75 หน้า 174-177.

4. ภิกษุแม่เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม่เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม่ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ แต่ว่ายอมขลาดต่อการโจมตีทำร้ายของข้าศึก อะไรชื่อว่าเป็นการโจมตีทำร้ายของข้าศึกของเธอ คือ มาตุคามเข้าไปหาภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้อยู่ในป่า โคนไม้ หรือเรือนว่างเปล่า แล้วยอมนั่งทับ นอนทับ ช่มชืน เธอไม่บอกคิณสิกขา ย่อมเสพเมถุนธรรม นี่ชื่อว่า การโจมตีทำร้ายของข้าศึกของเธอ เหมือนนักรบอาชีพ แม่เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม่เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม่ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ แต่ว่ายอมขลาดต่อการโจมตีทำร้ายของข้าศึก

5. ภิกษุแม่เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม่เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม่ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ อดทนการโจมตีทำร้ายของข้าศึกได้ เขาชนะสงครามแล้ว เป็นผู้พิชิตสงคราม ยึดครองค่ายสงครามนั้นไว้ได้ อะไรชื่อว่าชัยชนะในสงครามของเธอ คือ มาตุคามเข้าไปหาภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้อยู่ในป่า โคนไม้ หรือเรือนว่างเปล่า เธอถูกมาตุคามล้อมด้วยเมถุนธรรม ไม่พัวพัน ปลดเปลื้อง หลีกออกได้ แล้วหลีกไปตามประสงค์ เธอยอมเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกกล้า ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง เธออยู่ในป่า โคนไม้ หรือเรือนว่างเปล่า ย่อมนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากนิวรณ์ทั้ง 5 ซึ่งเป็นธรรมเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ บรรลุธรรมอันลึกซึ้งไปตามลำดับ จนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ นี่ชื่อว่า ชัยชนะในสงครามของเธอ เหมือนนักรบอาชีพ แม่เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม่เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม่ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ อดทนต่อการโจมตีทำร้ายของข้าศึกได้ เขาชนะสงครามแล้ว เป็นผู้พิชิตสงครามแล้ว ยึดครองค่ายสงครามนั้นไว้ได้

ความอดทนกับหัวใจในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

พระราชภาวนาวิสุทธิกุลกล่าวถึงความอดทนในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรเอาไว้ว่า

“ความอดทนเป็นดั่งเสาเข็มของบ้าน เป็นรากฐานแห่งความสำเร็จทั้งหลายทั้งปวง

ดังนั้น เมื่อพบเจออุปสรรค ปัญหา การวิพากษ์วิจารณ์อันใด ลูกๆ ที่รักทั้งหลายของหลวงพ่อก็จะต้องไม่หวั่นไหว ไม่ท้อแท้ ไม่พ่ายแพ้ ในเมื่อเราปรารถนาให้โลกสงบสันติ ให้มนุษยชาติได้เข้าถึงธรรมกายโดยทั่วไป เราจะยอมให้กิเลสมารทั้งหลายมามีอิทธิพลเหนือชีวิต มาขัดขวางการสร้างบารมีของเราได้อย่างไร ลูกๆ ผู้เป็นทหารกล้าแห่งกองทัพธรรมทั้งหลาย ขอจงเข้มแข็ง อดทน เอาชนะอุปสรรคต่างๆ ด้วยการทำความดี

ทุกคนคงจะเคยได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับเรื่องยุคต่างๆ ที่ผูกเอาไว้เป็นถ้อยคำที่คล้องจองกันว่า เมื่อสิ้นยุคทมิฬก็จะถึงถิ่นกาขาว ชาวคิรีโลห์ จนเป็นไทยมหารัฐในที่สุด ซึ่งเป็นภาพที่ปรากฏในสมาธิจิตของบรรพบุรุษมาเนิ่นนานหลายร้อยปีแล้ว เราได้ผ่านห้วงแห่งความเจ็บปวด เลวร้ายในยุคทมิฬกันมาแล้ว บัดนี้ภาพของพวกเรา ภาพสาธุชนจำนวนมากมหาศาลในชุดอุบาสก อุบาสิกาชาวบริสุทธิ์ที่ร่วมกันประพฤติปฏิบัติธรรม ช่วยกันสนับสนุนค้ำจุนพระพุทธศาสนา นับเป็นสัญลักษณ์ของถิ่นกาขาวโดยแท้จริง

ถิ่นกาขาว...ในที่นี้มิใช่หมายถึงยุคที่มีคนต่างชาติหรือฝรั่งเข้าครอบครอง ตามที่บางคนให้ทัศนะเอาไว้ แต่หมายถึงดินแดนที่มีศีลธรรมเป็นที่ตั้ง มีพระรัตนตรัยเป็นที่ยึด ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นชาวศิวิไลซ์ คือมีความเจริญรุ่งเรือง ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ นำยินดียิ่งนักที่ภาพที่เคยเกิดขึ้นในใจของบรรพบุรุษแต่เดิมมาได้ปรากฏเป็นจริง เป็นผลงานที่น่าภาคภูมิใจของพวกเราในยุคปัจจุบัน

ดังนั้น ลูกๆ ที่รักทั้งหลาย จงไปเถิด ไปปฏิบัติหน้าที่ ไปชี้แนะเส้นทางที่เที่ยง ไปจุดความสว่าง สร้างสีขาวให้เกิดขึ้นในสังคม ให้สมกับที่ได้เกิดมาในผืนแผ่นดินไทย อันมีพระมหากษัตริย์เจ้าผู้ทรงเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมเป็นประมุข แล้วในที่สุดชาวโลกก็จะได้ประจักษ์ในคุณค่าของประเทศไทย ในฐานะที่เป็นดินแดนแห่งการตรัสรู้ธรรม เมื่อนั้นภาพต่างๆ ที่บรรพบุรุษของเราได้พยากรณ์ไว้ ก็จะเข้าสู่ความเป็นจริงโดยสมบูรณ์”

สรุป

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรคือการทำหน้าที่ชี้ทางสว่าง ทางไปสู่สวรรค์และนิพพานให้กับมนุษยชาติและสรรพสัตว์ทั้งปวง เป็นการทำหน้าที่ที่ไม่มีข้อผูกมัดใดๆ เป็นการกระทำที่เกิดจากจิตใต้สำนึกที่เปี่ยมล้นด้วยมหากรุณาเท่านั้น หน้าที่นี้แม้ไม่มีรางวัลเครื่องตอบแทน แต่สิ่งที่เราจะได้คือบุญบารมีและสันติสุขของโลกอันแท้จริงที่จะเกิดขึ้น ดังนั้นกัลยาณมิตรจะต้องไม่ยอมแพ้ ไม่ท้อแท้ ต้องอดทนต่อการทำหน้าที่อันทรงเกียรตินี้

ส่วนความสะดวกสบายนั้น ถือเป็นผลพลอยได้ เป็นผลพลอยดีที่เราได้รับจากผลของการทำความดีเท่านั้น เราจึงควรยินดีต่อความลำบากที่เกิดจากการทำหน้าที่กัลยาณมิตร อุปสรรคทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นคน ลัทธิ สิ่งของ หรือดินฟ้าอากาศ จะกลายเป็นเรื่องเล็กน้อย และไม่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างบารมีของเรา ให้ดูอย่างพระโพธิสัตว์ทั้งหลายที่ต้องประสบอุปสรรคมากมาย แต่ทรงอาศัยขันติธรรม และยึดมั่นในอุดมการณ์ อุปสรรคที่เกิดขึ้นจึงไม่สามารถบั่นทอนกำลังใจของท่านได้ ท่านมีใจจดจ่อต่อการสร้างบารมีอย่างแท้จริง อภัยาคัยนี้จึงติดตัวมาจนกระทั่งถึงชาติสุดท้าย ทรงออกมาเพื่อบำเพ็ญเพียรทรมานเอาชีวิตเป็นเดิมพัน ในที่สุดพระองค์ได้เข้าถึงความสุขอันไพบูรณ์ ความสุขอันเป็นอมตะ พวกเราทั้งหลายต้องสวามิภูมิจิตของพระบรมโพธิสัตว์เจ้า ไม่เข้าถึงธรรมกายเป็นไม่ยอมเลิกล้ม แล้วเราจะสมปรารถนา เข้าถึงพระธรรมกายภายในได้ทุกคน

บทที่ 7

พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับ การทำหน้าที่กัลยาณมิตร

เนื้อหาบทที่ 7

พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

7.1 คุณสมบัติของกัลยาณมิตรตามแบบอย่างพระพุทธองค์

- 7.1.1 มีความกรุณาเป็นพื้นฐาน
- 7.1.2 ไม่ถือตัวไม่หยิ่งยโส
- 7.1.3 มีความอดทน
- 7.1.4 มีความยุติธรรม
- 7.1.5 มีความรอบคอบ
- 7.1.6 มีความประพฤติน่าเคารพบูชา
- 7.1.7 รู้จักภูมิสติปัญญาของนักเรียน

7.2 วิธีการสอน 3 แบบ (ปาฏิหาริย์ 3)

- 7.2.1 วิธีสอนแบบอิทธิปาฏิหาริย์
- 7.2.2 วิธีสอนแบบอาเทศนาปาฏิหาริย์
- 7.2.3 การสอนแบบอนุสาสนีปาฏิหาริย์

7.3 พุทธวิธีการตอบปัญหา

1. บุคคลผู้เป็นต้นแบบในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรของโลกได้ดีที่สุดคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การศึกษาวิธีการทำหน้าที่กัลยาณมิตรของพระพุทธองค์จึงเป็นสิ่งสำคัญ เราจะได้นำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรในโลกยุคปัจจุบัน

2. ยอดครูและยอดคนในโลกพร้อมทั้งเทวโลกและพรหมโลก ไม่มีใครยิ่งใหญ่กว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะพระองค์ทรงมีลัทธิปัญญาญาณที่รู้แจ้งในสรรพสิ่ง ทรงสามารถรู้จิตอริยาไยของบุคคลที่กำลังจะสอน ดังนั้นเมื่อสอนแล้ว จึงทำให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง และทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจในหลักการทำหน้าที่กัลยาณมิตรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
2. เพื่อให้นักศึกษาได้เพิ่มพูนความศรัทธาปสาทะต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาเอกของโลก เพราะพระพุทธองค์ทรงทำหน้าที่ยอดกัลยาณมิตรได้สมบูรณ์ที่สุด
3. เพื่อให้นักศึกษาได้เข้าใจหลักพุทธพยางกรณ์ และวิธีการสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันจะเป็นต้นแบบของผู้ที่ปรารถนาเป็นกัลยาณมิตรแก่ชาวโลกต่อไป

บทที่ 7

พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ชื่อว่าเป็นยอดกัลยาณมิตรของโลกเพราะทรงแนะนำชาวโลกให้พ้นจากทุกข์พบสุขอันเป็นอมตะ ซึ่งจะหาศาสนาหรือเจ้าลัทธิใดๆ ในโลกนี้มาเทียบไม่ได้เลย พระพุทธองค์ทรงสอนได้ทั้งมนุษย์และเทวดา ที่เรียกว่า สตถา เทวมนุสฺसानิ ทรงเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์ทรงสามารถสอนให้คนเกิดความรู้ถึงขั้นวิชาญาณและสัมโพธิญาณได้ด้วยการพูดธรรมคำสอน สามารถให้ผู้ฟังรู้ถึงขั้นอริยสัจจะ และเกิดการเปลี่ยนแปลงถึงขั้นจากปุถุชนเป็นอริยบุคคลได้ ซึ่งในสมัยปัจจุบันหาไม่ได้แบบนี้อีกแล้ว ด้วยความที่พระองค์เป็นครูชั้นยอดนี้เอง จึงทรงทำงานประกาศคำสอนใหม่อย่างได้ผลในช่วงระยะเวลาเพียง 8 เดือน สามารถทำหน้าที่ยอดกัลยาณมิตรให้เหล่าเวไนยสัตว์เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงเป็นอริยบุคคลถึง 1,250 องค์ และในช่วงพระชนมชีพของพระองค์นั้น พระพุทธศาสนาก็ตั้งเป็นหลักแหล่งลงอย่างมั่นคง ในดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำคงคา และต่อมากลายเป็นศาสนาของโลกในที่สุด

การได้ศึกษาคุณสมบัติและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า จึงเท่ากับเป็นการศึกษาวิธีสอนตามหลักพุทธศาสตร์ เราจะได้หลักการเพื่อประยุกต์ใช้ในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรในยุคปัจจุบัน

7.1 คุณสมบัติของกัลยาณมิตรตามแบบอย่างพระพุทธองค์¹

7.1.1 มีความกรุณาเป็นพื้นฐาน

ทรงสงสารสรรพสัตว์ เพราะเห็นว่าตกอยู่ในความมืดคืออวิชชา ยังไม่รู้เส้นทางสว่างแก่ชีวิต ไม่รู้เส้นทางไปสู่สวรรค์และนิพพาน การสอนไม่ได้มุ่งเรื่องลาภสักการะหรือชื่อเสียงเหมือนครูในโลกยุคปัจจุบัน แต่สอนเพื่อมุ่งช่วยศิษย์ให้พ้นจากความทุกข์ ไม่หวังผลสิ่งใดตอบแทน ไม่ต้องการความร่ำรวย เพราะพระองค์ทรงข้ามพ้นความจนและความรวยมาได้แล้ว ครูที่หวังผลประโยชน์ตอบแทนจากศิษย์หรือหวัง ความร่ำรวยจากศิษย์ จะเป็นครูที่ดีไม่ได้ เช่นเดียวกัน ผู้ที่ทำหน้าที่กัลยาณมิตรเพื่อหวังลาภ ยศ สรรเสริญ ยังไม่ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรอย่างแท้จริง

7.1.2 ไม่ถือตัวไม่หยิ่งยโส

ถ้าเพื่อความรู้ของศิษย์แล้ว จะเสด็จไปที่ไหนและไกลเพียงใดก็ไม่เคยปฏิเสธ จะประทับนั่งที่ไหนก็ได้ พบกับใครสนทนากับใครก็ได้ เพื่อจะช่วยโจรร้าย พระพุทธองค์ต้องเสด็จเข้าไปเผชิญหน้ากับโจรร้ายที่ฆ่าคนมานับร้อย ดังเช่นครั้งที่เสด็จไปโปรดองคุลิมาลซึ่งกำลังจะฆ่ามารดาตนเองเพราะความหลงผิด บางที

¹ แสง จันทรงาม, วิธีสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 22 - 27.

เมื่อถึงคราวจำเป็น ก็ทรงลงมือล้างเลือดล้างหนอง อุจจาระปัสสาวะของภิกษุที่กำลังอาพาธ เช่นเสด็จไปโปรดพระติสสเถระผู้มีกายเปื่อยเน่า¹ เรื่องเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล คือมีกุลบุตรท่านหนึ่ง ออกบวชอุทิศชีวิตในพระพุทธศาสนา ได้ฉายาว่า พระติสสเถระ มีอยู่วันหนึ่ง โรคภัยเกิดขึ้นในสรีระของท่านตุ่มเล็กๆ เท้าเมลิ็ดผกาดผุดขึ้นมาที่ฝ่าเท้า เนื่องจากกรรมเก่าของท่านตามมาทัน ต่อมาตุ่มนั้นโตขึ้นเรื่อยๆ ขนาดประมาณเท้าเมลิ็ดถั่วเขียว แล้วก็โตเท้าเมลิ็ดถั่วดำ ใหญ่โตขึ้นเท้าเมลิ็ดกระเบา เท้าผลมะขามป้อม สุดท้ายก็โตเท่ากับผลมะตูม จากนั้นก็แตกออก มีเลือดและหนองไหลเยิ้มไปทั่วร่างกาย

ร่างกายของท่านเป็นแผลเหวอะหวะไปทั่ว ท่านต้องทนทุกข์ทรมานมาก นอกจากนี้ร่างกายของท่านยังส่งกลิ่นเหม็นรุนแรง จนเพื่อนสหายธรรมไม่กล้าเข้าใกล้ ท่านนั้นยังไม่พอกกระดุกของท่านแตกหัก ท่านขยับเขยื้อนตัวไม่ได้ นอนจมกองน้ำเลือดน้ำหนองอยู่ในกุฏิตามลำพังผ้านุ่ง และผ้าห่มเประเปื้อนไปหมด นอนรอคอยวันตายอย่างน่าสงสาร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเห็นท่านถูกพวงลัทธิวิหริก² ทอดทิ้ง ไม่มีที่พึ่งในยามยาก ด้วยพระมหากรุณาอันไม่มีประมาณ พระพุทธองค์จึงเสด็จออกจากพระคันธกุฎี ไปที่โรงไฟทรงต้มน้ำร้อนด้วยพระองค์เอง พวกภิกษุทราบข่าวพระบรมศาสดาเสด็จมา จึงกราบทูลชวนอาสาจะช่วยกันทำแล้วช่วยกันยกเตียงที่พระติสสภิกษุนอน นำไปสู่โรงไฟ พระบรมศาสดาทรงให้พวกภิกษุเปลื้องผ้าเอาผ้าห่มของพระติสสออก เอาไปขยำกับน้ำร้อน แล้วนำไปผึ่งแดด ส่วนพระองค์เองสงวนน้ำให้พระติสส เมื่อผ้าห่มแห้งทรงช่วยท่านให้ห่มผ้าห่ม ทรงให้นำผ้านุ่งที่ท่านนุ่งไปซักแล้วผึ่งแดด เมื่อผ้านุ่งนั้นแห้งพระองค์ก็ทรงให้ห่มผ้านุ่งนั้น

พระบรมศาสดาประทับยืนที่เหนือศีรษะของท่าน ตรัสให้เห็นทุกข์เห็นโทษของสังขาร ร่างกายนี้ว่า “กายของเธอนี้ไม่นานจะปราศจากวิญญานแล้ว หาอุปการะมิได้ อีกไม่นานต้องนอนบนแผ่นดิน เหมือนท่อนไม้ที่ไม่มีประโยชน์” พระติสสเถระนอนฟังพระธรรมเทศนา ชุ่มความเจ็บปวดของร่างกาย ค่อยๆ ปล่อยใจตามกระแสเสียงของพระพุทธองค์ จนมีใจหยุดนิ่งเป็นอารมณ์เดียว ในที่สุดได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

7.1.3 มีความอดทน

ใจเย็น แม้จะถูกรุกรานด้วยคำหยาบคายก็ตาม คราวหนึ่งพระพุทธองค์เสด็จไปบิณฑบาตในนิคมของชาวอุลลุ มีพระภิกษุโอรสเจ้าลิจฉวีชื่อสุนักขัตตะ เป็นผู้ติดตาม พอเสด็จไปถึงที่แห่งหนึ่ง ได้พบอเจลกะตนหนึ่งชื่อโกรักขัตติยะ ซึ่งประพฤติดนอย่างสุนัข เดินด้วยข้อศอกและเข่ากินอาหารที่กองบนพื้นด้วยปาก เมื่อสุนักขัตตะเห็นเข้าก็คิดในใจว่าเขาเป็นพระอรหันต์ที่ต้องค้ำหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบความคิดของเขา จึงตรัสปรามว่า ดูก่อนโมฆบุรุษ คนอย่างเธอจะปฏิบัติตนว่าเป็นศากยบุตรอยู่อีกหรือ พระสุนักขัตตะจึงทูลถามว่า เหตุไฉนพระพุทธองค์จึงตรัสอย่างนั้น พระพุทธองค์ก็ตรัสตอบว่า เพราะเธอเชื่อว่า อเจลกะ

¹ เรื่องพระปุตติคตติสสเถระ, อรรถกถาพุทธนิคาย คาถาธรรมบท, มก. เล่ม 40 หน้า 435-437.

² ลัทธิวิหริก หมายถึง ลูกศิษย์ที่คอยรับใช้

ผู้ประพาสเหมือนสุนัขเป็นพระอรหันต์ที่ดี เมื่อได้ยินเช่นนั้น สุนัขขี้ต๊ะได้กล่าวย้อนว่า พระผู้มีพระภาคยัง หวง ความเป็นพระอรหันต์ไว้อีกหรือ ซึ่งค่อนข้างจะเป็นการย้อนที่เจ็บแสบ แต่พระพุทธองค์ก็ทรงได้ตอบ ต่อไปอย่างปกติ¹

อีกคราวหนึ่ง พระพุทธองค์เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในที่อยู่ของอัคคิกภวพรหมชาลยาจารย์ ผู้เคร่งใน ศาสนาพรหมณ์ กำลังทำการบูชาไฟ เมื่อเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมา เขาได้ส่งเสียงร้องบอกว่า หยุดอยู่นั้น แหละ คนหัวล้าน หยุดอยู่นั้นแหละสมณะ หยุดอยู่นั้นแหละคนถ่อย ซึ่งเป็นคำเรียกด้วยความดูถูกเหยียดหยาม แต่พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสถามไปอย่างปกติว่า พรหมณ์ ท่านรู้จักคนถ่อยหรือ ธรรมที่ทำให้คนเป็นคนถ่อย เป็นอย่างไรหรือ เมื่อเขาบอกว่า ไม่รู้ พระองค์ก็ทรงแสดงธรรมแก่เขา จนปฏิกุณฺณตนเป็นอุบาสกในที่สุด²

7.1.4 มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่หน้า

คราวหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงรับนิมนต์เพื่อจะไปฉันที่บ้านของหญิงโสเภณีชื่อ อัมพาลีไว้แล้ว หลังจากนั้นไม่นาน พวกเจ้าลิฉฐวิผู้มีศักดิ์ใหญ่กว่าก็มาทูลนิมนต์บ้าง แต่พระพุทธองค์หาได้ทรงรับไม่ ตรัสบอก เจ้าลิฉฐวิเหล่านั้นว่า พระองค์ได้รับนิมนต์นางอัมพาลีไว้เสียแล้ว³

ครูที่ขาดความยุติธรรมในใจ โปรดศิษย์บางคน เข้าข้างศิษย์บางคน ไม่อาจเป็นครูที่ดีได้ กัลยาณมิตร ที่ดี ต้องไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ควรมีใจประกอบด้วยกรุณาต่อทุกคน ไม่เลือกเชื้อชาติหรือชนชั้น วรรณะ

7.1.5 มีความรอบคอบ

ทรงพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ไม่ตัดสินใจอย่างหุนหันพลันแล่น ความรอบคอบของพระพุทธองค์ทรง แสดงออกมาในพระดำรัสดังนี้

“ดูก่อนจุนทะ แม้หากว่าสิ่งที่เป็นอดีต ไม่เป็นของจริง ไม่เป็นของแท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตไม่พยากรณ์สิ่งนั้น

แม้หากว่าสิ่งที่เป็นอดีต เป็นของจริง เป็นของแท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตก็ไม่ พยากรณ์แม้สิ่งนั้น

แม้หากสิ่งที่เป็นของจริง เป็นของแท้ ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตย่อมรู้กาลเพื่อจะพูดสิ่งนั้น” (สิ่งที่เป็นอนาคตและปัจจุบันก็เช่นเดียวกัน)⁴

จากพระพุทธพจน์นี้ เราจะเห็นได้ทันทีว่า แม้แต่สิ่งที่เป็นความจริงพูดไปแล้วมีประโยชน์ พระพุทธ องค์ก็ยังทรงดูกาลเทศะที่ฟังจะตรัสออกมา นับว่าทรงมีความรอบคอบอย่างยิ่ง

¹ ปาฏิโกสูตร, ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค, มก. เล่ม 15 ข้อ 4 หน้า 6-8.

² อรรถกถาอัคคิกภวพรหมชาลยาจารย์, ขุททกนิกาย สุตตนิบาต, มก. เล่ม 46 หน้า 331.

³ เกลัซชชนธกะ, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก. เล่ม 7 ข้อ 77 หน้า 121.

⁴ ปาสาทิกสูตร, ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค, มก. เล่ม 15 ข้อ 119 หน้า 281.

อีกคราวหนึ่ง ขณะที่พระพุทธองค์ทรงต้อนรับพระเจ้าปเสนทิแห่งรัฐโกศลที่บุพพาราม ได้มีชฎิล 7 คน นิครนถ์ 7 คน อเจลกะ 7 คน เอกสาฎก 7 คน และปริพาชก 7 คน มีชนรักแร้ และเล็บยาว หาบบริขารพระรุ่งพระรังเดินผ่านไป เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลทอดพระเนตรเห็น ได้คุกเข่าประคองอัญชลีไปทางคนเหล่านั้น เป็นการถวายความเคารพ แล้วกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า คนเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์จำพวกหนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลายในโลก

พระพุทธองค์ตรัสว่า “ดูก่อนมหาบพิตร มหาบพิตรเป็นคฤหัสถ์ บริโภคคาม ทรงครองฆราวาส อันคับคั่งด้วยโอโรสและมเหสี ...ยากที่จะทรงทราบได้ว่า ท่านเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์...

ดูก่อนมหาบพิตร ศีลพึงทราบได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน ..ความเป็นผู้สะอาดพึงทราบได้ด้วยการปราศรัย...กำลังใจพึงทราบได้ในคราวมีอันตราย ..ปัญญาพึงทราบได้ด้วยการสนทนา ..ก็ศีล..ความเป็นผู้สะอาด..กำลังใจ..ปัญญานั้นแลพึงทราบได้ด้วยการกาลนาน ไม่ใช่โดยกาลนิดหน่อย พิจารณาจึงจะทราบได้ ไม่พิจารณาไม่พึงทราบ ผู้มีปัญญาก็จะทราบ ผู้มีปัญญารวมไม่พึงทราบ”¹

เมื่อได้ฟังพุทธพจน์จนเกิดความซาบซึ้งแล้ว พระเจ้าปเสนทิจึงทรงรับสารภาพออกมาว่า นักบวชเหล่านั้นเป็นราชบุรุษ ปลอมตัวไปสอดแนมราชการในชนบท เป็นคนของพระเจ้าปเสนทินั่นเอง

7.1.6 มีความประพฤติน่าเคารพบูชา

ครูไม่ใช่ผู้ให้ความรู้แก่ศิษย์อย่างเดียว แต่เป็นแบบอย่างทางความประพฤติแก่ศิษย์ด้วย ฉะนั้นครูจะต้องเป็นทั้งผู้แนะและผู้นำ จะต้องปฏิบัติในสิ่งที่ตนสอน พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับพระองค์เองว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นผู้กล่าวอย่างใดทำอย่างนั้น เป็นผู้ทำอย่างใด กล่าวอย่างนั้นด้วยเหตุนี้ ตถาคตจึงชื่อว่า ยถาวาที ตถากาโร หรือ ยถากาโร ตถาวาที”²

7.1.7 รู้จักภูมิสติปัญญาของนักเรียน

ครูที่ดีต้องรู้จักระดับสติปัญญาของนักเรียนว่าสูงต่ำแค่ไหน แล้วปรับปรุงวิธีการสอนของตนให้เหมาะสมกับแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม

บุคคล 4 ประเภท³

พระพุทธเจ้าทรงพบว่า คนเรามี 4 ประเภท ตามระดับสติปัญญา คือ

1. อุคฆฏัตถัญญู ผู้สามารถรู้ได้ฉับพลัน เพียงแต่ยกหัวข้อขึ้นแสดงก็รู้ได้ทันที
2. วิปจิตถัญญู ผู้สามารถรู้ได้ต่อเมื่อมีการอธิบายขยายความของหัวข้อที่ยกขึ้นไว้
3. เนยยะ (ผู้พออนะนำได้) ผู้สามารถเข้าใจได้ เมื่อยกหัวข้อขึ้นแสดงอธิบายความอย่างละเอียด

¹ ปฏิสัลลาลนสูตร, ขุททกนิกาย อุทาน, มก.เล่ม 44 ข้อ 134 หน้า 598.

² โลกสูตร, อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต, มก.เล่ม 35 ข้อ 23 หน้า 65.

³ มหาขันธกะ, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก.เล่ม 6 ข้อ 9 หน้า 32-33.

แล้วก็มีคำถามทบทวนอีกครั้งหนึ่ง ก็จะเข้าใจได้

4. ปทปรมะ (ผู้มีบัพเป็นอย่างยิ่ง) หมายถึงผู้ต้องใช้อุบายมากจึงจะเข้าใจได้

ปทปรมะน่าจะมี 2 ประเภท คือ

4.1 ประเภทสอนไม่ได้เลย คือคนประเภทปัญญาอ่อน ไม่มีทางจะเข้าใจอย่างลึกซึ้งได้

4.2 ประเภทมีความเห็นผิดอย่างรุนแรง และยึดถือในความเห็นของตนอย่างเหนียวแน่น ประเภทนี้พอสอนได้ แต่ต้องใช้วิธีพิเศษ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

เปรียบด้วยบัว 4 เหล่า

คน 4 ประเภทนี้อาจจะเปรียบได้ด้วยดอกบัว 4 ประเภท คือ

พวก**อุคฆฏัตถุญ** เปรียบเหมือนบัวพ้นน้ำแล้ว รอแต่แสงแดดเท่านั้นเมื่อรับแสงแดดจะบานทันที

พวก**วิปจิตถุญ** เปรียบเหมือนบัวปรึมน้ำ วันรุ่งขึ้นจะพ้นน้ำ และจะบานเมื่อได้รับแสงแดด

พวก**เนยยะ** เปรียบเหมือนบัวอยู่ใต้พื้นผิวน้ำ วันต่อๆไปก็จะขึ้นเหนือน้ำ รับแสงแดดแล้วก็บาน

พวก**ปทปรมะ** เปรียบเหมือนบัวที่ยังติดดิน ถ้าไม่ได้รับการประคบประหงมเป็นพิเศษ อาจจะเป็น อกษะแห่งปลาและเต่าได้

7.2 วิธีการสอน 3 แบบ (ปาฏิหาริย์ 3)

พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีสอนคนอยู่ 3 วิธี ท่านเรียกแต่ละวิธีว่า “ปาฏิหาริย์” แปลว่า สิ่งน่าอัศจรรย์ หมายความว่า มีผลสำเร็จอย่างน่าอัศจรรย์ เพราะสามารถทำให้คนเกิดความรู้ถึงขั้นวิชชญาณได้ และมีการเปลี่ยนแปลงได้ถึงขั้นเป็นพระอริยบุคคล วิธีสอนทั้ง 3 นั้นคือ

1. อิทธิปาฏิหาริย์ การสอนด้วยการใช้ความสามารถพิเศษ เพื่อปราบคนร้ายๆ ที่ไม่ยอมรับคำสอนง่ายๆ ให้สิ้นพยศ เช่น ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้อูรุเวลกัสสปะและบริวาร แสดงฤทธิ์ปราบนาค ยักษ์ เป็นต้น

2. อาเทศนาปาฏิหาริย์ การสอนโดยวิธีดักใจ วิธีนี้พระองค์ทรงใช้กับบุคคลประเภทอุคฆฏัตถุญ และวิปจิตถุญ

3. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ การสอนด้วยการบรรยายลำพังพระองค์เดียว หรือการบรรยายแบบโต้ตอบสนทนา พระองค์ทรงใช้วิธีนี้กับคนประเภทเนยยะ

เรื่องปาฏิหาริย์ 3 นี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสอนคนทั้งหลายอย่างแน่อน เพราะพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

“พรหมจรรย์ใด ถ้าศาสดาเป็นพระเถระ รู้ราตรีนาน บวชนาน ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ แต่ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสาวกของศาสดานั้น ไม่เป็นเถระ ไม่เป็นผู้เชี่ยวชาญ ไม่สามารถเพื่อจะกล่าวพระสัทธรรมได้โดยชอบ ไม่สามารถเพื่อแสดงธรรมให้มิปาฏิหาริย์ ขมขื่นปรับปาวาที่เกิดขึ้นแล้วได้ด้วยดี

โดยชอบธรรม พรหมจรรย์นั้น ย่อมไม่ครบถ้วน บริสุทธิบริบูรณ์¹

7.2.1 วิธีสอนแบบอิทธิปาฏิหาริย์

การสอนแบบอิทธิปาฏิหาริย์ คือการใช้ความสามารถพิเศษนี้ พระพุทธองค์ทรงใช้กับบุคคลประเภท ปทปรมะที่มีลักษณะร้าย เป็นนักเลง หรือเป็นคนหัวแข็งไม่เชื่อฟังใครง่ายๆ อย่างลองดี พระพุทธองค์ทรงใช้ในโอกาสบางครั้ง ดังนี้

ทรงบันดาลไม่ให้เศรษฐีเห็นบุตร²

ขณะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี พระพุทธองค์ทรงมีโอกาสต้อนรับบุตรเศรษฐีคนหนึ่งชื่อ ยสะ ซึ่งเกิดเปื้อนโลกชีวิต หนีจากบ้านมาพบพระพุทธองค์ในตอนเช้ามืด และเมื่อได้ฟังธรรมของพระพุทธองค์แล้วก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล ครั้นรุ่งเช้า เศรษฐีผู้เป็นบิดาออกเดินทางติดตามหาบุตรจนมาถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พระพุทธองค์ทรงเกรงว่าถ้าบิดาเห็นบุตรอาจจะพลาดจากคุณวิเศษที่ควรได้ควรมิ จึงทรงพระดำริว่า ไฉนหนอ เราพึงบันดาลด้วยการสร้างสรรค์ด้วยฤทธิ์ ให้เศรษฐีคบคิดซึ่งนั่งอยู่ที่นี่ไม่เห็นยสกุลบุตรผู้นั่งอยู่ที่นี่ แล้วทรงบันดาลด้วยการสร้างสรรค์ด้วยฤทธิ์ ดังพระพุทธดำริ ต่อมาเศรษฐีผู้คบคิดได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วทูลถามว่า “พระผู้มีพระภาคทรงเห็นยสกุลบุตรบ้างไหม พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบโดยตรง ทรงเชื้อเชิญให้นั่ง ตรัสว่า บางทีถ้านั่งอยู่ที่นี่ อาจจะเห็นบุตรก็ได้ จากนั้นทรงแสดงธรรมให้ทั้งบิดาทั้งบุตรฟัง เมื่อจบพระธรรมเทศนา เศรษฐีได้เป็นพระโสดาบัน ส่วนยสกุลบุตรได้บรรลุอรหัต ต่อจากนั้นพระพุทธองค์ก็ทรงคลายการสร้างสรรค์ด้วยฤทธิ์เสีย ทำให้พ่อกับลูกได้พบกัน ณ จุดนั้น

เศรษฐีเมืองพาราณสี และบุตรเป็นคฤหัสถ์คนแรกที่ได้รับการสั่งสอนจากพระพุทธองค์แล้วเกิดวิชชญาณ และความเปลี่ยนแปลงจนกลายเป็นพระอริยบุคคล

ทรงปราบชฎิล 3 พี่น้อง³

ที่ตำบลอรุเวลา ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา มีชฎิล 3 พี่น้องพร้อมด้วยบริวาร 1000 รูป ตั้งอาศรมบำเพ็ญตบะ มีชื่อเสียงปรากฏ เป็นที่เคารพนับถือของชาวมคธเป็นอันมาก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องการจะสอนชฎิลเหล่านั้น จึงเสด็จไปหาชฎิลผู้พี่ชื่อ อรุเวลกัสสปะ และขอเข้าพักในโรงบูชาไฟ ชฎิลกัสสปะได้ห้ามไว้ เพราะในโรงบูชาไฟนั้น มีพญานาคที่มีพิษร้ายแรงอาศัยอยู่ แต่พระพุทธองค์ทรงยืนยันที่จะพักให้ได้ เพื่อจะแสดงฤทธิ์ให้ชฎิลได้เห็น คืนวันนั้น พระองค์ ทรงแสดงฤทธิ์ปราบพญานาคจนสำเร็จ วันรุ่งขึ้น ยังจับพญานาคไล่บาตรนำมาแสดงให้ชฎิลดูอีก ทำให้พวกชฎิลเกิด

¹ ปาสาทิกสูตร, ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค, มก.เล่ม 15 ข้อ 103 หน้า 267.

² มหาขันธกะ, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก.เล่ม 6 ข้อ 27 หน้า 63-64.

³ มหาขันธกะ, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก.เล่ม 6 ข้อ 37-40 หน้า 87-91.

ความเลื่อมใสมาก แต่อุรุเวลกัสสปะก็ยังไม่อ่อนข้อ ยังเข้าใจว่าตนเป็นพระอรหันต์ประเสริฐกว่านั่นเอง

ต่อมาพระพุทธองค์ทรงแสดงปาฏิหาริย์อีกหลายอย่าง เช่น ให้อุรุเวลกัสสปะเห็น ท้าวมหาราชจตุโลกบาลทั้ง 4 มาเข้าเฝ้า เห็นท้าวสักกะมาเข้าเฝ้า เห็นท้าวสหัมบดีพรหมมาเข้าเฝ้า ทรงทายดำริของอุรุเวลกัสสปะถูกต้อง เสด็จไปบิณฑบาต ที่อุตตรกุรุทวีป เทพต่างๆ มาช่วยในการชักผ้าบังสุกุล ทรงนำผลหว่าประจำชมพูทวีปมาให้ดู ทรงช่วยผ่าฟืน ก่อไฟ ดับไฟ ก่อกองไฟ 500 กอง และครั้งสุดท้ายทรงแยกน้ำออกแล้วทรงจงกรมอยู่ระหว่างกำแพงน้ำ ในที่สุดอุรุเวลกัสสปะจึงยอมแพ้

ทรงแก้ความสงสัยของเสลพราหมณ์

ครั้งหนึ่งเสลพราหมณ์ ผู้เป็นปรมาจารย์ทางพระเวทได้พามาณพบบริวาร 300 คนเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และได้ตรวจคัมภีร์ปริสลักษณะของพระพุทธองค์ ก็ได้พบลักษณะทุกอย่าง เว้นแต่ลักษณะ 2 ประการ คือ พระคุษะเร้นอยู่ในฝัก 1 พระชีวหาใหญ่ 1 ทันใดนั้น พระผู้มีพระภาคทรงบันดาลด้วยการกระทำพิเศษด้วยฤทธิ์ ให้เสลพราหมณ์เห็นพระคุษะเร้นอยู่ในฝักและทรงแลบพระชีวหาสอดเข้าช่องพระกรรณทั้ง 2 กลับไปมาสอดเข้าช่องพระนาสิกทั้ง 2 กลับไปกลับมาแผ่ปิดมณฑลพระนลาฏ ทำให้เสลพราหมณ์ได้เห็นเป็นลักษณะมหาบุรุษครบ 32 และเกิดความเลื่อมใส¹

ทรงแสดงพระองค์ช่วยพระสาวก

คราวหนึ่ง พระปิงคิยะซึ่งในอดีตเป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรี ได้ไปโปรดอาจารย์เดิมของตนซึ่งตั้งสำนักอยู่ริมฝั่งน้ำโคธาวารีในชนบทอันห่างไกล เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบวาทะทั้งสองท่านมีอินทรีย์แก่กล้าแล้ว ขณะประทับยืนอยู่ที่พระเชตะวัน กรุงสาวัตถินั่นเอง ทรงเปล่งพระรัศมีดุจทองไปแล้ว พระปิงคิยะกำลังนั่งพรรณนาพระพุทธรูปแด่พราหมณ์พาวรีอยู่ เห็นพระรัศมีแล้วคิดว่า นี่อะไร เหลียวแลไป ได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่เบื้องหน้าตน จึงบอกแก่พราหมณ์พาวรีว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาแล้ว²

ทรงโปรดโจรองคฺลิมาล

เรื่องที่มีคนแพร่หลายที่สุด ก็คือเรื่องเสด็จโปรดโจรร้ายชื่อองคฺลิมาล ซึ่งฆ่าคนมา 999 คนแล้วเวลานั้น กำลังชุมนุมอยู่ในป่ามหาวัน ใกล้เมืองสาวัตถี ในวันรุ่งขึ้น ทางราชการกำลังจะส่งกองทหารไปปราบ นางพราหมณ์ผู้มารดาเป็นท่งบุตร เกรงว่าจะถูกกองทหารฆ่าตาย จึงตัดสินใจจะไปแจ้งข่าวให้บุตรทราบตั้งแต่เช้า แต่ถ้าไปก็จะถูกบุตรฆ่าตาย เพราะขณะนั้นองคฺลิมาลสติฟั่นเฟือนจำใครไม่ได้ จะตัดเอาหัวมีอย่างเดียว

¹ อรรถกถาพุทธทศนิกาย เถรคาถา เสดลคาถาที่ 6, เล่ม 53 หน้า 96-103.

² โสฬสสมาณวกปัญหานิทเทศ, อรรถกถาพุทธทศนิกาย จุฬนิตเทศ, มก.เล่ม 67 หน้า 506.

ด้วยความสงสารต่อองค์อุลิมาล และมารดา พระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปยังป่ามทวันก่อนมารดาของเขา พองอุลิมาลเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมา ก็ชักดาบออกวิ่งไล่ทันที่ แต่ปรากฏว่าวิ่งจนสุดฝีเท้าก็ไล่ไม่ทัน ในที่สุดก็ยอมแพ้ต่อพระพุทธองค์

อิทธิปาฏิหาริย์ พระพุทธเจ้าทรงใช้เฉพาะในกรณีที่มีความจำเป็นเท่านั้น

7.2.2 วิธีสอนแบบอาเทศนาปาฏิหาริย์

อาเทศนา แปลว่า การดักใจ หมายถึง การรู้สภาพจิตใจของผู้เรียนหรือผู้ฟังแล้ว ก็สอนเขาตาม สภาพจิตใจนั้น พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีนี้ กับบุคคลประเภทอุคฆฏิตัญญู คือคนที่มีปัญญาบารมีสูง สามารถ เกิดความรู้อย่างต่ำถึงขั้นทิวลิปได้ เพียงแต่ได้ฟังหัวข้อที่ยกขึ้นแสดงเท่านั้น

อาเทศนาวิธีมี 2 วิธีด้วยกันคือ

1. การสอนด้วยคำพูดสั้นๆ แต่ประทับใจหรือกินใจ
2. การสอนด้วยการไม่พูด แต่ให้ลงมือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จนเกิดความรู้ด้วยตนเอง

1.) การสอนด้วยคำพูดสั้นๆ

การสอนด้วยคำพูดสั้นๆ แต่กินใจนั้น พระพุทธเจ้าทรงใช้กับบุคคลบางคน และบางโอกาส และการสอนแบบนี้ส่วนใหญ่ ก่อให้เกิดความรู้ระดับทิวลิปเท่านั้น แต่เมื่อเกิดความรู้ระดับทิวลิปที่เป็นลัมมาทิวลิปแล้ว ก็เป็นการเตรียมตัวพร้อมที่จะรับการสอนแบบอนุสาสนีปาฏิหาริย์ เพื่อให้เกิดความรู้ระดับวิชชญาณต่อไป แต่ก็มีบางรายเหมือนกันที่สามารถได้ความรู้ถึงขั้นวิชชญาณและโพธิญาณ ด้วยการฟังคำสอนสั้นๆ

ทรงปราบความหัวดีของพระปัญจวัคคีย์

พระปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 เป็นผู้เลื่อมใสในการบำเพ็ญตบะมานานตน ได้ติดตามปรนนิบัติ พระโพธิสัตว์ ด้วยหวังจะได้รับสัจธรรม แต่เมื่อเห็นพระโพธิสัตว์ละเลิกตบะ ก็หมดศรัทธาเลยหนีไป อยู่ที่บ้านอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี

หลังจากตรัสรู้แล้วไม่นาน พระพุทธองค์ก็เสด็จไปโปรดพระปัญจวัคคีย์ถึงเมืองพาราณสี พอเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาแต่ไกล พระปัญจวัคคีย์ก็นึกดูถูกขึ้นมาทันทีว่า พระสมณะโคดมผู้ล้มเหลว ได้ ชมซานมาขอพึ่งพาอาศัยอีกแล้ว แม้พระพุทธเจ้าจะตรัสบอกว่าพระองค์ได้ตรัสรู้แล้วก็ไม่เชื่อ ยังคงกล่าว ออกนามและใช้คำเรียกอย่างยโสโอหัง แต่ในตอนสุดท้าย พระพุทธองค์ก็ทรงสามารถปราบปรามความหัว ดีของพระปัญจวัคคีย์ได้ ด้วยการใช้พระดำรัสสั้นๆ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจำได้หรือว่า ถ้อยคำเช่นนี้ (ว่าเราตรัสรู้แล้ว) เราได้เคยพูดแล้วในกาลก่อนแต่กาลนี้”¹

¹ มหาชนธกะ, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก.เล่ม 6 ข้อ 12 หน้า 41-42.

พระปัญจวัคคีย์ยอมฟังธรรม เพราะจำได้ว่าคำพูดเช่นนี้พระองค์ไม่เคยพูดมาก่อนเลย และพระพุทธรองค์ทรงมีคำพูดที่เชื่อถือได้มากที่สุด

ทรงทำให้ชายหนุ่ม 30 คนได้คิด

ในระหว่างเดินทางไปยังกรุงราชคฤห์ พระพุทธรองค์ได้แวะพักใต้ต้นไม้ต้นหนึ่ง ในบริเวณใกล้เคียงกันนั้นมีชายหนุ่ม 30 คนชื่อพาคนรักมาเที่ยวหาความสำราญกัน แต่ชายหนุ่มคนหนึ่งไม่มีคนรัก จึงพาเอาหญิงแพศยาคนหนึ่งมาเป็นคู่แทน ขณะที่กำลังเล่นเพลินกันอยู่นั้น หญิงแพศยาได้ลักเอาของมีค่าของเขาเหล่านั้นหลบหนีไป คนเหล่านั้นออกติดตามหาจนกระทั่งมาพบพระพุทธรเจ้าประทับอยู่ใต้ต้นไม้ จึงเข้าไปทูลถามว่า เห็นผู้หญิงคนหนึ่งหรือไม่

พระองค์ทรงถามว่า “มีอะไรจะต้องทำกับผู้หญิงหรือ”

ชายหนุ่มเหล่านั้นเล่าเรื่องตั้งแต่แรกถวายเป็นมา พระพุทธรองค์จึงตรัสว่า “ดูก่อนกุมารทั้งหลาย พวกเธอจะมีความเห็นเป็นอย่างไร การที่พวกเธอแสวงหาหญิง และการที่พวกเธอแสวงหาตนเองนั้น อย่างไหนเป็นความดีสำหรับพวกเธอเล่า”

ชายหนุ่มเหล่านั้นต่างเห็นว่าแสวงหาตนดีกว่า จึงยอมรับฟังธรรมของพระพุทธรองค์ แล้วได้บรรลุมรรคในที่สุด¹

ทรงสะกดองคุลิมาลด้วยคำพูด

ในการปราบโจรร้ายของคุลิมาลนั้น นอกจากจะทรงใช้อิทธิปาฏิหาริย์ คือทรงกระทำให้องคุลิมาลวิ่งไล่ไม่ทันแล้ว ยังทรงใช้วิธีอาเทศนาปาฏิหาริย์คือพูดดักใจอีกด้วย

เมื่อองคุลิมาลวิ่งไล่พระพุทธรเจ้าจนเหนื่อยอ่อน แต่ไล่ไม่ทันสักทีนั้น เขาได้ตะโกนออกมาว่า “หยุดก่อนสมณะ หยุดก่อน”

พระพุทธรองค์ตรัสตอบว่า “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” พระดำรัสนี้ ต้องการจะให้องคุลิมาลเกิดความงุนงงซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดความสนใจต่อไป

“ท่านสมณะพูดมุลสา ท่านเดินอยู่ ไฉนจึงว่าเราหยุดแล้ว”

พระพุทธรองค์ทรงดักใจด้วยประโยคต่อไปว่า “เราหยุดทำบาปแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” เท่านั้นเองแสงสว่างก็เกิดขึ้นในดวงใจขององคุลิมาล เขาหยุดวิ่ง โยนดาบทิ้งแล้วก็คุกเข่าลงแทบพระยุคลบาท เพื่อฟังการสอนแบบอนุสาสนีปาฏิหาริย์ต่อไป

ทรงสอนพาหิยะอย่างย่อๆ

คราวหนึ่ง มีนักบวชนอกศาสนาคนหนึ่งชื่อพาหิยะมาจากเมืองสุปการกะที่ริมฝั่งสมุทรอันเป็นแดนไกลเขาได้มาพบพระพุทธรเจ้า ขณะที่พระองค์กำลังทรงบิณฑบาต และขอให้พระองค์แสดงธรรมให้ฟัง

¹ มหาชนธกะ, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก.เล่ม 6 ข้อ 36 หน้า 84-86.

พระพุทธองค์ทรงห้ามเขาถึง 3 ครั้ง เพราะเห็นว่าเป็นเวลาที่ไม่เหมาะกับการแสดงธรรม แต่ในที่สุด พระองค์ก็ทรงยินยอมโดยแสดงธรรมอย่างย่อๆ ว่า “ดูก่อนพาทิยะ เพราะเหตุนี้แล ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อเห็นลักว่าเห็น เมื่อฟังจักเป็นลักว่าฟัง เมื่อทราบจักเป็นลักว่าทราบ เมื่อรู้แจ้งจักเป็นลักว่ารู้แจ้ง..ในกาลนั้น ท่านย่อมไม่มี ในกาลใดท่านไม่มี ในกาลนั้นท่านย่อมไม่มีในโลกนี้ ..ในโลกหน้า ..ในระหว่างโลกทั้งสอง นี้แลเป็นที่สุดแห่งทุกข์”

เมื่อพาทิยะได้ฟังคำสอนย่อๆ นี้ ก็เกิดความรู้ถึงระดับวิชชญาณ และเกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน เป็นพระอรหันต์ ต่อมาภายหลัง พระพุทธเจ้าตรัสชมพระพาทิยะว่า “ภิกษุทั้งหลาย พาทิยะทวารุจิริยะ เป็นบัณฑิต ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งยังไม่ทำให้เราลำบากเพราะเหตุแห่งการแสดงธรรม”¹

พระอัสสชิสอนพระสารีบุตรแบบย่อๆ

ในระยะแรกแห่งการเผยแผ่พระศาสนา พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่กรุงราชคฤห์ เข้าวันหนึ่ง ขณะ ที่พระอัสสชิ (1 ใน 5 ของพระปัญจวัคคีย์) กำลังเดินบิณฑบาตอยู่ในเมือง อุปติสสปริพาชก สวากคนสำคัญ ของเจ้าลัทธิตีชื่อสัญญาชัยได้มาพบเข้าและรู้สึกประทับใจมากในกิริยามารยาทสงบสำรวมของพระอัสสชิ เมื่อ ได้โอกาสจึงตรงเข้าไปถามว่าเป็นสวากของใคร พระศาสดาสอนว่าอย่างไร พระอัสสชิตอบว่า

“เราเป็นคนใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้ ไม่อาจแสดงธรรมแก่ท่านอย่างกว้างขวางได้ แต่จักกล่าวใจความแก่ท่านโดยย่อว่า ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะทรงสั่งสอนอย่างนี้”

พอได้ฟังเพียงเท่านี้ พระสารีบุตรก็เกิดความรู้ถึงระดับวิชชญาณ เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน จน กลายเป็นพระโสดาบันไป

2.) การสอนแบบไม่พูดแต่ให้ลงมือทำ

ในบางกรณี พระพุทธองค์ไม่ทรงสอนอะไรด้วยพระวาจาเลย แต่ทรงมอบหมายงานบางอย่างให้ คนกระทำการจนกระทั่งเกิดความรู้ขึ้นมาพบความจริงด้วยตนเอง เท่าที่ได้สังเกตจากหลักฐาน ปรากฏว่า วิธีนี้ พระพุทธองค์ทรงใช้กับคนที่มิจิตใจอยู่ในภาวะไม่ปกติอย่างมาก จนไม่พร้อมที่จะฟังสิ่งใด

ทรงให้พระจูฬปันถกอุปฐาขาว²

ในสมัยพุทธกาล มีพระเถระรูปหนึ่งชื่อ มหาปันถก ต่อมาพระมหาปันถกได้นำเอน้องชายชื่อ จูฬปันถกมาบวชด้วย ครั้นบวชแล้ว พี่ชายก็มอบหมายหน้าที่ให้ท่องจำคาถาหรือคำฉันท์บทหนึ่งซึ่งมี ความยาวเพียง 4 บาทเท่านั้น แต่พระจูฬปันถก ก็ท่องจำไม่ได้ แม้เวลาจะล่วงไปตั้ง 4 เดือนก็ตาม

¹ พาทิยะสูตร, ขุททกนิกาย อุทาน, มก.เล่ม 44 ข้อ 47 หน้า 124-128.

² อรรถกถาขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เรื่องพระจูฬปันถกเถระ, มก. เล่มที่ 40 หน้า 323-328.

พระมหาปันถกผู้พี่เห็นว่าน้องชายจะไปไม่ไหวแน่ ก็เลยขับไล่ให้ลาสิกขาออกไปเป็นคฤหัสถ์เสียเลย แต่พระจุฬปันถกยังไม่อยากสึก แต่จำต้องไป เมื่อเดินไปพบพระศาสดาจึงเข้าไปเฝ้า พระพุทธองค์ทรงถาม ครั้นทราบเรื่องราวแล้ว จึงพาพระจุฬปันถกกลับเข้าไปในพระคันธกุฎี ทรงบอกให้พระจุฬปันถกนั่งลง ประทานผ้าขาวให้ผืนหนึ่งแล้วทรงสั่งให้นั่งเอามือลูบผ้าขาวไปมา พร้อมกับท่องคำว่า รัชโหรณ โดยไม่ต้องคิดอะไรทั้งสิ้น

เมื่อพระจุฬปันถกท่องไปลูบไป จิตก็เป็นสมาธิมีความสว่าง สะอาด สงบเป็นลักษณะ เมื่อถึงเวลาอันเหมาะสม ความรู้ระดับวิชชญาณก็เกิดขึ้น พระจุฬปันถกผู้ปฤชนกก็กลับกลายเป็นพระอรหันต์ไป

เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า การบรรลุธรรมครั้งนั้นไม่เกี่ยวกับสติปัญญา หรือความสามารถทั่วไปของจิตแต่อย่างใด คนมีสติปัญญาดำ อาจจะบรรลุได้เร็วก็ได้ เช่น ในกรณีของพระจุฬปันถกนี้ ความสามารถในการจดจำตำรา แต่สามารถบรรลุธรรมได้เร็ว คนที่มีสติปัญญาสูงกลับบรรลุช้าเพราะมัวแต่คิดเหตุผลติดอยู่ในตาข่ายแห่งเหตุผล ตัวอย่างเช่น พระสารีบุตรเป็นต้น

ทรงให้นางกิสาโคตมีรู้จักความตาย¹

มีลูกสะใภ้เศรษฐีคนหนึ่ง ชื่อกิสาโคตมี ซึ่งมีบุตรคนเดียว ต่อมาบุตรของนางได้ตายลงไปโดยปัจจุบันทันด่วน นางเสียอกเสียใจจนมีสติวิปลาสไปบ้าง ด้วยความรักอาลัยในบุตร นางจึงไม่ยอมเอาศพไปเผาหรือฝัง แต่อุ้มลูกตระเวนไปตามหมู่บ้าน เพื่อขอয়াชูปลูกของนางให้ฟื้น เป็นที่น่าสมเพชเวทนาสำหรับบางคนแต่ก็เป็นที่น่าขบขันสำหรับบางคน นางจะได้ยินแต่คำว่า “ไม่มี” จากทุกบ้านเรือน บางแห่งยังถูกขับไล่ไล่ส่งเสียอีก

ครั้งหนึ่ง นางได้พบกับอุบาสกคนหนึ่ง ซึ่งได้แนะนำให้นางไปขอจากพระพุทธเจ้า นางรีบไปยังพระเชตวันทันที เมื่อนางออกปากขอหา พระพุทธองค์ตรัสว่า “ยามิแน” นางดีใจอย่างล้นพ้นที่ได้ยินคำว่า “มี” เป็นครั้งแรก นางทูลถามว่ายานั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ประกอบด้วยเมล็ดพันธุ์ผักกาด นางดีใจยิ่งขึ้น เมล็ดพันธุ์ผักกาดเป็นของหาง่าย ขณะที่นางกำลังจะรีบเดินทางไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดนั่นเอง พระพุทธองค์ก็ตรัสว่า ให้ไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากบ้านเรือนที่ไม่เคยมีคนตาย

นางกิสาโคตมี ออกตระเวนขอเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากชาวบ้านอีกครั้งหนึ่ง แต่เดินจนเหนื่อยอ่อนก็หาไม่ได้ เพราะทุกบ้านเรือนล้วนแต่มีคนเคยตายทั้งสิ้น ในที่สุดแสงสว่างก็เกิดขึ้นในดวงจิตของนางว่า ความตายเป็นของธรรมดา คนในโลกทุกคนต้องตาย ในโลกนี้มีคนตายมากกว่าคนเป็น ลูกของนางไม่ใช่รายพิเศษอะไร เขาได้ปฏิบัติตามกฎอันเที่ยงธรรมแห่งจักรวาลแล้วพร้อมๆ กับเกิดความรู้ใหม่นี้ขึ้นมา นางก็นำศพลูกไปฝังแล้วก็กลับไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ต่อมาก็ได้บรรลุพระอรหันต์

¹ ประวัติพระกิสาโคตมีเถรี, อรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกนิบาต, มก. เล่ม 33 หน้า 50.

7.2.3 การสอนแบบอนุสาสนีปาฏิหาริย์

การสอนแบบอนุสาสนีปาฏิหาริย์ เป็นการบรรยายหรือการแสดงแบบธรรมดาโดยไม่ต้องใช้ฤทธิ์เดช หรือการดักใจช่วยแต่อย่างใด ในการสอน พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีอนุสาสนีมากที่สุดและได้ผลดีที่สุด เพราะ พระพุทธเจ้าไม่ได้มีฤทธิ์เพียงอย่างเดียว แต่เนื่องจากพระพุทธองค์ทรงเปี่ยมด้วยพระปัญญาธิคุณ คือมีปัญญา เป็นเลิศ ความรู้ทั้งหมดอยู่ในศูนย์กลางธรรมกายอรหัตของพระองค์ ด้วยปัญญาอันเฉียบแหลมของ พระองค์นั้น ทำให้ทรงรู้ว่าจะต้องใช้ธรรมะบทใดมาแสดง พร่ำสอนเหล่าสาวกให้ได้บรรลุธรรมตาม

ทรงพิจารณาจนรู้จักจริต

พระพุทธองค์ทรงพิจารณาถึงภูมิปัญญาและภูมิหลังของผู้ฟัง แล้วก็ทรงปรับปรุงเนื้อหาของเรื่อง ที่จะสอน และวิธีสอนให้เหมาะสมกับคนฟัง ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ

“..ได้ทรงเห็นสัตว์ทั้งหลาย บางพวกมีรูปสีกิเลสในจักขุน้อย บางพวกมีรูปสีกิเลสในจักขุมาก บางพวกมีอินทรีย์แก่กล้า บางพวกมีอินทรีย์อ่อน บางพวกมีอาการดี บางพวกมีอาการทราม บางพวก สอนให้รู้ได้ง่าย บางพวกสอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมีปกติเห็นปรโลกและโทษโดยความเป็นภัยอยู่..”¹

ก่อนทรงแสดงธรรม พระพุทธองค์ทรงทราบอนาคตของผู้ฟังด้วยการพิจารณาอย่างรอบคอบ ว่าใครจะได้บรรลุธรรมผลขั้นไหน ในการสั่งสอนคน พระพุทธองค์มิได้ทรงสอนคนทุกประเภทเท่าเทียมกัน แต่ทรงสอนตามฐานะความสัมพันธ์กับพระองค์ คราวหนึ่งนายบ้านอลิพันธกบุตรได้เข้าไปทูลถามพระองค์ ว่า ถ้าพระพุทธองค์ทรงมีพระทัยเกื้อกูลแก่สัตว์ถ้วนหน้า โฉนพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแสดงธรรมโดย เคารพแก่คนบางพวก ไม่ทรงแสดงธรรมโดยเคารพแก่คนบางพวก พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า ถ้าเจ้าของนา มีนาอยู่ 3 ประเภท คือ นาดี นาปานกลาง และนาเลว เขาย่อมจะหว่านข้าวในนาดีก่อน พระพุทธองค์ทรง สอนธรรมแก่ภิกษุและภิกษุณีของพระองค์ก่อน ต่อจากนั้นจึงจะสอนพวกอัญญเดียรฉิย สมณพราหมณ์ และ ปริพาชกเหล่านั้น

ในการพิจารณาดูพื้นฐานทางจิตใจของผู้ฟังนั้น บางทีพระองค์ก็ทรงใช้ญาณพิเศษ เครื่อง กำหนดรู้ใจของผู้อื่นเข้าช่วยด้วย ดังเรื่องต่อไปนี้

“..ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกำหนดใจของบริษัททุกหมู่เหล่าด้วยพระทัยแล้ว ได้ ทรงพิจารณาว่าในบริษัทนี้ ใครหนอแลควรจรรู้แจ้งธรรม พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงเห็นสุปปพุทธกุลฐิณัง อยู่ในบริษัทนั้น ครั้นแล้วได้ทรงพระดำริว่า ในบริษัทนี้ บุรุษนี้แลควรจรรู้แจ้งธรรม..”²

¹ มหาชนธกะ, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก. เล่ม 6 ข้อ 32-33.

² สุปปพุทธกุลฐสูตร, ขุททกนิกาย อุทาน, มก. เล่ม 44 ข้อ 112 หน้า 491-492.

ทรงสอนตามจริตอัธยาศัย

พระพุทธโฆษาจารย์ นักปราชญ์ชาวอินเดียที่ไปศึกษาและทำงานอยู่ในลังกา ผู้แต่งคัมภีร์ วิสุทธิมรรค ได้จำแนกคนออกเป็น 6 ประเภท ตามคุณภาพทางจิตใจ ที่เรียกว่า จริต คือ

1. รากจริต มีความโน้มเอียงในทางรักใคร่
2. โทสจริต มีความโน้มเอียงในทางโกรธเคือง
3. โมหจริต มีความโน้มเอียงในทางลุ่มหลง
4. วิตกจริต มีความโน้มเอียงในทางฟุ้งซ่าน
5. สัทธาจริต มีความโน้มเอียงในทางเชื่อง่าย
6. พุทธิจริต มีความโน้มเอียงในทางใคร่ครวญไตร่ตรอง

7.3 พุทธวิธีการตอบปัญหา

การตอบคำถามของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีอยู่หลายวิธี ขึ้นอยู่กับปัญญาและอัธยาศัยของผู้ถามปัญหาว่า มีพื้นฐานทางด้านธรรมะมากน้อยเพียงไร โดยสรุปอยู่ 4 วิธี คือ

1. เอกังสพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่จะต้องแก้โดยส่วนเดียว
 2. ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่จะต้องย้อนถามแล้วจึงแก้
 3. วิภังชพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่จะต้องจำแนกแล้วจึงแก้
 4. สุปนิยปัญหา ปัญหาที่ควรงดเสีย เป็นปัญหาที่ไม่ควรตอบ เพราะตอบไปก็ไม่เกิดประโยชน์
- เช่น
- โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง
 - โลกมีที่สุดหรือไม่มีที่สุด
 - ชีวกี้อันนั้นหรือสรีระก็อันนั้น
 - ชีพเป็นอื่นหรือสรีระก็เป็นอื่น
 - สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกหรือ ๑
 - สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมไม่เกิดอีกหรือ ๑
 - สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มีหรือ ๑
 - สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้หรือ

ปัญหาเหล่านี้เป็นเหมือนปัญหาโลกแตก ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ทั้งต่อผู้ถามและผู้ตอบ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย คลายกำหนด เพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน จึงไม่ควรตอบ และไม่จำเป็นต้องไปแสวงหาคำตอบ

ถ้อยคำที่ควรพูด 3 อย่าง¹

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กถาวัตถุ 3 นี้ กถาวัตถุ 3 คืออะไร คือบุคคลพึงพูดเรื่องราวปรารภเวลาที่เป็นอดีตว่า กาลที่ล่วงแล้วได้เป็นอย่างนี้ อย่าง 1 พูดเรื่องราวปรารภเวลาที่เป็นอนาคตว่า กาลภายหน้าจักเป็นอย่างนี้ อย่าง 1 พูดเรื่องราวปรารภเวลาที่เป็นปัจจุบันบัดนี้ว่า กาลที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้าบัดนี้เป็นอยู่อย่างนี้ อย่าง 1

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงรู้กันได้ด้วยกถาสัมปโยค ว่าจะเป็นคนควรสนทนา หรือว่าเป็นบุคคลไม่ควรสนทนา ถ้าบุคคลที่ถูกถามปัญหาแล้ว ไม่แก้ตรงซึ่งเอกังสพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ต้องแก้ตรง) ไม่แก้จำแนกซึ่งวิเศษพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ต้องแก้จำแนก) ไม่ย้อนถามแล้วจึงแก้ซึ่งปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ต้องย้อนถามแล้วจึงแก้) ไม่ยกเล็กซึ่งฐปณียปัญหา (ปัญหาที่ต้องยกเล็ก) เช่นนี้ บุคคลนี้เป็นบุคคลไม่ควรสนทนา

ถ้าบุคคลที่ถูกถามปัญหาแล้ว แก้ตรงซึ่งเอกังสพยากรณ์ปัญหา แก้จำแนกซึ่งวิเศษพยากรณ์ปัญหา ย้อนถามแล้วจึงแก้ซึ่งปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา ยกเล็กซึ่งฐปณียปัญหา เช่นนี้ บุคคลนี้เป็นบุคคลควรสนทนา

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงรู้กันได้ด้วยกถาสัมปโยค ว่าจะเป็นคนควรสนทนา หรือว่าเป็นบุคคลไม่ควรสนทนา ถ้าบุคคลที่ถูกถามปัญหาแล้ว ไม่มันนอยู่ในฐานะ (ข้อที่เป็นได้) และอฐานะ (ข้อที่เป็นไม่ได้) ไม่มันนอยู่ในข้อที่กำหนดไว้ ไม่มันนอยู่ในวาตะของผู้อื่น ไม่มันนอยู่ในข้อปฏิบัติ บุคคลเช่นนี้ เป็นบุคคลไม่ควรสนทนา ถ้าบุคคลที่ถูกถามปัญหา มันนอยู่ในฐานะและอฐานะ มันนอยู่ในข้อที่กำหนดไว้ มันนอยู่ในวาตะของผู้อื่น มันนอยู่ในข้อปฏิบัติ บุคคลเช่นนี้ เป็นบุคคลควรสนทนา

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงรู้กันได้ด้วยกถาสัมปโยค ว่าจะเป็นคนควรสนทนา หรือว่าเป็นบุคคลไม่ควรสนทนา ถ้าบุคคลที่ถูกถามปัญหาแล้ว พูดกลบเกลื่อนนอกเรื่องนอกทาง แสดงความขุ่นเคือง ความโกรธแค้นความน้อยใจให้ปรากฏ บุคคลอย่างนี้ เป็นบุคคลไม่ควรสนทนา ถ้าบุคคลที่ถูกถามปัญหาแล้วไม่พูดกลบเกลื่อน ไม่นอกเรื่อง ไม่นอกทาง ไม่แสดงความขุ่นเคืองความโกรธแค้นความน้อยใจให้ปรากฏ บุคคลอย่างนี้ เป็นบุคคลควรสนทนา

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงรู้กันได้ด้วยกถาสัมปโยค ว่าจะเป็นคนควรสนทนา หรือว่าเป็นบุคคลไม่ควรสนทนา ถ้าบุคคลที่ถูกถามปัญหาแล้ว พูดพาล่าม พูดเหยียบย่ำ พร่ำหัวเราะ คอยจับคำพลาด บุคคลชนิดนี้เป็นบุคคลไม่ควรสนทนา ถ้าบุคคลที่ถูกถามปัญหาแล้ว ไม่พูดพาล่าม ไม่พูดเหยียบย่ำ ไม่พร่ำหัวเราะ ไม่คอยจับคำพลาด บุคคลอย่างนี้ เป็นบุคคลควรสนทนา....

ชนเหล่าใดพูดกันอยู่ ผิดใจกัน มันมุ่งไปคนละทาง ต่างยกตัวกระทบกระเทียบกันอย่าง อนารยชน จ้องหาช่องผิดของกันและกัน ชนเหล่านั้นย่อมยินดีคำผิด คำพลาด ความเฟล ความเพ้อของกันและกัน อารยชนไม่ประพฤติกการพูดกันอย่างนั้น

¹ กถาวัตถุสูตร, อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต, มก.เล่ม 34 ข้อ 507 หน้า 357-360.

ถ้าอารยชนใครจะพูด ก็เป็นผู้ฉลาด รู้จักกาล พูดแต่ถ้อยคำที่ประกอบด้วยเหตุผล ที่อารยชน ประพฤติกัน ไม่โกรธ ไม่ยกตัว มีใจสงบ ไม่ตีเสมอ ไม่รุนแรง ไม่เอาหน้า รู้ชอบแล้วจึงกล่าว ที่เขาพูดถูก ก็อนุโมทนา เมื่อเขาพูดผิด ก็ไม่รุกราน ไม่ไต่เอาเปรียบ เขาพูดพลั้งไปบ้างก็ไม่ถือ ไม่พูดพาลาม ไม่พูดเหยียบย่ำเขา ไม่พูดคำสบถสาบาน.

การพูดของสัตบุรุษทั้งหลาย เป็นการพูดเพื่อให้เกิดความรู้ ความเลื่อมใส อารยชนทั้งหลายย่อม พูดกันอย่างนี้ นี่เป็นการสนทนากันแห่งอารยชน ผู้มีปัญญา รู้ความชื่อนี้แล้ว ฟังพูดจาย้ายกตัว

สรุป

ด้วยความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นลัทธิปัญญาธิคุณรู้แจ้งโลกทั้งปวง ทรงรู้แจ้งอริยาคัย นิสสัย จริต และ ชาติของหมู่สัตว์ได้อย่างชัดเจน การทำหน้าที่ยอดกัลยาณมิตรของโลกของพระพุทธองค์ จึงประสบความสำเร็จได้อย่างยอดเยี่ยม ทำให้ได้รับการเฉลิมพระนามว่า ลัทธิปัญญา ทรงเป็นศาสดาเอกของโลก คือทรงเป็นครูสอนที่เก่งที่สุดในโลก คือเป็น สตถา เทวมนุสสุสานิ ทรงสอนได้ไม่ใช่เพียงแต่มนุษย์เท่านั้น แต่สามารถสอนได้กระทั่งเทวดา พรหม นาค ยักษ์ ครุฑ คนธรรพ์ทั้งหลาย พุทธวิธีในการสอนสรรพสัตว์ จึงหลากหลาย ซึ่งไม่มีศาสดาใดในโลกจะสามารถสั่งสอนศิษยานุศิษย์ได้มากเท่ากับพระพุทธองค์

บทที่ 8

ประสบการณ์จากการ ทำหน้าที่กัลยาณมิตร

บทที่ 8

ประสบการณ์จากการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

- 8.1 แม้เป็นสัตว์เดรัจฉาน หากได้กัลยาณมิตรก็พิชิตอุปสรรคไปได้
- 8.2 กัลยาณมิตรของพระยามิลินท์
- 8.3 คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบกัลยาณมิตร ชีวิตสดใส
- 8.4 กัลยาณมิตรนำพาชีวิตสู่นิพพาน
- 8.5 อาศัยกัลยาณมิตรพิชิตความประมาท

1. บุคคลที่เราคบหาสมาคมและใกล้ชิดที่สุด คือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อตัวเราทั้งในชาตินี้และในปรโลก การจะไปสู่สุคติภูมิหรือทุคตินั้น สามารถสังเกตได้จากบุคคลที่เรากำลังสมาคมด้วย การคบหาเฉพาะ กัลยาณมิตรจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลนั้นประสบความสำเร็จและความสุขทั้งในโลกนี้และทุกภพทุกชาติ ตราบกระทั่งเข้าสู่นิพพาน

2. บุคคลคนหนึ่งแม้จะสั่งสมบุญในอดีตเอาไว้ดี แต่ในชาตินี้หากขาดกัลยาณมิตรแล้วชีวิตอาจ มัวหมอง หรือมีโอกาสผิดพลาดได้ บุญในอดีตที่สั่งสมเอาไว้มาก จะสามารถส่งผลให้การดำเนินชีวิตที่ ถูกต้องในชาตินี้ดียิ่งๆ ขึ้นไป โดยเฉพาะเมื่ออาศัยกัลยาณมิตร ชีวิตย่อมเจริญรุ่งเรืองและรุ่งโรจน์สว่างไสว เป็นเหตุให้บรรลุมรรคผลนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายอันสูงสุดของมวลมนุษยชาติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาได้ทราบถึงตัวอย่างของพระสาวก แม้กระทั่งสัตว์เดรัจฉานที่ประสบความสำเร็จในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร
2. เพื่อให้นักศึกษาได้เข้าใจการทำหน้าที่กัลยาณมิตรในลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งมีทั้งต่างสถานะ ต่างเวลาและสถานที่
3. เพื่อให้นักศึกษาเกิดสติปัญญาและกำลังใจว่าตนเองก็สามารถที่จะเป็นกัลยาณมิตรที่ดีได้เช่นกัน

บทที่ 8

ประสบการณ์จากการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรเป็นการกระทำที่สูงส่ง เพราะเป็นการดำเนินรอยตามบัณฑิตนักปราชญ์ทั้งหลายในกาลก่อนที่เคยทำหน้าที่เป็นจุดแสงสว่างส่องนำทางชีวิตแก่ชาวโลก ได้ชื่อว่าเป็นผู้ดำเนินตามปฏิปทาของพระบรมโพธิสัตว์ ผู้มุ่งสร้างบารมีเพื่อยกตนเองและสรรพสัตว์ขึ้นจากทะเลแห่งทุกข์ คือสังสารวัฏ ไปสู่ฝั่งนิพพานอันเป็นเอกนิพพานสุข จำเป็นต้องใช้ความเพียรและอดทนอย่างยิ่งยวด รวมไปถึงต้องอาศัยธรรมะสอนใจอีกมากมาย เพื่อเสริมสร้างกำลังใจให้เข้มแข็งอยู่เสมอ ครั้นออกไปทำหน้าที่กัลยาณมิตร สิ่งที่ได้กลับคืนมานอกจากบุญบารมีแล้ว ประสบการณ์เป็นสิ่งที่มีค่ามาก แต่ละคนจะมีประสบการณ์ในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรไม่เหมือนกัน แต่ทุกๆ ประสบการณ์ ล้วนเป็นสิ่งที่มีความค่า และเป็นตัวอย่างที่น่าอนุโมทนา อีกทั้งควรนำมาเป็นบทเรียน ที่ควรค่าแก่การศึกษาและนำไปประพฤติปฏิบัติตาม

พระเดชพระคุณพระราชภาวนาวิสุทธิ (หลวงพ่อดมฺชโย) ให้โอวาทแก่กัลยาณมิตรเอาไว้ว่า ¹

“ขึ้นชื่อว่ากัลยาณมิตรแล้ว เปรียบเหมือนดวงดวงแก้ว ดวงแก้วที่ส่องนำทาง นำแสงสว่างสู่ชีวิต อื่นอีกนับหมื่นนับแสนให้ก้าวเข้ามาสู่โลกแห่งสันติสุขอันไพบูรณ์ที่ยิ่งใหญ่ไพศาลไม่ว่าจะพบเจอคนประเภทไหน อุปสรรคขัดขวางมากเพียงใดก็ตาม กัลยาณมิตรที่รักของหลวงพ่อก็คงมีกำลังใจที่เข้มแข็ง มีกิริยา วาจาที่งดงาม ให้สมกับผู้มีธรรมะเป็นอาภรณ์ กาลเวลาหมุนเวียนเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ทุกสิ่งล้วนเป็นอนิจจัง ชีวิตร่างกายของเรา กำลังเดินทางไปสู่ความเสื่อมสลาย หันมองรอบกายแล้วเพ่งพินิจดูว่า วันวานที่ผ่านพ้นวันนี้ที่มีอยู่ และวันพรุ่งที่กำลังจะมาถึง ชีวิตของเราได้ถูกวางไว้ ณ จุดไหน

จงใช้เวลา ใช้ชีวิตให้มีคุณค่าสูงส่ง ดำรงสถานะของผู้ให้ไว้เสมอ เมื่อนั้นความปลื้มปิติสมนัส จะบังเกิดแก่ใจ แล้วจงก้าวเดินต่อไปด้วยความเชื่อมั่น พร้อมกับใบหน้าที่ยิ้มแย้ม ด้วยใจที่เปี่ยมไปด้วยความรัก ความจริงใจ และอภัยทาน เมื่องานสำเร็จ ทุกคนก็จะสำเร็จไปด้วย

เราทั้งหลายเหมือนผู้ที่กำลังเดินทางไกล อาจเหน็ดเหนื่อยท้อแท้ในบางหน อดทนนะจ๊ะ อดทนบนเส้นทางแห่งบุญนี้ จะต้องมีการ กัลยาณมิตรทุกๆ คน ก้าวไปด้วยกันตราบนิจรันดร”

การทำหน้าที่กัลยาณมิตรของพระสารีบุตร

ในสมัยพุทธกาล มีโจร 499 คน เทียบปล้นชาวบ้านเป็นประจำ สมัยนั้น มีบุรุษคนหนึ่งชื่อ ตัมพทาฐิกะ มีตาเหลือกเหลืออง มีเคราสีแดง ไปขอสมัครเป็นโจร เพื่อร่วมอุดมการณ์อาชีพอโจรด้วย เมื่อ นายเคราแดงไปสมัครกับหัวหน้าโจร หัวหน้าโจรพิจารณาดูสัณฐานของนายเคราแดงแล้ว คิดว่า บุรุษผู้นี้ กักขะเหลือเกิน ทั้งนัยน์ตาก็เหลือกเหลืออง มีเคราแดงผิดมนุษย์ สามารถที่จะตัดนมของแม่ หรือนำเลือด

¹ รวบรวมจากหนังสือวารสารกัลยาณมิตร ฉบับปี พ.ศ. 2530

ในลำคอของพ่อ เพื่อดื่มกินได้อย่างไม่สะทกสะท้าน นี่คือ บุคคลอันตราย จึงไม่รับเข้าร่วมอุดมการณ์อาชีพอโจร

เมื่อนายเคราแดงถูกหัวหน้าโจรปฏิเสธ ก็ไม่ยอมละความพยายาม เพราะอยากประกอบอาชีพโจร จึงหาวิธีที่จะเป็นโจรให้ได้ ด้วยการคอยอุปัฏฐากบำรุงศิษย์คนหนึ่งของหัวหน้าโจร จนได้รับความไว้วางใจ ลูกศิษย์โจรจึงพาไปหาหัวหน้า เพื่ออ้อนวอนให้รับเป็นสมาชิกด้วย เพราะในทีมมีเพียง 499 คนเท่านั้น ท่านหัวหน้าหากรับเอาไว้อีกหนึ่ง ก็จะกลายเป็นโจร 500 การจับปล้นทรัพย์ก็จะสำเร็จได้ง่ายขึ้น หัวหน้าโจรทนคำรบเร้าไม่ไหว จึงจำใจต้องรับเอาไว้เป็นสมาชิกด้วย

เมื่อรับนายเคราแดงเป็นสมาชิกได้เพียงไม่กี่วัน ยังไม่ทันจะได้ออกไปปล้น โจรทั้ง 500 คน ก็ถูกชาวเมืองร่วมกับพวกราชบุรุษจับได้ ตูลาการสั่งตัดคอโจรทั้ง 500 คนทันที เพราะถือว่าเป็นภัยต่อราชสำนักและชาวประชา แต่หากคนที่กล้าตัดคอโจรทั้ง 500 คนไม่ได้ ตูลาการจึงตอรองกับหัวหน้าโจรว่า “ให้เจ้าตัดคอลลูกน้องทั้งหมดให้ตาย แล้วเจ้าจะรอดชีวิต”

แต่หัวหน้าโจรไม่ปรารถนาจะฆ่าลูกน้อง เพราะว่าลูกน้องทั้งหมดเป็นที่รักของตน แม้จะเป็นจอมโจร แต่ก็ยึดมั่นในอุดมการณ์ของมหาโจร คือไม่ทำร้ายลูกน้องและพวกกันเอง จึงตอบปฏิเสธอย่างเด็ดเดี่ยว พวกชาวเมืองจึงถามโจร 499 คนว่า ถ้าคนไหนกล้าตัดคอพวกพ้องตัวเองให้ตายหมด คนนั้นจะรอดชีวิต ถึงกระนั้นโจรทั้งหมดก็ไม่ปรารถนาจะฆ่าพวกกันเอง ทุกคนยอมตาย แต่ไม่ยอมฆ่าเพื่อน

ครั้งชาวเมืองถามนายดัมพทาฐิกะ ผู้มีตาเหลือกเหลือง มีเคราสีแดง ซึ่งเป็นคนสุดท้ายว่า สามารถฆ่าพวกตัวเองได้หรือไม่ นายดัมพทาฐิกะตอบตกลงทันที ใช้ขวานที่คมกริบ ตัดคอโจรทั้งหมดภายในไม่กี่นาที โดยไม่มีความสะทกสะท้านแม้แต่น้อย ทำให้ตัวเองรอดตายมาได้ อีกทั้งได้รับความนับถือจากชาวเมืองด้วยการแต่งตั้งให้เป็นเพชรฆาตเคราแดงทำหน้าที่ตัดคอโจรที่ตูลาการได้พิพากษาคดีเรียบร้อยแล้ว

ตั้งแต่นั้นมา เขาจึงเปลี่ยนฉายาจากโจรเคราแดงมาเป็นเพชรฆาตเคราแดง คอยฆ่านักโทษประหารทีละ 1 คนบ้าง 10 คนบ้าง 500 คนบ้าง เขฆ่านักโทษประหารรวมแล้วประมาณ 2,000 คน แต่เมื่อแก่ตัวลง เรี่ยวแรงเริ่มถดถอย จากที่สามารถตัดศีรษะด้วยการฟันทีเดียวได้ ต้องทุ้มเทเรียวแรงที่มีอยู่ฟัน 2-3 ที ทำให้นักโทษประหารได้รับความเจ็บปวด เป็นการทรมานนักโทษมากเกินไป พวกชาวเมืองจึงได้ถอดเขาออกจากตำแหน่งเพชรฆาต แล้วหากคนใหม่มาทำหน้าที่แทน

เมื่อนายดัมพทาฐิกะถูกถอดจากการเป็นเพชรฆาตแล้ว ก็กลับมาพักผ่อนที่บ้าน เนื่องจากช่วงที่อยู่ในหน้าที่นั้น เขาไม่เคยได้นุ่งผ้าใหม่ ไม่ได้ดื่มยาคุเจื่อน้ำนมที่ปรุงด้วยเนยใสใหม่ ไม่ได้ประดับดอกมะลิและไล่ทาด้วยของหอมเลย เพราะฉะนั้นพอถูกถอดจากตำแหน่ง ตั้งใจว่าจะดื่มยาคุเจื่อน้ำนม จึงสั่งให้คนนำผ้าใหม่มาให้ ให้คนในบ้านช่วยเตรียมดอกมะลิและเครื่องทาไว้ให้พร้อม จากนั้นก็ไปอาบน้ำที่แม่น้ำ แล้วนุ่งผ้าใหม่ ประดับดอกไม้ ทาตัวด้วยของหอม นั่งพักผ่อนอย่างมีความสุข เตรียมพร้อมที่จะดื่มยาคุเจื่อน้ำนมที่ปรุงด้วยเนยใสใหม่

ในขณะนั้น พระสารีบุตรออกจากนิโรธสมาบัติ พิจารณาว่า “วันนี้เราควรจะไปโปรดใครหนอ” ได้เห็นเพชรฆาตเคราแดงเข้ามาในข่ายญาณทัสสนะ จึงไปปรากฏยืนอยู่หน้าบ้านของเขา เมื่อนาย

ดัมพทาฐิกะเห็นพระเถระเท่านั้น เขาก็มีจิตเสื่อมใสคิดว่า “เราได้ทำบาปกรรมมานาน ชำนาญมากมาหลายวันนี้ไทยธรรมเราก็พร้อมแล้ว พระเถระก็มายืนอยู่ที่ประตูเรือนของเราแล้ว เราควรถวายทานในเวลานี้” เขาก็ได้น้อมข้าวยาคุเจียน้ำนมเข้าไปถวายพระเถระ แล้วนิมนต์ให้ท่านฉันภัตตาหารในเรือนของตน

เมื่อพระเถระทำภัตกิจเสร็จแล้ว ได้กล่าวอนุโมทนาแก่เขา แต่เขาไม่อาจทำจิตไปตามพระธรรมเทศนาได้ เพราะมัวกังวลว่า ตนเองได้ทำบาปอกุศลกรรมมาก จิตที่กังวลหมกมุ่นถึงเรื่องราวในอดีตนั้น เป็นสภาพใจที่ไม่พร้อมจะฟังธรรม ปฏิบัติธรรม หรือเข้าถึงธรรม พระสารีบุตรจึงถามขึ้นว่า “อุบาสก ท่านได้ฆ่าคนตามใจชอบ หรือว่าถูกคนอื่นสั่งให้ทำเล่า”

เขาตอบด้วยความซื่อว่า “พระราชาสั่งให้ข้าพเจ้าทำ” พระเถระจึงบอกว่า “อุบาสก เมื่อเป็นเช่นนั้น อกุศลจะมีแก่ท่านได้อย่างไร” เขาคิดว่า “อกุศลไม่มีแก่เรา”

เมื่อปลอดจากเครื่องกังวลทั้งหลาย จิตก็มีสภาพเป็นกลางๆ ไม่ไปยึดติดในบาปอกุศลที่เคยฆ่าคนเอาไว้ จึงมีความผ่องใส ได้ตั้งใจฟังธรรมจากพระสารีบุตรด้วยใจที่จดจ่อ น้อมใจไปตามคำสอนของพระเถระ มีอารมณ์เป็นหนึ่ง ได้ดำเนินจิตเข้าสู่ภายในเป็นลำดับ จนเข้าถึงโสดาปัตติมารค ถึงธรรมกายพระโสดาบัน มีความสว่างไสวอยู่ภายใน จากนั้นพระเถระก็อำลากลับวัดเชตวัน อุบาสกเศร้าแดงขอถือบาตรเดินตามส่งพระเถระ เมื่อส่งท่านเรียบร้อยแล้ว ในขณะที่กำลังเดินทางกลับบ้านได้ถูกแม่โคขวิดตายทันทีระหว่างทาง แต่ด้วยความปลื้มปิติในธรรมและอิมในบุญที่เพิ่งทำไป เมื่อละโลกได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

8.1 แม่เป็นสัตว์เดรัจฉาน หากได้กัลยาณมิตรก็พิชิตอุปสรรคไปได้

มีวาระพระบาลีที่ปรากฏอยู่ใน มหาสุวรรราชชาดก ความว่า

“ชนเหล่าใดเป็นมิตรของพวกเพื่อน ในคราวร่วมสุขร่วมทุกข์จนตลอดชีวิต ชนเหล่านั้นเป็นสัตว์บุรุษ เมื่อระลึกถึงธรรมของสัตว์บุรุษอยู่ ย่อมไม่ละทิ้งเพื่อนผู้สิ้นทรัพย์หรือยังไม่สิ้นทรัพย์ไปได้”¹

ในโลกยุคปัจจุบันนี้ ไม่ใช่เรื่องที่ย่ายเลยที่เราจะได้พบกับบัณฑิตที่แท้จริง หรือกัลยาณมิตรผู้เป็นเพื่อนแท้ ลักษณะของมิตรแท้ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้มี 4 ประการคือ เป็นมิตรมีอุปการะซึ่งกันและกัน คอยช่วยเหลือเกื้อกูลอยู่ตลอดเวลา มิตรแนะนำประโยชน์ ที่คอยแนะนำประโยชน์ให้ดำรงอยู่ในหนทางสวรรค์และนิพพาน มิตรมีน้ำใจ มีความรักใคร่อันเกิดจากน้ำใสใจจริง ไม่มีความคิดอิจฉาริษยาแย่งเพื่อนได้ดี และมิตรที่จะกล่าวถึงนี้ คือมิตรที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ ยามเพื่อนเกิดเหตุการณ์วิกฤติในชีวิตก็ไม่ยอมละทิ้ง แม้ชีวิตของตนเองก็สามารถที่จะสละแทนเพื่อนได้ เพื่อนที่กล่าวถึงนี้เป็นเพื่อนแท้ และมีคุณธรรมของสัตว์บุรุษอย่างแท้จริง

¹ มหาสุวรรราชชาดก, ขุททกนิกาย ชาดก, เล่มที่ 59 ข้อ 1228 หน้า 627-628.

ดังเรื่องราวใน มหาอุกฤษชาดก¹ ว่า ในอดีตกาล มีสระใหญ่อยู่สระหนึ่ง ทางทิศใต้ของสระมี พญาเหยี่ยวอาศัยอยู่ ทิศตะวันตกมีนางเหยี่ยวตัวหนึ่ง ทิศเหนือเป็นที่อยู่ของราชสีห์ ทิศตะวันออกมี พญานกออกอาศัยอยู่ ส่วนในสระน้ำมีพญาเต่าอาศัยอยู่ ครั้นนั้น พญาเหยี่ยวปรารถนาจะได้นางเหยี่ยว มาเป็นภรรยา แต่นางเหยี่ยวได้แนะนำให้ไปผูกมิตรกับสัตว์ที่อยู่ตามทิศต่างๆ เสียก่อน เพื่อเวลาจะมีภัยเกิดขึ้น จะได้มีมิตรสหายคอยช่วยเหลือ พญาเหยี่ยวจึงไปผูกมิตรกับพญานกออก พญาเต่า และพญาราชสีห์ จากนั้นทั้งคูก็ได้อยู่ร่วมกัน ทำรังอยู่บนต้นกระพุ่มบนเกาะกลางสระน้ำ ต่อมาไม่นานนางเหยี่ยวก็ได้ให้กำเนิด ลูกน้อยสองตัว

วันหนึ่ง มีนายพรานกลุ่มหนึ่งออกล่าสัตว์ตั้งแต่เช้าจนถึงเย็นยังไม่ได้อะไรเลย จึงเข้าไปพัก เหนือที่ไต้ต้นกระพุ่ม และก่อไฟขึ้นเมื่อถูกยุงรบกวน ควนไฟขึ้นไปรมลูกเหยี่ยว มันจึงส่งเสียงร้อง เมื่อพวก พรานได้ยินเสียง ก็คิดจะปืนขึ้นไปเอาลูกเหยี่ยวมาเป็นอาหาร นางเหยี่ยวเห็นจึงบอกให้พญาเหยี่ยวไปขอ ความช่วยเหลือจากพญานกออก

พญานกออกได้ปณิธานว่า “อย่ากลัวไปเลย ธรรมดาบัณฑิตทั้งหลาย ย่อมช่วยเหลือมิตรสหาย ในยามมีภัย” แล้วพญานกออกก็บินมาจับที่ยอดไม้ ฝ้ามองดูการกระทำของนายพราน

ขณะที่นายพรานปืนขึ้นต้นไม้ใกล้จะถึงรัง พญานกออกก็ดำลงไปในสระ เอาปากอมน้ำ แล้วบิน ไปพ่นน้ำใส่คบเพลิงจนดับ นายพรานจึงต้องปืนลงมาจุดคบเพลิงใหม่ แล้วปืนกลับขึ้นไปอีก พอใกล้จะถึงรัง พญานกออกก็เอาน้ำมาดับไฟอีก ทำอยู่อย่างนี้จนถึงเที่ยงคืน นายพรานทั้งหลายยังไม่ละความพยายาม ส่วนพญานกออกนั้นเหน็ดเหนื่อยยิ่งนัก

พญาเหยี่ยวขอบคุณในน้ำใจของพญานกออก และขอร้องให้เพื่อนพักผ่อนก่อน จากนั้นก็บินไป ขอความช่วยเหลือจากพญาเต่า

พญาเต่าฟังคำนั้นแล้วจึงกล่าวว่า “เพื่อนไม่ต้องเป็นห่วงหรอก เราจะช่วยเหลืออย่างสุดกำลัง ความสามารถ เพราะบัณฑิตทั้งหลาย ย่อมมีความจริงใจต่อมิตรสหาย และคอยให้ความช่วยเหลือใน ทุกเรื่องอย่างสุดกำลัง”

ลูกเต่าซึ่งอยู่ใกล้ๆ พญาเต่า มีความคิดว่า จะต้องช่วยเหลือพ่อ จึงขออาสาทำหน้าที่นี้แทน แต่พญาเต่าห้ามไว้เพราะเห็นว่ายังเล็กอยู่ จากนั้นพญาเต่าได้ดำลงไปในน้ำ กวาดเอาเปือกตมและสาหร่าย ขึ้นมาดับไฟที่ก่ออยู่ไต้ต้นไม้ พวกนายพรานเห็นจึงไล่จับเต่า พญาเต่าจึงรีบหนีดำลงไปตรงน้ำลึก นายพราน เหล่านั้นไม่รู้ว่าน้ำลึกจึงกระโดดตามลงไป จนมหาเต่าอยู่ตั้งนาน ก็ไม่เห็น จึงต้องลอยคอยู่ในน้ำ ได้รับความลำบากและเหน็ดเหนื่อยมาก

ครั้นพอขึ้นฝั่ง พวกนายพรานก็ก่อไฟใหม่ เตรียมขึ้นไปจับลูกนกอีก นางเหยี่ยวจึงได้บอกให้ พญาเหยี่ยวไปขอความช่วยเหลือจากพญาราชสีห์ เมื่อพญาราชสีห์ทราบเรื่องก็กล่าวว่า “สหายเหยี่ยว เรื่อง นี้เป็นเรื่องเล็ก ฉันจะช่วยเหลือเพื่อนเอง เพราะธรรมดาของวิญญูชน เมื่อรู้ว่ามีภัยเกิดขึ้นกับมิตรสหาย

¹ อรรถกถาพุทธทศกนิยาย ชาดก มหาอุกฤษชาดก, เล่มที่ 60 หน้า 378-388.

ย่อมต้องพยายามทำทุกอย่างเพื่อช่วยคุ้มครองมิตร” จากนั้นพญาราชสีห์ก็วิ่งไปหาพวกนายพราน นายพรานเหล่านั้นเห็นราชสีห์วิ่งตรงเข้ามาหา เกิดความกลัวตาย รีบวิ่งหนีอย่างสุดชีวิต ทำให้ลูกน้อยของพญาเหี้ยยได้รับความปลอดภัย พญาเหี้ยยมีใจว่าเรื่องยินดีและขอบคุณมิตรสหายทั้งหลาย

เพราะฉะนั้น กัลยาณมิตรจึงมีความสำคัญต่อชีวิตของเราทุกคน เมื่อมีมิตรแล้ว ก็ให้ผูกมิตรเอาไว้ให้ดี อย่าด่วนทำลายมิตรภาพของกันและกัน ต้องรู้จักถนอมน้ำใจกัน รักษาสัมพันธ์ไมตรีไว้อย่าให้เสื่อมคลาย แม้บางครั้งอาจมีความไม่เข้าใจกันเกิดขึ้น ให้ปรับเข้าหากัน ประนีประนอม อะลุ่มอล่วยกัน อย่าได้ถือสาหาความ เพราะเรื่องอื่นเป็นเรื่องเล็กแต่มิตรภาพเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่และสำคัญกว่า

มิตรแท้ที่สำคัญที่สุดที่เราจะมองข้ามไปไม่ได้ ก็คือกัลยาณมิตรที่อยู่ภายในตัวของเรา หมายถึงพระรัตนตรัยภายในนั่นเอง ท่านเป็นมิตรที่ยิ่งกว่ามิตรทั้งหลาย มีแต่ความปรารถนาดีล้วนๆ ความบริสุทธิ์ล้วนๆ ท่านสามารถช่วยให้เราพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เวลาเรามีทุกข์สามารถพึ่งท่านได้ตลอดเวลา เพราะท่านจะช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุข ให้ชีวิตของเรามีแต่ความสุข ความเจริญรุ่งเรืองตลอดไป

8.2 กัลยาณมิตรของพระยามิลินท์

มีเรื่องเล่าว่า พระยามิลินท์ จอมราชาแห่งสาครราชธานี ท่านเป็นพระราชอาชญาผู้ยิ่งใหญ่ทางด้านกฎหมาย เทียวถามปัญหากับผู้รู้ทั้งในที่ไกล และที่ใกล้ แม้แต่ในเมืองของพระองค์เอง ก็ไม่มีใครสามารถตอบได้ว่าทงของพระองค์ได้ เป็นเหตุให้ในเมืองนั้นว่างจากสมณพราหมณ์ผู้รู้ถึง 12 ปี จนกระทั่งพระอรหันต์องค์หนึ่งชื่อว่า อัสนาคุตเถระ ท่านเห็นเหตุที่จะทำให้พระศาสนาเสื่อมโทรม เพราะการกระทำของพระยามิลินท์ จึงให้ประชุมสงฆ์ ซึ่งเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น จำนวนมากถึง 100 โกฏิ แล้วเอ่ยถามท่ามกลางที่ประชุมว่า ใครสามารถตอบได้ว่าทงกับพระยามิลินท์หรือว่าสามารถทำให้พระยามิลินท์เสื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้บ้าง พระอัสนาคุตเถระเอ่ยถามถึง 3 ครั้ง พระอรหันต์ทั้งหลายพากันนิ่ง ไม่มีองค์ได้รับวาจา จึงปรึกษากัน และลงความเห็นให้ไปอัญเชิญมหาเสนเทพบุตร ซึ่งมีบุญเก่าที่เคยร่วมสร้างกันมากับพระยามิลินท์ เทพบุตรองค์นั้นมีสติปัญญาสามารถแก้ปัญหของพระยามิลินท์ กอบกู้พระศาสนาไว้ได้

เมื่อลงความเห็นกันแล้ว พระอรหันต์จำนวนถึง 100 โกฏิ จึงพากันขึ้นไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ท้าวสักกะเห็นพระอรหันต์มาเป็นจำนวนมาก จึงเข้าไปถามว่า “พระผู้เป็นเจ้าพากันมามากมายมหาศาล อย่างนี้มิจุตประสงค์อะไรบอกโยมหน่อยเถิด” พระเถระเจ้าจึงเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระยามิลินท์ให้ท้าวสักกะฟัง และประสงค์จะกอบกู้พระศาสนา ท้าวสักกะจึงบอกว่า เห็นทีจะมีแต่มหาเสนเทพบุตรผู้เดียวเท่านั้น จึงอาราธนาคณะสงฆ์ไปหาเทพบุตรถึงวิมานบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้ฟัง

ครั้งแรกที่ได้รับรู้ มหาเสนเทพบุตรปฏิเสธถึง 3 ครั้ง เนื่องจากยังไม่รู้ถึงหน้าที่ของตัวเอง เมื่อมีอาจจะเลี้ยงได้จึงกล่าวขึ้นว่า หากลงไปเกิดขอให้มีปัญญาสามารถแก้ปัญหต่างๆ อย่างได้ และให้พระยามิลินท์สิ้นความสงสัยได้ เหล่าพระอรหันต์ท่านรับรองว่าจะเป็นอย่างนั้น เทพบุตรจึงรับปากพระอรหันต์ พอรู้ว่าเทพบุตรผู้มีบุญรับปากแล้ว จึงอันตรายจากเทวโลกลงมาประชุมกันต่อ เพื่อคัดสรรผู้ที่จจะรับหน้าที่ประคับประคอง เป็นกัลยาณมิตรให้เทพบุตรออกบวช จนบรรลุมรรคผลประสงคของการลงมาเกิด

พระอัสสฤตเถระผู้เป็นประธานสงฆ์จึงถามว่า เมื่อคณะสงฆ์ประชุมกันเพื่อกิจของพระศาสนา มีใครบ้างที่ขาดประชุม ตอนนั้นมีพระอรหันต์รูปหนึ่งชื่อว่า พระโรหณะเถระ ท่านเข้านิโรธสมาบัติอยู่ที่หิมวันตบรรพตได้ 7 วันแล้ว จึงขาดประชุมในวันนั้น พระเถระรู้วาระจิตของพระอรหันต์ทั้งหลายว่า คณะสงฆ์ต้องการพบตัว จึงอันตรธานจากที่นั่นไปปรากฏในที่ท่ามกลาง พระอรหันต์ทั้งหลาย พระอรหันต์ทั้งหลายจึงถามพระโรหณะว่า พระศาสนาของสมเด็จพระทศพลทูลไตรมลง ทำไมท่านไม่เอาใจใส่กิจของสงฆ์ จิตใจจะปล่อยให้ศาสนาทรุดโทรมลงอย่างนั้นหรือ

พระโรหณะบอกว่า ข้าพเจ้าไม่ได้เอาใจใส่ เหล่าพระอรหันต์จึงได้ลงพรหมทัณฑ์ท่านว่า ตัวท่านเองไม่ได้ประพฤติดังฆกรรมหรอก แต่ด้วยเหตุที่ไม่สนใจกิจการงานส่วนรวม เราทั้งหลายขอลงโทษท่านขอให้ท่านไปบิณฑบาตที่บ้านโสนุตตรพราหมณ์ในหมู่บ้านกชังคะทุกๆ วัน อย่าได้ขาด พราหมณ์นั้นจะมีลูกชายคนหนึ่งชื่อนาคเสนกุมาร ท่านจงไปบิณฑบาตทุกๆ วัน จนกว่าจะอายุได้ 7 ปี 10 เดือน แล้วคิดอ่านเอานาคเสนกุมารออกบวชให้ได้ เพราะนาคเสนกุมารนั้นจะเป็นทหารเอกของสมเด็จพระทศพลผู้จะกอบกู้พระศาสนา

พระโรหณะเถระจึงรับคำของพระอรหันต์ทั้งหลาย ฝ่ายมหาเสนเทพบุตร เมื่อจุติจากเทวโลกลงมาเกิดเป็นลูกของพราหมณ์ นับแต่วันนั้นมาพระโรหณะเถระท่านเดินบิณฑบาตไปที่บ้านของพราหมณ์ทุกๆ วัน จนกระทั่งครบ 7 ปี 10 เดือนไม่ขาดแม้แต่วันเดียว และไม่เคยได้รับการไหว้ หรือการใส่บาตรจากพราหมณ์ เพราะพราหมณ์ไม่ได้ศรัทธาในพระพุทธานุภาพ แต่ด้วยหัวใจของยอดกัลยาณมิตร ท่านก็ทำหน้าที่ด้วยจิตใจที่เบิกบานผ่องใส จนกระทั่งวันหนึ่ง ท่านได้ฟังถ้อยคำของพราหมณ์พูดว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า จงหลีกเลี่ยงเถิด”

เมื่อพระเถระได้ฟังถ้อยคำเท่านี้ ก็สะพายบาตรเปล่าเดินจากสถานที่นั้น เดินสวนทางกับพราหมณ์ พราหมณ์ก็ถามท่านว่า “ท่านได้อะไรมาบ้าง” ก็ตอบว่า “ได้สิพราหมณ์ เราได้หน้อยเดียวเท่านั้น” พราหมณ์ไม่ศรัทธาอยู่แล้วจึงเกิดความฉุนเฉียว กลับไปถามคนในบ้านว่า มีใครให้ของไปหรือเปล่า ทุกๆ คนตอบเหมือนกันว่าไม่มีใครให้ พ่อของนาคเสนกุมารยิ่งหมดศรัทธา หาวว่าพระโกหก จึงคิดจะต่อว่าท่านในวันรุ่งขึ้น

ครั้นรุ่งขึ้นอีกวัน พระเถระเดินมาบิณฑบาตหน้าบ้านพราหมณ์เหมือนเดิม พราหมณ์รออยู่แล้ว จึงเดินเข้าไปต่อว่าท่านว่า “ท่านทำไมโกหกอย่างนี้ เมื่อวานไม่มีใครสักคนใส่บาตรท่านเลย แล้วยังมีหน้าว่าได้หน้อยหนึ่ง” พระเถระท่านก็นิ่งๆ แล้วเอ่ยวาจาตอบพราหมณ์ว่า “ท่านพราหมณ์ อาตมาบิณฑบาตที่นี่ถึง 7 ปี กับ 10 เดือนแล้ว จังหันลักทัพพินึ่งก็ไม่เคยได้เลย คำพูดแม้สักคำก็ยังไม่เคยได้ ท่านเห็นเราเข้าก็ทำหน้าบึ้งตึง แต่เมื่อวานนี้พราหมณ์พูดกับเราว่า จงหลีกเลี่ยงเถิด อาตมาได้ฟังถ้อยคำนี้ ของนาง จึงได้พูดกับท่านเมื่อวานนี้ว่า ได้หน้อยหนึ่ง อาตมาจะกล่าวมุสาได้อย่างไร”

พราหมณ์ได้ฟังดังนั้นจึงเกิดความเลื่อมใสว่า สมณะรูปนี้ แม้ได้ฟังถ้อยคำเท่านั้นยังดีใจ หากได้มากกว่านี้ คงจะสรรเสริญมากกว่านี้ จึงร้องเรียกให้ภรรยาเอาของมาใส่บาตร ยิ่งพอใกล้ชิด เห็นความสงบสำรวมอินทรีย์ของพระเถระ ก็ยิ่งเพิ่มพูนความศรัทธามากขึ้น จึงอาราธนานิมนต์ให้ท่านมาฉันที่บ้านทุกๆ วัน กว่าที่จะเข้าสู่บ้านของพราหมณ์ได้ ต้องใช้หัวใจของยอดกัลยาณมิตร อดทนอย่างมาก

นี่เพียงแค่การเริ่มต้นเท่านั้น ยังไม่ได้เจอกับนาคเสนกุมาร นาคเสนกุมารเป็นเด็กที่มีปัญญามาก เพียงอายุ 7 ขวบ ก็เล่าเรียนเขียนอ่านกับครูอาจารย์ของฝ่ายพราหมณ์ ฟังเพียงครั้งเดียวเท่านั้น นาคเสนกุมารก็จำได้หมด จนหมดความรู้ของฝ่ายพราหมณ์ ถึงกับถามพราหมณ์ว่า ความรู้ของพวกเรามีเท่านี้เอง หรือ พ่อของนาคเสนกุมารก็บอกว่า หมดแล้วลูกเอ๋ย เดี่ยวพ่อจะแสวงหาครูมาให้ นาคเสนกุมารเดินลงจากปราสาท นั่งรำพึงรำพันอยู่คนเดียวว่า ความรู้ที่เราเรียนมาว่างเปล่าเหมือนอากาศ หาสาระแก่นสารที่แท้จริงไม่ได้ ไม่สามารถทำให้พ้นจากโลกไปได้เลย

ฝ่ายพระโอรหนเถระ ทราบความคิดของนาคเสนกุมาร จึงอันตรธานจากวิหารมาปรากฏตรงหน้า พร้อมกับบอกว่า ศิลปศาสตร์ในพุทธศาสนานั้น อุดมล้ำเลิศกว่าความรู้ใดๆ ในโลก นาคเสนเป็นคนใฝ่รู้ จึงออกบวช ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนปริยัติจนแตกฉาน อีกทั้งตั้งใจปฏิบัติธรรมจนได้บรรลुเป็นพระอรหันต์ จากนั้นก็ทำหน้าที่เป็นทนายแก้ต่างให้กับพระศาสนา คือเป็นตัวแทนของภิกษุสงฆ์ทูลสั่งสมณทลมาโต้วาทะกับพระยามิลินท์ จนได้ชัยชนะ ทำให้พระยามิลินท์ออกบวชตาม และสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในที่สุด

เราจะพบว่า คนมีปัญหามีปัญญา แม้แต่จอมปราชญ์อย่างพระนาคเสน ยังต้องมีกัลยาณมิตรผู้ยิ่งใหญ่อย่างพระโอรหนเถระ ที่ท่านใช้ความอดทนเพียรพยายามถึง 7 ปี กับ 10 เดือน ถึงจะได้เพชรเม็ดงามของพระศาสนา หน้าที่ที่พวกเรากำลังทำอยู่นี้ เป็นหน้าที่ที่จะให้แสงสว่างแก่โลก ดังนั้น อย่าเพิ่งท้อ ดูอย่างพระเถระ ท่านอดทนแบบไม่ต้องอดทน เพราะรู้ว่าเป็นหน้าที่ เป็นบุญเป็นบารมี ทำงานไปใจก็หยุดนิ่งอยู่ในกลางตลอดเวลา ดูอย่างท่านแล้ว ให้เอาอย่างท่าน เราจะได้เป็นยอดนักสร้างบารมีที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง

8.3 คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบกัลยาณมิตรชีวิตสดใส

เราทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ต่างปรารถนาความสุขความเจริญ สิ่งที่ดีงาม ที่เป็นมงคลเกิดขึ้นแก่ชีวิตของตนด้วยกันทั้งนั้น เส้นทางสู่ความรุ่งโรจน์ของชีวิตอย่างหนึ่งคือการได้คบหากัลยาณมิตร ผู้จะมาคอยชี้แนะเส้นทางที่ถูกต้อง ดังธรรมภาษิตบทหนึ่งที่กล่าวว่า

บุคคลปรารถนาความสุขอันแน่นอน พึงเว้นมิตรชั่ว พึงคบหากัลยาณมิตร และพึงตั้งอยู่ในโอวาทของกัลยาณมิตรนั้น เตาตาบอดเกาะขอนไม้เล็กๆ จมอยู่ในห้วงน้ำใหญ่ ฉันทใด กุลบุตรอาศัยคนเกียจคร้าน เป็นอยู่ ย่อมจมลงในสังสารวัฏ ฉันทนั้น เพราะฉะนั้น บุคคลพึงเว้นคนเกียจคร้าน มีความเพียรเลวทราม ควรอยู่ร่วมกับบัณฑิตทั้งหลายผู้สั่งจัดเป็นอริยะ มีใจเด็ดเดี่ยว เพ่งฌาน ปรารถนาความเพียรเป็นนิตย์ ¹

ความดีขั้นแรกที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบอกให้ทำ คือต้องไม่คบคนพาล จากนั้นให้คบหาบัณฑิตผู้จะมาเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งทางสวรรค์นิพพานให้กับตัวเรา

คนพาล คือคนที่มีใจขุนฆ่าเป็นปกติ มีความคิดเห็นต่อสิ่งต่างๆ ผิดจากความเป็นจริง ชอบคิดชั่ว พูดชั่ว แล้วทำชั่ว ไม่ยอมรับรู้ระเบียบวินัย นำแต่ความเดือดร้อนมาให้ ใครไปคบหาสมาคมด้วย มีแต่

¹ วิจารณ์เถรคาถา, ขุททกนิกาย เถรคาถา, มก. เล่ม 51 ข้อ 322 หน้า 321.

ความเลื่อมเสีย ตั้งแต่เสียชื่อเสียง ทรัพย์สินเงินทอง งานการ ญาติมิตร และคุณงามความดีของตัวเอง พลอยติดเชื้อพาล จากที่เคยเป็นคนดี กลายเป็นคนพาลไปด้วย

ดังเช่นเรื่องในอดีตกาล¹ ที่กรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์เป็นปุโรหิต คืออำมาตย์ที่ปรึกษาของ พระราชาพระนามว่าพระเจ้าพรหมทัต มีช้างมงคลอยู่เชือกหนึ่ง ชื่อมหิลามุข เป็นช้างใจดี ไม่เกะกะเกร ไม่เคยทำร้ายใคร

อยู่มาวันหนึ่ง มีโจรกลุ่มใหญ่ หลังจากปล้นชิงทรัพย์สินของชาวบ้านแล้ว ตกกลางคืนก็มา ชุมนุมกัน ที่ช้างโรงช้างของพระราชา เพื่อปรึกษาหารือ นัดแนะกันว่า พรุ่งนี้ จะไปทำการตัดช่องย่องเบา ที่ไหน ปล้นชิงอย่างไร ขุดอุโมงค์ตรงไหน จะทำร้ายเจ้าทรัพย์ด้วยวิธีใดจึงจะไม่มีใครต่อสู้ได้ และสอนวิชา โจรให้กันว่า เราเป็นโจร ไม่ต้องมีมารยาท ไม่ต้องมีความเมตตา ต้องทำใจให้แข็งกระด้างเข้าไว้ ไม่ต้อง สงสารใคร ต้องดุร้าย หยาบคาย ถึงจะทำงานในอาชีพโจรได้สำเร็จ

พวกโจรมาปรึกษาหารือกันแบบนี้ทุกคืน ช้างมหิลามุขได้ยินบ่อยจนเข้าใจว่าเขาสอนให้ตนเองทำ แบบนั้น คือสอนให้เป็นโจร ให้ดุร้าย ให้ทำร้ายผู้อื่น เลยอาละวาด คนเลี้ยงช้างมาที่โรงช้างแต่เช้าตรู่ ก็เอาจวบเขาพาตป็นจนตาย เห็นใครผ่านมาฆ่าเขาตายหมด จนใครๆ เข้าใจว่า ช้างมหิลามุขเป็นบ้าไป แล้ว พวกโจรไปกราบทูลพระราชา

พระราชาส่งพระโพธิสัตว์ไปดู หาต้นสายปลายเหตุของการเปลี่ยนแปลง ว่าทำไมช้างมงคลถึง กลายเป็นช้างดุร้ายไปได้ ปรากฏว่า ช้างไม่ได้เป็นอะไรเลย

พระโพธิสัตว์ท่านเป็นบัณฑิต มีปัญญา ตรึกตรองดูแล้วสันนิษฐานว่า คงจะมีใครมาพูดอะไรให้ ช้างได้ยินเป็นแน่ จึงถามคนเลี้ยงช้างว่า ตอนกลางคืน เคยเห็นใครมาสนทนาหรือมาปรึกษาหารืออะไรกัน ให้ช้างได้ยินบ้างไหม ได้รับคำตอบว่า มีพวกโจรมาปรึกษาหารือกันอยู่ใกล้ๆ โรงช้างหลายคืนติดต่อกันนาน แล้ว พระโพธิสัตว์ฟังแล้ว เข้าใจทันทีว่า ช้างมงคลกลายเป็นช้างดุร้ายไป เพราะได้ฟังพวกโจรแล้วเข้าใจผิด คิดว่าเขาสอนให้ตนเองทำตัวดุร้ายแบบนี้

พระโพธิสัตว์จึงไปกราบทูลพระราชา ว่าช้างไม่ได้เป็นบ้า ไม่ได้ป่วยเป็นอะไร แต่ที่เป็นอย่างนี้ เพราะ ฟังถ้อยคำของพวกโจร ท่านแนะนำว่า ถ้าจะแก้ไขให้เป็นช้างใจดีเหมือนเดิม ต้องนิมนต์สมณพราหมณ์ ผู้มีศีล มาพูดธรรมะ พูดเรื่องศีล เรื่องมารยาทให้ช้างฟัง พระราชาทรงเห็นด้วย รับสั่งให้ทำตามนั้น พระโพธิสัตว์นิมนต์สมณพราหมณ์ผู้มีศีลทั้งหลาย ให้มานั่งสนทนาเรื่องศีลกันในโรงช้าง ให้ช้างได้ยิน

สมณพราหมณ์เหล่านั้นสนทนากันว่า “คนดี จะต้องมศีล มีมารยาทดีงาม อ่อนโยน ไม่ควรด่าใคร ไม่ควรทำร้ายใคร จะต้องมีขันติ มีความเมตตา เอื้อเฟื้อเอ็นดูเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย” ช้างฟังดังนั้น ก็เข้าใจว่า “สมณพราหมณ์เหล่านี้สอนเรา ต่อแต่นี้ไป เราควรเป็นช้างที่มีศีล” ตั้งแต่นั้นมา ช้างมหิลามุข กลับเป็นช้างใจดี สุภาพอ่อนโยนเหมือนเดิม พระราชาทราบเข้าทรงโสมนัส และชื่นชมพระโพธิสัตว์ว่าเป็น บัณฑิต มีปัญญามาก เข้าใจแม้กระทั่งอภัยของสัตว์เดียรัจฉาน จึงได้พระราชทานยศใหญ่ให้แก่พระโพธิสัตว์

¹ อรรถกถาขุททกนิกาย ชาดก, มหิลามุขชาดก, มก. เล่ม 55 หน้า 301-303.

8.4 กัลยาณมิตรนำพาชีวิตสู่นิพพาน

มนุษย์ทุกคนในโลกล้วนปรารถนาความสุข และกำลังแสวงหาสิ่งที่เป็นสรณะอันแท้จริง ต่างก็อยากจะรู้เรื่องราวของตัวเองว่าเกิดมาจากไหน มาทำไม อะไรคือเป้าหมายของชีวิต แต่การที่จะรู้เห็นสิ่งเหล่านี้ได้ ต้องอาศัยกัลยาณมิตรมากอย่และแนะนำให้เรารู้จักความเป็นจริงของชีวิต ผู้ที่ “คบกัลยาณมิตรชีวิตจะไม่ผิดพลาด”

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน มหาสุตโสมชาดก ว่า

“การสมาคมกับสัตบุรุษแม้ครั้งเดียว ย่อมสามารถรักษาผู้นั้นไว้ได้แต่การสมาคมกับอสัตบุรุษแม้หลายครั้ง ก็รักษาไม่ได้ พึงอยู่ร่วมกับสัตบุรุษ พึงกระทำความสนิทสนมกับสัตบุรุษ เพราะการรู้ทั่วถึงธรรมของสัตบุรุษ ย่อมมีแต่ความเจริญ ไม่มีเสื่อม ราชรถอันวิจิตรตระการต้ายิ่งคร่ำคร่าได้ และแม้สัตว์จะเข้าไปถึงชราโดยแท้ ส่วนธรรมของสัตบุรุษ ย่อมไม่เข้าถึงความคร่ำคร่า สัตบุรุษกับสัตบุรุษเท่านั้นรู้จักกันได้ พ้าและแผ่นดินไถลกัน ผังของมหาสมุทรก็ไถลกัน ข้าแต่พระราชา แต่ธรรมของสัตบุรุษและอสัตบุรุษ ไถลกันยิ่งกว่านั้น”¹

เมื่อเราจะคบกับใคร จะเคารพเลื่อมใสในผู้ใด หรือจะเชื่อฟังถ้อยคำของใคร เราควรพิจารณาให้ถ่องแท้ว่า บุคคลนั้นเป็นสัตบุรุษ หรือว่าเป็นอสัตบุรุษ หากเป็นอสัตบุรุษผู้ไม่มีศีล ไม่มีธรรม เราอย่าไปเชื่อถือ เพราะจะทำให้เราเสียโอกาสในการสร้างบารมี แต่ถ้าหากเป็นสัตบุรุษ ผู้มีคุณธรรม เราควรเชื่อฟังและประพฤติตามบุคคลนั้น ตัวอย่างเช่น

ในสมัยพุทธกาล ณ กรุงสาวัตถี มีชายหนุ่ม 2 คน เป็นเพื่อนรักกัน คนหนึ่งชื่อ “สิริคุตตดี” เป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา คนหนึ่งชื่อ “ครหทินน์” เป็นสาวกของนิครนถ์ พวกนิครนถ์จะพูดกับครหทินน์อยู่เสมอว่า ให้ไปบอกสิริคุตตดีว่า การเข้าไปหาพระสมณโคดม นั้น ไม่มีประโยชน์อะไรหรอก ให้มาหาผู้เป็นเจ้านิครนถ์ มาถวายไทยธรรมแก่นิครนถ์ทั้งหลายจะดีกว่า ครหทินน์เพียรพยายามไปพูดกับสิริคุตตดีอยู่เนืองๆ สิริคุตตดีก็ไม่ได้สนใจอะไร แต่เมื่อถูกรบเร้าบ่อยเข้า จึงถามเพื่อนไปว่า “พระผู้เป็นเจ้าของท่านรู้อะไรบ้างล่ะ”

ครหทินน์ตอบด้วยความภาคภูมิใจว่า “โอ ท่านอย่าพูดอย่างนี้ ขึ้นชื่อว่าสิ่งที่พระผู้เป็นเจ้าของเราไม่รู้เป็นไม่มี ท่านรู้ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต รู้ว่าอะไรจะเกิด อะไรไม่เกิด รู้การกระทำทั้งกาย วาจา ใจของเราเชียวนะ”

สิริคุตตดีจึงกล่าวว่า “เรื่องนี้เราไม่ทราบมาก่อนเลย เราอยากจะเห็นอานุภาพของพระผู้เป็นเจ้านิครนถ์ ฉะนั้นขอช่วยนิมนต์ให้ท่านมาฉันภัตตาหารที่เรือนของเราในวันพรุ่งนี้หน่อยเถอะ” ครหทินน์ดีใจจึงรีบไปแจ้งข่าวให้นิครนถ์ทั้งหลายทราบ เมื่อนิครนถ์ทราบก็รู้สึกกระห่มใจ คิดว่ากิจของเราสำเร็จแล้ว ลากลับการะจะเกิดขึ้นแก่เราอีกมากมาย

¹ มหาสุตโสมชาดก, ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 62 ข้อ 343 หน้า 623-624.

วันรุ่งขึ้น เมื่อนิครนถ์ 500 คน มาถึง ลิริคุตต์ออกไปต้อนรับ ไหว้แล้วนึกในใจว่า “หากนิครนถ์เหล่านี้เป็นผู้จริง จงอย่าเข้ามาในเรือน เพราะในเรือนนี้ไม่มีภัตตาหาร มีแต่หลุมคุถ” แล้วก็นิมนต์นิครนถ์ให้เข้าไป พวกนิครนถ์ไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น จึงตามเข้าไป พอบ้านชี้แจงให้นิครนถ์เหล่านั้นทราบว่าเป็นธรรมเนียมที่บ้านว่าเมื่อจะนั่งต้องนั่งพร้อมกัน พอพวกนิครนถ์ทั้ง 500 คน นั่งลงพร้อมๆ กัน บนอาสนะที่อยู่เหนือหลุมคุถ ก็ตกลงไปในหลุมคุถทั้งหมด ได้รับความอับอายขายหน้า

เวลาผ่านไปครึ่งเดือน ลิริคุตต์ก็กล่าวกับครหทินน์บ้างว่า “ท่านเข้าไปหานิครนถ์เหล่านั้น จะมีประโยชน์อะไร ไปหาพระบรมศาสดาดีกว่า” ครหทินน์นั้นปรารถนาจะได้ยินคำนี้มานานแล้ว เพราะอยากแก้แค้น จึงถามลิริคุตต์ว่า “พระศาสดาของท่านรู้อะไรบ้าง” ลิริคุตต์จึงกล่าวสรรเสริญพระบรมศาสดาว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้รู้แจ้งแทงตลอดทั้งในอดีต ปัจจุบัน อนาคต พระพุทธร่องค์ทรงเป็นบรมครูของมนุษย์และเทวาทั้งหลาย” ครหทินน์ไม่ได้เชื่อหรือแม้แต่ปรารถนาจะแก้แค้น จึงกล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น จงช่วยทูลนิมนต์พระศาสดา และภิกษุสงฆ์ 500 รูป มาฉันภัตตาหารที่บ้านของข้าพเจ้า ในวันพรุ่งนี้เถอะ”

ลิริคุตต์จึงเข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดา กราบทูลเรื่องทั้งหมดให้ทรงทราบ พระองค์ทรงรับนิมนต์ เพราะทรงทราบด้วยพุทธานุญาตว่า ในวันพรุ่งนี้ มหาชนจำนวนมากจะได้บรรลุธรรม ลิริคุตต์และครหทินน์จะได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน

ครหทินน์ให้คนขุดหลุมใหญ่ในระหว่างเรือน 2 หลัง นำไม้ตะเคียนมา 80 เล่มเกวียน จุดไฟลุมตลอดคืน แล้วปิดอำพรางหลุมถ่านเพลิงไว้อย่างดี นำไม้ผุมาวางเป็นสะพานด้วยหวังว่า เมื่อพระบรมศาสดาและพระภิกษุสงฆ์เหยียบ ไม้ก็จะหัก พระพุทธร่องค์พร้อมเหล่าภิกษุสงฆ์ก็จะตกลงไปในหลุมถ่านเพลิง แล้วให้คนนำตุ่มเปล้ามาอำพราง ทำเป็นว่ามีภัตตาหารอยู่มากมาย

มหาชนมาประชุมรวมกันที่บ้านของครหทินน์ ครั้นถึงเวลา พระบรมศาสดาเสด็จมาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ 500 รูป ครหทินน์ออกไปรับเสด็จ ถวายบังคมแล้วยืนประคองอัญชลียอยู่เบื้องพระพักตร์ แล้วคิดในใจว่า “ถ้าพระองค์ทรงทราบเรื่องทุกอย่าง ทรงรู้วาระจิตของสรรพสัตว์ทั้งหลายจริง ขอพระองค์อย่าเสด็จเข้าไปสู่เรือนของข้าพระองค์ เพราะภัตตาหารต่างๆ นั้นไม่มี หากพระองค์เสด็จเข้าไป ก็จะต้องตกลงในหลุมถ่านเพลิง”

พระบรมศาสดาทรงทราบความคิดของครหทินน์ แต่ต้องการจะสงเคราะห์ จึงเสด็จไปบนหลุมถ่านเพลิงนั้น ด้วยพุทธานุภาพ ดอกบัวใหญ่ผุดขึ้นมารองรับพระบาท ทรงเหยียบกลีบบัวเสด็จไปประทับที่พุทธานุสน์ แม้พระภิกษุสงฆ์ทั้ง 500 รูป ก็ไปนั่งบนอาสนะด้วยวิธีเดียวกัน ครหทินน์เห็นดังนั้น เกิดความเร่าร้อน กระวนกระวายใจ รีบเข้าไปหาลิริคุตต์ บอกว่า ไม่ได้เตรียมอาหารไว้เลย ลิริคุตต์จึงปลอบใจแล้วให้ครหทินน์ลองไปเปิดที่ตุ่มดูอีกที ทันใดนั้น เขาก็ต้องตกใจ เมื่อเห็นตุ่มเหล่านั้นเต็มไปด้วยภัตตาหารมากมาย สรีระของเขาเต็มไปด้วยความปิติ เกิดจิตเลื่อมใสในพระบรมศาสดา จึงได้น้อมถวายภัตตาหารด้วยความเคารพ

เมื่อเสร็จภัตกิจ พระพุทธองค์ทรงอนุโมทนา แล้วตรัสว่า “บุคคลไม่รู้คุณแห่งพระพุทธศาสนา และคุณแห่งพระสงฆ์สาวก เพราะไม่มีปัญญาจักขุ สรรพสัตว์ผู้ไม่มีปัญญาจักขุชื่อว่าเป็นผู้มีตบอด ทรงเทคนิคสอนต่อไปว่า

“ดอกปทุมมิกกลิ่นหอม พึงเกิดในกองแห่งหยากเยื่ออันเขาทิ้งแล้วในใกล้ทางใหญ่นั้น ย่อมเป็นที่รื่นรมย์ใจฉันใด พระสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อปฐุชนทั้งหลายผู้เป็นเพียงดั่งกองหยากเยื่อเกิดแล้ว ย่อมโพโรจน์ล่องปฐุชนทั้งหลายผู้เป็นดั่งคนบอดด้วยปัญญา ฉะนั้น”

เมื่อจบพระธรรมเทศนา สรรพสัตว์แปดหมื่นสี่พันได้บรรลुธรรมมาภิสมัย ครหทินน์และสิริคุตตได้ บรรลุกายธรรมพระโสดาบัน และได้บำเพ็ญมหาทานบารมีในพระพุทธศาสนาจนตลอดอายุขัย¹

เราจะเห็นได้ว่า การที่เราจะคบกับใคร หรือรับฟังข้อมูลจากใครนั้น มีผลต่อชีวิตของเราอย่างมาก หากครหทินน์ไม่ได้สิริคุตตเป็นกัลยาณมิตร ชีวิตของเขาก็จะหลงผิด วนเวียนอยู่ในความมืด คืออวิชชา และเมื่อได้ฟังธรรมของสัตบุรุษ คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นยอดกัลยาณมิตรของโลก แม้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ชีวิตของเขาก็เปลี่ยนแปลงจากปฐุชน ไปสู่ความเป็นพระอริยเจ้า การทำหน้าที่กัลยาณมิตรเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ น่าท้าทาย และไม่เกินความสามารถที่นักศึกษาจะทำได้ ดังนั้นนักศึกษาควรตระหนักและภาคภูมิใจว่า ตัวเราก็สามารถเป็นกัลยาณมิตรให้กับชาวโลกได้เหมือนกัน

8.5 อาศัยกัลยาณมิตรพิชิตความประมาท

ในสมัยพุทธกาล เมื่อพระสารีบุตรเถระพาพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เที่ยวจาริกไปยังทักขิณาคิริชนบท และพักอยู่ที่นั่นเป็นเวลาหลายวัน วันหนึ่ง มีภิกษุหนุ่มเดินทางมาจากกรุงราชคฤห์ เข้ามานมัสการ พระสารีบุตร หลังจากทักทายสนทนาปราศรัยกันครู่หนึ่งแล้ว พระเถระได้ไต่ถามถึงข่าวคราวทางเมืองราชคฤห์ว่า พระบรมศาสดา และหมู่ภิกษุสงฆ์สบายดีหรือ ภิกษุหนุ่มกราบเรียนว่า ทั้งพระบรมศาสดา และภิกษุสงฆ์อยู่สำราญดี

จากนั้นพระเถระได้ถามไถ่ถึงพราหมณ์ที่ท่านคุ้นเคยชื่อธัญชานิ ภิกษุหนุ่มนั่งอยู่ครู่หนึ่งจึงกราบเรียนท่านว่า “ธัญชานิพราหมณ์อยู่สุขสบายดี แต่ว่าบัดนี้ไม่เหมือนก่อนเสียแล้ว จากที่เคยเป็นผู้มีศีลเป็นผู้ประพฤติธรรม ก็กลายมาเป็นคนประมาทในชีวิต อาศัยอำนาจหน้าที่ฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ส่วนภรรยาซึ่งเป็นคนดีเป็นสัมาทิภูจฺฐิ มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา บัดนี้นางได้เสียชีวิตเสียแล้ว เขาได้มีภรรยาใหม่ แต่ว่าภรรยาใหม่ของพราหมณ์ เป็นหญิงทุศีล ไม่ประพฤติธรรมเลย”

พระสารีบุตรฟังแล้ว พลันเกิดมหากรุณาต่อพราหมณ์ผู้หลงผิด ท่านจึงได้พาภิกษุสงฆ์ออกจากทักขิณาคิริชนบทเดินทางมุ่งหน้ามายังนครราชคฤห์ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นยามรุ่งอรุณ ขณะที่พระสารีบุตรกำลังเดินบิณฑบาตโปรดสัตว์ตามสมณวิสัย ธัญชานิพราหมณ์เห็นพระเถระ ผู้กำลังเดิน

¹ อรรถกถาขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เรื่องครหทินน์, เล่มที่ 41 หน้า 135-147

มาแต่ไกลพอดี พราหมณ์นี้มีความรักเคารพนับถือพระมหาเถระเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงรีบเข้าไปกล่าว ทักทายด้วยความยินดีปรีดา เหมือนหนึ่งญาติผู้จากไปไกลกลับมาที่บ้าน พระเถระเองเห็นเป็นโอกาสเหมาะ จึงชักชวนพราหมณ์ให้นั่งพักที่โคนร่มไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง แล้วถามถึงความไม่ประมาทในการประพฤติธรรมของ พราหมณ์

พราหมณ์เมื่อได้รับคำถามเช่นนั้นก็รู้สึกละอายใจ กราบเรียนพระเถระตามความเป็นจริงว่า ที่ผ่านมัตนเองมัวแต่ตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากิน มุ่งหน้าแต่ในการแสวงหาทรัพย์ จึงทำให้ย่อหย่อนในการ ประพฤติธรรม ประมาทในการดำเนินชีวิต เพราะการครองเรือนเต็มไปด้วยเครื่องกังวลใจ มีกิจธุระมากมาย ต้องเลี้ยงดูบิดามารดา บุตรภรรยา ต้องเลี้ยงพวกพวาทสกรรมกร ต้องฝืนใจทำบาปต่างๆ ที่มีความละอายต่อบาปอย่างยิ่ง

พระเถระมองดูพราหมณ์ด้วยสายตาที่เปี่ยมด้วยเมตตา ต้องการจะเตือนพราหมณ์ให้ได้สติ จะได้ กลับตัวกลับใจมาตั้งมั่นในการทำมาหากินเหมือนเดิม จึงกล่าวกับพราหมณ์ว่า “ท่านพราหมณ์ อาตมาเข้าใจ ความรู้สึกของท่านดี แต่อาตมามีปัญหาอยากจะถามท่าน ให้ท่านช่วยตอบสักหน่อย พราหมณ์ มีบุคคลผู้ หนึ่ง ประกอบอกุศลกรรม ประพฤติทุจริตเพียงเพื่อประสงค์จะเลี้ยงดูบิดามารดา เลี้ยงดูบุตรภรรยา ต้องการ ทำสงเคราะห์ให้แก่ญาติสายโลหิต ต่อมาเมื่อเขาตายแล้ว ลูกนายนิรยบาลฉุดคร่าโยนลงไปยังมหรณนรอกัน นำสะพรั่งกล้วอย่างยิ่ง เขาจึงอ้อนวอนต่อนายนิรยบาลว่า

การที่ข้าพเจ้ามีความประมาท ประพฤติอกุศลกรรม ประกอบทุจริตกรรม ก็เพราะข้าพเจ้ามี ความต้องการจะได้ทรัพย์มาบำรุงเลี้ยงบิดามารดา เลี้ยงดูบุตรภรรยา ต้องสงเคราะห์ให้แก่ญาติสายโลหิต ต้องทำบุญส่งไปให้แก่บุรพเพตชน ต้องบวงสรวงแก่เทวดา ต้องทำกิจให้แก่องค์พระราชาธิบดี ฉะนั้นขอ ท่านนายนิรยบาล ได้โปรดเมตตากรุณาต่อข้าพเจ้าด้วยเถิด อย่าได้ฉุดคร่าข้าพเจ้าไปลงในมหรณนรเลย หรือ บิดามารดาของเขานั่น เมื่อเห็นว่าบุตรสุดที่รักกำลังจะถูกนำไปไต่สวนในยมโลก แล้วต้องเสวยวิบาก กรรมในมหรณนร จะพึงเข้าไปอ้อนวอนต่อนายนิรยบาลว่า ขอท่านนายนิรยบาลได้โปรดเมตตาบุตรของ ข้าพเจ้าด้วยเถิด อย่าได้ฉุดคร่าเขาลงไปในมหรณนรเลย

ดูก่อนพราหมณ์ นายนิรยบาลจะเกิดจิตเมตตายินยอมตามคำอ้อนวอนขอร้องนั้นหรือ หาเป็น เช่นนั้นไม่ แต่นายนิรยบาลก็ยังคงทำตามหน้าที่ของตน ถึงแม้บุคคลทั้งสองฝ่ายนั้น จะได้ร้องให้ คร่ำครวญจนน้ำตาไหลเป็นสายเลือด แต่นายนิรยบาลก็ไม่ยินยอม และยอมจะฉุดคร่าเขาโยนลงไปใน มหรณนรตามเดิม เขาย่อมได้เสวยวิบากกรรมอันทุกข์ทรมานที่ตนได้กระทำไว้สิ้นกาลนาน”

ครั้นพราหมณ์ได้ฟังพระเถระผู้เป็นยอดกัลยาณมิตร ก็ได้สติหันมาปฏิบัติตั้งมั่นอยู่ในการ ทำความดีอีกครั้ง และท่านธัญชาณีพราหมณ์ผู้นี้เป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากตระกูลของพราหมณ์ ซึ่งจะมี ความเชื่อว่า ตนเองสืบเชื้อสายมาจากพระพรหม เพราะฉะนั้นท่านจึงได้รับการปลูกฝังให้มีความเลื่อมใส ในพระพรหม และมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า ในการที่จะได้ไปบังเกิดในพรหมโลก พระเถระทราบจริต อริยาไคยของพวกพราหมณ์เป็นอย่างดี เพราะตัวท่านเองก็เป็นพราหมณ์มาก่อน จึงกล่าวสอนปฏิบัติข้อ ปฏิบัติให้ถึงพรหมโลกแก่พราหมณ์

หลังจากที่พราหมณ์กลับกลายมาเป็นผู้ไม่ประมาทอีกครั้งหนึ่งก็ได้ตั้งใจสั่งสมคุณงามความดีเรื่อยมา เมื่อวันเวลาล่วงเลยไปหลายปี ธัญชนิพราหมณ์ จากที่เป็นพราหมณ์หนุ่มก็กลายมาเป็นพราหมณ์แก่ชรา และกำลังนอนอยู่บนเตียง เป็นที่พักครั้งสุดท้ายของคนไข้ที่กำลังป่วยหนัก ได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส แต่ ก็ยังมีสติอยากจะฟังธรรมิกถาจากพระสารีบุตร เพื่อจิตของตนจะได้ผ่องใส มีสுகติเป็นที่ไปเบื้องหน้า จึง ลังคนรับใช้ให้ไปบอกพระเถระให้ทราบ ว่า บัดนี้ตนเองป่วยหนัก ได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส ถ้าพระคุณเจ้า สะดวกขอให้มาโปรดหน่อยเถิด

พระเถระรับการอาราธนาด้วยอาการดุชนีภาพ และเมื่อคนรับใช้นั้นกราบลากลับไปแล้ว ท่านก็ ห่มจีวรแล้วมุ่งหน้าไปที่บ้านของท่านพราหมณ์ พอไปถึงก็นั่งบนอาสนะที่เขาจัดเตรียมไว้ให้ ใกล้เคียง นอนของพราหมณ์ ที่กำลังป่วยหนัก พระเถระได้ถามถึงอาการเจ็บป่วยของพราหมณ์ว่า “ท่านพราหมณ์ ท่าน ยังพอทนได้ไหม พอจะยังอดภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาของท่านทุเลาลงบ้างไหม อาการเจ็บป่วย ของท่านปรากฏค่อยคลายไปไม่ทวีขึ้นมิใช่หรือ”

ธัญชนิพราหมณ์ตื่นตื่นใจ ประนมมือไหว้พระธรรมเสนานติ กล่าวกับท่านด้วยเสียงอันแผ่วเบาว่า “พระคุณเจ้าผู้เปี่ยมด้วยมหากรุณาได้มาเยือนกระผมในยามนี้ ทุกขเวทนาแสนสาหัสปรากฏอยู่ในร่างกาย ของกระผม ลมชนิดหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ในท้องมันมีฤทธิ์เหลือประมาณ นอกจากนี้ยังมีอาการเจ็บปวดไปทั่วร่างกาย กระผมแทบจะทนไม่ไหว คงจะมีชีวิตอยู่อีกไม่นาน อายุขัยของผมจะถึงที่สุดแล้ว เพราะทุกขเวทนาแรงกล้านัก อาการนี้ได้หนักทวีขึ้นเรื่อยๆ ไม่ถอยเลย ขอรับกระผม” พราหมณ์กราบเรียนอาการเจ็บป่วยให้ทราบแล้ว ก็นอนนิ่งเฉยน้ำตาคลอ อยู่ด้วยอาการแห่งคนที่รู้ตัวว่าตนจักต้องตาย

พระเถระได้มองดูพราหมณ์ด้วยสายตาอันเต็มเปี่ยมไปด้วยความกรุณา ท่านทราบว่าธัญชนิ พราหมณ์ผู้ได้สั่งสมคุณงามความดีไว้มาก บัดนี้ มรณภัยได้มาปรากฏอยู่เบื้องหน้า ในยามนี้สิ่งที่มีค่ามาก ที่สุดคือธรรมโอสธเท่า่นั้น อันจะเป็นที่พึ่งอย่างแท้จริง ฉะนั้นท่านจึงได้แสดงธรรมิกถาว่าด้วยความ ประเสริฐกว่ากันของภพภูมิชั้นต่างๆ ตั้งแต่แรกกับกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน ไล่เรื่อยมาตามลำดับ กระทั่งถึง ความประเสริฐประณีตกว่ากันของสวรรค์ในแต่ละชั้น พราหมณ์ปล่อยใจตามไปเรื่อยๆ มีความรู้สึก ว่า ตนเองจะได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นนั้นๆ

เมื่อพระสารีบุตรกล่าวถึงพรหมโลกซึ่งประเสริฐว่าสวรรค์ทุกชั้นพราหมณ์ครั้งได้ฟังคำว่าพรหมโลก เท่านั้นแหละ ดวงตาก็เปล่งประกายสุกใส ยิ้มแย้มสดชื่นด้วยความปิติยินดีเป็นยิ่งนัก เพราะพราหมณ์มี ความศรัทธาเลื่อมใสในพระพรหมมาก มีความปรารถนาจะไปบังเกิดในพรหมโลกอยู่แล้ว เมื่อพระเถระ แสดงธรรมถึงพรหมโลก เห็นพราหมณ์มีใจเบิกบานมากขึ้น จึงมีความดำริ ที่จะแสดงปฏิบัติทางไปพรหม โลกแก่พราหมณ์ จึงกล่าวเตือนสติพราหมณ์ว่า

“ท่านพราหมณ์ อาตมาจะแสดงปฏิบัติทางไปสู่พรหมโลกเพื่อความเป็นสหายกับเหล่าพรหมให้ฟัง ขอท่านจงตั้งใจเสียดสดับเถิด ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีใจประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา แผ่ไปสู่ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องขวา ทั้งในทิศเบื้องบน เบื้องล่าง และเบื้องขวาง

แผ่ไปตลอดโลกธาตุตลอดจนเหล่าสรรพสัตว์ทั้งปวง ในที่ทุกสถานตลอดกาลทุกเมื่อ ด้วยใจที่ประกอบด้วยเมตตาเป็นต้น ทำจนเป็นมหัศจรรย์อันหาประมาณมิได้ เป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีภัย และไม่มีความเบียดเบียนข้อนี้แล ก็เป็นปฏิบัติเพื่อความบังเกิดเป็นสหายกับพระพรหม”

เมื่อพระเถระแสดงปฏิบัติทางไปสู่พรหมโลก ด้วยการเจริญพรหมวิหารธรรม พราหมณ์ผู้มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะไปบังเกิดในพรหมโลก ก็เจริญพรหมวิหารธรรมจนได้บรรลุปฐมฌาน มีความสุขอันเกิดจากการเข้าปฐมฌาน ดับทุกข์เวทนาทุกขอันเกิดจากพยาธิภัยได้หมด มีใบหน้าสดชื่นแจ่มใสเหมือนไม่ใช่คนป่วย เมื่อเกิดปิตติชาปชานอันเกิดจากความสุขในการเข้าฌานแล้ว พราหมณ์ได้ฝากพระเถระให้ไปทูลลาพระบรมศาสดา เพราะเกรงว่าตนจะไม่มีโอกาสได้ไปถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าอีกต่อไป

เมื่อพระเถระเห็นว่าพอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็ได้อำลาพราหมณ์กลับ ในขณะที่พระเถระเดินทางกลับยังไม่ทันถึงพระเวฬุวันมหาวิหารนั้น พราหมณ์ก็ได้ดับชีพลง ด้วยอำนาจแห่งฌานกุศลที่ตนได้บรรลุ กำลังฌานส่งผลให้ได้ไปอุบัติเป็นพรหมผู้มีรูปงาม มีรัศมีกายรุ่งเรืองสว่างไสว ประดิษฐานอยู่ในพรหมวิมาน เสวยพรหมสมบัติอยู่ในพรหมโลกชั้นปาริฉตชาภูมิ

สรุป

เราจะเห็นว่าชีวิตของผู้ที่ได้คบหาสมาคมกับกัลยาณมิตร นับว่าเป็นบุญลาภอันประเสริฐ เพราะเมื่ออาศัยกัลยาณมิตรแล้วชีวิตที่เคยผิดพลาดก็เริ่มต้นใหม่ได้ ชีวิตที่กำลังเดินอยู่บนหนทางไปสู่ทุกคติก็เปลี่ยนเส้นทางไปสู่สุคติสวรรค์และพรหมโลกได้ “ชีวิตที่เคยทำพลาดทำผิดกัลยาณมิตรช่วยได้” การคบหากัลยาณมิตรจึงเป็นสิ่งที่นักศึกษาต้องให้ความสำคัญ และตัวนักศึกษาก็ต้องทำตนเป็นกัลยาณมิตรที่ดีทั้งแก่ตนเองและคนอื่น ในขณะเดียวกัน จากเรื่องนี้เราจะเห็นว่า เราทุกคนนั้น เหมือนมีระเบิดเวลาติดตัวมา 'พร้อมจะระเบิดทุกเมื่อเวลาที่อยู่ในโลกนี้ก็มียุ่อย่างจำกัดฉะนั้นเราจำเป็นต้องชิงช่วงเวลาที่เหลืออยู่ทำความดีประกอบความเพียรกันให้เต็มที่ก่อนที่จะถูกพญามัจจุราชช่วงชิงชีวิตของเราไปขณะนี้เรายังมีสุขภาพแข็งแรงมีกำลังใจที่แข็งแกร่ง ถ้าไม่ประมาทในการปฏิบัติธรรมเราก็จะเข้าถึงธรรมได้ไม่ยาก แต่ตอนนี้ถ้าเราไม่ประมาทอยู่ เราก็อาจจะได้เห็นก่อนตาย เหมือนอย่างท่านธรรณัญชาปิพรหมณ์ ซึ่งกำลังถูกทุกข์เวทนา รุมเร้าอย่างหนัก อีกทั้งพญามัจจุราชก็กำลังคุกคามที่จะช่วงชิงเอาชีวิตไป แต่เพราะได้ยอดกัลยาณมิตรอย่างท่านพระสารีบุตร จึงทำให้พราหมณ์สามารถเอาตัวรอดได้ มีที่พึ่งเข้าถึงปฐมฌานไปบังเกิดในพรหมโลกได้เหมือนกัน แต่ที่โชคได้กัลยาณมิตรอย่างนี้ก็มีไม่มาก

ดังนั้น ช่วงชีวิตที่เหลืออยู่น้อยนิดในมนุษย์โลกนี้ แม้จะเป็นช่วงสั้นๆ แต่ก็มีคามหมายสำหรับการสร้างบารมีของเรามาก เราจะไปแสวงหาบุญหรือสร้างบารมีในภพภูมิอื่นนั้น ไม่ได้หรอก มนุสสภูมิซึ่งก็คือภพภูมิที่เราอาศัยอยู่นั้นแหละเป็นที่สร้างบารมีของเรา มีกำลังมีเรี่ยวแรงเท่าไร ให้สร้างบารมีให้เต็มที่อย่าได้ประมาทในการประพฤติปฏิบัติธรรม ให้หมั่นสั่งสมบุญ และฝึกฝนใจให้บริสุทธิ์หยุดนิ่งกันตลอดเวลา